

รายงานการวิจัย

โครงการย่อยที่ ๒ เรื่อง

วัดครูบาสร้าง: รูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตยกรรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว
ตามรอยครูบาศรีวิชัย จังหวัดลำพูน

Construction Temple of Instructors: Development Model of Friendly Design
on Tourist Temples tracking to Kruba Chao Srivichai Lamphun Province

ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง

รูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมในภาคเหนือตอนบน

The Management Model of Tourist Buddhist Temples on Friendly
Design in Upper North

โดย

อากาศ ปัญโญ

ประทีป พิษทองกลาง

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS ๘๐๐๗๖๓๐๔๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

พ.ศ. ๒๕๖๓

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

ชื่อรายงานการวิจัย	: วัดครูบาสร้าง : รูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน
ผู้วิจัย	: ดร.อาภากร ปัญญา : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประทีป พิษทองหลาง
ส่วนงาน	: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
ปีงบประมาณ	: ๒๕๖๓
ทุนอุดหนุนการวิจัย	: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาศักยภาพของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ๙ แห่งที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิไชยในจังหวัดลำพูน ๒) เพื่อศึกษามาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดลำพูน ๓) เพื่อพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดลำพูน รูปแบบการวิจัยเป็นแบบผสม ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่วิจัย คือ วัดที่ครูบาศรีวิไชยสร้าง ๙ แห่งในจังหวัดลำพูน ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง การวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ นักท่องเที่ยว ๑,๐๐๐ คน ใช้วิธีการคัดเลือกแบบบังเอิญ เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มตัวอย่าง ๒๕ รูป/คน ได้แก่ ผู้สูงอายุ ผู้มีความบกพร่องทางร่างกาย พระสงฆ์ สามเณร ผู้นำชุมชน ประชาชน และนักท่องเที่ยวทั่วไป ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ วิเคราะห์เนื้อหาแล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า

๑. ความศรัทธาต่อวัตรปฏิบัติและปฏิปทาของครูบาเจ้าศรีวิไชย คือ ศักยภาพสำคัญของการเดินทางมาสักการะและเที่ยวชมวัดที่ครูบาสร้างขึ้น ส่วนศักยภาพวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ๙ แห่งใน ตามกรอบมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม (๕As) พบว่า ๑) สิ่งดึงดูดใจ วัดควรพัฒนาสร้างสิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวหรือมีลักษณะชวนตา ชวนใจ มีเสน่ห์เฉพาะตัวเพิ่มเติม เช่น การคงสถาปัตยกรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะแบบพื้นเมืองของพระเจดีย์ กุฏิ ศาลา วิหาร หรือสิ่งปลูกสร้างที่มีลักษณะเฉพาะแบบล้านนา เพิ่มเรื่องราว ประวัติศาสตร์ ความเชื่อ คติธรรม คำกลอน หรือสร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เป็นต้น ๒) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว การเดินทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคลมีความสะดวกอยู่แล้ว สามารถเดินเท้า ปั่นจักรยาน หรือเดินทางโดยรถโดยสารสาธารณะได้ แต่ควรเพิ่มบริเวณ หรือสถานที่จอด ป้ายบอกทาง หรือป้ายแสดงแผนที่ หรือจุดหมายแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถเห็นได้ในระยะไกล ๓) สิ่งอำนวยความสะดวก ควรปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้องน้ำ ทางลาดสำหรับผู้พิการ ระบบสื่อสารต่างๆ เพื่อให้บริการประชาชน และนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น ๔) ที่พัก ปัจจุบันวัดหลายแห่งมีการบริการที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการค้างคืน หรืออยู่ปฏิบัติธรรมด้วย ดังนั้น วัดควรมีการจัดบริการที่พักแรมภายในวัดสำหรับนักท่องเที่ยวที่มาเป็นหมู่คณะด้วย หรือควรสร้างที่นั่งพัก ศาลา สำหรับนั่งพักผ่อน ทำกิจกรรมหรือรับประทานอาหารเพิ่มเติม

๒. มาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดลำพูน มาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตย์ของแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย ผลการสำรวจมาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดทั้ง ๙ แห่งพบว่า มีเพียงวัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหารเพียงแห่งเดียวที่ได้มาตรฐาน การพัฒนามาตรฐานอารยสถาปัตย์ของวัดอื่น ควรเน้น ๑) ความปลอดภัยทางกายภาพ จัดให้มีแสงสว่างเพียงพอบริเวณบันไดและทางเข้า มีราวจับในห้องน้ำ พื้นกระเบื้องไม่ลื่น อุปกรณ์เปิดหน้าและเปิดประตูที่ไม่ต้องออกแรงมาก มีสัญญาณฉุกเฉินจากหัวเตียงหรือห้องน้ำสำหรับเรียกขอความช่วยเหลือ ๒) สามารถเข้าถึงได้ง่าย มีทางลาดสำหรับรถเข็น ความสูงของตู้ที่ผู้สูงอายุสามารถหยิบของได้สะดวกอยู่ใกล้แหล่งบริการต่างๆ ใกล้แหล่งชุมชนเดิม เพื่อให้ญาติมิตรสามารถเยี่ยมเยียนสะดวก ๓) สามารถสร้างแรงกระตุ้น การเลือกใช้สีที่เหมาะสมมีความสว่างและชัดเจนจะทำให้การใช้ชีวิตดูกระชุ่มกระชวย ไม่ซีมีเศร้า และการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ กระตุ้นให้เกิดการนำความสามารถต่างๆ ของผู้สูงอายุมาใช้อย่างเต็มที่ เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ใช้ความสามารถก่อประโยชน์กับชุมชน ๔) ดูแลรักษาง่าย ควรออกแบบให้ดูแลรักษาง่ายเท่าที่จะเป็นไปได้ ด้วยเหตุนี้ บ้านทั่วไปควรจะมีลิ้นชักเป็นหลังใหญ่ควรมีห้องซึ่งง่ายต่อการปิดเอาไว้เพื่อสะดวกสบายในการดูแล บ้านอาจจะมียานเลื่อนอลูมิเนียมป้องกันฝนและสนามหญ้าที่มีพุ่มไม้เตี้ยเพื่อลดงานสนาม

๓. รูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิชัย จังหวัดลำพูน เรียกว่า “รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ๕ ส.” เพื่อตอบโจทย์ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมที่ยังรักษาอัตลักษณ์ความเป็นวัดไว้ได้ คือ ๑) ส่งเสริมสติ ๒) สะอาด ๓) สุขสบาย ๔) สงบเย็นใจ และ ๕) สบายใจ ผลการวิจัยได้ชี้ให้เห็นว่าข้อมูลสำคัญว่า แหล่งท่องเที่ยวของวัดบางแห่งยังไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวต่างถิ่นมากนัก แต่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น และเป็นความภาคภูมิใจของชุมชนและของนักท่องเที่ยวต่อไป

นวัตกรรมที่เกิดจากงานวิจัยนี้ คือ เว็บแอปพลิเคชันโดยใช้ภาษา php ,html, ซึ่งจะสามารถแสดงผลครอบคลุมอุปกรณ์มือถือ ไอแพด แท็บเล็ต และคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล โดยเน้นไปที่อุปกรณ์มือถือซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่นิยมใช้งานในปัจจุบัน มีระบบแผนที่โดยใช้ google map “ตามรอยธรรม www.tamroidham.com” สำหรับการออกแบบการแสดงผลใช้ bootstrap โดยคำนึงถึง user experience (UX) ซึ่งจะช่วยให้ผู้ใช้งานแอปพลิเคชันสามารถใช้ได้อย่างคล่องตัว

คำสำคัญ: ครูบาเจ้าศรีวิชัย, อารยสถาปัตย์, การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

Name of research report : Construction Temple of Instructors: Development Model of Friendly Design on Tourist Temples tracking to Kruba Chao Srivichai Lamphun Province

Researcher : Dr. Apakon Panyo
: Asst. Prof. Dr. Prateep Peuchthonglang

The division of : Mahachulalongkornrajavidyalaya University,
: Lampang College

Year : 2020

Research funding : Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

The objectives of this research aims to; 1) study the potential of 9 temples built by Kruba Chao Sriwichai in Lamphun Province that are important tourist attractions, 2) To study the norms of Temple's universal design that are important tourist attractions in the Lamphun Province, and 3) create tourism models that are important tourist attractions in Lamphun based on the temple's universal design. A mixed method with quantitative analysis and qualitative research is the methodological approach. The study area consisted of 9 temples established in Lamphun Province by Kruba Sriwichai using a purposeful sampling method. Using the accidental sampling method, quantitative analysis decides the survey population, which is 1,000 visitors, and a questionnaire is the instrument used. Basic statistics were used to analyse the data: percentage, mean and standard deviation. The instrument used was an in-depth interview with qualitative analysis. A purposive sampling approach was used for the survey group of 25 individuals, including the elderly, people with disabilities, monks, novices, community representatives, residents, and general visitors, based on the criteria defined and analyzed the content in descriptive writing.

The research result revealed that;

1. An significant opportunity to visit the temples founded by Kruba is the belief in the conduct and practice of Kruba Chao Sriwichai. As regards the capacity of 9 temples that are significant tourist attractions in compliance with the standardized religious and cultural tourist sites system 5 S), it was found that; 1) temples should be built to draw the attention of visitors or have an attractive character with additional individual charms such as retaining the unique architecture of the pagoda, cubicle, pavilion, sanctuary, or unique Lanna-style buildings by incorporating a local museum tale, tradition, beliefs, morality, poetry or construction, etc. 2) Entry to tourist attractions is convenient when going when going to religious tourist sites under the auspicious name of the temple by attaching an area or location to the park, signposts or maps with signage or tourism attractions that can be seen from a distance, tourists can go on foot, bike, or ride by public transport. 3) Facilities Services: In order to accommodate both of residents and visitors, facilities such as showers, ramps for the disabled and various communication systems should be strengthened. 4) Accommodation Services; For visitors who wish to stay overnight or to practice dharma, several temples also provide accommodation. Therefore, the temple should also provide accommodation for visitors who come as a group or build a pavilion to rest, do activities or dine in the temple.

2. Standards according to the universal design of temples, which are important tourist attractions in Lamphun province, which are the standards according to the universal design of tourist destinations in Thailand, the findings of the survey of standards according to the universal design of 9 temples found that only Wat Phrathathariphunchi Woramahawihan has the standard. For other temples, the implementation of universal design standards should be encouraged as follows: 1) Physical safety; sufficient lighting around stairs and exits and handrails in the bathroom should be provided. It should not be slippery on tiled floors. Door closing and opening equipment that do not need a considerable effort and an alarm signal from the head of the bed or the bathroom is needed to call for assistance. 2) Readily accessible; there should be a wheelchair ramp. The cabinet height so the elderly can easily reach things near different sources of service or close to the same common area so that families can visit comfortably. 3) An impulse can be created by choosing the right colors that are vivid and simple, older life can look colorful and not sad. Participating in various activities makes it possible to make the most use of the skills of older people and lets them use their abilities to benefit society. 4) basic maintenance; they should be designed to be as easy as possible to care for. A typical house should, for this reason, be compact. There should be an area that is easy to cover for convenient upkeep as it is a big house. In order to minimize yard duty, the house can be equipped with rain-proof aluminum sliding sills and a lawn with low hedges.

3. The "religious tourism model 5S" is the kind of universal designed development of the temple, which is a tourist attraction following the footsteps of Kruba Chao Sriwichai in Lamphun Province. The 5S consists of 1) encouraging mindfulness, 2) cleanliness, 3) comforting, 4) peace and calm, and 5) helpful to address the issue of becoming a religious and cultural tourist destination that also retains a monastic identity. The study's findings found that certain temple attractions are not well known to international visitors, but have a distinctive cultural identity and continue to be the pride of the city and tourists.

A web application using php, html, which can be viewed through mobile devices, iPads, tablets and personal computers with a focus on common mobile devices, is the innovation created by this research. Currently, there is actually a mapping device that uses the Google map 'www.tamroidham.com' to make bootstrap with user experience (UX) with design use in mind, enabling users to use the application flexibly.

Keywords: Kruba Chao Srivichai, Friendly Design, Buddhist Tourism

กิตติกรรมประกาศ

ร่างรายงานงานวิจัยเล่มนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับการอนุเคราะห์ที่ให้การช่วยเหลือและสนับสนุนจากหลากหลายส่วนงาน หลากหลายบุคคลอาจารย์และบุคลากรของวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำปางที่ได้กรุณาอนุเคราะห์ให้คำแนะนำปรึกษา และดูแลเอาใจใส่ให้ความช่วยเหลือในการปรับปรุงแก้ไข ซึ่งผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณเจ้าคุณอาจารย์พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร., ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่ให้โอกาสในการทำงานวิจัยเล่มนี้

ขอขอบคุณผู้ร่วมวิจัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์.ดร.ประทีป พิษทองกลาง และผู้ให้ข้อมูลงานวิจัยครั้งนี้ ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการจัดพิมพ์เอกสาร เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยและการสัมภาษณ์ ข้อมูลเชิงลึกผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการวิจัยครั้งนี้

ผู้วิจัยและคณะหวังว่างานวิจัยเล่มนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจน ผู้ที่สนใจที่จะศึกษารายละเอียดต่อไป

อภากร ปัญญา และคณะ

๑๘ มกราคม ๒๕๖๔

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย..... ก

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ..... ค

กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญภาพ.....	ฉ
สารบัญแผนภูมิ.....	ค
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ.....	ค

บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๕
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.....	๕
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๖
๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	๗
๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย.....	๗
๑.๗ ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย.....	๗

บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	
๒.๑ ทฤษฎีและแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยว.....	
๒.๒ แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา.....	
๒.๓ แนวคิดการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้.....	
๒.๔ แนวคิดอารยสถาปัตย์.....	
๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับครุบาเจ้าศรีวิไชย.....	
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย.....	
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	
๓.๒ ขอบเขตการวิจัย.....	
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	
๓.๔ การจัดเก็บรวบรวมข้อมูล.....	
๓.๖ สรุปลักษณะการวิจัย.....	

บทที่ ๔ ผลการวิจัย.....	๑๐๐
๔.๑ ศักยภาพของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ๙ แห่งที่สร้างโดยครุบาเจ้าศรีวิไชย.....	
๔.๑.๑ ศรีธาครุบา : ศักยภาพสำคัญศักยภาพสำคัญของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ๙ แห่งที่สร้างโดยครุบาเจ้าศรีวิไชย.....	

- ๔.๑.๒ ศักยภาพเชิงพื้นที่ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ๙ แห่งที่สร้างโดย
 ครูบาเจ้าศรีวิไชย
- ๔.๑.๓ ผลการวิเคราะห์ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว
 ตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน
- ๔.๒ มาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตยกรรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดลำพูน
 - ๔.๒.๑ มาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตยกรรมของแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย
 - ๔.๒.๒ มาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตยกรรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ
 ในจังหวัดลำพูน
 - ๔.๒.๓ ผลการสำรวจมาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตยกรรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว
 สำคัญในจังหวัดลำพูน
- ๔.๓ รูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตยกรรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้า
 ศรีวิไชย จังหวัดลำพูน
 - ๔.๓.๑ แอปพลิเคชันเส้นทางท่องเที่ยวของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัด
 ลำพูน
 - ๔.๓.๒ รูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตยกรรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอย
 ครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน

บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....

- ๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....
- ๕.๒ อภิปรายผล.....
- ๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....

บรรณานุกรม.....

ภาคผนวก
 ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์.....

ประวัติผู้วิจัย.....(หน้า)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประวัติศาสตร์ของประเทศไทยเป็นประวัติศาสตร์ของชนชาติที่นับถือพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตของคนไทยได้ผูกพันประสานกลมกลืนหลักความเชื่อ และหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนา ตลอดเวลายาวนานจนทำให้เกิดการปรับตัวเข้าหากัน และสนองความต้องการของกันและกัน ตลอดจนผสมคลุกเคล้ากับความเชื่อและปฏิบัติสายอื่นๆ ที่มีมาในหมู่ชนชาวไทย ถึงขั้นที่ทำให้เกิดมีระบบความเชื่อและความประพฤติปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาที่เป็นแบบของคนไทยโดยเฉพาะ^๑ พระพุทธศาสนาเข้าสู่ดินแดนประเทศไทยหรือสุวรรณภูมิตั้งแต่ในสมัยปลายพุทธศตวรรษที่ ๓ หรือต้นพุทธศตวรรษที่ ๔ หลังจากการส่งสมณทูตของพระเจ้าอโศกมหาราช แต่เดิมดินแดนแถบนี้ เชื่อกันว่ามีการนับถือผี สาง เทวดา หรือมีความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ที่มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม เมื่อพระพุทธศาสนาแพร่เข้ามา พระโสมนเรศวรและพระอู่ตรเถระ ได้แสดงพรหมชาลสูตรให้ประชาชนชาวสุวรรณภูมิเลื่อมใส^๒ ซึ่งกล่าวกันว่าเวลาที่พระเถระทั้งสอง ได้แสดงพรหมชาลสูตรนั้นก็เพื่อให้ชาวสุวรรณภูมิได้เข้าใจถึงความเชื่อหรือพิธีต่างๆ และสอนให้มีความสอดคล้องกับความเชื่อของตนและหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ต่อจากนั้นท่านทั้งสองก็ประกาศสั่งสอนพระธรรมวินัย ทำการบรรพชาอุปสมบททุกบุตรทั่วไป ต่อมาก็ได้ขยายไปในดินแดนใกล้เคียงทั้งในอาณาจักรโคตรบูร โยนกหรือล้านนา ก็ได้รับอิทธิพลของพระพุทธศาสนาในสมัยนี้ด้วย โดยจะเห็นได้จากร่องรอยโบราณวัตถุสมัยทวารวดี เฉพาะในล้านนาที่จังหวัดลำพูน คือเจดีย์วัดกู่กุด หรือวัดจามเทวี ที่เป็นที่ยังคงอยู่ของพระนางจามเทวี อีกแห่งหนึ่งคือพระพุทธรูปในซุ้มเจดีย์วัดกู่กุด กับเจดีย์กู่คำที่วัดพระธาตุหริภุญชัย ซึ่งนักปราชญ์ทางโบราณคดีกล่าวว่า สมัยทวารวดี เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๕๐๐ ถึง พ.ศ. ๑๓๐๐ รวมระยะเวลาประมาณ ๘๐๐ ปี

พุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทย ช่วงระยะเวลาที่แตกต่างกัน จำนวน ทองประเสริฐ ได้สรุปหลักฐานจากลักษณะพุทธเจดีย์ สามารถนำมาเป็นเกณฑ์ในการจำแนกได้ว่า พุทธศาสนาเข้าสู่ดินแดนประเทศไทยแบ่งออกได้ ๔ ยุค ยุคที่ ๑ ลัทธิหินยานอย่างเถรวาท(ดินแดนสุวรรณภูมิ) ยุคที่สองลัทธิมหายาน ยุคที่สาม ลัทธิหินยานอย่างพุกาม และยุคที่ สี่ลัทธิลังกาวงศ์^๓ วัฒนธรรมไทย – ลาว ส่วนใหญ่มีรากฐานมาจากพุทธศาสนา ก่อให้เกิดการรับอิทธิพลต่อประเพณีอันเนื่องด้วยการดำเนินชีวิต

^๑ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ทศวรรษธรรมทัศน์ พระธรรมปิฎกหมวดพุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๕๒).

^๒ พระปัญญาสามีเถระ, ศาสนวงศ์, แปลและเรียบเรียงโดย กรมศิลปากร, (พระนคร : กรมศิลปากร, ๒๕๒๐).

^๓ จำนวนค์ ทองประเสริฐ, ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์, (กรุงเทพมหานคร : องค์การคำของคุรุสภา, ๒๕๓๔).

และเนื่องด้วยศาสนา ผลก็คือได้สร้างสรรค์ผลงานอุทิศถวายไว้ในพุทธศาสนาด้วยความศรัทธาตาม
 อรรถภาพ เศรษฐกิจ และสังคม^๔ การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมการผ่อนคลายความเครียดที่ปัจจุบันได้รับ
 ความนิยมเพิ่มสูงขึ้นพร้อมๆ กับรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น นอกเหนือจากการผ่อน
 คลายความเครียดแล้วกิจกรรมการท่องเที่ยวยังสามารถสร้างผลกระทบทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนหรือ
 แหล่งท่องเที่ยวได้อีกทางหนึ่งด้วยกล่าวคือ รายได้ที่จะกระจายสู่แหล่งท่องเที่ยวและชุมชนที่เกี่ยวข้อง
 ในลักษณะของการสร้างงาน และนำไปสู่การสร้างรายได้แก่คนในท้องถิ่น ซึ่งภาครัฐได้กำหนดให้การ
 ท่องเที่ยวเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งของประเทศและกลุ่มจังหวัดการท่องเที่ยวทุกภูมิภาคของไทย

เมืองทริภุชชัยหรือลำพูนในปัจจุบันเป็นเมืองเก่าแก่ที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน
 และเป็นเมืองที่มีขนาดเล็กที่สุดในภาคเหนือ แต่กลับมีความโด่งดังในด้านประวัติศาสตร์วัดวาอาราม
 เจดีย์ สถานที่ที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ และเป็นเมืองที่มีพระพุทธศาสนาฝังรากลึกตั้งแต่เริ่มสร้าง
 เมือง ลำพูนมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและมีแหล่งท่องเที่ยวทั้งวัดวาอาราม
 เจดีย์เก่าแก่ ศิลปะล้านนาแท้ที่มีลวดลายอันวิจิตรงดงาม โดยนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่นิยมมาเที่ยวเพื่อ
 ศึกษาประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ตำนาน และความเป็นมาต่างๆ ของจังหวัดลำพูน

ครุบา เป็นคำยกย่องในฐานะนิกบญู ซึ่งเป็นคำที่ใช้เรียกพระเถระผู้เป็นที่เคารพนับถือ ซึ่ง
 มักจะมีอายุประมาณ ๕๐ ปีขึ้นไป จรัส โฆษณานันท์ อธิบายว่า ครุบา ผู้ที่จะเป็นครุบา นั้นต้องมี
 คุณสมบัติทั้ง ๓ ข้อ คือ ๑) เป็นพระสงฆ์ที่มีอายุพรรษามากทั้งอายุและอายุการบวช ๒) ต้องปฏิบัติดี
 ปฏิบัติชอบตลอดอายุการบวช และ ๓) สร้างสิ่งดีสิ่งงามให้กับพระศาสนา หรือบูรณปฏิสังขรณ์
 เกี่ยวกับศาสนสถาน ณ วัดที่ตนจำพรรษาอยู่ แต่ถ้าจะกล่าวถึง ครุบาตามการพูดแบบชาวบ้าน คือ
 ถึงแม้จะมีอายุมาก และบวชมานาน แต่ขาดคุณสมบัติตามข้อ ๒ และ ๓ จะเรียกขานว่า ตู๋ หรือ ฐ
 เฉยๆ อาจเติมคำว่า ลุง ปู่ หรือ พ่อ หรือขาดคุณสมบัติข้อ ๑ ก็จะไม่เรียกว่า ครุบา ถึงแม้พระเถระบาง
 องค์ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบแต่อายุยังน้อย คือ ได้เป็นครุบาตั้งแต่มุม ซึ่งสอดคล้องกับฉันทพล โอจรัส
 พร ที่ได้ศึกษาบทบาทในฐานะนิกบญูแห่งล้านนาพบว่า นิกบญูแห่งล้านนา เป็นผู้มีบทบาททางด้าน
 ข้อวัตรปฏิบัติที่แสดงออกให้บุคคลทั่วไปได้พบเห็น และสัมผัสได้อย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน คือ การที่
 พระครุบาศรีวิชัยนั้นได้ปฏิบัติตนบำเพ็ญเพียรภาวนาสิกขาวิญญิตตามรอยของพระบรมศาสดาด้วยข้อ
 วัตรปฏิบัติ ส่งเสริมให้บุคลิภาพของท่านมีความน่าเลื่อมใสเป็นอย่างมากอันเป็นลักษณะพิเศษที่
 เรียกว่า “ตนบุญ” และด้วยจริยาวัตรอันเคร่งครัดที่ปรากฏให้บุคคลทั่วไปได้พบเห็นทำให้เกิดความ
 ศรัทธา ความเคารพนับถือ และลักษณะของความสันโดษ เคร่งครัดในการรักษาศีลและวินัย ละเว้น
 สิ่งที่ไม่ควรกระทำเป็นสิ่งแรกที่สามารถสร้างศรัทธาแก่ผู้ที่ได้พบเห็นเป็นอย่างมาก

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ค้นพบทั้งโบราณสถานและโบราณวัตถุ เนื่องจากเป็นเมือง
 เก่าแก่ที่มีประวัติศาสตร์มายาวนาน ทำให้จังหวัดลำพูนมีแหล่งท่องเที่ยว ตำนาน และมีเรื่องเล่าต่างๆ
 ทางศาสนาและวัฒนธรรมมากมาย นักท่องเที่ยวจึงนิยมมาเที่ยวที่จังหวัดลำพูน เพราะอยากศึกษา
 และหลงใหลในวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีมาช้านานเช่น งานประเพณีสงกรานต์น้ำอุนสาวรีย์ครุ
 บาที่ตั้งอยู่ในวัดนั้น เพื่อเป็นการระลึกถึงคุณงามความดีของครุบาท่านที่ได้ทำคุณประโยชน์

^๔ แนน้อย ปัญจพรรค และสมชาย ณ นครพนม, วิทยุณไม้มะเสถียรอีสาน, (กรุงเทพมหานคร :
 เจริญ, ๒๕๓๖).

บูรณปฏิสังขรณ์ ซ่อมแซมวัดวาอาราม โบราณสถานในวัดที่ครุบาท่านเคยจำพรรษา เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ งานวิจัยนี้จะนำเสนอประวัติของครุบาล้านนาที่มีถิ่นกำเนิดในจังหวัดลำพูน ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสักการะครุบาและการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อสักการะครุบาในจังหวัดลำพูน ซึ่งถือเป็นเส้นทางที่นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางจากจังหวัดลำปาง ผ่านเข้าสู่จังหวัดลำพูน เพื่อไปยังจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๙ แห่ง ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดลำพูน ได้แก่ วัดพระธาตุทริภุญชัยราชวรมหาวิหาร และวัดบ้านปาง เป็นต้น เพื่อส่งเสริมมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมในจังหวัดลำพูนต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาศักยภาพของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ๙ แห่งที่สร้างโดยครุบาเจ้าศรีวิไชยในจังหวัดลำพูน

๑.๒.๒ เพื่อศึกษามาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดลำพูน

๑.๒.๓ เพื่อพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดลำพูน

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

๑.๓.๑ ศักยภาพของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ๙ แห่งที่สร้างโดยครุบาเจ้าศรีวิไชยในจังหวัดลำพูนมีประวัติ ความสำคัญ และมีทุนเดิมที่เอื้อต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างไร

๑.๓.๒ มาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดลำพูนตามเกณฑ์สากลอยู่ในระดับใด และมีแนวทางการพัฒนาอย่างไรบ้าง

๑.๓.๓ เนื้อหา องค์ประกอบ และกระบวนการพัฒนาเอพลีเคชั่นเส้นทางท่องเที่ยวของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดลำพูนที่เหมาะสมและสามารถเข้าถึงนักท่องเที่ยวได้มากที่สุดควรประกอบด้วยอะไร และมีกระบวนการพัฒนาด้านใดบ้าง

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านพื้นที่/องค์กร

พื้นที่วิจัย คือ วัด ๙ แห่ง ในจังหวัดลำพูนที่ดำเนินการสร้างโดยครุบาเจ้าศรีวิไชยและเป็นวัดแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดลำพูน จำนวน วัด ได้แก่ ๑) วัดบ้านปาง อำเภอเถิน ๒) วัดพระธาตุดวงเดี่ยว อำเภอเถิน ๓) วัดพระธาตุห้าดวง อำเภอเถิน ๔) วัดพระพุทธรูปตากผ้า อำเภอป่าซาง ๕) วัดพระนอนม่อนช้าง อำเภอป่าซาง ๖) วัดพระธาตุทริภุญชัยวรมหาวิหาร อำเภอเมือง ๗) วัดจามเทวี อำเภอเมือง ๘) วัดรมณียาราม (กุหลาบ) อำเภอเมือง และ ๙) วัดพระบาทสามยอด อำเภอบ้านโฮ่ง

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ ๑) กลุ่มตอบแบบสอบถาม ทั้งหมด ๑,๐๐๐ คน โดยจากนักท่องเที่ยว แบบอารยสถาปัตย์ เช่น ผู้สูงอายุ ผู้มีดปกติทางร่างกาย พระสงฆ์ สามเณร นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ๒) การสัมภาษณ์เชิงลึก

เพื่อวิเคราะห์และประเมินเพื่อนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวและนวัตกรรมที่เกี่ยวเนื่องโดยผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างประกอบจำนวน ๒๕ รูป/คน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านเนื้อหา

๑) ศักยภาพของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ๙ แห่ง ที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิไชยในจังหวัดลำพูน มีประวัติ ความสำคัญ และมีทุนเดิมที่เอื้อต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว

๒) มาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดลำพูนตามเกณฑ์สากล

๓) เนื้อหา องค์ประกอบ และกระบวนการพัฒนาแอปพลิเคชันเส้นทางท่องเที่ยวของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดลำพูน

๑.๔.๔ ขอบเขตการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ มีวิธีการและระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑) ช่วงที่ ๑ เป็นการศึกษาด้านเนื้อหา แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างเครื่องมือแบบสอบถามและเครื่องมือ เชิงคุณภาพนั้นเป็นการสัมภาษณ์ และสังเกตการณ์ว่ามีปัจจัย เงื่อนไขอะไรนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ๙ แห่งที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิไชยในจังหวัดลำพูน

๒) ช่วงที่ ๒ การสร้างเครื่องมือการวิจัย โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๓ รูป/คน เป็นผู้ตรวจสอบเครื่องมือหรือความเที่ยงตรงของข้อมูลแล้วนำไปสู่การทดลองในพื้นที่ที่ใกล้เคียงกันตามสูตรทางสถิติ หาความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟา (Coefficient Alpha) ของ Cronbach โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

๓) ช่วงที่ ๓ เป็นการทดลองเครื่องมือการประเมิน

๔) ช่วงที่ ๔ การเก็บข้อมูลพื้นที่หรือการสัมภาษณ์เชิงลึก (Deep Interview) เพื่อประเมินการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว วัดครูบาสร้าง : รูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาศรีวิไชย จังหวัดลำพูน

๕) ช่วงที่ ๕ เป็นการทดสอบข้อมูลจากพื้นที่ทั้งหมดเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่น และองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้

๖) ช่วงที่ ๖ เป็นการเผยแพร่ความรู้ในวารสาร/บทความวิจัยระดับชาติหรือระดับนานาชาติ และจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา การวิจัยเริ่มตั้งแต่วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓ - วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๖๓ ใช้ระยะเวลาในการทำวิจัยทั้งสิ้น ๘ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ ครูบา หมายถึง ครูบาเจ้าศรีวิไชย พระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาผู้เป็นที่เคารพศรัทธาของชาวล้านนาและพุทธศาสนิกชนทั่วไป

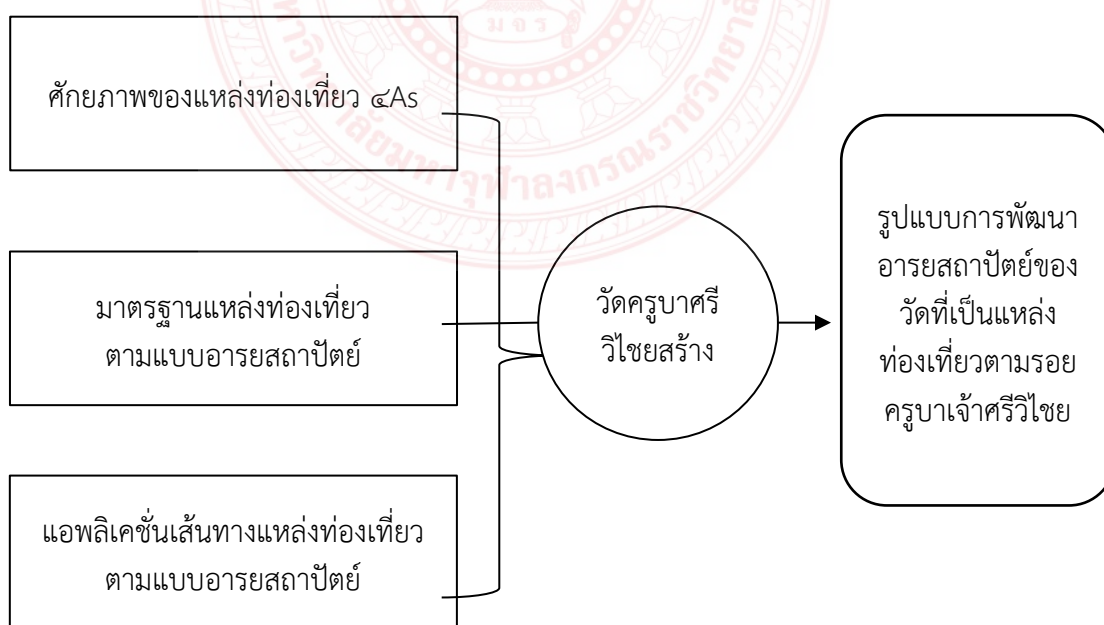
๑.๕.๒ **วัดครูบาสร้าง** หมายถึง วัด ๙ แห่ง ในจังหวัดลำพูน ที่ดำเนินการสร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิไชย และเป็นวัดแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดลำพูน ได้แก่ ๑) วัดบ้านปาง อำเภอเถิน ๒) วัดพระธาตุดวงเดี่ยว อำเภอเถิน ๓) วัดพระธาตุห้าดวง อำเภอเถิน ๔) วัดพระพุทธรูปบาทตากผ้า อำเภอป่าซาง ๕) วัดพระนอนม่อนช้าง อำเภอป่าซาง ๖) วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร อำเภอเมือง ๗) วัดจามเทวี อำเภอเมือง ๘) วัดรมณียราม (กู่ละมั่ง) อำเภอเมือง และ ๙) วัดพระบาทสามยอด อำเภอบ้านโฮ่ง

๑.๕.๓ **รูปแบบการพัฒนา** หมายถึง กระบวนการ วิธีการ และเทคนิคในการพัฒนามาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการให้สามารถเดินทางท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาในจังหวัดลำพูนได้อย่างสะดวกและได้มาตรฐานสากล

๑.๕.๔ **อารยสถาปัตยกรรม** หมายถึง การออกแบบเพื่อมวลชน มีแนวคิดสำคัญสำหรับการออกแบบ เพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานบริการต่างๆ และผลิตภัณฑ์ให้สามารถรองรับคนทุกกลุ่ม ตั้งแต่ผู้สูงอายุ คนพิการหรือผู้ที่มีความสามารถในการใช้ชีวิตประจำวันแตกต่างจากบุคคลทั่วไปด้วยข้อจำกัดทางร่างกาย โดยเน้นความสะดวก ความปลอดภัย ความเป็นธรรม และความเท่าเทียม ทั้งในการดำเนินชีวิตประจำวัน และในสถานที่ต่างๆ ถือเป็นแนวคิดที่สร้างสรรค์เพื่อประโยชน์ส่วนรวม

๑.๕.๕ **แอปพลิเคชัน** หมายถึง เนื้อหา องค์ประกอบ และกระบวนการพัฒนาแอปพลิเคชันเส้นทางท่องเที่ยวของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดลำพูนโดยใช้เทคโนโลยีเข้ามาพัฒนา

๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ ๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

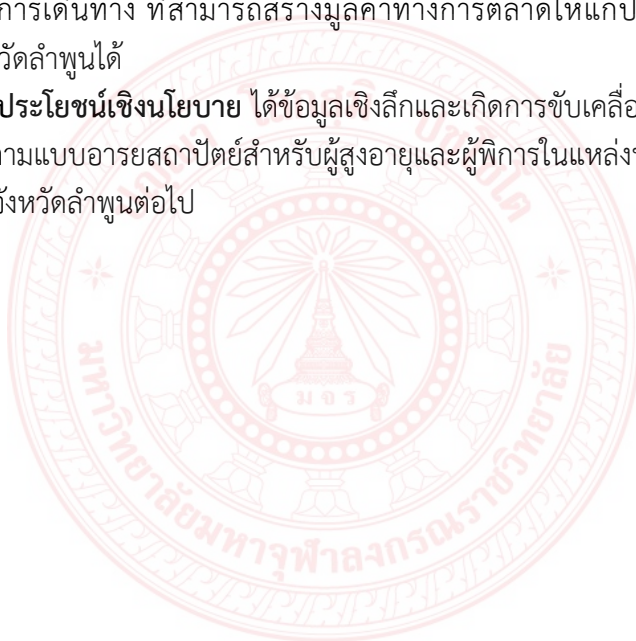
๑.๗ ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ **ประโยชน์เชิงวิชาการ** ทำให้ทราบภูมิหลังของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว จำนวน ๙ แห่ง ที่ครูบาเจ้าศรีวิไชยเป็นผู้สร้าง ข้อมูลสภาพมาตรฐานและการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดลำพูน และได้นวัตกรรมแอปพลิเคชันแหล่งท่องเที่ยววัดที่ครูบาเจ้าศรีวิไชยเป็นผู้สร้างในจังหวัดลำพูน

๑.๗.๒ **ประโยชน์เชิงสังคมและชุมชน** ทำให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งใหม่ เป็นทางเลือกให้แก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุและผู้พิการที่พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้มาตรฐานแบบอารยสถาปัตย์

๑.๗.๓ **ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ** สามารถสร้างงาน สร้างรายได้ และอาชีพให้แก่ประชาชนผู้ประกอบการในแหล่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์ ทั้ง 9 แห่ง เกิดผลิตภัณฑ์ของฝาก ของที่ระลึก สาธารณูปโภค การเดินทาง ที่สามารถสร้างมูลค่าทางการตลาดให้แก่ประชาชนและชุมชนแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดลำพูนได้

๑.๗.๔ **ประโยชน์เชิงนโยบาย** ได้ข้อมูลเชิงลึกและเกิดการขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์สำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการในแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัด และโบราณสถานในจังหวัดลำพูนต่อไป

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง “วัดครูบาสร้าง : รูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน” นี้ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยมีหัวข้อดังต่อไปนี้

- ๒.๑ ทฤษฎีและแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยว
- ๒.๒ แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
- ๒.๓ แนวคิดการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้
- ๒.๔ แนวคิดอารยสถาปัตย์
- ๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับครูบาเจ้าศรีวิไชย
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ ทฤษฎีและแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวแม้ว่าจะไม่ใช่สิ่งจำเป็นพื้นฐานหรือปัจจัย ๔ ของการดำรงชีวิต แต่ก็เป็นเรื่องของการพักผ่อนหย่อนใจ เป็นนันทนาการ เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาในการเสริมคุณภาพชีวิตเพราะการท่องเที่ยวถือเป็นการผ่อนคลายความเครียด พร้อม ๆ กับได้ประสบการณ์ที่แปลกใหม่ได้เห็นความสวยงาม ได้สัมผัสกับวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไปจากที่เคยได้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น และได้สร้างความสัมพันธ์กับคนต่างถิ่นด้วย สำหรับประเทศไทยเรานั้นถือได้ว่ามีศักยภาพในการท่องเที่ยวสูง เพราะมีแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้าไปสัมผัส ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวมีทั้งแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resource) และแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นศิลปวัฒนธรรม (Cultural Resource) ที่มีคุณค่าทางโบราณคดีและศิลปะ ซึ่งกระจายตัวอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ จากที่ได้กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน^๔

๒.๑.๑ ความหมายของการท่องเที่ยว

จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จากเอกสารทางวิชาการ พบว่ามีผู้ให้ความหมายคำว่า การท่องเที่ยว ไว้หลายท่าน ดังนี้

^๔ กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น, กระทรวงมหาดไทย, *มาตรฐานการส่งเสริมการท่องเที่ยว*, หน้า ๑๑, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.dla.go.th/work/e_book/eb1/std210550/22/22.htm. [๔ พ.ค. ๒๕๖๐].

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยว ไว้ว่า ก. เที่ยวไป^๖ ไปเพื่อหาความสนุกเพลิดเพลินตามที่ต่างๆ^๗

องค์การสหประชาชาติได้จัดการประชุมว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยวระหว่างประเทศขึ้น ณ กรุงโรม ประเทศอิตาลี เมื่อปี ค.ศ. ๒๕๐๖ และได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวไว้ดังนี้ การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทาง (Travel) ที่มีเงื่อนไข ๓ ประการ คือ^๘

๑. การเดินทาง (Travel) หมายถึง การเดินทางที่ไม่ได้ถูกบังคับหรือเพื่อสินจ้างโดยมีการวางแผนการเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง และใช้ยานพาหนะนำไปเป็นระยะทางใกล้หรือระยะทางไกลก็ได้

๒. จุดหมายปลายทาง (Destination) หมายถึง จุดหมายปลายทางที่จะไปอยู่เป็นการชั่วคราวแล้วต้องเดินทางกลับที่อยู่เดิมหรือภูมิลำเนาเดิม โดยเป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวเลือกเดินทางไปเยือนและใช้ช่วงเวลาหนึ่งอยู่ ณ ที่นั้น ซึ่งมีสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการที่พอเพียงสำหรับตอบสนองความต้องการและความพอใจให้กับนักท่องเที่ยวที่มาเยือน

๓. ความมุ่งหมาย (Purpose) หมายถึง การมีความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ในการเดินทางก็ได้ที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้ โดยมีความมุ่งหมายในการเดินทางอยู่หลายอย่างด้วยกัน ซึ่งผู้เดินทางคนหนึ่งอาจมีความมุ่งหมายในการเดินทางมากกว่าหนึ่งอย่างก็เป็นได้

กุลวรา สุวรรณพิมล ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ดังต่อไปนี้

๑. การท่องเที่ยว (Tourism) เป็นคำที่มีความหมายกว้างแต่สามารถกำหนดได้โดยมีเงื่อนไขที่สำคัญ ๓ ประการ ซึ่งเป็นเงื่อนไขตามหลักสากลโดยเฉพาะขององค์การการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ คือ

(๑) ต้องเป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว

(๒) ต้องเป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ

(๓) ต้องเป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตามที่ไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ในกรณีนั้น

๒. นักท่องเที่ยว (Tourist) คือผู้มาเยือนชั่วคราวซึ่งมักจะพามาพักอาศัยอยู่ในประเทศที่มาเยือนอย่างน้อย ๒๔ ชั่วโมง เพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ดังนี้

(๑) เพื่อพักผ่อน เพื่อความเพลิดเพลิน เพื่อสุขภาพ เพื่อการศึกษา การกีฬา และการประกอบศาสนกิจ

(๒) เพื่อจัดดำเนินธุรกิจ การปฏิบัติการกิจที่ได้รับมอบหมาย การปฏิบัติเกี่ยวกับครอบครัว และการประชุมต่างๆ

(๓) เพื่อเยี่ยมครอบครัวญาติพี่น้อง

(๔) เพื่อราชการ การติดต่อกานของราชการ

^๖ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๕๑๐.

^๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔๔.

^๘ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเพรสแอนด์ดีไซน์จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๕.

(๕) เพื่อประชุมสัมมนา^๙

สุรเชษฐ์ เชษฐมาต กล่าวถึงการท่องเที่ยวว่าเป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยภูมิลำเนาไปยังสถานที่อยู่ห่างไกล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการพักผ่อน หรือหาประสบการณ์แปลกใหม่ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ได้พบเห็นในชีวิตประจำวันในภูมิลำเนาของตนเอง ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและองค์ประกอบต่างๆ ของสถานที่ที่เดินทางผ่าน หรือสถานที่ท่องเที่ยวที่เข้าไป และจะต้องทำการพักผ่อนในสถานที่นั้นๆ^{๑๐}

ศิริ ฮามโพธิ์ ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวในทางสังคมวิทยาว่า การท่องเที่ยวนี้เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในลักษณะดังต่อไปนี้

๑. เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งปกติจะไม่เคยพบกันมาก่อน
๒. เป็นการเผชิญหน้ากันระหว่างวัฒนธรรมที่แตกต่างกันในกลุ่มชาติพันธุ์ วิถีชีวิต ภาษา ความแตกต่างในด้านเศรษฐกิจ ฯ
๓. พฤติกรรมของกลุ่มคนที่ต้องการผ่อนคลายจากความตึงเครียดทางเศรษฐกิจและสังคมในชีวิตประจำวัน
๔. พฤติกรรมของคนต่างถิ่นที่ประสานกันระหว่างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ตนได้รับจากการดำรงชีวิตของคนต่างถิ่น^{๑๑}

เดวิดสัน ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวว่า หมายถึง การเดินทางออกจากที่พักในช่วงระยะเวลาสั้นๆ เป็นการชั่วคราวเพื่อการเยี่ยมชมมิตร หรือวัตถุประสงค์ด้านการท่องเที่ยวอื่นๆ ที่ไม่ใช่การประกอบอาชีพ เช่น การพักผ่อน การเล่นกีฬา การประชุม การสัมมนา^{๑๒}

กล่าวโดยสรุปการท่องเที่ยวหมายถึงการเดินทางไปยังสถานที่ใดที่หนึ่งเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ เป็นการเดินทางออกจากที่พักเป็นระยะเวลาสั้นๆ

๒.๑.๒ ความสำคัญของการท่องเที่ยว

นักวิชาการได้กล่าวถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวไว้ ดังนี้

ศรัญญา วรากุลวิทย์^{๑๓} ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยวนำมาซึ่งประโยชน์ต่อประเทศหลายประการ ดังนี้

^๙ กุลวรา สุวรรณพิมล, **หลักการมัคคุเทศก์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แสงดาว, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒-๑๓.

^{๑๐} สุรเชษฐ์ เชษฐมาต, **ท่องเที่ยวแบบ “นิเวศสัญจร” ทางรอดแหล่งท่องเที่ยวไทย**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๑), หน้า ๒๑.

^{๑๑} ศิริ ฮามโพธิ์, **สังคมวิทยาการท่องเที่ยว**, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พรินติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๙.

^{๑๒} Davidson Rob, **Tourism. 2nd.ed**, (Singapore Longman : Group Limited,1995),P. 2.,อ้างใน “วัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๔๒.

^{๑๓} ศรัญญา วรากุลวิทย์, **ปฐมนิเทศอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เฟื่องฟ้าพรินติ้ง, ๒๕๔๗), หน้า ๙.

- ๑) เป็นการเพิ่มรายได้ประชาชาติ
- ๒) มีผลต่อการเพิ่มภาษี
- ๓) ช่วยแก้ไขปัญหาดุลการชำระเงิน และ
- ๔) บังเกิดผลต่อการสร้างงานและการจ้างแรงงาน ทำให้เกิดการแพร่กระจายรายได้อย่างกว้างขวาง

กุลวรา สุวรรณพิมล ได้ให้ความสำคัญของการท่องเที่ยวดังต่อไปนี้

๑. ความสำคัญต่อเศรษฐกิจ

(๑) ก่อให้เกิดรายได้เพิ่มขึ้น การท่องเที่ยวจากนักท่องเที่ยวต่างประเทศมีส่วนช่วยให้ประเทศได้รับรายได้ในรูปของเงินตราต่างประเทศ และรายได้ดังกล่าวก็มีลักษณะเช่นเดียวกับการส่งสินค้าออกไปขายในต่างประเทศ แต่เป็นสินค้าส่งออกประเภท “ไม่เห็นตัวสินค้า” (Invisible Export) ซึ่งมีผลให้การเงินระหว่างประเทศดีขึ้น เช่น ประเทศเม็กซิโก สเปน ออสเตรีย สหรัฐอเมริกา และบางประเทศก็สามารถนำเงินมาพัฒนาประเทศจนสามารถทัดเทียมกับประเทศข้างเคียง เช่น อิตาลี ลักเซมเบิร์ก เป็นต้น

(๒) การช่วยให้คนมีงานทำมากขึ้น รายได้จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นรายได้ที่กระจายไปสู่ประชากรทั่วประเทศ ดังนั้นภูมิภาคต่างๆ ก็มีการพัฒนาเพิ่มขึ้นมีการสร้างสิ่งใหม่ เกิดอาชีพใหม่ และมีความต้องการแรงงานจำนวนมาก

(๓) ช่วยให้การเงินระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในด้านดุลการชำระเงินดีขึ้น เพราะรายได้จากนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศเป็นไปในรูปแบบของการขายสินค้าและบริการภายในประเทศ แต่อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวของชาวไทยที่ท่องเที่ยวภายในประเทศก็มีความสำคัญเช่นเดียวกันในการลดปัญหาการนำเงินตราออกไปใช้นอกประเทศ

(๔) การท่องเที่ยวมีบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดการผลิต และยังก่อให้เกิดการนำทรัพยากรของประเทศมาใช้ และการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่สิ้นเปลืองวัตถุดิบมากนัก

(๕) การท่องเที่ยวมีบทบาทในการสร้างสรรค์ความเจริญไปสู่ภูมิภาคต่างๆ เป็นตัวนำให้เกิดการลงทุนในหมวดอุตสาหกรรมอื่นๆ รวมทั้งการพัฒนาแถบภูมิภาคของรัฐบาลในด้านโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) ทั้งสาธารณูปโภค ถนนหนทาง การประปา การติดต่อสื่อสาร ไฟฟ้า เป็นต้น

๒. ความสำคัญต่อสังคมวัฒนธรรม

(๑) ช่วยให้สภาพแวดล้อมของท้องถิ่นดีขึ้น หากสถานที่ใดมีปัญหาในเรื่องเกี่ยวกับสภาพความเสื่อมโทรม ความสกปรก หรือความไม่ปลอดภัย ก็จะไม่เป็นที่ประสงค์ที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางไป เพราะนักท่องเที่ยวประสงค์จะไปสัมผัสสภาพธรรมชาติของท้องถิ่นความสะอาดสบายที่พอสมควร และมีความปลอดภัย

(๒) ช่วยให้ประชาชนได้เห็นความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมประเพณีของแต่ละท้องถิ่นที่เดินทางไปถึง ซึ่งเปรียบเทียบเสมือนการทำให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชนและมีส่วนในการส่งเสริมสร้างสัมพันธ์ไมตรีความเข้าใจอันดีระหว่างเจ้าของประเทศและผู้มาเยือน เช่น การให้การต้อนรับตามประเพณีไทย การช่วยเหลือนักท่องเที่ยว การจัดเทศกาลประเพณีต่างๆ นอกจากนี้การท่องเที่ยวทำให้รับทราบถึงอารยธรรมที่แตกต่างออกไป ขณะเดียวกันผู้ที่อยู่ในท้องถิ่นก็ได้รับทราบถึง

สิ่งแปลกๆใหม่ๆ ที่คนเดินทางไปมีพฤติกรรมหรืออารยธรรมเป็นเช่นไร เพื่อนำเอาส่วนดีมาปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น

(๓) การท่องเที่ยวช่วยจัดปัญหาความแตกต่างเชื่อมล้าระหว่างสังคมเมือง และสังคมชนบท เป็นการลดปัญหาการย้ายถิ่นที่อยู่อพยพเข้ามาหางานทำ หรือเสี่ยงโชคในเมืองใหญ่ๆ ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมประเพณี^{๑๔}

กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น^{๑๕} ได้ให้ความสำคัญของการท่องเที่ยวว่า

ด้านเศรษฐกิจ

๑) การท่องเที่ยวทำให้เกิดรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศเข้าประเทศเป็นจำนวนมาก
๒) รายได้ที่ได้มาในรูปแบบเงินตราทั้งในประเทศและต่างประเทศจากการท่องเที่ยวมีส่วนช่วยในการสร้างเสถียรภาพให้ดุลภาพของการชำระหนี้ได้

๓) รายได้จากการท่องเที่ยวจะกระจายไปสู่ประชากรอย่างกว้างขวาง อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดการจ้างงาน การท่องเที่ยวกระตุ้นให้เกิดการผลิตและนำเอาทรัพยากรของประเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เมื่อมีการใช้จ่ายเกิดขึ้นครั้งหนึ่งในระบบเศรษฐกิจจะก่อให้เกิดการใช้จ่ายต่อ ๆ กันไปอีกหลายรอบ เพราะเมื่อมีการใช้จ่ายเกิดขึ้นครั้งหนึ่งจะก่อให้เกิดรายได้แก่คนบางกลุ่มหรือกิจกรรมบางประเภท บุคคลหรือกิจกรรมที่ได้รับรายได้นี้จะนำรายได้ส่วนหนึ่งใช้จ่ายต่อไปเรื่อย ๆ

๔) การท่องเที่ยวไม่มีขีดจำกัดในการผลิตและการจำหน่าย เนื่องจากการท่องเที่ยวมิได้พึ่งดินฟ้าอากาศเป็นหลักเช่นเดียวกับการเกษตร ผลผลิตที่นำเสนอต่อนักท่องเที่ยวได้แก่ ความงดงามตามธรรมชาติ ความเจริญทางด้านวัฒนธรรมของชาติในขณะที่จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มทวีมากขึ้นทุกปี อาจมาจากสาเหตุต่างๆ กัน เช่น ความสะดวกรวดเร็วของการคมนาคม ค่าใช้จ่ายในการเดินทางถูกลง

ด้านสังคม

๑) การเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่อื่น ได้มีโอกาสพบปะหรือทำกิจกรรมร่วมกันมีส่วนช่วยเสริมสร้างสัมพันธไมตรีและความเข้าใจอันดีต่อกัน ก็จะเป็นการลดช่องว่างทางสังคมของประชากรได้เป็นอย่างดี ความสงบสุขย่อมเกิดขึ้นในสังคม

๒) การท่องเที่ยวมีส่วนในการส่งเสริมความสัมพันธ์ของมนุษยชาติ ก่อให้เกิดสันติภาพความเป็นมิตรไมตรี และความเข้าใจอันดีระหว่างเจ้าของบ้านและผู้มาเยือน

๓) การท่องเที่ยวช่วยจัดปัญหาความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบท ช่วยจัดปัญหาการหลังไหลและการเคลื่อนย้ายเข้ามาหางานทำในเมืองของประชาชนชนบท

ด้านการสนับสนุน ฟื้นฟู อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี

^{๑๔} กุลวรา สุวรรณพอมล, **หลักการมัคคุเทศก์**, หน้า ๓๔-๓๕.

^{๑๕} กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น, **กระทรวงมหาดไทย, มาตรฐานการส่งเสริมการท่องเที่ยว**, หน้า ๑๑-๑๓.

เป็นความภูมิใจและความห่วงใย การฟื้นฟูเพื่อตั้งตาคู่ตักท่องเที่ยวจึงเป็นการรักษาสิ่งดีงามเหล่านี้ไว้ เพื่ออนุชนรุ่นหลังด้วย ดังจะเห็นได้จากงานฟื้นฟูประเพณีต่างๆ ให้มีรูปแบบที่เหมาะสมมากขึ้นโดยคงรักษาจุดมุ่งหมายเดิมไว้ เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง ประเพณีแห่เทียนพรรษา เป็นต้น

ด้านสุขภาพ

การที่ได้มีโอกาสเดินทางพักผ่อนตามความพึงพอใจไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวธรรมชาติอันงดงาม การไปยิมนาสติกปลา หรือการได้เที่ยวชมความเจริญก้าวหน้าของเมืองใหญ่ๆ ได้พบเห็นสิ่งที่ยังไม่เคยได้เรียนรู้มาก่อน ย่อมทำให้เกิดความเบิกบาน ความสบายใจจะช่วยบรรเทาความเหน็ดเหนื่อย เคร่งเครียดจากการทำงานได้ เป็นผลให้มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีขึ้น

ด้านการปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น

เมื่อเกิดการท่องเที่ยวไปยังส่วนต่างๆ ของประเทศไปยังชนบทที่ห่างไกล ไปยังป่าเขา แม่น้ำลำธารก็จะเป็นการกระตุ้นให้เกิดการรักษาสิ่งแวดล้อมเหล่านั้น ทำให้เกิดการปรับปรุงสภาพแวดล้อม ทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชนร่วมมือกันในการรักษาสภาพต่างๆ ไว้ไม่ให้ถูกทำลาย ด้วยความตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวก็จะเป็นการกระตุ้นให้เกิดการปรับปรุงรักษาสภาพแวดล้อมต่างๆ ให้ดีขึ้น

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวถือว่าเป็นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม ก่อให้เกิดรายได้ให้แก่คนในท้องถิ่น และยังเป็นการสนับสนุนให้มีการฟื้นฟูและอนุรักษ์ วัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น ยังเป็นผลดีต่อสุขภาพร่างกาย จิตใจ และยิ่งช่วยปลูกจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อม

๒.๑.๓ องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น^{๑๖} ได้กล่าวถึงองค์ประกอบหลักที่สำคัญในระบบการท่องเที่ยวจำแนกได้เป็น ๓ องค์ประกอบ ดังนี้

๑) ทรัพยากรการท่องเที่ยว

เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวและเป็นจุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เกิดการเดินทางไปเยือนหรือไปท่องเที่ยว ทั้งนี้ อาจแบ่งทรัพยากรการท่องเที่ยว ออกเป็น ๒ ประเภท คือ

^{๑๖} กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น, กระทรวงมหาดไทย, มาตรฐานการส่งเสริมการท่องเที่ยว, หน้า ๑๓-๑๔.

๑.๑ ทรัพยากรทางธรรมชาติ (Natural Tourism Resource) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความงามตามธรรมชาติซึ่งสามารถดึงดูดให้คนไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้น เช่น ภูเขา ป่าไม้ น้ำพุร้อน ถ้ำ น้ำตก ชายทะเล หาดทราย ทะเลสาบ เกาะ แก่ง เขื่อน อ่างเก็บน้ำ แหล่งน้ำจืด เป็นต้น บางแห่งได้รับการจัดให้เป็นสวนรุกขชาติ สวนพฤกษศาสตร์ วนอุทยาน อุทยานแห่งชาติเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า สวนสัตว์เปิด เป็นต้น

๑.๒ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น (Man-made Tourism Resource) นับเป็นมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) เป็นผลงานที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ ที่อนุชนรุ่นหลังบังเกิดความหวงแหนและปฏิบัติสืบสานต่อไป ทั้งนี้ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น แบ่งออก ๓ ชนิด ได้แก่

(๑) แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ (Historical Tourism Resource)

เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นตามประสงค์หรือประโยชน์ของมนุษย์เอง ทั้งที่เป็นมรดกในอดีตและได้สร้างเสริมในปัจจุบัน แต่มีผลดึงดูดให้คนไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้น เช่น พระราชวัง ศาสนสถาน แหล่งโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ ชุมชนโบราณ พิพิธภัณฑสถาน กำแพงเมือง คูเมือง อุทยานประวัติศาสตร์ อนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน เป็นต้น

(๒) แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต (Culture and Rural Way of Life) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นในรูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมซึ่งปฏิบัติยึดถือสืบทอดต่อกันมา เช่น ประเพณีในรอบปี ทั้งประเพณีในราชสำนัก (พระราชพิธีต่างๆ) ประเพณีไทย ประเพณีท้องถิ่น ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีเข้าพรรษา ประเพณีกินเจ หรือประเพณีถือศีลอดอาหาร งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับบุคคล เช่น พิธีโกนจุก พิธีแต่งงาน พิธีบวช และพิธีศพ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น ได้แก่ การสร้างบ้านเรือน ชุดแต่งกาย อาหารประจำถิ่น การประดิษฐ์ของใช้เพื่อการดำรงชีวิต ภาษาพูดในท้องถิ่นและวรรณคดีพื้นบ้าน เป็นต้น หมู่บ้านที่มีวิถีชีวิตที่มีเอกลักษณ์เฉพาะนับเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ อาทิ หมู่บ้านทอผ้า หมู่บ้านทำร่ม หมู่บ้านช้าง รวมถึงตลาดนัด ตลาดน้ำ เป็นต้น

(๓) แหล่งท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการและบันเทิง (Recreation Attraction) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อการพักผ่อนที่ให้ความรื่นรมย์ บันเทิง เช่น สวนสัตว์สวนสนุก สวนน้ำ ศูนย์วัฒนธรรม ศูนย์การแสดงศิลปะสมัยใหม่ แหล่งบันเทิง ศูนย์การค้าศูนย์การประชุม เป็นต้น

๒) การบริการการท่องเที่ยว

การบริการการท่องเที่ยว (Tourism Service) หมายถึง การให้บริการเพื่อการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่หรือกิจกรรมที่มีผลเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของพื้นที่นั้นๆ เป็นการใช้ความสะดวกระหว่างการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะบริการการท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ บริการขนส่งภายในแหล่งท่องเที่ยว บริการที่พักแรม บริการอาหารและบันเทิง บริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ รวมถึงบริการจำหน่ายสินค้าที่ระลึกอย่างไรก็ดี ความไม่ปลอดภัยอาจเกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยวได้ตลอดเวลา ซึ่งภัยต่างๆ เหล่านี้ อาจเป็นอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว จึงควรมีมาตรการในการสร้างความปลอดภัยอย่างจริงจัง และเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะต้องให้ความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวซึ่งถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการบริการการท่องเที่ยว

๓) การตลาดการท่องเที่ยว

การที่จะมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวใน จะต้องมีการตลาดการท่องเที่ยว ในการชักนำให้เข้ามาท่องเที่ยว ซึ่งการตลาดการท่องเที่ยว หมายถึง ความพยายามที่จะทำให้ นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของตนและใช้สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวและบริการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวนั้น โดยการตลาดการท่องเที่ยวทำได้ ๒ วิธี

๑. การให้ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว หมายถึง การให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ทางการท่องเที่ยว เช่น ทรัพยากรการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว และการบริการการท่องเที่ยว เป็นต้น

๒. การโฆษณาและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว หมายถึง การสื่อข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวไปยังนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายโดยผ่านสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ จดหมาย เป็นต้น เพื่อเชิญชวน กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของตน

แมคอินทอช ; โกลเดนเนอร์; และริทซี ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยวว่ามี ๔ ประการ คือ

๑. นักท่องเที่ยว ซึ่งต้องใช้จ่ายในการเดินทางอย่างน้อยที่สุดเป็นค่าอาหาร ค่าที่พัก ค่าของที่ระลึก และการบริการอื่นๆ ซึ่งค่าใช้จ่ายเหล่านี้ จะหมุนเวียนกระจายไปในธุรกิจบริการต่างๆ ของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดการสร้างงานและกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น โดยแบ่งนักท่องเที่ยวออกเป็น ๒ ประเภทคือ

๑.๑ นักท่องเที่ยวค้างคืน (Tourism) ได้แก่ ผู้มาเยือนชั่วคราว โดยพำนักอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวอย่างน้อย ๒๔ ชั่วโมง เพื่อใช้เวลาว่างในการพักผ่อน บันเทิง สุขภาพ ศาสนา การศึกษา และการกีฬา หรือเพื่อธุรกิจ การเยี่ยมญาติ การปฏิบัติภารกิจต่างๆ และการประชุมสัมมนา

๑.๒ นักท่องเที่ยวไม่ค้างคืน (Excursionist) หรือโดยทั่วไปใช้คำว่าการทัศนอาจร ได้แก่ ผู้มาเยือนเป็นการชั่วคราว โดยใช้เวลาอยู่ในประเทศที่มาเยือนน้อยกว่า ๒๔ ชั่วโมง ทั้งนี้รวมถึงผู้โดยสารที่มากับเรือเดินสมุทรด้วย

๒. ธุรกิจ ซึ่งทำหน้าที่จัดหาสินค้าและบริการต่างๆ รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ได้แก่ การคมนาคมขนส่ง ที่พักแรม ร้านอาหารและภัตตาคาร บริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ ร้านค้าของที่ระลึกและขายสินค้าพื้นเมือง

๓. รัฐบาลของประเทศ หรือของท้องถิ่น ซึ่งทำหน้าที่จัดให้มีโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) ที่เอื้อประโยชน์ต่อการท่องเที่ยว เช่น ถนน ท่าเรือ ท่าอากาศยาน ระบบไฟฟ้า น้ำประปา ระบบการสื่อสารที่ทันสมัย เป็นการลงทุนเพื่อการท่องเที่ยวของประเทศ และเพื่อความสะดวกสบายของคนในท้องถิ่น

๔. ประชาชนในประเทศนั้นๆ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการต้อนรับและดึงดูดนักท่องเที่ยวหรือแขกผู้มาเยือนท้องถิ่นนั้นซ้ำอีก หรืออาจชักชวนผู้ไม่เคยมาเยือนให้ตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว รวมถึงการแสดงความมีน้ำใจ ให้ความช่วยเหลือ และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนเองให้ยั่งยืนต่อไป^{๑๗}

กล่าวสรุปได้ว่าองค์ประกอบภายในระบบการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นส่วนของนักท่องเที่ยว ธุรกิจ นโยบายของรัฐบาล ประชาชน มีองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน และเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกัน

๒.๑.๔ ลักษณะของการท่องเที่ยว

อุดม เขยกิจวงศ์ และคณะ. การท่องเที่ยวมีหลายลักษณะด้วยกัน โดยขึ้นอยู่กับจุดหมายปลายทางในการท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยว และประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว ซึ่งแบ่งได้เป็น ๗ ประเภท ดังนี้

๑. การท่องเที่ยวเพื่อสันทนาการ (Recreational tourism) เป็นการเข้าร่วมในการแข่งขันกีฬา เล่นกีฬา แช่น้ำพุ แร่รักษาโรค การอาบแดด และการสมาคมกันในสิ่งแวดล้อมที่ผ่อนคลายจิตใจ

๒. การท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล (Intensive tourism) เป็นการท่องเที่ยวจัดขึ้นเพื่อเป็นรางวัลแก่พนักงาน เป็นสวัสดิการของหน่วยงาน และบริษัทห้างร้านต่างๆ เพื่อดูงาน การสันทนาการ โดยหน่วยงานเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมด

๓. การท่องเที่ยวเพื่อชมประวัติศาสตร์ (Historical tourism) เป็นการท่องเที่ยวพิพิธภัณฑสถานและโบสถ์เก่าๆ ที่เน้นความรุ่งเรืองในอดีต อาจเป็นการเยือนอนุสาวรีย์ โบสถ์ วิหาร วังต่างๆ

๔. การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ (Business tourism) มีลักษณะเด่นคือ การประชุมหรือพบปะกัน หรือการสัมมนา ซึ่งมักจะรวมการท่องเที่ยวประเภทอื่นๆ ด้วย

^{๑๗} McIntosh, R. W. ; Goeldner, C. R. ; & Ritchie, Jr. B. (1995). *Tourism: Principle, Practices, and 188 Philosophies*. New York: John Wiley & Sons. อ้างใน, พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล, “การศึกษาทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์”, *วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓), หน้า ๘ – ๑๐.

๕. การท่องเที่ยวชมวัฒนธรรม (Culture tourism) เป็นการเดินทางเพื่อสัมผัส และในบางครั้งเข้าร่วมวิถีชีวิตเก่าๆ ที่หาได้ยาก ท้องถิ่นเก่าๆ ที่มีความน่าสนใจ เป็นที่ดึงดูดความสนใจ

๖. การท่องเที่ยวเพื่อชาติพันธุ์ (Ethnic tourism) เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ที่จะสังเกตเห็น แสดงออกทางวัฒนธรรมและแบบแผนการใช้ชีวิตของประชากรต่างเผ่าพันธุ์ ซึ่งรวมทั้งการไปเยือนบ้านเกิดเมืองนอน การเข้าร่วมพิธีกรรมรำฟ้อน และเข้าร่วมพิธีทางศาสนาต่าง ๆ

๗. การท่องเที่ยวเพื่อสิ่งแวดล้อม (Environmental tourism) คล้ายคลึงกับการท่องเที่ยวเพื่อชาติพันธุ์ แต่เน้นสิ่งดึงดูดใจที่เป็นสิ่งธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากกว่าเน้นที่ชาติพันธุ์มนุษย์ การกลับคืนสู่ธรรมชาติ และการชื่นชมต่อความสัมพันธ์ของผู้คนกับพื้นพิภพ

๘. การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา (Educational tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อศึกษา และเรียนรู้ หาประสบการณ์ที่ไม่สามารถหาได้ในห้องเรียน^{๑๘}

กล่าวโดยสรุปลักษณะของการท่องเที่ยวแบ่งได้จากจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยว จึงมีลักษณะของการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายตามความสนใจของนักท่องเที่ยว

๒.๑.๕ ประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยว

ราณี อลิชัยกุล ได้จำแนกประเภททรัพยากรการท่องเที่ยวตามลักษณะของ ทรัพยากรได้ ๔ ประเภท คือ ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ หมายถึงแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองและมีความงดงามตามธรรมชาติ มีความโดดเด่นทางภูมิศาสตร์ ธรณีวิทยาและระบบ ป่าไม้ที่หลากหลาย เช่น ภูเขา ถ้ำ น้ำตก ชายหาด เกาะแก่ง ปะการัง สัตว์ป่า พรรณพืช เป็นต้น ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ และศาสนสถาน หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นและมีความสำคัญในฐานะเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศาสนาที่แสดงถึงอารยธรรมของท้องถิ่น ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรมและ ประเพณี หมายถึงทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียม ประเพณีที่มีเอกลักษณ์ ซึ่งถ่ายทอดกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบันเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการดำเนิน ชีวิตของมนุษย์ และทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทมนุษย์สร้างขึ้น หมายถึงแหล่งท่องเที่ยวที่ มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยการสร้างกิจกรรมใหม่หรือ ปรับปรุงดัดแปลงเพื่อให้สถานที่ที่มีความหลากหลายในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยว^{๑๙}

วินิจ วีรยางกูร ได้แบ่งประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็น ๓ ประเภท คือ

๑. ประเภทธรรมชาติ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสวยงามเกิดขึ้นตามธรรมชาติ ได้แก่ ภูเขา น้ำตก ถ้ำ น้ำพุร้อน บ่อน้ำร้อน เขตสงวนพันธุ์สัตว์ สวนสัตว์ อุทยานแห่งชาติ วน อุทยานสวนรุกขชาติ ทะเล หาดทราย หาดหิน ทะเลสาบ เกาะ เขื่อน อ่างเก็บน้ำ แหล่งน้ำจืด และ อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น

^{๑๘} อุดม เขยภัยวงศ์ และคนอื่นๆ, การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แสงดาว, ๒๕๔๘), หน้า ๔๒-๔๙.

^{๑๙} ราณี อลิชัยกุล, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยว, เอกสารประกอบการเรียนการสอน เรื่อง หลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๖), หน้า ๓๘.

๒. ประเภทโบราณวัตถุสถานและศาสนา เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี หรือศาสนา ได้แก่ วัด โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑสถานชุมชนโบราณ ศาสนสถาน กำแพงเมือง คูเมือง อนุสาวรีย์ และอนุสรณ์สถาน

๓. ประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่ง ในลักษณะของพิธี งานประเพณี ความเป็นอยู่วิถีชีวิต (เช่น หมู่บ้านชาวเขา สถาปัตยกรรมในชนบท) ศูนย์วัฒนธรรม สินค้าพื้นเมือง ไร่ สวน พืช ผัก ผลไม้ และเหมือง^{๒๐}

วิวัฒน์ชัย บุญยภักดี กล่าวถึงทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resource) หมายถึง สิ่งที่น่าสนใจ ที่ก่อให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวซึ่งนอกจากจะเป็นทั้งวัตถุดิบ และเป็นส่วนหนึ่งของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่จะ “ขาย” ให้แก่นักท่องเที่ยว อาจจะกล่าวได้ ว่าเป็น “สินค้า” ที่มีคุณลักษณะพิเศษ ที่สามารถดึงดูดให้ “ลูกค้า” หรือนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามา “ซื้อ” กันถึงที่ตั้งอยู่ของสินค้า และได้แบ่งประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็น ๓ ประเภท ดังนี้

^{๒๐} วินิจ วีรยางกูร, การจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๒), หน้า ๗๐-๗๑.

๑. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ หมายถึง สภาพทางกายภาพของ ธรรมชาติที่มีความสวยงาม หรือความน่าสนใจต่อการเดินทางไปเที่ยวชมได้แก่ ภูเขา ป่าไม้ น้ำตก แม่น้ำลำธาร ชายทะเล เกาะแก่ง ภูมิทัศน์ และสภาพภูมิศาสตร์อื่นๆ นอกจากนี้ยังรวมถึงบริเวณ ซึ่งมนุษย์เราได้เข้าไปปรับปรุง ตกแต่ง เพิ่มเติมในบางส่วน ให้ความงามของธรรมชาติเด่นชัดขึ้น ได้แก่อ่างเก็บน้ำ เขื่อน และสถานที่ตากอากาศต่าง ๆ

๒. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถาน และศาสนา หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่มนุษย์เราได้สร้างสรรค์ขึ้น ตามวัตถุประสงค์ และเพื่อประโยชน์ของมนุษย์เอง ทั้งที่เป็นมรดกของอดีต และได้สร้างเสริมขึ้นในสมัยปัจจุบัน แต่มีผลดึงดูดในทางการท่องเที่ยว ได้แก่ พระราชวัง ศาสนสถาน โบราณวัตถุสถาน อนุสรณ์สถาน และพิพิธภัณฑ

๓. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม หมายถึง รูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม และการประพฤติปฏิบัติที่ยึดถือ และสืบทอดต่อกันมาตลอดจน กิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อการดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ได้แก่ สภาพชีวิตไทยริมคลอง ตลาดน้ำ เรือนแพ หมู่บ้านชาวเขา หมู่บ้านประมง งานเทศกาลประเพณี ศูนย์แสดงวัฒนธรรม ประเพณี และสวนสนุก เป็นต้น^{๒๑}

กล่าวโดยสรุปทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึงสิ่งที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยว ซึ่งแบ่งออกได้เป็นทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น

๒.๑.๖ รูปแบบการท่องเที่ยว

กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น^{๒๒} ได้กล่าวถึงรูปแบบการท่องเที่ยวดังต่อไปนี้

๑) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวไปในสถานที่ที่เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ สังคมหรือชุมชนตามธรรมชาติ เพื่อชื่นชมและเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สังคม ปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การเดินป่า การดำน้ำ การศึกษาวิถีชีวิต เป็นต้น

^{๒๑} วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์, “การท่องเที่ยว” ในตำรา-เอกสารวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร: ภาคพัฒนา ตำราและเอกสารวิชาการ, หน่วยศึกษานิเทศก์, ๒๕๓๓), หน้า ๘๙-๙๐.

^{๒๒} กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น, กระทรวงมหาดไทย, มาตรฐานการส่งเสริมการท่องเที่ยว, หน้า ๑๕-๑๖.

๒) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การท่องเที่ยวเชิงเกษตร คือ การเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่ชุมชนเกษตรกรรมสวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์และสัตว์เลี้ยง แหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำต่างๆสถานราชการ ตลอดจนสถาบันการศึกษาที่มีงานวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตทางการเกษตรที่ทันสมัย ฯลฯ เพื่อชื่นชมความสวยงาม ความสำเร็จและเพลิดเพลินในกิจกรรมทางการเกษตรในลักษณะต่างๆ ได้ความรู้ ได้ประสบการณ์ใหม่ๆ บนพื้นฐานความรับผิดชอบต่อ การรักษา สภาพแวดล้อมของสถานที่นั้น

๓) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวเพื่อชมสิ่งที่แสดงความเป็นวัฒนธรรม เช่น ปราสาท พระราชวัง วัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วิธีการดำเนินชีวิตศิลปะทุกแขนง และสิ่งต่างๆ ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองที่มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม การดำเนินชีวิตของบุคคลในแต่ละยุคสมัย นักท่องเที่ยวจะได้รับทราบประวัติความเป็นมา ความเชื่อ มุมมองความคิด ความศรัทธา ความนิยมของบุคคลในอดีตที่ถ่ายทอดมาถึงคนรุ่นปัจจุบันผ่านสิ่งเหล่านี้ประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากมาย การท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่กำลังเป็นที่นิยม คือ “โฮมสเตย์” นักท่องเที่ยวจะได้เข้าไปพักอาศัยกับชาวบ้านในชุมชน และดำเนินชีวิตเช่นเดียวกับชาวบ้าน

๔) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศไทยมี ๒ ประเภท ได้แก่

๔.๑ การท่องเที่ยวเชิงบำบัดรักษาสุขภาพ (Health Healing) เป็นการท่องเที่ยวที่ผนวกโปรแกรมการทำกิจกรรมบำบัดหรือฟื้นฟูโรค

๔.๒ การท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion) เป็นการท่องเที่ยวไปในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ และพักในโรงแรมหรือรีสอร์ท หรือศูนย์สุขภาพ ร่วมทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพที่สถานี่นั้นๆ จัดขึ้น เช่น การนวดแผนไทย บริการอาบน้ำแร่ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปการท่องเที่ยวมีหลายรูปแบบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ของนักท่องเที่ยวที่จะเลือกหรือมีเหตุจูงใจที่จะเลือกไปท่องเที่ยว

๒.๒ แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

๒.๒.๑ แนวคิดการท่องเที่ยวในทางพระพุทธศาสนา

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธ มีมาก่อน พ.ศ. ๑ โดยคำว่าท่องเที่ยวปรากฏในคำบาลีว่า “จร” อ่านว่า “ จระระ” ภาษาบาลีปรากฏคำเกี่ยวกับการท่องเที่ยวคือ วิจรติ, สณจรติ แปลว่าเที่ยว สัญจรไป^{๒๓} คำว่า”จร” มีปรากฏอยู่ในปฐมโอองการของพระพุทธเจ้า หลังจากพระองค์ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้วพระองค์ได้ส่งสาวออกไปเผยแผ่ศาสนาด้วยพระดำรัสว่า”จรธ ภิกขเว จาริก พุชุนหิตาย พุชุนสุขาย โลกานุกมปาย อตถาย เทวมนุสสาน แปลเป็นภาษาไทยว่า “ภิกษุทั้งหลาย

^{๒๓} พระอัครคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ), ศ.พิเศษ ดร. และ จำลอง สารพัดนึก, พจนานุกรมบาลี-ไทย, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธรรมสารจำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๔๑๘

พวกเธอจงเที่ยวไป เพื่อประโยชน์แก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์^{๒๔} คำว่า เที่ยว พระพุทธเจ้ามุ่งหมายถึงการเดินทางไปในที่ต่างๆ เพื่อประกาศพระธรรมแก่ประชาชนได้รับประโยชน์สูงสุด นำความสุขไปให้ประชาชน ในบรรดาพุทธกิจ ๕ ประการของพระพุทธเจ้า กิจในปุเรกัต คือการเสด็จเที่ยวไปบิณฑบาตตามหมู่บ้าน นิคม ตำบล เมือง รัฐ เสด็จจากแคว้นแคว้นหนึ่งไปสู่อีกแคว้นหนึ่งเป็นกิจวัตรประจำ ได้พบกับเหตุการณ์ต่างๆ ในขณะที่เสด็จเที่ยวบิณฑบาต^{๒๕} การเที่ยวบิณฑบาตของพระสาวกของพระสาวกของพระพุทธเจ้าทำให้ประชาชนเห็นและเลื่อมใสดังเช่น กรณีพระอัสสชิ หนึ่งในปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ รูปได้ไปเที่ยวบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ มาณพชีว่าอุปติสสะได้พบและสนทนาธรรมจนกระทั่งอุปติสสะได้บรรลุดูธรรมและเดินทางไปขอบวชกับพระพุทธเจ้า^{๒๖}

คำว่า ท่องเที่ยว ในพระพุทธศาสนาใช้คำว่า จาริก ซึ่งคำว่าจาริก นั้นแปลได้ว่า เที่ยวไป, เดินทางเพื่อศาสนกิจ^{๒๗}

แนวคิดการท่องเที่ยวในทางพระพุทธศาสนาได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้แนวคิดดังต่อไปนี้

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอูน)^{๒๘} การท่องเที่ยวในแนวพุทธ มิใช่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ แต่เป็นสิ่งที่มีความตั้งแต่สมัยพุทธกาลซึ่งค่านิยมต่างๆ เช่น “ธรรมสังฆจร” “การจาริกแสวงบุญ” “การเดินทางแสวงบุญ” หรือแม้แต่ในปัจจุบันที่ว่า การท่องเที่ยวแนวพุทธ หรือ Buddhist Tourism

^{๒๔} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^{๒๕} รังษี สุทนต์, ๒๕๔๙, ๑๖.

^{๒๖} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^{๒๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า.๑๔๔.

^{๒๘} พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอูน), “การท่องเที่ยวเชิงพุทธ” ใน **จุลสารการท่องเที่ยว ปีที่ ๑๘ เล่มที่ ๑ ม.ค. - มี.ค. ๒๕๔๒**.

ซึ่งถ้าหากกล่าวถึงพระพุทธวณะในคราวที่ส่งสาวกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ว่า “จรธ ภิกขเว พุทฺชนหิตาย พุทฺชนสุขาย โลกานู กมปกาย ภิกษุทั้งหลาย พวกท่านจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก” หรือกล่าวโดยย่อว่า “จงเที่ยวไปเพื่อประโยชน์และความสุขของคนหมู่มาก” จะเห็นได้ว่า การท่องเที่ยวแนวพุทธ ในแต่ละนิกาย ล้วนมีความหมายเพื่อการแสวงหาความรู้ ศึกษาหาข้อปฏิบัติอันเป็นหลักการในการดำรงชีวิตอย่างถูกต้อง ไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น ซึ่งหมายถึงเป็นการเดินทางที่ก่อประโยชน์เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ระหว่างผู้ที่เดินทางท่องเที่ยวและผู้ให้บริการ อันจะนำซึ่งความสงบสุข สันติภาพ แก่มวลมนุษยทุกหมู่เหล่า มิได้เป็นการเดินทางเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น หรือผู้สนองความต้องการของนักท่องเที่ยวแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นการเดินทางที่ควบคู่ไปกับการศึกษา การพัฒนาจิตใจของนักเดินทาง และการปฏิบัติในหนทางที่ถูกต้องแก่เพื่อนมนุษย์ รวมถึงหมู่สัตว์ และสิ่งแวดล้อมอันวิถิแห่งธรรมชาติอันยิ่งใหญ่ที่ทุกสรรพสิ่งล้วนต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และเพื่อความดีงามของสังคมและสรรพสิ่งในโลก ซึ่งกล่าวโดยสรุปว่า “การท่องเที่ยวแนวพุทธ คือ การเดินทางเพื่อการศึกษา พัฒนาจิตใจ และการปฏิบัติในแนวทางที่ถูกต้องแก่เพื่อนมนุษย์และสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่ก่อให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสิ่ง”

พระสมุห์อนุรักษ์ ธีรสกโก (ช่างเมือง) การท่องเที่ยวเชิงพุทธ หมายถึง การเดินทางไปวัด หรือพุทธศาสนสถานโดยมีจุดมุ่งหมาย เช่น เป็นการเดินทางไปเพื่อทำบุญและสาธารณกุศลต่างๆ เพื่อสักการบูชาพระพุทธรูปและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อร่วมปฏิบัติธรรม ชมศิลปวัฒนธรรมในวัดหรือพุทธศาสนสถานนั้นๆ ไปเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ รวมทั้งไปเพื่อร่วมศาสนพิธี และงานเทศกาลประเพณีต่างๆ เช่น ไปทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง แห่เทียนพรรษา เป็นต้น^{๒๙}

ศูนย์บริการวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย^{๓๐} ได้ให้ความหมาย ของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา หมายถึง การเดินทางไปท่องเที่ยวยังศาสนสถาน (Religious Place) เพื่อเยี่ยมชมหรือบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นมัสการศาสนสถานและพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบครอบคลุมถึงสิ่งปลูกสร้างที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ได้แก่ สถานที่ตั้งของอาคารที่ประดิษฐานรูปเคารพ สถานที่สำหรับบรรดาศาสนิกชนมาประชุมกันเพื่อทำพิธีกรรมทางศาสนา ตลอดจนที่พำนักของนักบวชตามศาสนานั้นๆ โดยมีการแบ่งพื้นที่ออกเป็นส่วนๆ ตามกิจกรรมการใช้งานที่แตกต่างกัน

^{๒๙} พระสมุห์อนุรักษ์ ธีรสกโก (ช่างเมือง), “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนธรรมมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), หน้า ๗.

^{๓๐} การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, *การส่งเสริมสินค้าการท่องเที่ยวความสนใจพิเศษ*, (กรุงเทพมหานคร : มพท, ๒๕๔๙), หน้า ๒๘.

นอกจากนี้ การท่องเที่ยวเชิงศาสนายังหมายถึง การเดินทางเพื่อการบำบัดจิตใจตามหลัก พุทธศาสนา หรือการบำบัดจิตใจ โดยการฝึกปฏิบัติตนตามแนวทางพระพุทธศาสนาได้แก่ การนั่งสมาธิและการทำวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อการผ่อนคลายและลดความตึงเครียดในชีวิตประจำวัน ซึ่งการฝึกตนนี้จะต้องเข้าไปฝึกปฏิบัติตนภายในพุทธสถานโดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับโลกภายนอกในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

แหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่

๑. แหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนสถาน หมายถึง อาคารหรือสิ่งปลูกสร้างที่เกี่ยวข้องกับศาสนา คือ ที่ประดิษฐานรูปเคารพ สถานที่สำหรับบรรดาศาสนิกชนมาประชุมกันเพื่อทำพิธีกรรมทางศาสนา ตลอดจนที่พำนักของนักบวชตามศาสนานั้นๆ ศาสนสถานของศาสนาพุทธ ได้แก่ วัด เจดีย์ พระธาตุ ปราสาท เช่น วัดพนัญเชิง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน และพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม เป็นต้น

๒. แหล่งท่องเที่ยวประเภทสถานปฏิบัติธรรม หมายถึง สถานที่สำหรับบำบัดจิตใจโดยการเข้าฝึกปฏิบัติตามแนวทางพุทธศาสนา ได้แก่ การนั่งสมาธิและทำวิปัสสนากรรมฐานเพื่อการฝึกฝนจิตใจให้สงบ สถานที่ปฏิบัติธรรม เช่น เสถียรธรรมสถาน สำนักปฏิบัติวิปัสสนาอ้อมน้อย เป็นต้น

ศุภลักษณ์ อัครางกูร ได้กล่าวถึงความหมายของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา^{๓๑} ไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงศาสนาเป็นการเดินทางโดยมีเหตุผลทางศาสนาเป็นหลัก ถือเป็นปฏิบัติที่มีมาตั้งแต่ยุคแรกๆ ซึ่งเหตุผลในการเดินทางที่แท้จริงแล้วอาจไม่มีการท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ในปัจจุบันการเดินทางลักษณะนี้มักจะรวมกิจกรรมอื่นนอกเหนือจากกิจกรรมทางศาสนาเข้าอยู่ด้วย ผู้ที่นับถือศาสนาต่างๆ มักจะมีความเชื่อในการทำกิจกรรมทางศาสนาซึ่งอาจรวมถึงการเดินทางไปสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือประกอบพิธีกรรม อย่างไรก็ตามกิจกรรมบางอย่างได้ลดความนิยมไปเนื่องจากจำนวนผู้ที่นับถือศาสนา หรือความเชื่อนั้นลดลง สถานที่ประกอบพิธีทางศาสนาไม่ได้มีเพียงผู้ที่นับถือศาสนา นั้นเท่านั้นที่เข้าเยี่ยมชม หากแต่นักท่องเที่ยวอื่นๆ ยังให้ความสนใจเข้าชมความงาม หรือเข้าไปพักผ่อนสงบจิตใจโดยเฉพาอย่างยิ่งในสภาพสังคมที่วุ่นวายในปัจจุบันนี้ ผู้คนโดยทั่วไปต่างให้ความนิยมสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนาเป็นที่พึงพิงทางจิตใจกันมาก

^{๓๑} ศุภลักษณ์ อัครางกูร, พฤติกรรมนักท่องเที่ยว, (ขอนแก่น : คลังนาวิทยา, ๒๕๕๑), หน้า ๙๙.

ภัทร์สุภา ลิธานภาพรรณ ได้กล่าวถึงความหมายของการท่องเที่ยวเชิงพุทธ^{๓๒} ไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงพุทธ หมายถึง การเดินทางไปยังพุทธศาสนสถานใดๆ โดยมีจุดมุ่งหมายดังนี้

๑. เป็นการเดินทางไปเพื่อการบำเพ็ญบุญกุศล ๑๐ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ

- ๑.๑ ทานมัย ทำบุญด้วยการให้
- ๑.๒ ศีลมัย ทำบุญด้วยการรักษาศีลประพฤติดี
- ๑.๓ ภาวนามัย ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา
- ๑.๔ อปจายนมัย ทำบุญด้วยการประพฤติอ่อนน้อม
- ๑.๕ เวชยาวิจจมัย ทำบุญด้วยการช่วยขวนขวายรับใช้
- ๑.๖ ปัตติทานมัย ทำบุญด้วยการเฉลี่ยส่วนความดีให้ผู้อื่น
- ๑.๗ ปัตตานุโมทนา มัย ทำบุญด้วยความยินดีของผู้อื่น
- ๑.๘ ธรรมสสวนมัย ทำบุญด้วยการฟังธรรม
- ๑.๙ ธรรมเทศนามัย ทำบุญด้วยการสั่งสอนธรรม
- ๑.๑๐ ทิฏฐชุกัมม ทำบุญด้วยการทำความเห็นให้ตรง

๒. เป็นการเดินทางไปเพื่อสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์และปฏิบัติธรรม ณ พุทธศาสนสถานแห่งใดแห่งหนึ่ง

๓. เป็นการเดินทางไปเพื่อเข้าร่วมศาสนพิธี งานเทศกาลประเพณีต่างๆ เช่นการไปทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ตักบาตรดอกไม้ แห่เทียนพรรษา เป็นต้น

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ^{๓๓}ให้ความหมายคำว่า “จาริก” ในภาษาไทย ไว้ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ว่า “จาริก”^{๓๔} หมายถึง เที่ยวไป เดินทางไปเพื่อศาสนกิจ

ซึ่งเมื่อนำความหมายของคำว่า “จาริก” ซึ่งแปลว่าโดยรวมว่า การท่องเที่ยวไปเพื่อการเผยแผ่ศาสนา หรือการเที่ยวไป เดินไปเพื่อศาสนากิจทางพุทธศาสนา สามารถจะแบ่งออกเป็น ๓ หัวข้อ หลักตามจุดมุ่งหมายของการ เดินทาง หรือการท่องเที่ยวไปเพื่อการเผยแผ่ศาสนา คือ ๑) พระพุทธเจ้าจาริกไปเพื่อเผยแผ่พระธรรมคำสอนซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้คำว่า การจาริกธรรมซึ่งหมายถึงการพระพุทธเจ้าทรงออกจาริกเพื่อแสดงธรรมที่พระองค์ทรงได้ค้นพบ ๒) การที่พระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าได้ออกเดินทางหรือท่องเที่ยวไปเพื่อนำพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าไปเผยแผ่ตามที่ต่างๆ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้คำว่า ธรรมจาริก ซึ่งหมายถึง การที่พระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าได้นำพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปเผยแผ่ และ ๓) การจาริกแสวงบุญ หมายถึง การที่กุลบุตร กุลธิดา ผู้ที่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา จะออกเดินทางแสวงบุญไปที่ต่างๆ เพื่อสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือประกอบพิธีกรรม ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้คำว่า จาริกแสวงบุญซึ่งหมายถึงผู้ที่ศรัทธาในศาสนาพุทธได้ออกเดินทางท่องเที่ยวไปเพื่อไปสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา

^{๓๒} การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, การส่งเสริมสินค้าการท่องเที่ยวความสนใจพิเศษ, (กรุงเทพมหานคร : มปท, ๒๕๔๙), หน้า ๔๖ - ๔๗.

^{๓๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), จาริกบุญ จาริกธรรม, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวยจำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๒.

^{๓๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๖๑.

๑) การจาริกธรรม

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ก็ได้ทรงแสดงพระธัมมจักกัปปวัตตนสูตรซึ่งเป็นพระธรรมเทศนาถ้อยคำแรกโปรดปัญจวัคคีย์นั้นว่าเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปพร้อมกันอีกด้วย และในคราวที่พระองค์ทรงส่งพระสาวกไปประกาศพระศาสนาในครั้งแรกด้วยพระดำริสวาทให้ภิกษุทั้งหลายจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ แสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุดประกาศพระบรมจรรยาพร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิบริบูรณ์สิ้นเชิงครบถ้วนแม้พระองค์ก็เสด็จไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม^{๓๕}

ในพระไตรปิฎกได้จารึกถึงการเสด็จจาริกของพระพุทธเจ้าไว้หลายแห่ง ยกตัวอย่างเช่น หลังจากที่ได้อธิษฐานอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว พระองค์ได้เสด็จจาริกจากตำบลอุรุเวลาเสนานิคมไปยังสารนาถ และเสด็จจาริกกลับมาที่ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม และจากนั้นก็เสด็จจาริกไปยังกรุงราชคฤห์โดยผ่านทางคยา พระพุทธเจ้าเสด็จจาริกไปตามสถานที่ต่างๆ ก็มักจะปรากฏในพระไตรปิฎกว่าว่าพระองค์เสด็จจาริกไปพร้อมกับภิกษุ “จำนวนมาก” หรือ “กลุ่มใหญ่” ในบางครั้ง พระพุทธองค์เสด็จจาริกไปโดยลำพังเป็นการชั่วคราวโดยที่ไม่ได้ตรัสบอกแก่ผู้ใด ในการเสด็จจาริกไปในแต่ละคราวจะเสด็จไปโดยพระบาทเปล่า ยกเว้นในบางกรณีที่พระองค์ต้องเสด็จข้ามแม่น้ำเช่นแม่น้ำปายาคา (เมืองอัลลาฮาบัดในปัจจุบัน) และเมืองปัตนะ (มีชฌิมนิกาย) ซึ่งได้ทรงโดยสารแพข้ามแม่น้ำทั้งสองแห่งในพระไตรปิฎกมีแห่งเดียวที่กล่าวถึงพระพุทธองค์ว่าทรงสวมรองเท้า แต่ส่วนใหญ่แล้วได้เสด็จจาริกด้วยพระบาทเปล่าตลอดเวลา

ในระหว่างพรรษา พระองค์ได้แสดงธรรมโปรด ยสะกุลบุตร พร้อมกับสหายอีก ๔ คน คือ วิมลละ, สุภาหุ, ปุณณชิ, คัมปติ และสหายไม่ปรากฏชื่อจำนวนหนึ่งในเมืองพาราณสีรวม ๕๐ คน ได้บรรลุอรหัตผลเป็นพระอรหันต์ทั้งหมด รวมแล้วพรรษาแรกเท่านั้นพระองค์ได้สาวกเพิ่มเป็น ๖๐ องค์รวมทั้งพระองค์เป็น ๖๑ องค์

เมื่อพระองค์ออกพรรษาแล้ว ทรงพิจารณาเห็นว่า ควรออกไปประกาศหลักธรรม หลักคำสั่งสอน หลักศาสนา ของพระองค์ให้แพร่หลายได้แล้ว พระองค์จึงเรียกประชุมสงฆ์สาวก ทั้ง ๖๐ องค์ มาเพื่อประกาศหลักธรรมคำสั่งสอนของพระองค์ให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน และได้ตรัสว่า

“จรต ภิกขเว จาริกิ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมปาย อตถาย หิตายสุขาย เทวมนุสสานิ”^{๓๖}

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่มหาชน เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก จงอย่าไปที่เดียวกันสองรูปเลย จงแสดงธรรมให้งามในเบื้องต้น ในท่ามกลาง และในที่สุด ให้สมบูรณ์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ จงประกาศพระบรมจรรยาอันบริสุทธิบริบูรณ์โดยสิ้นเชิง แม้ตัวเราเองก็จะไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เพื่อแสดงธรรมเช่นเดียวกัน”^{๓๗}

๒) ธรรมจาริก

^{๓๕} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐, วิ.ม. (บาลี) ๔/๓๒/๒๗.

^{๓๖} วิ.ม. (บาลี) ๔/๓๒/๒๗.

^{๓๗} ส.ส. (ไทย) ๗/๔๒๘/๑๔๙.

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยนั้น กระทำกันหลายรูปแบบ เช่น การปฏิบัติตนให้มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส การสนทนา การแนะนำ การตอบปัญหาข้อข้องใจ และการแสดงธรรม เป็นต้น โดยที่พระพุทธเจ้าประธานหลักในการเผยแผ่ให้พระสาวกยึดถือเป็นหลักปฏิบัติในการแสดงธรรม คือให้มีเนื้อหาต่อเนื่องกันไปตามลำดับ ชี้แจงแสดงเหตุผลให้เข้าใจชัดเจนในแต่ละประเด็น แสดงธรรมเพราะอาศัยความเอ็นดูต่อสรรพสัตว์ มุ่งจะให้ประโยชน์แก่ผู้ฟัง แสดงธรรมเพราะไม่เห็นแก่อามิสสินจ้าง และไม่แสดงธรรมกระทบตนและผู้อื่น^{๓๘}

เมื่อจะทรงประทับแรมนั้น พระองค์ก็ได้ประทับแรมตามเรือนพักริมถนนหนทางบ้าง ตามบ้านช่างหม้อเก่าบ้าง (มัชฌิมนิคาย) หรือหากไม่มีที่ใดให้ประทับแรมก็ได้ประทับแรมในที่โล่งแจ้งบนพื้นดินที่ปูด้วยใบไม้ก็เคยมี (อังคุตตรนิคาย)

มีอยู่คราวหนึ่ง เมื่อพระองค์เสด็จจาริกไปยังแคว้นกุรุ พระองค์ได้ประทับแรมในกระท่อมหลังเล็กๆ ที่พื้นของกระท่อมปูลาดด้วยหญ้า (มัชฌิมนิคาย) เมื่อคราวที่จะทรงส่งพระสาวกออกไปประกาศพระศาสนาหลังจากที่ได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้วนั้น พระพุทธองค์ได้ตรัสว่า

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ พวกเธอจงเที่ยวจาริก เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ พวกเธออย่าได้ไปรวมทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะครบบริบูรณ์บริสุทธิ์ สัตว์ทั้งหลายจำพวกที่มีรูปคือกิลศในจักขุน้อยมีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรมย่อมเสื่อม ผู้รู้ทั่วถึงธรรมจักมี ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอรุเวลาเสนาณิคม เพื่อแสดงธรรม.” (วินัยปิฎก)

๓) การจาริกแสวงบุญ

การจาริกแสวงบุญ ในบริบทของธรรมทายาท เป็นศาสนกิจจาริกแสวงบุญไปเพื่อประกาศพระพุทธศาสนา เผยแผ่ สืบทอด ปฏิสังขรณ์ บำเพ็ญกิจของพระศาสนา เป็นการเดินทางเพื่อการบูชา ซึ่งมี ๒ องค์ประกอบคือ อามิสบูชา เป็นการถวายบูชาแก่สถานที่ที่ควรสักการบูชา เช่น สิ่งขียนียสถาน ๔ ตำบล ซึ่งชนเหล่าใดได้มาบูชาด้วยจิตที่เลื่อมใสแล้ว เป็นประโยชน์และความสุขตลอดกาลนาน และธรรมบูชาหรือปฏิบัติบูชา เป็นการรักษาศีล การเจริญภาวนา เพื่อให้เข้าถึงปุพพภาคปฏิปทาเป็นเบื้องต้น มรรคผลเป็นท่ามกลาง และนิพพานเป็นที่สุด^{๓๙}

ในมหาปริณิพพานสูตร^{๔๐} ได้แสดงข้อมูลสังเขปสถานดังนี้

พระอานนท์กราบทูลพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับการปริณิพพานของพระองค์ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อก่อนภิกษุทั้งหลายผู้จำพรรษาในทิศทั้งหลายมาเฝ้าพระตถาคต ข้า พระองค์ทั้งหลายย่อมได้พบได้ใกล้ชิดภิกษุทั้งหลายผู้เป็นที่เจริญใจ ก็เมื่อพระผู้มีพระภาค เสด็จ ล่วงลับไปแล้ว ข้าพระองค์ทั้งหลายจะไม่ได้พบ ไม่ได้ใกล้ชิดภิกษุทั้งหลายผู้เป็นที่เจริญใจ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

^{๓๘} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๙/๒๖๓, อัง.ปญจก. (บาลี) ๒๒ /๑๕๙/๑๗๔-๑๗๕.

^{๓๙} นางสาวนิตา เหล่าฤกษ์อุทัย, “แรงจูงใจของชาวพุทธไทยต่อการจาริกแสวงบุญ ณ สิ่งขียนียสถาน ๔ ตำบล”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๒๘.

^{๔๐} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๐๒/๑๕๐.

“อานนท์ สังฆเนยยสถาน ๔ แห่งนี้ เป็นสถานที่ ที่กุลบุตรผู้มีศรัทธา ควรไปดู” สังฆเนยยสถาน ๔ แห่ง คือ

๑. สังฆเนยยสถาน ที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดู ด้วยระลึกว่า “ตถาคตประสูติในที่นี้” (อิธ ตถาคต ชาโตติ)

๒. สังฆเนยยสถาน ที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดูด้วยระลึกว่า “ตถาคตได้ตรัสรู้ อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในที่นี้”

๓. สังฆเนยยสถาน ที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดู ด้วยระลึกว่า “ตถาคตทรงประกาศธรรมจักรอันยอดเยี่ยมในที่นี้”

๔. สังฆเนยยสถาน ที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดู ด้วยระลึกว่า “ตถาคตได้เสด็จ ดับขันธปรินิพพาน ด้วยอนุภาติเสสนิพพานธาตุ ในที่นี้” ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ผู้มีศรัทธาจงมาดูด้วยระลึกว่า “ตถาคตประสูติในที่นี้” ..ว่า “ตถาคตได้ ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในที่นี้” ..ว่า “ตถาคตประกาศธรรมจักรอันยอดเยี่ยมในที่นี้” ..ว่า “ตถาคตได้ เสด็จดับขันธปรินิพพาน ด้วยอนุภาติเสสนิพพานธาตุ ในที่นี้” “อานนท์ ชนเหล่าใด เหล่าหนึ่งจาริกไปยังเจดีย์จักมีจิตเลื่อมใสตายไป ชนเหล่านั้นทั้งหมดหลังจาก ตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์”

สังฆเนยยสถานทั้ง ๔ แห่งนี้ เป็นสถานที่ที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดูมีจิตเลื่อมใสตายไปแล้ว กุลบุตรเหล่านั้นจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ สังฆเนยยสถานทั้ง ๔ จัดเป็นโบราณสถาน ที่มีอายุเก่าแก่และยังมีอยู่ให้เราได้พบเห็นในปัจจุบัน สิ่งต่างๆ เหล่านี้ เป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา เกิดขึ้นภายหลังพุทธปรินิพพาน จึงมีวัตถุเครื่องระลึกที่เรียกว่า เจดีย์ ๔ ประเภท ดังนี้คือ

๑) ธาตุเจดีย์ หมายถึงพระบรมสารีริกธาตุ ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้จากการถวายพระเพลิง และมีการแจกจ่ายให้เมืองที่มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ไว้เพื่อการสักการะนับตั้งแต่พุทธกาล

๒) บริโภคเจดีย์ หมายถึงสังฆเนยยสถาน ๔ แห่งที่ทรงให้ดูเพื่อการระลึกถึง ได้แก่ ๑) สวนลุมพินีวัน ที่ประสูติ ๒) ตำบลอุรุเวลาเสนานิคมที่ตรัสรู้ ๓) ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ที่ทรงแสดงปฐมเทศนา และ ๔) สาลวโนทยาน ซึ่งเป็นที่เสด็จดับขันธปรินิพพาน

๓) ธรรมเจดีย์ หมายถึง พระธรรมวินัยที่ทรงรับสั่งไว้เป็นตัวแทน หรือเป็นศาสดาแทนพระองค์ ในสมัยต่อมามีการจารึกพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ไว้เป็นตัวหนังสือแทนพระองค์

๔) อุทเทสิกเจดีย์ หมายถึง สิ่งที่ก่อสร้างขึ้นโดยเจตนาอุทิศต่อพระพุทธเจ้า และไม่ได้กำหนดว่าจะสร้างเป็นอะไร เหตุนี้บรรดาเจดีย์ที่สร้างขึ้นนอกจากเจดีย์ดังกล่าวข้างต้นแล้ว จึงนับว่าเป็นอุทเทสิกเจดีย์ทั้งสิ้น^{๔๑}

หลังจากพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน พุทธศาสนิกชนผู้ศรัทธาทั้งหลายก็ได้นิยมเดินทางมานมัสการสถานที่สำคัญเหล่านี้ ดังปรากฏหลักฐานของสมณทูตจากประเทศจีน (เช่น หลวงจินฟาเหียน พระถังซำจั๋ง เป็นต้น) ที่ได้เดินทางมาจากประเทศจีนเพื่อสักการะสังฆเนยยสถานและสถานที่สำคัญในพุทธประวัติอื่น ๆ ซึ่งรวมถึงเรื่องราวการเดินทางของชาวไทยที่จาริกไปพุทธคยาด้วย

^{๔๑} ตำราโบราณภาพ, สมเด็จพระเจ้า กรมพระยา, **ตำนานพุทธเจดีย์**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๖๙), หน้า ๔-๑๒.

(พงศาวดารเหนือ) (ซึ่งผู้จาริกได้นำรูปแบบสถาปัตยกรรมของพระมหาโพธิเจดีย์มาสร้างเป็นเจดีย์วัดเจดีย์เจ็ดยอดในตัวเมืองเชียงใหม่) แต่หลังจากพระพุทธศาสนาได้เสื่อมไปจากอินเดีย สังเวชนียสถานและสถานที่สำคัญอื่นๆ ก็ได้ถูกทิ้งร้างไป ซึ่งในระยะนั้นก็มีชาวพุทธเข้ามาบูรณะบ้างเป็นครั้งคราว แต่สุดท้ายก็ได้ถูกปล่อยทิ้งร้างอย่างสิ้นเชิงในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๘ จนอนุทวีปอินเดีย (ยกเว้นศรีลังกา) ถูกอังกฤษเข้ามาปกครองเป็นอาณานิคม จึงได้เริ่มมีการเข้าไปบูรณะชุดคันทาโบราณคดียังสถานที่สำคัญต่าง ๆ ซึ่งถูกทิ้งร้างเป็นเนินดินจำนวนมาก และมีการบูรณะเรื่อยมาโดยศรัทธาทุนทรัพย์ของชาวพุทธบ้าง รัฐบาลอินเดียบ้าง จนในช่วงหลัง พ.ศ.๒๕๐๐ จึงได้เริ่มมีชาวพุทธทุกนิกายจากทั่วโลก นิยมมานมัสการสังเวชนียสถานและสถานที่สำคัญในพระพุทธศาสนาในดินแดนพุทธภูมิมากขึ้นจนปัจจุบัน^{๔๒}

การท่องเที่ยวแนวพุทธ มีความแตกต่างจากการท่องเที่ยวทั่วไป ที่เป็นการเดินทางเพื่อชื่นชมความงามจากภายนอกที่เป็นรูปธรรมที่มองเห็นได้ชัดเจน แต่มิได้เป็นการพัฒนาในด้านจิตใจ หรือการเข้านามธรรมที่เป็นองค์รวมของสรรพสิ่งทั้งรูปธรรมและนามธรรม ดังนั้น จึงควรมีการพิจารณาถึงการเดินทางเพื่อการศึกษา พัฒนาจิตใจ และการปฏิบัติในแนวทางรูปธรรม ดังนั้น จึงควรมีการพิจารณาถึงการเดินทางเพื่อการศึกษา พัฒนาจิตใจ และปฏิบัติในแนวทางที่ถูกต้อง ซึ่งสามารถระบุดตุประสงค์ได้ ดังนี้

๑.เป็นการเดินทางเพื่อการศึกษา เรียนรู้ และปฏิบัติ ในแนวทางที่ถูกต้องตามหลักของพระพุทธศาสนา

๒.เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต และจิตใจของผู้เดินทางให้มีความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง

๓.เพื่อเป็นการสร้างสัมพันธ์อันดีงามระหว่างเพื่อนมนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อม

๔.เป็นการสร้างประโยชน์ ความสงบสุข สันติภาพ ต่อมวลมนุษยชาติและต่อสรรพสิ่งอย่างเกื้อกูล

จากวัตถุประสงค์ดังกล่าวแสดงให้เห็นการมุ่งหวังเพื่อสร้างความดีงามทั้งของนักท่องเที่ยวและสังคม ในการที่จะปฏิบัติต่อตนเองและผู้อื่น ในแนวทางที่ถูกต้อง เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในหลักการของ ศีล สมาธิ และปัญญา กล่าวคือ เริ่มต้นจากศีล คือข้อปฏิบัติทางกาย วาจา ที่ไม่เป็นการเบียดเบียนผู้อื่น เช่น ไม่โกหก หลอกหลวง โกงค่าบริการ หรือการแสวงหาความสุขทางกามารมณ์ (Sex Tour) แล้วแสวงหาความรู้ ความเข้าใจทางด้านจิตใจ คือเพื่อให้เข้าใจตนเองมากขึ้นจากการเรียนรู้ทั้งรูปธรรมและนามธรรม และฝึกฝนจิตใจ สมาธิ

ลักษณะและแนวทางการปฏิบัติของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนา

๑. เป็นการเดินทางท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจทั้งในรูปธรรมและนามธรรม กล่าวคือ เป็นการศึกษาค้นคว้าหาความรู้จากสิ่งที่มองเห็นจากภายนอก ทั้งทางธรรมชาติ และทางศิลปวัฒนธรรม แล้วมองสรรพสิ่งโดยเป็นองค์รวม ให้เกิดความเข้าใจในความหมาย และซาบซึ้งถึงภายในอันเป็นธรรม และสามารถปฏิบัติต่อสิ่งต่างๆ อย่างเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

^{๔๒} สุพนธ์ ปัทมาคม, รศ, สมุดภาพแดนพุทธภูมิ ฉลองชนมายุ ๘๐ ปี พระสุเมธาธิปัตติ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑).

๒. เป็นการสร้างประโยชน์เกื้อกูลให้เกิดขึ้นแก่ทุกฝ่าย ทั้งผู้ที่เดินทางท่องเที่ยวและผู้ให้บริการ รวมถึงสถานที่ท่องเที่ยว โดยมีให้มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ หรือให้มีผลกระทบน้อยที่สุด

๓. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้เกิดความดีงามต่อตนเองและผู้อื่นในลักษณะที่เกื้อกูลกัน กล่าวคือ เป็นการเยี่ยมเยือน ชื่นชม ชุมชน สังคม และวัฒนธรรมอย่างมีคุณค่าร่วมกัน

๔. เป็นการท่องเที่ยวที่ยึดหลักของ ศิล สมาธิ ปัญญา กล่าวคือ มีข้อปฏิบัติทางกาย วาจา ร่วมกันในทางที่ถูกต้อง ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น และยึดมั่นในหลักการของความถูกต้อง และเป็นธรรม

๕. เป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดการพัฒนาต่อตนเอง ชุมชน สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมร่วมกันอย่างสร้างสรรค์

ซึ่งจากลักษณะของการท่องเที่ยวดังกล่าวจะเป็นการเชื่อมโยงให้นักท่องเที่ยวได้เข้าถึงสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมพร้อมๆ กัน โดยมีแนวทางในการปฏิบัติ ดังนี้

๑. ยึดหลักการปฏิสันถาร คือ อามิสปฏิสันถาร และธรรมปฏิสันถาร กล่าวคือ อามิสสันถาร เป็นการต้อนรับ เชิญชวน ให้ท่องเที่ยวในด้านรูปธรรม คือการท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่างๆ ทั้งทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม เพื่อชื่นชม ความงดงามจากภายนอก และควรให้มีธรรมปฏิสันถาร คือการให้ความรู้ ความเข้าใจ ชาบซึ่งถึงนามธรรมที่อยู่ภายในของสิ่งต่างๆ เหล่านั้น มีความเข้าใจอันดีในระหว่างเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน และเพื่อให้เกิดการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องจากความรู้ในทางธรรมะ คือความเป็นจริงแห่งชีวิตและสรรพสิ่งที่ทุกคนควรปฏิบัติต่อกัน

๒. ยึดหลักความถูกต้องและเป็นธรรมในบทบาทและหน้าที่ของบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้ให้บริการ รู้จักเคารพ และให้เกียรติแก่นักท่องเที่ยว ผู้เดินทาง ไม่หลอกลวงในทางเสียหาย และนักท่องเที่ยวก็ควรยกย่อง ชื่นชม ความเป็นเอกลักษณ์ในวัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชน หรือของสังคมนั้นๆ รวมถึงไม่ทำลายแหล่งท่องเที่ยว หรือขโมยความหลากหลายทางชีวภาพ อันเป็นทรัพยากรของท้องถิ่นนั้นๆ

๓. ยึดหลักการเรียนรู้ร่วมกัน คือ มีการฝึกอบรม เรียนรู้ร่วมกันเพื่อสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามต่อเพื่อนมนุษย์และสิ่งแวดล้อม โดยมีความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ ทั้งสองฝ่าย ทั้งผู้ให้บริการ และนักท่องเที่ยว โดยมีแนวทางการปฏิบัติ คือ

๓.๑ มัคคุเทศก์ ควรเป็นผู้แสดงแนวทาง เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในความหมายแห่งการเดินทางอย่างแท้จริง คือ ให้ทั้งอามิสปฏิสันถาร และธรรมปฏิสันถาร เพื่อให้การเดินทางครั้งนั้นๆ มีสุขุเปลา่ ปราศจากคุณค่าทางด้านจิตใจและการปฏิบัติที่ดีงามต่อเพื่อนมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

๓.๒ เจ้าของสถานที่พัก โรงแรม ควรมีลักษณะ ของการให้ที่เรียกว่า สังคหัตถุ ๔ คือ ทาน ให้ความสะดวก ปลอดภัยแก่ผู้มาพักผ่อน ปิยวาจา เป็นผู้พูดจา ไพเราะเสนาะหู ต้อนรับด้วย อหฺยาศย์อันดี สมานัตตา ประพฤติตนสม่าเสมอไม่แยกความมั่งมีหรือยากจนหรือแบ่งแยกผิวพรรณวรรณะในการให้บริการ อตถจริยา ประพฤติสิ่งที่เป็ประโยชน์ เพื่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมร่วมกัน และทั้งนี้ นักท่องเที่ยวก็ได้รับความพึงพอใจและประทับใจการเดินทาง

ท่องเที่ยว ซึ่งผลที่ตามมาก็คือ ประเทศไทยได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น เป็นการสร้างงาน สร้างรายได้ให้แก่ผู้คนในท้องถิ่นนั่นเอง

๓.๓ องค์ที่รับผิดชอบของรัฐ ควรส่งเสริมการเรียนรู้ในหลักการที่กล่าวมาแล้วอย่างจริงจัง ด้วยความสำนึกในความกตัญญูรู้คุณของแผ่นดินหรือทรัพยากรท่องเที่ยวที่ประเทศไทยมีอยู่ ด้วยความพยายามรักษามิให้เสื่อมโทรมไปมากกว่านี้ เพราะว่า ประเทศไทยคงจะหาแหล่งท่องเที่ยวใหม่มาทดแทนไม่ได้ ด้วยการกำหนดมาตรการต่างๆ ให้ชัดเจน

๓.๔ สำหรับนักท่องเที่ยว ควรเป็นผู้แสวงหาความรู้ ความเข้าใจในการพัฒนาตนเอง และจิตใจ คือ มองสรรพสิ่งจากรูปลักษณ์และนามธรรมให้เป็นองค์รวมและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน พร้อมทั้งสามารถปฏิบัติให้ถูกต้องเพื่อนมนุษย์ และสรรพสิ่งอย่างเกื้อกูล

๔. ยึดหลักของ ศีล สมาธิ ปัญญา ในการแก้ไขปัญหา หรือเพื่อการพัฒนาในวงการท่องเที่ยว คือ ให้มีความสุจริต จริ่งใจ ในการให้บริการ แนะนำ ตักเตือนให้นักท่องเที่ยวในทางถูกต้อง และเสนอปรัชญาของการท่องเที่ยวในแต่ละด้าน เช่น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หรือการท่องเที่ยวแนวพุทธ เป็นต้น^{๔๓}

กล่าวโดยสรุป ความหมายของการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา พัฒนาจิตใจ ยึดแนวทางปฏิบัติตามหลักของ ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นการสร้างสัมพันธ์อันดีงามระหว่างเพื่อนมนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อม สรุปความหมายอย่างเข้าใจง่ายขึ้น การท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาเป็นการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดปัญญานั่นเอง

๒.๒.๒ ลักษณะการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา

การท่องเที่ยวทางพุทธศาสนาหมายถึง การเดินทางไปท่องเที่ยวยังศาสนสถาน เพื่อเยี่ยมชมหรือบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นมัสการศาสนสถานและครูบาอาจารย์รวมถึงการทำกิจกรรมด้านศาสนา เช่น การปฏิบัติกรรมฐาน รวมถึงการศึกษาประวัติความเป็นมาของศาสนสถานต่างๆ และสามารถประยุกต์หลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันได้^{๔๔}

มูลนิธิจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ได้จำแนกลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาหรือการท่องเที่ยวทางธรรม ๖^{๔๕} ประการ คือ

๑) เป็นการท่องเที่ยวแบบจาริกในทางที่ดั่งาม หรือบุญจาริก คือจาริกที่เป็นบุญ กล่าวคือเป็นการจาริกไปพร้อมกับการบำเพ็ญบุญ เพื่อความเจริญทั้งในทาน ศีล สมาธิ ปัญญา ศรัทธาในพระพุทธศาสนาให้ยิ่งขึ้น

^{๔๓} พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอูน), ดร. และคณะ, “การพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย”, *รายงานวิจัย*, (สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว), ๒๕๕๖), หน้า ๒๔-๒๖.

^{๔๔} แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม, ดร. และคณะ, “รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: กระบวนเปลี่ยนแปลง“เส้นทางบุญ”สู่ “เส้นทางธรรม”, *รายงานวิจัย* (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๔.

^{๔๕} มูลนิธิจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ, *แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) โดยภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*, บทความย่อ.

๒) เป็นการเดินทางตามคุณลักษณะแห่งชาวพุทธคือ ใฝ่รู้ใฝ่ศึกษาและน้อมนำมาปฏิบัติ เพื่อทั้งประโยชน์ตนและประโยชน์ของส่วนรวม ไม่เป็นการท่องเที่ยวไปเรื่อยๆ แบบคนไม่รู้แจ้งแห่ง ตลอด แต่เป็นการท่องเที่ยวที่มากกว่าการได้ไปเยือนไปพบเห็น แต่เป็นการเดินทางทั้งภายนอกและ ภายใน ทั้งกายภาพและนามธรรมจากใจ จากการได้พบ ได้เห็น ได้เรียนรู้ ได้ลองปฏิบัติ ได้สัมผัส ได้ชิมลองในคุณค่าความหมายที่แท้จริงของสิ่งที่ได้พบเห็นเรียนรู้ เกิดกระบวนการภายในที่นำไปสู่การตื่น ตระหนักรู้และเปลี่ยนแปลงจากภายในเป็นแรงบันดาลใจในการยกระดับพัฒนาชีวิต จิต ปัญญาสู่ ความรอดปลอดภัย เพื่อบรรลุซึ่งอิสรภาพของชีวิตอย่างแท้จริง

๓) สิ่งที่ต้องแก่การรู้เห็นในการท่องเที่ยวทางธรรมคือสิ่งที่เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธเจ้า ประวัติศาสตร์และเรื่องราวในพระพุทธศาสนา หลักธรรมคำสอน ตลอดจนครูบาอาจารย์ อย่างผสมผสานกลมกลืนเพื่อการน้อมนำมาสู่การปฏิบัติในชีวิต

๔) ควรมีการนำประเพณี จารีต วิถีวัฒนธรรม ระบบคุณค่าของสถานที่ที่ทำการท่องเที่ยว มาประกอบอย่างให้คุณค่าความหมายและจริงจัง เฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งมีอย่าง หลากหลายและมากมาย ไม่ว่าจะเป็น ฮีต คอง คะลำ คำผญา ตลอดทั้งหลักฐานรอยธรรมต่างๆ ไม่ว่าจะ เป็นรอยธรรมทั้งหลายที่เก่าแก่ตั้งแต่แรกเริ่มพระพุทธศาสนาในประเทศไทยเมื่อกว่า ๑,๐๐๐ ปี ก่อน รอยธรรมของพ่อแม่ครูบาอาจารย์ ตลอดจนกิจกรรมการปฏิบัติและบูชาในรูปแบบต่างๆ

๕) ควรให้ความสำคัญตั้งแต่การเตรียมตัวแบบตั้งใจให้คุณค่าและความหมายในการ เดินทาง ความใส่ใจในรายละเอียดรอบด้านตลอดการจาริก กิจกรรมการเรียนรู้และบูชา ณ สถานที่ จาริกและการจดจำรำลึกเพื่อน้อมนำกลับมาเป็นเครื่องใช้หรือเตือนใจในภายหลังแบบ “พิเศษไม่ ธรรมดาและทั่วไป”

๖) พึงระมัดระวังและป้องกันผลกระทบข้างเคียงต่างๆ ที่อาจเกิดตามมา โดยเฉพาะจาก การท่องเที่ยวในแนวอื่นๆ ที่มักเน้นความสนุกสนานบันเทิงรื่นเริงใจ มุ่งปริมาณผลประโยชน์เชิงมูลค่า และพาณิชย์กรรม มากกว่าคุณค่าและสารประโยชน์ทางธรรม

กล่าวโดยสรุป ลักษณะการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา เป็นการท่องเที่ยวทางธรรมเป็น การจาริกบำเพ็ญบุญ เพื่อยกระดับของการพัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาจิตใจ และพัฒนาปัญญา

๒.๒.๓ ประเภทของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ

อิทธิวัตร ศรีสมบัติ และคณะ^{๔๖} ได้กล่าวถึง ประเภทของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ ไว้ ดังนี้

๑. แหล่งท่องเที่ยวด้านเกจิอาจารย์ หมายถึง วัดที่เป็นที่พำนักของพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติ ปฏิบัติชอบจนเป็นที่เคารพและเลื่อมใสของพุทธศาสนิกชน

๒. แหล่งท่องเที่ยวด้านรูปเคารพและวัตถุมงคล หมายถึง วัดซึ่งเป็นสถานที่ประดิษฐาน พระบรมสารีริกธาตุ พระพุทธรูปเก่าแก่คู่บ้านคูเมือง รูปหล่อ หุ่นขี้ผึ้งของพระ เกจิอาจารย์ที่มรณภาพ ไปแล้ว

^{๔๖} อิทธิวัตร ศรีสมบัติ และคณะ, “สายธารธรรมลุ่มแม่น้ำมูล : ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ กลุ่ม จังหวัดอีสานใต้”, รายงานการวิจัย (สกว), (สำนักประสานงานการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ อย่างยั่งยืน, ๒๕๕๐), หน้าบทคัดย่อ.

๓. แหล่งท่องเที่ยวด้านสถาปัตยกรรมและจิตรกรรม หมายถึง วัดซึ่งมีที่ตั้งอาคารสิ่งปลูกสร้าง ที่สร้างสรรค์ขึ้นจากฝีมือที่เชี่ยวชาญมีความเจนจัดทางศิลปะและประสพการณ์ มีความสวยงามเป็นเอกลักษณ์ตามยุคสมัย เช่น โบสถ์ วิหาร กุฏิ หอไตร หอระฆัง เป็นต้น นอกจากนั้นยัง รวมไปถึงปราสาทขอมและพระธาตุ

๔. แหล่งท่องเที่ยวด้านสถานที่ปฏิบัติธรรม หมายถึง วัดที่จัดบริบทของวัดให้เอื้อต่อการปฏิบัติธรรมและมีหลักการเผยแพร่หลักคำสอนของพุทธศาสนาที่ดี ได้รับความสนใจจากพุทธศาสนิกชนหลั่งไหลเข้าไปศึกษาและปฏิบัติธรรมเป็นจำนวนมาก

๒.๒.๔ คติการจาริกบุญ

คติการจาริกบุญ หรือการจาริกแสวงบุญนั้นมีปฐมบทเริ่มจาก “สังฆเวณียสถาน” ซึ่งแปลว่าสถานที่ควรสังเวย ในทางกระตุ้นเตือนให้เร่งกระทำความดี เช่น เกิดสังเวยในอนิจจังแม้พระพุทธเจ้ามหาบุรุษของโลกก็ยิ่งเสด็จดับขันธปรินิพพาน ซึ่งเป็นสังเวยที่ทำให้เกิดปัญญารู้เท่าทันและไม่ประมาทในชีวิตได้ ละด้วยความสำคัญและอานิสงส์ของการจาริกสู่สังฆเวณียสถานในมหาปรินิพพานสูตรที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า^{๔๗} “หากผู้ใดจาริกแสวงบุญมายังสถานที่ทั้ง ๔ แห่ง ด้วยใจเลื่อมใสศรัทธาแล้ว เมื่อกายแตกดับ จะเข้าสู่สุคติสวรรค์” จึงทำให้สังฆเวณียสถานเป็นสถานที่เป้าหมายในการแสวงบุญของชาวพุทธตั้งแต่อดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

หลักฐานความสำคัญคือคติที่มาของการจาริกบุญ ความสำคัญของพุทธสถาน คติการบูชาแนวคิดและวิธีการที่สืบสานการจาริกบุญ รวมทั้งการประพฤติปฏิบัติกิจกรรมที่เป็นที่นิยม โดยชาวไทยพุทธหรือชาวพุทธในประเทศที่มีพุทธสถานสำคัญได้กระทำปรากฏเป็นกิจกรรมในการจาริกบุญพอเป็นแนวทาง ดังต่อไปนี้

จาริกบุญเพื่อไปสักการะพุทธสถานสำคัญต่างๆ

๑) คติการสร้างพระเจดีย์ปรากฏในพระพุทธดำรัส ปรากฏในพระพุทธประวัติทรงแสดงนิมิตโอภาสนั้น ปรากฏชื่อเจดีย์ถึง ๔ แห่ง^{๔๘} คือ โคตมกเจดีย์ อุเทนเจดีย์ สัตตัมพเจดีย์ สารันทเจดีย์ เขตเมืองเวสาลี นี่เอง ณ ที่นั่น เราเรียกเธอมาบอกว่า ดูกรอานนท์ เมืองเวสาลีนี้ร่ำรรมย์ อุเทนเจดีย์ น่ารื่นรมย์ อิทธิบาททั้ง ๔ อันผู้ใดผู้หนึ่งเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว กระทำให้เป็นดุจยาน กระทำให้เป็นดุจพิน ให้ตั้งมั่นแล้ว อบรมแล้ว ปรารภนาดีแล้ว^{๔๙}

๒) คติการบูชาพระบรมสาส์นริกาธาโดยพญานาค พระพุทธเจ้า ผู้เป็นมหาบุรุษที่ประเสริฐอันสูงสุด พวกนาคราชบุชากันอยู่ในรามคาม พระเขี้ยวองค์หนึ่งเทวดาชาวไตรทิพย์บูชาแล้ว ส่วนอีกองค์หนึ่งบุชากันอยู่คันธารบุรีอีกองค์หนึ่ง บุษากันอยู่ในแคว้นพระเจ้ากาลิงคะอีกองค์หนึ่ง พญานาคบุชากันอยู่ ๓

ด้วยเดชแห่งพระสรีระพระพุทธเจ้า นั้นแหละแผ่นดินนี้ชื่อว่า ทรงไว้ซึ่งแก้วประดับแล้วด้วยนักพรตผู้ประเสริฐที่สุด พระสรีระเจ้าของพระพุทธเจ้าผู้มีจักขุนี้ ชื่อว่าอันเขาผู้สักการะ ดีแล้ว

^{๔๗} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๐๒/๑๕๐.

^{๔๘} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๖๖-๑๖๗/๑๑๒.

^{๔๙} ที.ม. (ไทย) ๑๑/๑๖๗/๑๑๒.

พระพุทธเจ้าพระองค์ได้อันจอมเทพจอมนาค และจอมนระบุชาแล้ว อันจอมมนุษย์ผู้ประเสริฐสุดบุชาแล้วเหมือนกัน ขอท่านทั้งหลายจงประนมมือถวายบังคมพระศรีระนั้นๆ ของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น พระพุทธเจ้าทั้งหลายหาได้ยากโดยร้อยแห่งกับๆ

๓) คติการบูชาพระเกศาธาตุของเทวดา ความว่า ครั้งที่พระพุทธเจ้าเสด็จออกมหาภิเนษกรม ตัดพระเมาลีด้วยพระขรรค์ พระอินทร์หรือท้าวสักกะเทวราช ได้สร้างนำพระธาตุประดิษฐานไว้ในสถูป ที่ชื่อว่า พระเกศแก้วจุฬามณี ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เหตุการณ์ในพุทธประวัติมหาปริพานสูตร ได้ปรากฏการสักการบูชาต่อพระบรมสารีริกธาตุโดยหมู่มนุษย์และเทวดา

๔) คติการเสด็จธรรมยาตรา พระราชาภคินีภิกษุที่สำคัญของพระเจ้าอโศกมหาราชในการเผยแผ่พระศาสนา^{๕๐} อาจกล่าวได้ว่าทรงเป็นแบบอย่างแก่เหล่าบรรดาภคินี หรือผู้นำชาวพุทธเสด็จธรรมยาตราจาริกไปยังพุทธสถาน และสร้างพระสถูปเจดีย์ เช่น สถูปสาญจี การสร้างวัด วิหาร หรือสร้างเสนาห็นเป็นหลักฐานของพุทธสถานที่สำคัญ การเสด็จธรรมยัตรา นั้นเป็นต้นแบบให้พระมหากษัตริย์ชาวพุทธในยุคสมัยต่อมาได้ทรงปฏิบัติตาม เช่น พระมหากษัตริย์ไทยตั้งแต่สมัยครั้งสุโขทัย อยุธยา จนถึงปัจจุบัน

๕) คติการบูชาพระธาตุ “บั้งไฟพญานาค” ความเชื่อเรื่องบั้งไฟพญานาค ที่ชาวไทยและชาวลาวบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง เชื่อว่าเมื่อก่อนมีเจดีย์บนเกาะกลางน้ำ เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ต่อมากระแสน้ำเซาะเกาะกลางน้ำพังทลาย พื้นดินทรุดลง น้ำท่วมองค์เจดีย์ แต่สภาพของเจดีย์ยังดีอยู่ โดยพญานาคทำหน้าที่คุ้มครององค์เจดีย์และพระบรมสารีริกธาตุ พอถึงวันออกพรรษาทุกปี พญานาคก็จะพ่นไฟ (ลูกไฟ) เพื่อบูชาพระบรมสารีริกธาตุ ตำนานที่ทำให้เกิดการสืบทอดคติการบูชาด้วยปรากฏการณ์ “บั้งไฟพญานาค” นั้นได้สืบสานคติการจาริกบูชาพระธาตุของชาวลาวบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงตั้งแต่เหนือถึงใต้ด้วยความศรัทธาที่มั่นคงต่อการบูชาพระธาตุอย่างยิ่ง

๖) คติความเชื่อที่สร้างพระธาตุเจดีย์ไว้เป็นศูนย์กลางของเมือง การสร้างพระธาตุเจดีย์แต่ละแห่งจะมีตำนานเล่าขานถึงมูลเหตุของการสร้าง ซึ่งสัมพันธ์กับตำนานการเสด็จโปรดสัตว์ของพระพุทธเจ้าในดินแดนต่างๆ และมีข้อสังเกตว่าสถานที่ใดที่มีการสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ ก็มักจะกลายเป็นเมืองสำคัญในเสลาต่อมา

๗) คติปาฏิหาริย์ของพระธาตุ^{๕๑} เหตุการณ์ที่น่าอัศจรรย์ใจและสร้างความศรัทธายิ่งคือ “ปาฏิหาริย์” ของพระธาตุ/พระบรมสารีริกธาตุที่ได้จาริกไว้ในประวัติศาสตร์ไทย เช่น ตำนานพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน บันทึกว่า ประมาณ พ.ศ. ๑๕๙๐ พระเจ้าอาทิตย์ทรงเห็นปาฏิหาริย์พระธาตุเปล่งรัศมี ๖ ฉัพพรรณรังสี จึงทรงให้สร้างเจดีย์บรรจุพระธาตุ จาริกวัดช้างล้อม จังหวัดสุโขทัย ประมาณ ๖ พ.ศ. ๑๙๒๗ บันทึกว่า “สมเด็จพระมหาธรรมราชา เมื่อทรงสร้างพระพุทธรูปศิลา ได้ทอดพระเนตรเห็นพระศรีรัตนธาตุ กระทำปาฏิหาริย์ สว่างดังลวดเงิน เห็นเป็นขนาดใหญ่เท่าเสื่อเสาด”

^{๕๐} กรุณา เรื่องอุไร กุศลาสัย, *อโศกมหาราช*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ศยาม, ๒๕๒๖), หน้า ๓๐.

^{๕๑} พ.ต.อ.อนุ เนินหาด, *ดวงไฟพระธาตุ*, (เชียงใหม่ : บริษัทนพบุรีการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๘๒.

๘) คติการสืบทอดพระธาตุ/พระบรมสารีริกธาตุจากอินเดียสู่ประเทศไทย^{๕๒} พระธาตุและพระบรมสารีริกธาตุได้รับอัญเชิญมาประเทศไทยตั้งแต่สมัยพระโสณเถระและพระอุตตระ เป็นมา (อนุমানหรือคาดการณ์ตามหลักฐานในคัมภีร์)

๙) คตินิยมศรัทธาสู่การจาริกบุญได้สืบสานถ่ายทอดทางวรรณกรรมศาสนา จากการเผยแพร่คำสอนในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช รวมถึงคติการสร้างพระธาตุเจดีย์หรือพุทธเจดีย์นั้น ก็ได้ถ่ายทอดมาจากวรรณกรรมศาสนา เป็นต้น ตำนานโบราณต่างๆ โดยในแต่ละท้องถิ่น จะมีการเขียนขึ้นภายใต้สังคัมวัฒนธรรมพุทธศาสนา นับตั้งแต่ลำดับเหตุการณ์ครั้งพุทธกาล เป็นต้น จากสถาปัตยกรรมที่มีในครั้งพุทธกาล ตามพุทธประวัติคัมภีร์ที่ได้สืบทอดไป เช่น ที่เมืองไถ่สาธา มาสู่บริเวณเจดีย์สังเวชนียสถาน การสร้างสถาปัตยกรรมพระบรมสารีริกธาตุ ที่ได้แบ่งปันใน ๘ แคว้น บริเวณเจดีย์คือ พระศรีมหาโพธิ์ ที่ได้แบ่งปันสืบทอดกันโดยพระเจ้าอโศกมหาราชจากอินเดียสู่ศรีลังกา สู่ประเทศไทย คติความเชื่อในอันิสงส์การสร้าง พระเจดีย์ การดูแลถวายเครื่องหอมประทีป ทำความสะอาดพระธาตุเจดีย์หรืออุเทสิกเจดีย์ ตามรูปพระพุทธรูปปฏิมาต่างๆ ซึ่งคติเหล่านี้เป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมา ปรากฏเนื้อหาทางมุขปาฐะ ศิลปะ วรรณคดี และคัมภีร์ทางศาสนา^{๕๓}

๑๐) คติที่สืบทอดจากพระราชประเพณีเสด็จธรรมยาตรา พระราชประเพณีการเสด็จธรรมยาตราจาริกบุญของพระเจ้าอโศกมหาราช และกษัตริย์ชาวพุทธที่สืบทอดกันมา พร้อมการบูชาสักการะการทำนุบำรุงอย่างสำคัญยิ่ง สืบทอดพระราชประเพณีต่อเนื่องมายังกษัตริย์ในแคว้นอื่นๆ เช่น กษัตริย์ชาวพุทธศรีลังกาจะต้องเป็นผู้ดูแลพระทันธาตุ (พระเขี้ยวแก้ว) เป็นการแสดงพระราชอำนาจสืบทอดคู่มากับพระราชอำนาจ และสิทธิอันชอบธรรมที่จะทรงเป็นผู้ดูแลพระทันธาตุ พระศรีมหาโพธิ์ พระบรมสารีริกธาตุ^{๕๔}

๑๑) คติการบูชาพระธาตุเจดีย์ที่อิงกับความเชื่อดั้งเดิม ส่วนคติความเชื่อดั้งเดิมที่อิงธรรมชาติอำนาจลึกลับ การนับถือการบูชาผี อำนาจแห่งเทวานุภาพก็เป็นคติที่สืบทอดกันมาการกราบไหว้สักการะพุทธสถานก็มีการอ้อนวอน บนบาน ขอให้อำนาจที่เป็นพุทธานุภาพเทวานุภาพได้คุ้มครองปกป้องรักษา เป็นการยึดถือ ไว้เป็นที่พึ่งพาแก่จิตใจ ซึ่งมีพุทธศาสนิกชนมากมายที่จาริกไปกราบไหว้สักการบูชา ด้วยคติความเชื่อในอำนาจอภิหารความศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าการสืบทอดคุณค่าการเดินทางจาริกไปยังพุทธสถาน เจดีย์สถานเป็นรูปแบบการปฏิบัติบูชาที่สืบสานถ่ายทอดกันมา จากรากฐานทางวัฒนธรรมที่เห็นคุณค่าที่เกิดจากความเคารพบูชา และความต้องการเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจความเชื่อที่ได้ทำบุญ ความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตที่ได้สักการะกราบไหว้ เป็นบุญกิริยา จึงสืบสานปฏิบัติกันมาในชั้นบรรพบุรุษทุกยุคทุกสมัย ไม่จางหายไปจากสังคมชาวพุทธไทย

๑๒) คติความเชื่อเชื่อมโยงโดยตำนานในคัมภีร์พุทธศาสนาอดีตสู่ปัจจุบัน

^{๕๒} พระมหาสมจินต์ สมมาปณโณ, “พระธาตุพระบรมสารีริกธาตุกับคนไทย, อ่างใน. ชญานันนนท์ อัครธรรมานนท์, การสืบทอดการจาริกบุญของชาวพุทธในประเทศไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๘๕.

^{๕๓} ชญานันนนท์ อัครธรรมานนท์, “การสืบทอดการจาริกบุญของชาวพุทธในประเทศไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๘๖.

^{๕๔} ปิยนาด (นิโครธา) บุณนาค, พระบาทธาตุ, (รอยพระบาทของพระพุทธเจ้า) และพระเกศาธาตุ, (ม.ป.ท., ๒๕๓๔), หน้า ๑๔๓.

การอัญเชิญพระธาตุมาประดิษฐาน และการจำลองรอยพระพุทธรูปบาทอันศักดิ์สิทธิ์ บนยอดเขาสุมนภูฏ ในลังกา มาประดิษฐานเหนือยอดเขา ๔ แห่ง ในราชอาณาจักรสุโขทัย และเรียกชื่อภูเขาที่ประดิษฐาน รอยพระพุทธรูปบาทนั้นว่าเขาสุมนภูฏอีกด้วย

ปัจจุบันที่ชาวพุทธไทยได้สืบทอดคติการบูชารอยพระพุทธรูปบาท ณ ร่มฝั่งแม่น้ำนัมมทานที มาสู่ประเพณีลอยกระทง ดังปรากฏหลักฐานต้นตำรับการลอยกระทงในสมัยสุโขทัย ความว่า^{๕๘}

ทุกตระกูลทั้งพระนคร ก็ชวนกันเล่นมหรสพสิ้นสามราตรีเป็นเยี่ยงอย่าง ฝ่ายราชบุรุษนั้น ต่างทำโคมประเทียบ บริการวิจิตรด้วยลวดลายวาดเขียนเป็นรูปและสันฐานต่างๆ ประกวดกันมาชัก มาแขวนเป็นระเบียบ..... ถวายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ทรงพระราชอุทิศสักการบูชามหาเศวตฉัตรจุฬามณีในชั้นดาวดึงส์ ฝ่ายนางสนมก็ทำโคมลอยร้อยด้วยบุพชาติเป็นรูปต่างๆ ประกวดกัน ถวายให้ทรง อุทิศบูชาพระบวรพุทธรูปบาท ซึ่งประดิษฐานยังนัมมทานที (นัมมทานที) และข้าน้อยก็กระทำโคมลอยคิด ตกแต่งให้งามประหลาดกว่าโคมพระสนมก้านัลทั้งปวงจึงเลือกผกาเกษรสีต่างๆ ประดับเป็นรูปดอก กระจุกบาน กลีบรับแสงพระจันทร์ใหญ่ประมาณเท่ากงระแหะ (ล้อ) ล้วนแต่พรรณดอกไม้ซ้อนสีสลับ ให้ลวดลาย...ทั้งเสียบแซมรูปและประทีปน้ำมันเปรี๊ยะเจือด้วยไขข้อพระโค....

ที่กล่าวมาเป็นต้นแบบของกระทงที่นางนพมาศ ได้ประดิษฐ์ให้แปลกกว่าของพระสนมทั้ง ปวงในเวลานั้น สมเด็จพระร่วง สันนิษฐานว่าเป็นพ่อขุนรามคำแหง เสด็จพระราชดำเนินมา ทอดพระเนตรและทรงชื่นชมโสมนัส ตรัสยกย่องนางนพมาศว่า มีปัญญาฉลาดสมที่เกิดในตระกูล ปราชาญ์ จึงมีพระดำรัสว่า^{๕๙}

“แต่นี้สืบไปเบื้องหน้าโดยลำดับ กษัตริย์ในสยามประเทศถึงการกำหนดนักษัตรฤกษ์วันเพ็ญ เดือน ๑๒ พระราชพิธีจองเปรียงแล้วก็ให้ทำโคมลอยเป็นรูปดอกโกมุท อุทิศสักการบูชาพระพุทธรูปบาทนัมมทานที トラบเท่ากัลปวสาน..”

๒.๒.๕ การจาริกแสวงบุญ

ในปัจจุบันอาจแปลความหมายการจาริกไปในทางพระพุทธศาสนาเป็นไปเพื่อจุดประสงค์ คือ การเดินทางไปทำบุญหรือแสวงบุญ และการไปบูชาสิ่งศักดิ์ตามคติความเชื่อที่ตนเองนับถือ ซึ่งหลักใหญ่ของการจาริกไปของ อุบาสก อุบาสิกา พุทธศาสนิกชน คือเพื่อไปทำบุญนั่นเอง

คำว่า “บุญ” (บุญ) มีความหมายปรากฏในพระสูตรต่างๆ ดังนี้

บุญ คือ เรื่องชำระสันดาน^{๖๐} หมายถึง เครื่องชำระล้างจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ด้วยการ ชำระล้างที่ต้นเหตุของความชั่ว (อกุศลกรรม) จึงจะส่งผลให้เกิดบุญ ดังมีพระพุทธพจน์ว่า “อริยมรรค มีองค์ ๘ เป็นเครื่องกำจัด ชำระ ล้าง และซักฟอกกิเลสทุกชนิด...ทุจริตทุกทาง... ความกระวนกระวาย

^{๕๘} นางนพมาศ หรือตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, ๒๕๑๓), หน้า ๙๗-๙๘.

^{๕๙} ประพนธ์ กุลวิจิตรชัย, เทศกาลประเพณีไทย ๑๒ เดือน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๔๓.

^{๖๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, (ชำระเพิ่มเติม ช่วงที่ ๑/เสริม), พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร : ธนัชการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๘๒.

ทุกอย่าง... ความเร็วร้อนทุกสถาน... ความเดือดร้อนทุกประการและซึกฟอก อุกุสลาภิสังขารทุกประเภท”^{๖๑}

พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต)^{๖๒} อธิบายความหมายของบุญว่า บุญ ใ้ว่าบุญ เครื่องชำระ สันดาน ความดี กุศล ความสุข ความประพลติชอบทางกาย วาจา ใจ กุศลธรรม บุญกิริยาวัตฤ^{๖๓} สิ่งที่เป็นตั้งแห่งการทำบุญ เรื่องที่จัดเป็นการทำบุญ ทางทำความดี

บุญ แปลตามศัพท์หรือพยัญชนะว่า ชำระ ฟอก ล้าง โดยแบ่งเป็น

๑. บุญส่วนเหตุ นั้น หมายถึงศึกษา คือ ฟัง เรียนให้รู้ และ ดำรงมั่น เสพปฏิบัติเจริญกุศลธรรมทั้งหลาย

๒. บุญส่วนผล นั้น หมายถึงผลวิบากของบุญส่วนเหตุ นั้นเอง ได้แก่ บุญกิริยาวัตฤทั้งปวง ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา^{๖๔}

บุญ คือ กรรมดี (กุศลกรรม) หมายถึง การกระทำที่ดี^{๖๕} หรือกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาทางกาย วาจา ใจที่ดี จึงเป็นเหตุให้เกิดกรรมดี ดังมีพระพุทธพจน์ว่า

บุคคลทำกรรมใดทางกาย ทางวาจา หรือทางใจ กรรมนั้นแลเป็นสมบัติของเขาทั้งเขาจะ นำกรรมนั้นไปได้ อนึ่งกรรมนั้นย่อมติดตามเขาไป ดุจเงาติดตามตัวไป ฉะนั้นเพราะฉะนั้น บุคคลควร ทำกรรมดี สะสมไว้เป็นสมบัติในโลกหน้า เพราะบุญเป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลายในโลกหน้า^{๖๖}

ดังนั้นบุญ ตามความหมายดังกล่าวมาจึงมุ่งเอาผล คือ ความสุข ความเจริญทั้งร่างกาย และจิตใจอันก่อให้เกิดความผ่องใส สงบ และเกิดความพอใจที่กระทำทำความดีให้สูงยิ่งๆ ขึ้นไป ดังมีพระพุทธพจน์ว่า

หากบุคคลทำบุญ ก็ควรทำบุญนั้นบ่อยๆ ควรทำความพอใจในบุญนั้น เพราะสั่งสมบุญนำ สุขมาให้^{๖๗}...ผู้ทำบุญไว้ ย่อมบันเทิงใจในโลกนี้ ตายไปแล้วก็ยังบันเทิงใจในโลกหน้า ชื่อว่าบันเทิงใจในโลกทั้งสอง เขาย่อมบันเทิงรื่นเริงใจเพราะกรรมที่บริสุทธิ์ของตน^{๖๘}...บุคคลอย่าสำคัญว่าบุญเล็กน้อย คงจักไม่มาถึง แม้หมอน้ำยังเต็มด้วยน้ำที่ตกลงมาที่ละหยาดๆ ได้ ฉนใด คนมีปัญญา เมื่อสั่งสมบุญแม้ทีละเล็กน้อย ก็เต็มด้วยบุญได้ ฉนนั้น^{๖๙}.....ทานที่บุคคลให้แล้วนั้นย่อมมีผลคือ ความสุข ที่ยังมีได้ ให้ ย่อมมีผลอย่างนั้น โจรยังปล้นเอาไปได้ พระราชายังริบเอาไปได้ ไผ่ยังไหม้ได้หรือสูญหายไป^{๗๐}....

^{๖๑} ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๒๑/๙๒-๙๔.

^{๖๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ที่ ๒๑, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมะอินเทรนด์, ๒๕๕๖), หน้า ๑๘๒.

^{๖๓} อัง.สตุตถ (ไทย) ๒๓/๓๖/๒๙๔.

^{๖๔} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, **วิธีสร้างบุญบารมี**, (กรุงเทพมหานคร : รัฐบาลในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชพิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศลในการ พระศพ สมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, ๒๕๕๖), หน้า ๑๒-๑๔.

^{๖๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๕.

^{๖๖} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๓๑/๑๕๕-๑๖๐.

^{๖๗} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๑๘/๖๘.

^{๖๘} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๖/๒๙.

^{๖๙} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๒๒/๖๘๙.

^{๗๐} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๔๑/๕๗.

ผู้ใดใฝ่หาความสุขเพื่อตน แต่กลับใช้ท่อนไม้ทำร้ายสัตว์ทั้งหลายผู้รักสุข ผู้นั้นตายไปแล้วย่อมไม่ได้รับความสุขเลย ส่วนผู้ใดใฝ่หาความสุขเพื่อตน ไม่ใช่ท่อนไม้ทำร้ายสัตว์ทั้งหลายผู้รักสุข ผู้นั้นตายไปแล้วย่อมได้รับความสุข^{๗๑}.....บุคคลเมื่อพิจารณาเห็นภัยในความตาย ควรทำบุญที่น่าสุขมาให้^{๗๒}

การทำบุญในพระพุทธศาสนา ถือว่ามีส่วนต่อการทำประโยชน์ให้แก่บุคคลทั้งหลาย เช่น สงเคราะห์เกื้อกูล เสียสละแบ่งปัน ลดความเห็นแก่ตัว เสียสละผลประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนร่วม บุคคลบางคนในโลกนี้ทำบุญกิริยาวัตรที่สำเร็จด้วยทานพอประมาณ ทำบุญกิริยาวัตรที่สำเร็จด้วยศีลพอประมาณ แต่ไม่จัดแจงบุญกิริยาวัตรที่สำเร็จด้วยภาวนาเลย หลังจากตายแล้วเขาย่อมเข้าถึงความเป็นผู้โชคดีในมนุษย์^{๗๓}

บุญกิริยาวัตรขยายความ รวม ๑๐ ประการคือ

๑. ทานมัย ทำบุญด้วยการให้ปันทรัพย์สิ่งของ

๒. สีสัมมัย ทำบุญด้วยการรักษาศีล หรือประพฤติปฏิบัติชอบ

๓. ภาวนามัย ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา คือ ผูกอบรมจิตใจให้เจริญด้วยสมาธิ และ

ปัญญาและควรเจาะจงทำบุญบางอย่างที่เป็นส่วนรายละเอียดเพิ่มขึ้นอีก ๗ ข้อ รวมเป็น ๑๐ อย่างคือ

๔. อปจายนมัย ทำบุญด้วยการประพาสสุภาพอ่อนน้อม

๕. ไวยาวัจจมัย ทำบุญด้วยการช่วยชวนช่วยรับใช้ ให้บริการ บำเพ็ญประโยชน์

๖. ปัตติทานมัย ทำบุญด้วยการให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการทำความคิด

๗. ปัตตานุโมทนา มัย ทำบุญด้วยการพลอยยินดีในการทำความคิดของผู้อื่น

๘. รัมมัสสวนมัย ทำบุญด้วยการฟังธรรม ศึกษาหาความรู้ที่ปราศจากโทษ

๙. รัมมัสเทศนามัย ทำบุญด้วยการสั่งสอนธรรมให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์

๑๐. ทิฏฐุชุกัมมัย ทำบุญด้วยการทำความเห็นให้ถูกต้อง รู้จักมองสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง

ให้เป็น สัมมาทิฏฐิ^{๗๔}

บุญ คือ เครื่องชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ เป็นกรรมดี (กุศลกรรม) เป็นเครื่องกำจัดสิ่งเศร้าหมองที่เรียกว่ากิเลส การหมั่นบำเพ็ญบุญเป็นการช่วยลดละความโลภ ความเห็นแก่ตัว ความใจคับแคบ ตระหนี่ถี่เหนียว หวงแหน บุคคลที่หมั่นบำเพ็ญบุญมักเป็นคนน่าบูชา เพราะเป็นบุคคลผู้มีคุณธรรม มีความดี บุญจึงทำให้เกิดภาวะน่าบูชาแก่บำเพ็ญบุญ และเมื่อได้ทำบุญแล้ว จิตใจก็อึมเิบเป็นสุขที่ประณีตลึกซึ้งขึ้นไป เป็นความสุขที่ยั่งยืนยาวนาน และเป็นความสุขที่สงบเพราะการบำเพ็ญบุญมาดีแล้วจึงส่งผลให้มีความสุขตลอดส่งผลให้ไปสู่พระนิพพานอันเป็นจุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนาได้

ประโยชน์ของการทำบุญ

^{๗๑} ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๓๑-๑๓๒/๗๓., ชุ.อ. (ไทย) ๒๕/๑๓/๑๙๓..

^{๗๒} อง.ทก. (บาลี) ๒๐/๕๒/๙๗., ปจ.ทก. (ไทย) ๒๐/๕๒/๒๑๔.

^{๗๓} อง.อภุจก. (ไทย) ๒๓/๓๘/๒๙๔.

^{๗๔} ดูรายละเอียดใน อง.อภุจก.อ. ๓/๓๖/๒๕๖-๒๕๗, พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ธรรมบุญชีวิต, ฉบับสองพากย์, หน้า ๕๓-๕๔.

บุคคลผู้ผู้หมั่นบำเพ็ญบุญอย่างสม่ำเสมอ ถือว่าได้สร้างความดีได้กับตนเองไว้อย่างมากมาย จึงสมควรที่จะได้รับอานิสงส์หรือผลประโยชน์อันดีงามตามรับ ซึ่งอานิสงส์หรือผลประโยชน์อันดีงามที่จะพึงได้รับมีหลายประการ ดังนี้

ประโยชน์ในปัจจุบัน

คำว่า “ประโยชน์ในปัจจุบัน” หรือเรียกว่า “ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกกรรม” หมายถึงประโยชน์สุขสามัญที่มองเห็นกันในชาตินี้^{๗๕} เป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ เพื่อความร่มเย็นเป็นสุข สิ่งนั้นๆ จึงเป็นประโยชน์ทุกอย่าง ดังที่สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฒโน) ได้กล่าวไว้ว่า ความสุขที่บุคคลทั้งหลายนั้นปรารถนาไว้ ใดๆ ได้แก่

(๑) ทรัพย์ หรือโภคทรัพย์ (๒) ศิลปวิทยา (๓) ยศ บริวาร และเกียรติ (๔) มิตร การประกอบอาชีพ และ (๕) ผาสุก คือมีความแข็งแรง ไม่มีโรคจึงจะเป็นอุปการะให้ได้ประโยชน์ที่พึงจะได้ทุกอย่าง ดังมีพระพุทธพจน์ว่า “อาโรคย ปริมา ลาภา แปลว่า ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง”^{๗๖} ดังนั้นทรัพย์ ศิลปวิทยา ยศ มิตร และความผาสุก จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งซึ่งบุคคลทั้งหลายแสวงหา มานั้น ก็เพื่อใช้ในการประกอบกิจการดำรงชีวิตในประโยชน์ปัจจุบันนั่นเอง^{๗๗}

ประโยชน์ภายนอก

คำว่า “ประโยชน์ภายนอก” หรือเรียกว่า “สัมปรายิกัตถสังวัตตนิกกรรม” หมายถึงธรรมที่เป็นประโยชน์เบื้องหน้า ธรรมที่เป็นเหตุให้สมหมาย หรือหลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นสูงสุดขึ้นไป^{๗๘} เป็นหลักธรรมที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา ที่เน้นสอนให้บุคคลทั้งหลายปฏิบัติตามอยู่เสมอ เพื่อให้ได้รับประโยชน์สุขภายนอก ดังที่พระพุทธพจน์ว่า “ธรรมที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หายากในโลก” มี ๔ ประการ คือ

๑. สัทธาสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยศรัทธา)
๒. สีลสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยศีล)
๓. จาคสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยการเสียสละ)
๔. ปัญญาสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยปัญญา)^{๗๙}

นอกจากนี้ สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฒโน) ได้อธิบายเพิ่มเติมไว้ว่า ประโยชน์ภายนอก หมายถึง ประโยชน์จะพึงได้ในอนาคต ประโยชน์แผ่ไปถึงคนอื่นก็ได้หมายถึงความดีก็ได้ แต่มีความหมายรวมๆ กัน ทั้ง ๒ คือ ความดีที่เกิดประโยชน์สุขทั้งแก่ตนเองและแก่คนอื่น ตั้งแต่บัดนี้ สืบไปจนถึงภายนอก^{๘๐}

ประโยชน์อย่างยิ่ง

^{๗๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๓๐.

^{๗๖} ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๒๕/๔๒., ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๐๔/๔๖.

^{๗๗} สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฒโน), บุญเป็นหลักใหญ่ของโลก, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา และสถาบันสันติธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๖๖.

^{๗๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๔๖-๑๔๗.

^{๗๙} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๑/๑๐๑-๑๐๓.

^{๘๐} สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฒโน), บุญเป็นหลักใหญ่ของโลก, หน้า ๗๗.

คำว่า “ประโยชน์อย่างยิ่ง” หรือเรียกว่า “ปรมัตถะ” คือ “พระนิพพาน”^{๘๑} เป็นการได้ประโยชน์อันสูงสุดตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา นั่นคือ ความพ้นทุกข์ เพราะเป็นประโยชน์ที่เกื้อกูลให้เกิดความสุขอย่างยิ่ง โดยไม่จำกัดกาลเวลาว่าเป็นปัจจุบันหรือภายหน้าดังมีเรื่องเกี่ยวกับประวัติของพระพุทธเจ้าเมื่อยังมีได้เสด็จออกผนวช กล่าวไว้ว่า

เจ้าชายสัทธัตถะ ประทับอยู่ในกรุงกบิลพัสดุ์ ได้ทรงบริบูรณ์ด้วยประโยชน์ปัจจุบันและประโยชน์ภายหน้า คือ ทรง มีทรัพย์บริบูรณ์ มีวิชาความรู้เป็นอย่างดีเยี่ยม เป็นต้น อันนับว่าประโยชน์ปัจจุบันและประโยชน์ภายหน้า ทรงประกอบด้วยคุณงามความดี แต่ทรงเห็นว่าประโยชน์ดังกล่าวเกี่ยวกับกาลเวลาอยู่เสมอ กาลเวลาย่อมล่วงและเลื่อนกันไปเรื่อยๆ ไป ชีวิตพร้อมไปกับประโยชน์ทั้งหลายก็ล่วงไปเรื่อยๆ ฉะนั้น จึงทรงเสด็จออกค้นหาประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่กว่านั้น ซึ่งพ้นจากปัจจุบันและภายหน้า ไม่อยู่ในอำนาจแห่งความหมุนเวียนเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะให้เกิดความสุขที่แท้จริง ในที่สุดก็ได้ทรงพบประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่ เช่นนั้น คือ พระองค์ได้ตรัสรู้พระธรรม เรียกว่า วิชชา คือ รู้แจ้ง ถอนพระองค์ออกจากทุกข์ของโลกได้ทั้งหมดเรียกว่า วิมุตติ คือ ความหลุดพ้นจากกองกิเลสและทุกข์ทั้งสิ้น นี่คือประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงประสบมา ตามประวัติพระพุทธศาสนาว่า ในชั้นแรกพระพุทธเจ้าทรงสอนประโยชน์อย่างยิ่งโดยมาก เพราะทรงมุ่งจะประกาศก่อตั้งพระพุทธศาสนาอันเกี่ยวแก่บรรพชิตคือ นิกบวช เพราะโดยปกติ นิกบวชย่อมออกบวชด้วยมุ่งประโยชน์อย่างยิ่ง แต่ต่อมา เมื่อพระพุทธเจ้าถึงชาวบ้านก็ทรงสอนผ่อนลงมาถึงประโยชน์ปัจจุบันและประโยชน์ภายหน้า เพราะชาวบ้านย่อมมุ่งประโยชน์ทั้ง ๒ ดังกล่าวแล้ว นับว่าเป็นประโยชน์ทางโลก ฉะนั้นพระพุทธศาสนาจึงสอนประโยชน์ครบทั้ง ๓ เหมือนอย่างเป็นทางการแห่งศึกษาแห่งใหญ่ มีทั้งปฐมศึกษามัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ครบทุกสาขาทุกแผนก อาจที่ปฏิบัติให้บังเกิดประโยชน์ได้อย่างครบถ้วนบริบูรณ์^{๘๒}

นอกจากนี้การเดินทางไปร่วมทำบุญในงานบุญต่างๆ ยังเป็นอันประสงค์ของการสร้างบุญบารมีได้เช่นกัน กล่าวคือ

๑. การทำทาน ได้แก่ การสละทรัพย์สิ่งของสมบัติของตนที่มีอยู่ให้แก่ผู้อื่น โดยมุ่งหวังจะจุนเจือให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์และความสุขด้วยความเมตตาจิตของตน ทานที่ได้ทำไปนั้น จะทำให้ผู้ทำทานได้บุญมากหรือน้อยเพียงใด^{๘๓} ผู้สั่งสมทานมามาก ผลแห่งบุญนี้จะทำให้เกิดทรัพย์สมบัติขึ้นมากมาย เอาไว้ใช้ในการ หล่อเลี้ยงตนเอง ทั้งเงินทอง ข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ และยังเหลือไว้ใช้ในการทำทานต่อไปอีก โดยการ เผื่อแผ่ให้แก่ผู้อื่น

๒. การรักษาศีล คือ สิ่งหรือกติกาที่บุคคลจะต้องระวางรักษาตามเพศและฐานะ ศีลนั้นมีหลายระดับคือ ศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ และ ศีล ๒๒๗ การรักษาศีลเป็นการเพียรพยายามเพื่อระงับโทษทางกายและวาจา อันเป็นเพียงกิเลสหยาบมิให้กำเริบขึ้น และเป็นการบำเพ็ญบุญบารมีที่สูงขึ้นกว่าการให้ทาน แต่การรักษาศีลจึงยังได้บุญน้อยกว่า การภาวนา เพราะการภาวนานั้น เป็นการรักษาใจ

^{๘๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๐๔.

^{๘๒} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๓๖/๒๕๙-๓๐๐, ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๓๖/๔๐๕-๔๐๗, สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน), บุญเป็นหลักใหญ่ของโลก, หน้า ๘๒-๘๔.

^{๘๓} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, วิธีสร้างบุญบารมี, หน้า ๘.

รักษาจิต และชักพอกจิตให้เบาบางหรือจนหมดกิเลสคือ ความโลภ ความโกรธ และความหลง อันเป็นเครื่องร้อยรัดให้บรรดาสรรพสัตว์ทั้งหลายต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสงสารวัฏ การภาวนา จึง เป็นการบำเพ็ญบุญบารมีที่สูงที่สุด ประเสริฐที่สุด ได้บุญมากที่สุดเป็นกรรมดีอันยิ่งใหญ่เรียกว่า “มหัศจรรย์กรรม” อันเป็นมหัศจรรย์ที่สุด”^{๘๔}

๓. การเจริญภาวนา นั้น เป็นการสร้างบุญบารมีที่สูงที่สุดและยิ่งใหญ่ที่สุดในพระพุทธศาสนา จัดว่าเป็นแก่นแท้และสูงกว่าฝ่ายศีลมากนัก การเจริญภาวนานั้น มี ๒ อย่างคือ “สมถภาวนา (การทำสมาธิ)” และ “วิปัสสนาภาวนา (การเจริญปัญญา)”^{๘๕}

๒.๒.๖ การจาริกเพื่อการบูชา

การที่มนุษย์นั้นอ่อนวอนบูชาเจ้าป่าเจ้าเขา โดยเชื่อกันว่ามีที่เข้าใจว่ามีอำนาจเหนือตน ให้ดลบันดาลสิ่งที่ตัวเองปรารถนาบ้าง การบูชาจึงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์จนก่อให้เกิดความเชื่อและศาสนาขึ้นที่ใครไม่ควรลบหลู่ดูหมิ่นจึงบังเกิดมีในสังคม และเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญด้วย นอกจากเหตุผลดังกล่าวนี้ การบูชากราบไหว้นั้นก็เป็นมงคลอย่างหนึ่งตามคตินิยมในทางพระพุทธศาสนา โดยมีพระพุทธพจน์ทรงตรัสยืนยันถึงเรื่องของการบูชาไว้ว่า “บูชา จ ปุชนิยานิ เอตมมมงคลมุตตม” คือการบูชาบุคคลที่ควรบูชาเป็นมงคลอย่างสูงสุด”^{๘๖}

หลักการบูชา ๒

การบูชาเป็นหลักธรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนาเถรวาท ที่ได้สอนให้รู้จักบูชากราบไหว้บุคคลที่ควรบูชา สิ่งที่ควรบูชา เพราะถือเป็นสิ่งที่ มีคุณมาก และเป็นการแสดงออกถึงคุณงามความดี การรู้ถึงคุณค่าของคนที่มีคุณงามความดีที่ควรแก่การบูชา บุคคลที่ทำการบูชาก็เป็นคนดี บุคคลที่ถูกบูชาก็เป็นคนดี คุณประโยชน์อันยิ่งใหญ่ก็จะเกิดขึ้น การบูชาคนดี การบูชาบัณฑิตจึงจัดเป็นมงคลอันสูงสุด ซึ่งมีผลงานการวิจัยได้กล่าวว่า การบูชา คือการให้รู้คุณค่าของบุคคล หรือสิ่งของที่เรากำลังเกี่ยวข้องด้วยเพื่อให้มองเห็นคุณค่าความดีความสำคัญ และการปฏิบัติต่อบุคคลหรือสิ่งนั้นตามความเหมาะสมได้ด้วยความจริงใจ ทั้งจะก่อให้เกิดแนวทางการปฏิบัติต่อกันในทางที่ดีของสังคม ทั้งสามประการที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ด้วย การบูชาจึงถือว่าเป็นหลักธรรมที่สำคัญอีกข้อหนึ่งในทางพระพุทธศาสนา และเป็นมงคลสูงสุดอย่างหนึ่งในชีวิตของทุกคน^{๘๗}

ความหมายของการบูชา

คำว่า “บูชา” เป็นคำที่เรียกในภาษาไทย ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษาบาลีว่า “บูชา” แปลว่า การบูชา ซึ่งการบูชานี้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ทัศนะแตกต่างกัน ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายว่า การบูชา คือการแสดงความ

^{๘๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗.

^{๘๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๙.

^{๘๖} พ.ช. (ไทย) ๒๕/๙/๘.

^{๘๗} พระมหาหวมวด สุกกธมโม, “การศึกษาวិเคราะห์แนวความคิดเรื่องความเคารพในพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑.

เคารพต่อบุคคล ด้วยเครื่องสักการะ มีดอกไม้ธูปเทียน เป็นต้น เช่น บูชาพระ บูชาเทวดา บูชาไฟการยกย่องเทิดทูลด้วยความนับถือหรือเลื่อมใสในความรู้ความสามารถ เช่น บูชาวีรบุรุษ บูชาความรู้บูชามีมือ^{๘๘}

พระอริยานุวัตรเขมจารีเถระ ได้ให้ความหมายว่า การบูชา คือให้เกิดความปลอดภัยในชีวิต เมื่อมีอันตรายน่าสะพึงกลัวเกิดขึ้น^{๘๙}

เสถียร โกเศศ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบูชา คือการบูชาพระเจ้าผู้ซึ่งมีทิพยอำนาจอยู่เหนือธรรมชาติด้วยความเคารพเกรงกลัว ซึ่งแสดงออกมาด้วยกิริยาอาการของผู้เลื่อมใสว่ามีความเคารพเกรงกลัวต่อพระเจ้าหรือสิ่งที่มีอำนาจอยู่เหนือโลก ซึ่งบอกให้ผู้เชื่อรู้ได้ด้วยปัญญาความรู้สึกเกิดขึ้นเองด้วยสหัชชาปัญญา (Intuition) ว่าต้องมีอยู่เป็นรูปร่างอย่างหนึ่ง และต้องเป็นผู้สร้าง และเป็นผู้กำหนดวิถีชีวิตของมนุษย์ให้มีอยู่เป็นอยู่^{๙๐}

ประเพณีวัฒนธรรมด้านต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทย นอกจากเป็นสิ่งเชิดหน้าชูตาให้กับชนชาติไทยในนานาอารยประเทศว่ามีอารยธรรมที่ทรงคุณค่ามากกว่า ๗๐๐ ปีแล้ว ยังแสดงถึงความรู้จักใช้ประเพณีวัฒนธรรมสื่อถึงกันด้วยความซาบซึ้งลาดของบรรพชน เพื่อสื่อให้กับบุตรหลานได้ซึมซับหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนามาใช้ในวิถีชีวิต โดยคุณค่าที่สำคัญที่มองเห็นในประเพณีลอยกระทงคือ ด้านความเคารพบูชาโดยการบูชาในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงยกย่องบุพการีไว้ในฐานะที่เป็นผู้ให้กำเนิดและได้เลี้ยงดู แต่ชาวพุทธยกย่องพระพุทธร่องค์ไว้สูงส่งเช่นกันในฐานะ ที่ทรงสถาปนาพระพุทธศาสนา และทรงสอนทางพันทุกซีให้แก่เวไนยสัตว์ พุทธศาสนิกชน จึงรู้พระคุณอันนี้แล้วจึงได้ปฏิบัติตอบแทนด้วย อามิสบูชา และปฏิบัติบูชา กล่าวคือ การจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันออกพรรษา เป็นต้น ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ชาวพุทธแสดงออก ซึ่งความกตัญญูทศเวทิต่อพระองค์ ด้วยการทำนุบำรุง ส่งเสริมพระพุทธศาสนานั้นสามารถจำแนกได้ ๒ อย่าง คือ

๑. อามิสบูชา หมายถึง บูชาด้วยสิ่งของ
๒. ปฏิบัติบูชา หมายถึง บูชาด้วยการปฏิบัติ^{๙๑}

โดยการบูชาทั้งสองอย่างข้างต้น ตามหลักทางพระพุทธศาสนาได้แสดงความสูงส่งของบุคคลที่บุตรหลานจะต้องเคารพบูชาว่า เป็นบุพการีชนที่หาได้ยาก ๒ อย่าง ได้แก่

๑. **บุพการี** หมายถึง ผู้ทำความดีหรือทำประโยชน์ให้แต่ต้น โดยไม่ต้องคอยคิดถึงผลตอบแทน

๒. **กตัญญูทศเวทิต** หมายถึง ผู้รู้อุปการะที่เขาทำแล้วและตอบแทน ผู้รู้จักคุณค่าแห่งการกระทำดีของผู้อื่นและแสดงออกเพื่อความดีนั้น^{๙๒}

^{๘๘} ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒**, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕), หน้า ๖๓๔.

^{๘๙} พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ, **คติความเชื่อของชาวอีสาน**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๕.

^{๙๐} เสถียร โกเศศ, **ลัทธิศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๑๖), หน้า ๕.

^{๙๑} อัง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๔๐๑/๑๑๗.

^{๙๒} อัง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๒๖๔/๑๐๘.

จากลักษณะพฤติกรรมของการบูชาทั้ง ๒ ประการนี้ แสดงให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงเน้นย้ำให้พุทธบริษัทให้ความสำคัญกับปฏิบัติบูชามากกว่าอามิสบูชา เพราะการปฏิบัติบูชาสามารถนำไปสู่ความพ้นทุกข์ได้ สำหรับพระภิกษุสงฆ์ พระพุทธเจ้ามีทรงสนับสนุนให้บูชาพระองค์ด้วยอามิสบูชา แต่สำหรับฆราวาสเมื่อถือปฏิบัติตามแบบอย่างอุบาสกอุบาสิกา โดยเฉพาะสมัยพุทธกาลมีอนาถปิณฑิก เศรษฐี และนางวิสาขา เป็นต้น ได้เป็นแบบอย่างในการปฏิบัติอามิสบูชา และก็เป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงมิได้ห้ามพร้อมทั้งยังสามารถกระทำควบคู่กับการบูชาด้วยการปฏิบัติธรรมได้

ประเภทของการบูชา

การบูชาในทางพระพุทธศาสนานั้นได้ให้ความสำคัญอยู่ ๒ อย่าง ดังกล่าวข้างต้น หรือเรียกว่า ประเภทของการบูชา ซึ่งเป็นหลักบูชาที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พุทธบริษัทมีการบูชาสืบทอดปฏิบัติกันมาเป็นแบบอย่างจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ได้กระทำถูกต้องและมีความดีงามแล้วพร้อมทั้งไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ซึ่งเป็นสิ่งที่ พุทธบริษัทต้องให้ความสำคัญอย่างยิ่งเพราะยังเป็นหนทางสามารถทำให้พระพุทธศาสนาเสื่อมได้ หากปฏิบัติบูชาไม่ถูก หรือตั้งตนอยู่ในความประมาทขาดสติมิได้พิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบ แล้วสืบทอดปฏิบัติแบบงมงาย และก็ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญขึ้นได้ หากพุทธบริษัทได้ปฏิบัติถูกต้องตามพุทธบัญญัติแล้วโดยสารถะของการบูชาทั้ง ๒ ประเภทที่ถูกต้องตามหลักพุทธบัญญัติ มีหลักกาการบูชา ดังต่อไปนี้

๑. อามิสบูชา ได้แก่ การบูชาบุคคล หรือสิ่งที่ควรบูชาด้วยเครื่องสักการะ เช่น ดอกไม้ ธูป เทียน และปัจจัยสี่หรือวัตถุอื่นๆ **โดยบุคคลที่ควรบูชา** เรียกว่า ปุชนียบุคคล หรือบุคคลที่ควรบูชาได้แก่ บุคคล ต่อไปนี้

(๑) พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์เป็นปุชนียบุคคลของพุทธบริษัท ในฐานะทรงถึงพร้อมด้วยพระปัญญาคุณ พระบริสุทธิคุณ พระมหากรุณาธิคุณและทรงตั้งพระศาสนาประกาศสังฆธรรมให้มวลมนุษยชาติทั่วโลกได้เกิดความรู้ความเข้าใจเกิดแสงสว่างทางปัญญาเว้นจากความชั่ว กระทำแต่คุณงามความดีและทำให้บริสุทธิ์หลุดพ้นจากความทุกข์ความเดือดร้อนได้

(๒) พระอริยสงฆ์สาวก พระสงฆ์เป็นปุชนียบุคคลของพุทธศาสนิกชน ในฐานะเป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติเป็นธรรม ปฏิบัติสมควร เป็นเนืองนาคบุญของปวงชนชาวโลก เป็นผู้มีความรู้คุณต่อการศาสนาและประกาศพระศาสนาสืบต่อกันมา

(๓) บิดามารดาเป็นปุชนียบุคคลของบุตรธิดา ในฐานะเป็นผู้ให้กำเนิดและเลี้ยงดูมา ตั้งแต่ถือกำเนิดเกิดออกมาจนเติบโตใหญ่ เป็นพระพรหมและบูรพาจารย์ของบุตรธิดาชายหญิง

(๔) ครูอาจารย์เป็นปุชนียบุคคลของศิษยานุศิษย์ ในฐานะเป็นผู้อบรมสั่งสอนประสานศีลปวิทยาแนะนำดี ให้เรียนดีไม่ปิดบังอำพราง ยกย่องให้ปรากฏในหมู่เพื่อนฝูงและทำความปกป้องในทิศทั้งปวง

(๕) พระมหากษัตริย์ เป็นปุชนียบุคคลของพสกนิกร ในฐานะทรงเป็นพระประมุขของชาติ และทรงทศพิธราชธรรมบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ปวงประชาราษฎร์^{๙๓}

๒. **ปฏิบัติบูชา** ได้แก่ การบูชาด้วยการปฏิบัติธรรมตามกำลังศรัทธา ตามเพศภูมิของตน เช่น การรักษาเบญจศีล การปฏิบัติเบญจธรรม และการบำเพ็ญกุศลกรรมบถ ๑๐ และนอกจากปฏิบัติ

^{๙๓} ที.ม. (ไทย) ๑๐ / ๑๓๔ / ๑๖๕.

บูชาในกุศลกรรมบถแล้วสิ่งที่ควรบูชาสูงสุดนั้น หรือที่เรียกว่า ปุชณียวัตถุ หรือปุชณียสถานในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งประมวลลงในพุทธเจดีย์ ๔ ประเภท ดังมีพระพุทธพจน์ กล่าวไว้ดังนี้

ธาตุเจดีย์ เจดีย์คือ พระบรมสารีริกธาตุ และพระธาตุของพระสาวกบริโภาค
เจดีย์ เจดีย์คือ สังเวชนียสถาน ๔ แห่ง ได้แก่ สถานที่ประสูติ สถานที่ตรัสรู้
สถานที่แสดงปฐมเทศนา และสถานที่ปรินิพพาน ตลอดจนถึงพุทธบริการ
และต้นพระศรีมหาโพธิ์ ธรรมเจดีย์ เจดีย์ คือ พระไตรปิฎก อันได้แก่พระ
สุตตันตปิฎก พระวินัยปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก ตลอดจนถึงคำสอนที่
จารึกลงในแผ่นศิลา และใบลานอุทเทสิกเจดีย์ เจดีย์ คือพระพุทธรูปรอย
พระพุทธบาท และรูปพระสงฆ์สาวก การบูชานี้เป็นหลักการปฏิบัติเพื่อ
ความเจริญก้าวหน้าแห่งชีวิต และข้อสำคัญอยู่ที่รู้จักเลือกบูชาบุคคล หรือ
วัตถุที่ควรบูชา พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า เป็นมงคลอันสูงสุดประการหนึ่ง^{๔๔}
จะเห็นว่า พุทธเจดีย์ทั้ง ๔ ประเภท ล้วนเป็นสิ่งสำคัญที่ชาวพุทธต้องให้ความเคารพ
ศรัทธา และปฏิบัติให้ถูกต้อง โดยเฉพาะธรรมเจดีย์ คือ **พระไตรปิฎก** อันเป็นคัมภีร์ที่
สำคัญสูงสุดที่บรรจุคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ค้นพบ และสั่ง
สอนตลอดพระชนมพรรษา เพื่อให้พุทธบริษัทนั้นได้ศึกษาปฏิบัติให้มีความแตกฉาน มีความสำรวมใน
อินทรีย์และเพื่อประกาศ เผยแพร่พระพุทธศาสนาให้เจริญสืบไป

ดังนั้น ลักษณะของการบูชาข้างต้น มีความสอดคล้องกับหลักการบูชาที่ปรากฏในมงคล
สูตร ซึ่งได้แสดงลักษณะการบูชาไว้ ๔ ประการ และมีใจความพอสรุปได้ ดังนี้

๑. **สักการะ** หมายถึง กิริยาและวัตถุ ถ้าแปลสักการะว่า “การทำดี” ก็หมายเอาเพื่อบูชา
บุคคล และวัตถุควรบูชา ถ้าแปลสักการะว่า “วัตถุที่จัดดี” ก็หมายเอาเครื่องสักการะที่จัดดีเป็น
ระเบียบ มีดอกไม้ธูป เทียนและเครื่องอุปโภคบริโภคเป็นสิ่งสำคัญเพื่อบูชาบุคคลและวัตถุควรบูชา

๒. **ครุการะ** หมายถึง “ทำความรัก ความห่วงใย” บุตรธิดาชายหญิงมีความรักความ
ห่วงใยในบิดามารดา พยายามรักษาน้ำใจท่านทำตนให้เป็นที่เบาใจแก่ท่าน สานุศิษย์มีความเคารพรัก
ในครูอาจารย์ ประพฤติตนให้เป็นคนว่าง่ายสอนง่าย จึงได้ชื่อว่า บุคคลที่ควรบูชาแบบครุการะ

๓. **มานนา** หมายถึง “ความนับถือ” การกำหนดความดีของบุคคลว่า เขามีดีอย่างนั้นมี
ดีอย่างนี้ และถือว่าผู้ดีนั้นเป็นคนควรเชื่อถือยึดมั่น ยกย่องเชิดชูให้เป็นที่นับหน้าถือหน้านับ
ถือ ลักษณะของการนับถือนั้นอยู่ที่การมีกิริยาวาจาตั้งงามต่อกัน ประพฤติตนสม่ำเสมอต่อกันยกย่อง
เชิดชูกันและเอื้อเพื่อเชื่อฟังกันเป็นสำคัญ

๔. **วันทนา** หมายถึง การกราบไหว้ และชมเชย ส่วนอภิวาทนะ เป็นลักษณะของความ
เคารพ การชมเชยนี้คือการยกย่องสรรเสริญจัดเป็นมงคล^{๔๕}

๒.๒.๗ บทบาทของอุบาสก อุบาสิกาในไปการจาริกบุญ

^{๔๔} วินย. ฎีกา. (ไทย) ๑ / ๒๖๓.

^{๔๕} ชัยวัฒน์ อัตพัฒน, **หลักพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทวัชรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า
๑๖๙-๑๗๐.

การจาริกไปเพื่อแสวงบุญหรือการจาริกไปเพื่อการไปบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเองนับถือนั้นสิ่งหนึ่งที่สำคัญคือ ตัวผู้ที่เดินทางไปหมายถึง อุบาสก อุบาสิกา พุทธศาสนิกชน เพราะถ้าขาดซึ่ง อุบาสก อุบาสิกา และพุทธศาสนิกชนที่มีจิตศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ศาสนาพุทธ คงไม่สามารถอยู่ถึงกาลปัจจุบัน ดังนั้น อุบาสก อุบาสิกา และพุทธศาสนิกชนจึงมีบทบาทสำคัญมากในการเผยแผ่และรักษาพระพุทธศาสนาให้สืบไป

ในประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนาของพระพุทธศาสนา บุคคลที่จะสืบทอดพระพุทธศาสนามี ๔ พวก เรียกว่า พุทธบริษัท แยกเป็นนักบวช คือ ภิกษุณี กับผู้ครองเรือน คือ อุบาสก และอุบาสิกา ในแง่ความสัมพันธ์กับการบรรลุสังฆธรรม ทั้งสองฝ่ายมีฐานะเท่าเทียมกัน ดังที่ วัจนโคตรปริพาชกกล่าวว่า บริษัทของพระโคตม ซึ่งมีทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต มีแต่มุ่งปฏิบัติเพื่อก้าวไปสู่นิพพาน^{๙๖} นักบวชในพระพุทธศาสนามีหน้าที่ต้องศึกษา ปฏิบัติเพื่อให้ถึงจุดหมายสุดท้ายแห่งคำสอน มีระเบียบวินัยเป็นกรอบ เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและต้องปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด ไม่ล่วงละเมิดบทบัญญัติหรือสิกขา เพราะเหตุแห่งการครองชีพ^{๙๗} ผู้ครองเรือน คือ ขรราวาสหรือคฤหัสถ์ เรียกว่าอุบาสกและอุบาสิกา หมายถึงผู้ใกล้ชิดพระรัตนตรัยหรือคนใกล้ชิดพระศาสดา^{๙๘} ที่เป็นชายและหญิง^{๙๙} อุบาสกและอุบาสิกาเป็นผู้ใกล้ชิดพระพุทธศาสนา หมายความว่า แม้ตนจะไม่ได้เข้ามาบวชโดยตรงก็ยังคงใกล้ชิดพระพุทธศาสนาให้ความอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ดำเนินชีวิตอยู่ตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ในอดีตที่ผ่านมาคฤหัสถ์จำนวนมากที่มีความเลื่อมใสศรัทธาประกาศตนเป็นผู้นับถือพระรัตนตรัยรับคำสอนของพระพุทธเจ้าไปเป็นแนวปฏิบัติ พระนาคเสนทูลพระเจ้ามีลินท์ ว่า คฤหัสถ์ที่ประพฤติปฏิบัติเป็นสมมาปฏิบัติแล้วได้บรรลุมรรคผลจนถึงพระนิพพานมีจำนวนมากมายเหลือที่จะนับ^{๑๐๐} แต่คฤหัสถ์ที่ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์แล้วจะต้องบวชในวันนั้นหรือต้องนิพพานในวันนั้น เพศคฤหัสถ์ไม่อาจต้านทานความเป็นพระอรหันต์ได้^{๑๐๑}

ความเป็นมาของอุบาสก

พระเจ้านามาคากยะ ได้ทูลถามพระพุทธเจ้าเรื่องอุบาสกและธรรมเพื่อความเป็นอุบาสกว่า “เมื่อไหร่บุคคลจึงจะได้ชื่อว่าเป็นอุบาสก ด้วยเหตุเพียงไร อุบาสกจึงจะชื่อว่าเป็นผู้มีศีล”^{๑๐๒} พระพุทธองค์ได้ตรัสแก่พระเจ้านามาคากยะที่ทรงถามถึงการเป็นอุบาสกและ คุณธรรมของอุบาสก ซึ่งพอจะสรุปเป็นข้อๆ ได้ ดังนี้

^{๙๖} ม.ม.๑๓/๑๙๗/๒๓๔.ฉบับมหาจุฬาฯแปล.

^{๙๗} วิ.จ. ๗/๓๘๔๕/๒๘๒.ฉบับมหาจุฬาฯ แปล.

^{๙๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๗), หน้า ๓๑.

^{๙๙} บุคคลผู้ถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะ ชื่อว่าอุบาสก (อุบาสิกา)

^{๑๐๐} กรมศิลปากร, มลทินปัญหา ฉบับพิสดาร, (กรุงเทพมหานคร : ศิลปบรรณาการ, ๒๕๑๑), หน้า ๑๐๓๓.

^{๑๐๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๒๒.

^{๑๐๒} อัง.อรรถก. (ไทย) ๒๓/ ๕/ ๖- ๙๔.

๑) เมื่อใดบุคคลมีศรัทธา ถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะเมื่อนั้นก็ชื่อว่า เป็นอุบาสก

๒) อุบาสกผู้มีศีล คือ งดเว้นจากปาณาติบาต งดเว้นจากอทินนาทาน งดเว้นจาก กาเมสุมิฉฉาจาร งดเว้นจากมูสาวาท งดเว้นจากสุราเมรัย เมื่อนั้นอุบาสกก็ชื่อว่า เป็นผู้ที่มีศีลใน เบื้องต้น^{๑๐๓}

๓) อุบาสกที่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนฝ่ายเดียว เช่น ตนถึงพร้อมด้วยศรัทธา แต่ไม่ชักชวน คนอื่นให้มีศรัทธา ถึงพร้อมด้วยศีล แต่ ไม่ชักชวนคนอื่นให้มีศีล ถึงพร้อมด้วยจาคะแต่ไม่ชักชวนคนอื่น ให้มีจาคะ ถึงพร้อมด้วยการฟังธรรมแต่ไม่ชวนคนอื่นให้ฟังธรรม ถึงพร้อมด้วยการพิจารณาเนื้อความ แห่งธรรม แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นให้มีเหมือนตน

๔) อุบาสก ที่ปฏิบัติถูกต้องเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น เช่น ตนถึงพร้อมด้วย ศรัทธา แล้วชักชวนคนอื่นให้มีศรัทธา ถึงพร้อมด้วยศีล แล้วชักชวนคนอื่นให้มีศีล ถึงพร้อมด้วยจาคะ แล้วชักชวนคนอื่นให้มีจาคะ ถึงพร้อมด้วยการฟังธรรม แล้วชวนคนอื่นให้ ฟังธรรม ถึงพร้อมด้วยการ พิจารณาเนื้อความแห่งธรรม แล้วชักชวนผู้อื่นให้มี เหมือนตน^{๑๐๔}

อีกเหตุการณ์หนึ่ง พระเจ้ามหาชนากายะ ได้กราบทูลถามถึงคุณสมบัติของอุบาสกว่า "ด้วย เหตุเพียงใดชื่อว่า เป็นอุบาสก เพียงใดชื่อว่า มีศีล เพียงใดชื่อว่า ถึงพร้อมด้วยศรัทธา เพียงใดชื่อ ว่าถึงพร้อมด้วยจาคะ และเพียงใดชื่อว่า เป็นผู้ที่มีปัญญา" พระพุทธองค์ได้ตรัสตอบคำถามเหล่านี้ ซึ่ง สรุปลงเป็นข้อๆ ได้ดังนี้

๑) เมื่อใดบุคคลผู้มีศรัทธาแล้วถึงพระพุทธเจ้า ถึงพระธรรม ถึง พระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะ เป็นที่พึ่ง เมื่อนั้นก็ชื่อว่า เป็นอุบาสก

๒) อุบาสกผู้มีศีล คือ งดเว้นจาก ปาณาติบาต งดเว้นจากอทินนาทาน งดเว้นจาก กาเมสุมิฉฉาจาร งดเว้นจากมูสาวาท งดเว้น จากสุราเมรัย เมื่อนั้นก็ ชื่อว่า เป็นผู้ที่มีศีล

๓) อุบาสกผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา คือ มีความเชื่อในพระปัญญาการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า (ตถาคตโพธิสัทธา)

๔) อุบาสกผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะ คือ มีใจ ปราศจากความตระหนี่บริจาคนิได้ไม่ติดขัดยินดี เสียสละควรแก่การขอ และยินดี ในการแจกจ่าย

๕) อุบาสกผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา คือ ผู้มีปัญญาเห็นความเกิดความดับ เป็นอริยะเป็นไป เพื่อ ออกจากกิเลสให้ถึงพร้อมสิ้นทุกข์โดยชอบ^{๑๐๕}

อุบาสกและอุบาสิกาในพระพุทธศาสนานี้ นอกจากจะประพฤติปฏิบัติให้มีคุณธรรมประจำ จิตใจเพื่อมรรคผลนิพพานเหมือนกับพระภิกษุสงฆ์แล้ว อุบาสกอุบาสิกาในพระพุทธศาสนา ยังมี บทบาทในด้านการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา เช่น การอุปถัมภ์พระสงฆ์ด้วยปัจจัย ๔ อัน ควรแก่ สมณบริโภค บทบาทในด้านการช่วยเหลือแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า บทบาทในด้านการปก ปกคุ้มครองพระพุทธศาสนา สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นบทบาทหน้าที่ เป็นความดีเด่นของอุบาสกอุบาสิกา

^{๑๐๓} ที.ปา (ไทย) ๑๑/๓๑๕/๓๐๒-๓๐๓.

^{๑๐๔} อัง.ทุก. (ไทย) ๒๐/ ๑๒๔ / ๑๒๐- ๑๔๗.

^{๑๐๕} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/ ๑๗๑ - ๑๗๘.

ความดีเด่นของอุบาสกและอุบาสิกา^{๑๐๖} เหล่านี้ที่ท่านได้ทำนุบำรุงพระศาสนา อารงรักษาไว้ให้คงมั่น ร่วมใจป้องกันอันตรายมุ่งหมายเผยแผ่ให้พระธรรมคำสอนขจรขจายออกไป จนช่วยให้ พระพุทธศาสนาเจริญก้าวหน้ามาถึงปัจจุบันนี้ ในฐานะอุบาสกและอุบาสิกา เป็นหนึ่งในพุทธบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา รวมเป็นกองทัพธรรมในพระพุทธศาสนา โดยมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นจอมทัพ และอุบาสกบริษัทได้ร่วมอยู่ในกองทัพธรรมที่ช่วยหนุน “พระธรรมจักร” คือ “วงล้อธรรม” ให้หมุนเรื่อยต่อไปอยู่คู่กับโลก ซึ่งถือว่าบทบาทของอุบาสก และอุบาสิกาถือว่าเป็นเหมือน กองทัพหนุนหรือกองเสบียงในกองทัพธรรม

ดังนั้นสรุปได้ว่าการจาริกเป็นการเดินทางท่องเที่ยวไปเพื่อการทำบุญหรือเป็นการบำเพ็ญบุญกุศลวิบัติ ๑๐ ที่เกิดจากความศรัทธาในพระพุทธศาสนา เป็นการเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพุทธองค์นั้น อานิสงส์ของการทำบุญย่อมเกิดปิติสุขขโมมใจ บุคคลผู้หมั่นบำเพ็ญบุญอย่างสม่ำเสมอ ถือว่าได้สร้างความดีให้กับตนเองไว้อย่างมากมาย จึงสมควรที่จะได้รับอานิสงส์หรือผลประโยชน์อันดีงามตามรับ ซึ่งอานิสงส์หรือผลประโยชน์อันดีงามที่จะพึงได้รับมีหลายประการ ประโยชน์ในปัจจุบัน หรือเรียกว่า “ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกรธรรม” หมายถึง ประโยชน์สุขสามัญที่มองเห็นกันในชาตินี้ ประโยชน์ภายหน้า” หรือเรียกว่า “สัมปรายิกัตถสังวัตตนิกรธรรม” หมายถึงธรรมที่เป็นประโยชน์เบื้องต้น ธรรมที่เป็นเหตุให้สมหมาย หรือหลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นสูงสุดขึ้นไป และประโยชน์อย่างยิ่ง” หรือเรียกว่า “ปรมัตถะ” คือ “พระนิพพานผู้ถวายทานเมื่อเกิดเป็นมนุษย์ได้รับบุญคือเป็นผู้ ขจัดกิเลส ความโลภ มีจิตใจผ่องใส เป็นผู้มั่งคั่งในทางทรัพย์สินมีโภคทรัพย์ มีความเจริญในหน้าที่การงาน เป็นผู้อันเป็นที่รักของเทวดา และมีมิตรเพื่อนบ้าน มีผิวพรรณงาม เป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไป เป็นผู้ส่งเสริมพระพุทธศาสนาตั้งมั่นในคุณงามความดี มีจริยธรรม หากชาติใดพลั้งพลาดบาปกรรมส่งผลให้ไปเกิดเป็นสัตว์ก็จะเกิดเป็นสัตว์ที่มีขนงามได้แก่ นกยูง เมื่อละโลกนี้ไปแล้วๆ ได้บังเกิดในสุคติโลกสวรรค์เสวยสมบัติอันเป็นทิพย์ตลอดกาล

๒.๓ แนวคิดการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้

๒.๓.๑ สรุปสาระสำคัญแผนการส่งเสริมตลาดประจำปี ๒๕๖๐ ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

แผนการตลาดของ ททท. ปี ๒๕๖๐ จัดทำขึ้นภายใต้กรอบแนวคิดของแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๖๐ และแผนวิสาหกิจ ททท. พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔ ผนวกกับการวิเคราะห์ปัจจัยภายในและภายนอก เพื่อให้ได้แผนที่เกิดประโยชน์ ต่อประเทศชาติและมีประสิทธิภาพสูงสุด

หัวใจของแผนการตลาดปี ๒๕๖๐

มุ่งสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยม (Preferred Destination) อย่างยั่งยืน ด้วยการเพิ่มรายได้ทางการท่องเที่ยวควบคู่กับการสร้างความยั่งยืนทางการท่องเที่ยว โดยเน้นสร้างความเข้มแข็งภายในประเทศ แล้วจึงเชื่อมต่อเศรษฐกิจไทยเข้ากับเศรษฐกิจโลกอย่างมีประสิทธิภาพด้วย วิถีไทย

^{๑๐๖} พระเทพดิลก (ระแบบ จตฺตวาโณ), ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๙๕- ๙๖.

ผ่านการส่งมอบประสบการณ์เอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Local Experience) ที่สามารถ เพิ่มคุณค่าและสร้างมูลค่าให้กับการท่องเที่ยวไทย อันจะเป็นฟันเฟืองสำคัญในการสร้างความ แข็งแกร่งของเศรษฐกิจฐานรากและกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น เพื่อให้คนในท้องถิ่นเกิดความรู้สึก เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นหัวใจของการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ทิศทางการส่งเสริมตลาดในประเทศปี ๒๕๖๐

สร้างความเข้มแข็งจากภายใน (Strength From Within) ให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือทำให้คนไทยมองเห็นคุณค่าความเป็นไทย จนเกิดความรักและความภาคภูมิใจในประเทศ สร้างความรู้สึกการเป็นเจ้าของ (Sense of Belonging) ที่จะร่วมกันดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม คงเอกลักษณ์ความเป็นไทย และเป็นเจ้าบ้านที่ดี ซึ่งจะเป็จุดต่างที่เข้มแข็งของการท่องเที่ยวไทย โดย ททท. จะส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวชาวไทยเปิดมุมมองใหม่ทางการท่องเที่ยวจากการสัมผัส และมีส่วนร่วมกับประสบการณ์เอกลักษณ์เฉพาะแต่ละท้องถิ่นของไทย ภายใต้จุดขายเชิง คุณค่าของแต่ละภูมิภาค (ภาคเหนือ-เหนือผืน ล้านแรงบันดาลใจ ภาคอีสาน-อีสาน แซ่บนัว ภาคกลาง-สุขกลางใจ ใกล้แค่เอื้อม ภาคตะวันออก-สีสันตะวันออก และภาคใต้-ปักข์ใต้ ปักหมุดหยุดเวลา) เพื่อให้เกิดการส่งต่อประสบการณ์ ความรู้ และความประทับใจจากการ ท่องเที่ยวแก่ผู้อื่น (User-Generated Content) ในรูปแบบ Viral Marketing ภายใต้แคมเปญ สื่อสารการตลาด ‘ท่องเที่ยววิถีไทย เก๋ไก๋สไตล์ลิ้งซิ่ง’ โดยจะดำเนินงานภายใต้ ๕ ทิศทางหลัก ประกอบด้วย

๑. เพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวกระแสหลัก โดยใช้กลุ่มนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ (Gen Y) จุดกระแสการเดินทางท่องเที่ยวในประเทศ ภายใต้โครงการ ‘ประกาศศักดิ์ ท้าเที่ยว ช้ามภาค’

๒. กระตุ้นการเดินทางในวันธรรมดา มุ่งส่งเสริมให้คนทำงานออกไปท่องเที่ยวในวันธรรมดา เพื่อจุดประกายความคิดใหม่ๆ ในการทำงานภายใต้แนวคิด ‘เที่ยวได้งาน’

๓. เพิ่มค่าใช้จ่ายจากชนชั้นกลางขึ้นไปที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย โดยเฉพาะ กลุ่มผู้สูงอายุ (Silver Age) ด้วยแคมเปญ “เก๋าก็ก๊วนชวนเที่ยว” และกลุ่มผู้หญิงด้วยแคมเปญ “ผู้หญิงท่อง...เที่ยว”

๔. ส่งเสริมการกระจายตัวของนักท่องเที่ยว สู่พื้นที่รองผ่านโครงการ “๑๒ เมือง ต้องห้าม...พลาด” และผลักดันให้ขอนแก่น เป็นเมืองหลักทางการท่องเที่ยว (ที่มีนักท่องเที่ยวไทย-ต่างชาติมากกว่า ๕ ล้านคน) ภายใต้แนวคิด New Biz Connect เน้นความเป็นเมืองสำหรับการประชุมสัมมนา ดูกาน กิจกรรมพิเศษ (Event) สำหรับนักท่องเที่ยวคนไทย และนักท่องเที่ยวต่างชาติจาก CLMV

๕. กระจายโอกาสทางการท่องเที่ยวสู่คนไทยที่มีรายได้ครัวเรือนต่ำกว่า ๓๐,๐๐๐ บาทต่อเดือน โดยมุ่งหวังให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิต อีกทั้งกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวชาวไทยเดินทางท่องเที่ยวอย่างใส่ใจสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ภายใต้แนวคิด ๗ Greens เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้สังคมและสิ่งแวดล้อม

เพื่อให้การส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยวในภาพรวมประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย ททท. จึงจะบูรณาการทำงานกับ Value Chain ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนอย่างเป็นองค์รวม เพื่อยกระดับนวัตกรรมทางการท่องเที่ยว ตลอดจนสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน และเครือข่ายให้สามารถนำจุดแข็ง

ของท้องถิ่นมาสร้างความน่าสนใจ และมูลค่าให้กับการท่องเที่ยวไทยตามแนวทาง Inclusive Tourism และ Thailand ๔.๐

ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการบูรณาการอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน จึงได้คัดเลือกจังหวัดเชียงราย เป็นต้นแบบการพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยในปี ๒๕๖๐ จะเริ่มสร้างรากฐานจากอำเภอ เชียงแสน และขยายตัวสู่พื้นที่อื่นๆ ในจังหวัด เมื่อสิ้นสุดปี ๒๕๖๔ จังหวัดเชียงรายจะกลายเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวยั่งยืนจากความสำเร็จของเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (Green Growth) นอกจากนี้ ยังคัดเลือก ๕ พื้นที่จากทั่วประเทศมาเป็นต้นแบบในการพัฒนา Creative Tourism ซึ่งได้แก่ เชียงราย บุรีรัมย์ อ่างทอง ตราด และพังงา

ในมิติเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขัน ศูนย์ TAT Academy ของ ททท. จะจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์ท้องถิ่นและความรู้ด้านการตลาดสมัยใหม่แก่ผู้ประกอบการ และมีคณาจารย์ที่เป็นสื่อกลางในการส่งเสริมการตลาดด้วย Content Marketing ตามแนวทางที่ ททท. มุ่งเน้น รวมทั้งศูนย์ TAT Intelligence Center จะให้ข้อมูลสถานการณ์ท่องเที่ยว งานวิจัย และบทความทางการท่องเที่ยว ผ่านเว็บไซต์ www.tourismthailand/tatic เพื่อเป็นเข็มทิศชี้นำทิศทางการประกอบธุรกิจให้แก่ผู้ประกอบการ

นอกจากนี้ ยังมุ่งรณรงค์สร้างจิตสำนึกการเป็นเจ้าของที่ดี ให้แก่คนไทย ซึ่งถือเป็น Value Chain ที่สำคัญในภาคการท่องเที่ยว ที่จะสร้างความประทับใจให้นักท่องเที่ยวกลับมาเยือนซ้ำ และต่อยอดจุดแข็งของคนไทยที่ต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยอัธยาศัยไมตรี ที่อบอุ่นและมีน้ำใจ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์วิถีไทยที่คู่แข่งชั้นไม่สามารถลอกเลียนแบบได้^{๑๐๗}

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ได้มุ่งเน้นวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

๑) เพื่อเป็นการนาร่องให้วัดทั่วประเทศที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในทุกภูมิภาค ได้ดำเนินการจัดกิจกรรมบุญบนเส้นทางท่องเที่ยวแสวงบุญในเทศกาลต่างๆ ซึ่งเป็น วันสำคัญทางพุทธศาสนา ภายในวัดตลอดปี ให้พุทธศาสนิกชนที่มาท่องเที่ยวในวัดได้ ได้รับความสุขทั้งทางกายและใจ

๒) เพื่อเป็นการส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชีวิตมีศักยภาพในการ อารงรักษา ความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม ของไทย ตลอดจนมีความพร้อม ในด้านพื้นที่ บุคคลและกิจกรรมทางศาสนา ที่จะสร้าง ความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว

๓) เพื่อเป็นการสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวของไทยในมิติศาสนา ให้เกิดเป็น เครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ โดยมีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางศาสนาและ ปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง ซึ่งเป็นวิถีพุทธที่ตั้งอยู่บนความพอดี

๔) เพื่อวางระบบการจัดการเส้นทางท่องเที่ยวแสวงบุญต้นแบบให้กับชุมชน รองรับความต้องการของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา สร้างความเชื่อมโยง และสร้าง ความเท่าเทียมในการแสวงหา โอกาสบนพื้นฐานของการพัฒนาการท่องเที่ยวในมิติ ทางศาสนา

^{๑๐๗} **ท่องเที่ยวไทยในปี ๒๕๖๐ Thailand as a preferred destination**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.tatreviewmagazine.com>. [๓ พ.ค. ๒๕๖๐].

๕) เพื่อบูรณาการความร่วมมือและส่งเสริมสนับสนุนบทบาทภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนให้มีส่วนร่วมในการสืบสาน สร้างสรรค์ต่อยอด การท่องเที่ยว ในมิติทางศาสนา สร้างเสริมเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็ง

๖) เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวแสวงบุญ เป็นกิจกรรมพัฒนาคุณภาพ ชีวิตที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาทั้งเป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับกิจกรรม การท่องเที่ยวในรูปแบบอื่น ที่สามารถเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

๗) เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวแสวงบุญเป็นตัวกระตุ้นส่งเสริมให้คนใน ชุมชนโดยเฉพาะ เด็กและเยาวชนได้เข้าใจ เห็นคุณค่าของศาสนา ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น และ นำคุณค่าของศาสนา วิธีคิดที่เป็นพื้นฐานที่สำคัญ ในสังคมไทยที่ดี อันได้แก่ การมีน้ำใจ ความเอื้ออารี รักในศิลปวัฒนธรรมที่เป็นทุน ทางสังคมของคนไทยกลับมาใช้บนเส้นทางบุญ ซึ่งเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว ที่ถูกทิศทาง

๘) เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวแสวงบุญเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสารที่ ถูกต้องของศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตในภูมิภาคกับสาธารณชน ภายนอกโดยทั้งหมดจะเป็นการสนับสนุนการท่องเที่ยวเพื่อมุ่งบูรณาการถึงการมีส่วนร่วม ของชุมชน การใช้ทุนทางสังคม การใช้พลังร่วม และการน้อมนำหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงสู่การพัฒนา ซึ่งจะเป็นแนวทางในการ สร้างประโยชน์ให้แก่สังคม และประเทศชาติด้วยการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้สืบไป^{๑๐๘}

๒.๓.๒ หลักการดำเนินการด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว

ในการดำเนินการด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว หลักการดำเนินการที่สำคัญมี ๕ ประการ ดังนี้

๑) เร่งพัฒนา บูรณะ พื้นฟูมรดก และสินทรัพย์ทางวัฒนธรรม ทั้งในเขตเมืองและนอกเมืองเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวใหม่ สร้างแหล่งจับจ่ายซื้อสินค้าของนักท่องเที่ยว โดยส่งเสริมบทบาท เอกชนร่วมกับชุมชนในการรักษาแหล่งท่องเที่ยวและวิถีชีวิตให้อยู่ในสภาพเดิมอย่างต่อเนื่อง

๒) เพิ่มความหลากหลายของการท่องเที่ยวรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ รวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม โดยส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว แห่งใหม่และให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้น ทั้งในรูปแบบการจัดสหกรณ์ การท่องเที่ยวและการพัฒนาพื้นที่ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว

๓) เพิ่มมาตรการอำนวยความสะดวก สร้างความปลอดภัย และป้องกันการเอาเปรียบ นักท่องเที่ยว รวมทั้งเร่งรัดการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของนักท่องเที่ยวอย่างจริงจัง

๔) เร่งฟื้นฟูความร่วมมือกับท้องถิ่นอื่นๆ โดยรอบ ทั้งทั้งทางการตลาด การลงทุนและการจัดอุปสรรคในการท่องเที่ยว

^{๑๐๘} กรรณิกา คำดี, “วัดและศาสนสถานในมิติของการท่องเที่ยว”, วารสารบัณฑิตศึกษามนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม- ธันวาคม, ๒๕๕๕) : ๑๗๘-๑๗๙.

๕) บริหารการท่องเที่ยวโดยใช้กลยุทธ์การตลาดเชิงรุก โดยสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยว เชื่อมโยงกับธุรกิจชุมชน ตลอดจนพัฒนาคุณภาพการบริการการท่องเที่ยว รวมทั้งการโฆษณา ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของท้องถิ่นในรูปแบบที่หลากหลาย

กล่าวโดยสรุปแนวคิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา การส่งเสริมการท่องเที่ยวต้องเริ่มจากชุมชนเป็นหลัก ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ ภาครัฐผู้ให้การสนับสนุน

๒.๓.๓ แนวคิดการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้

จากที่กล่าวไว้ข้างต้นแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธ มีมาก่อน พ.ศ. ๑ ซึ่งมีปรากฏ อยู่ในปฐมโองการของพระพุทธเจ้า หลังจากพระองค์ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้วพระองค์ได้ส่งสาวก ออกไปเผยแผ่ศาสนาด้วยพระดำรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวไป เพื่อประโยชน์แก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์” คำว่า เที่ยว พระพุทธเจ้ามุ่งหมายถึงการเดินทางไปในที่ต่างๆ เพื่อประกาศพระธรรมแก่ประชาชนได้รับ ประโยชน์สูงสุด นำความสุขไปให้ประชาชน

การท่องเที่ยวแนวพุทธ ตามแนวคิดเดิมนั้นเป็นการท่องเที่ยวเพื่อแสวงหาความรู้ ศึกษาหา ข้อปฏิบัติ ไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น เป็นการเดินทางที่ก่อประโยชน์เกื้อกูลซึ่งกันและกัน แต่ใน ปัจจุบันการเดินทางท่องเที่ยวทางพุทธศาสนามีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในท้องถิ่นด้วย เมื่อนำคำ ว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา สามารถแปลความหมายว่า เป็นการท่องเที่ยว เกี่ยวกับวัฒนธรรมที่ดั่งงามของชุมชนนั้นๆ และวัฒนธรรมนั้นเกิดจากความเชื่อความศรัทธาใน พระพุทธศาสนา ซึ่งจะเห็นได้ว่า การท่องเที่ยวทางพุทธศาสนาแต่เดิมเป็นการท่องเที่ยวที่มุ่ง แสวงหาความรู้ และการเกื้อกูลเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน แต่สมัยปัจจุบัน การท่องเที่ยวทาง พระพุทธศาสนาจะเกี่ยวกับความคิดความเชื่อเรื่องของการทำบุญ และเป็นการทำบุญที่แสวงหาการมี ส่วนร่วมในวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นที่เกิดจากความเชื่อความศรัทธาในพระพุทธศาสนา เช่น การ เข้าร่วมประเพณีทอดกฐิน ประเพณีทอดผ้า ประเพณีเข้าพรรษา เป็นต้น เชื่อในอันิสงส์ของการ ทำบุญว่า บุคคลผู้ผู้หมั่นบำเพ็ญบุญอย่างสม่ำเสมอจะได้รับอันิสงส์หรือผลประโยชน์อันดีงามตามรับ ซึ่งอันิสงส์หรือผลประโยชน์อันดีงามที่จะพึงได้รับมีประโยชน์ในปัจจุบัน ประโยชน์ภายนอก และ ประโยชน์อย่างยิ่ง

๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับอารยสถาปัตยกรรม

๒.๔.๑ ความหมายของอารยสถาปัตยกรรม

สรานัญภัทร อนุมัติราชกิจ^{๑๐๙} ได้สรุปความหมายของคำว่า อารยสถาปัตยกรรม (Universal Design) จากการนิยามของนักวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยจำแนกความหมายได้ดังนี้

^{๑๐๙} สรานัญภัทร อนุมัติราชกิจ, อารยสถาปัตยกรรมในสังคมไทย : ศึกษากรณีผู้สูงอายุ, รายงานวิจัย, (มหาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕๖๐-๒๕๖๑), หน้า ๔-๕.

๑. การออกแบบเพื่อทุกคน (Universal Design) หมายถึง การออกแบบผลิตภัณฑ์และสภาพแวดล้อมที่ปราศจากการออกแบบหรือดัดแปลงเป็นพิเศษ เป็นการออกแบบที่ทุกคนสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวางเท่าที่เป็นไปได้มากที่สุด โดยไม่มีข้อจำกัดด้านอายุและสภาพร่างกาย

๒. การออกแบบเพื่อคนทั้งมวล หรือการออกแบบเพื่อการใช้งานของคนทุกกลุ่มในสังคม (Universal Design) เป็นแนวคิดเรื่องการออกแบบสิ่งแวดลอม การสร้างสถานที่และสิ่งของต่างๆ เพื่อให้ทุกคนที่อยู่ในสังคมสามารถใช้ประโยชน์จากสิ่งเหล่านั้นได้อย่างเต็มที่และเท่าเทียมกัน โดยไม่ต้องมีการออกแบบดัดแปลงพิเศษหรือเฉพาะเจาะจงเพื่อบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ

๓. สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพและคนชรา หมายถึง ส่วนของอาคารที่สร้างขึ้นและอุปกรณ์อันเป็นส่วนประกอบของอาคารที่ติดตั้งอยู่ภายในและภายนอกอาคาร เพื่ออำนวยความสะดวกในการใช้อาคารสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพและคนชรา

นอกจากนี้ พรวิฑู โคว์คชาภรณ์^{๑๑๐} ได้สรุปความหมายของ Universal Design หรือ อารยสถาปัตยกรรม คือการออกแบบพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานบริการต่างๆ และผลิตภัณฑ์ให้สามารถรองรับคนทุกกลุ่มในสังคมได้อย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นผู้สูงอายุ คนพิการ หรือผู้ที่มีความสามารถในการใช้ชีวิตประจำวันแตกต่างจากบุคคลทั่วไปด้วยข้อจำกัดทางร่างกาย หัวใจสำคัญของการออกแบบคือ ความสะดวก ปลอดภัยเป็นธรรมทั่วถึง และเท่าเทียมทั้งในการดำเนินชีวิตประจำวัน และในสถานที่ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการก่อสร้างสถานที่หรือสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เป็นแนวคิดที่สร้างสรรค์เพื่อประโยชน์ส่วนรวม

๒.๔.๒ ความสำคัญของอารยสถาปัตยกรรม

อารยสถาปัตยกรรมเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างความสะดวก ความปลอดภัย สำหรับคนทุกเพศทุกวัยและทุกสภาพร่างกาย และอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตในอาคารและสิ่งแวดล้อม กฤษณะ ละไล^{๑๑๑} (๒๕๕๖ : ๙-๑๒) กล่าวว่าในสังคมยุคปัจจุบัน อารยสถาปัตยกรรมเป็นสิ่งสำคัญ มีความจำเป็นและหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยกล่าวถึงเหตุผลสำคัญ ๕ ประการดังนี้

๑. จำนวนประชากรผู้สูงอายุที่มากขึ้นทั่วโลก รวมถึงประเทศไทย ความต้องการ สิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยในการดำเนินชีวิตเป็นปัจจัยสำคัญ

๒. ประชากรโลกจะมีคนพิการมากขึ้น คนพิการหรือคนที่จำเป็นต้องใช้สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ในโลกปัจจุบันและอนาคตมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นด้วยเงื่อนไขความพิการตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พุทธศักราช ๒๕๓๔ มาตรา ๔

๓. ประเทศที่มีความเจริญมีการออกกฎหมายบังคับให้สถานที่สาธารณะ ตึกอาคารต่างๆ จะต้องจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อคนทั้งมวล ทั้งนี้ประเทศไทยได้ออกกฎหมายหลายฉบับออกมาบังคับใช้ เช่น กฎหมายส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ กฎกระทรวงมหาดไทยปี

^{๑๑๐} พรวิฑู โคว์คชาภรณ์, อารยสถาปัตยกรรม (Universal Design), สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒๑ (พฤศจิกายน, ๒๕๕๗) : ก.

^{๑๑๑} กฤษณะ ละไล, กฤษณะทัวร์ อารยสถาปัตยกรรม, (กรุงเทพมหานคร : NextBook, ๒๕๕๖), หน้า ๙-๑๒.

พ.ศ. ๒๕๔๘ และกฎกระทรวงการพัฒนาสังคมฯ ปี พ.ศ.๒๕๕๖ เป็นต้น ซึ่งมีผลบังคับใช้สำหรับการ ออกแบบสร้างตึกอาคาร และสถานที่สาธารณะทุกแห่งต้องจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ สำหรับ คนพิการและผู้สูงอายุ

๔. อารยสถาปัตย์หรือ Universal Design เป็นดัชนีชี้วัดความเจริญของประเทศที่พัฒนา แล้ว โดยเฉพาะประเทศไทยกำลังก้าวสู่ความเป็นประชาคมอาเซียน การตระหนักถึงความสำคัญของ อารยสถาปัตย์ อันแสดงถึงการดูแลเอาใจใส่ผู้สูงอายุ คนพิการ รวมถึงผู้ป่วยพักฟื้นเป็นปัจจัยสำคัญ

๕. การออกแบบบ้านเมืองให้มีอารยสถาปัตย์ แสดงให้เห็นถึงความไม่ประมาทในการ ดำเนินชีวิต เพราะในอนาคตอารยสถาปัตย์ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้มีปัญหาด้านสุขภาพ หญิงตั้งครรภ์ เด็กเล็ก ผู้สูงอายุ ซึ่งการปฏิบัติด้วยความไม่มาทได้สอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

๒.๔.๓ หลักการอารยสถาปัตย์

การพัฒนาสังคมในด้านต่างๆ การตระหนักถึงความสำคัญของแนวคิดอารยสถาปัตย์เป็น สิ่งสำคัญ ที่ต้องนำมาปฏิบัติควบคู่กับการพัฒนาเมืองตั้งแต่ที่อยู่อาศัย ชุมชน สังคม อย่างไรก็ตาม หลักการของ Universal Design หรือ การออกแบบเพื่อมวลชน เป็นแนวคิดสากลที่องค์การ สหประชาชาติพยายามเผยแพร่ ส่งเสริม เพื่อให้เกิดประโยชน์กับกลุ่มเป้าหมาย โดยหลักการออกแบบ ตามหลักอารยสถาปัตย์ ประกอบด้วย ๗ ประการ ดังนี้^{๑๒}

๑. มีความเสมอภาค (Equitable Use) การออกแบบสามารถสร้างความเท่าเทียมกันในการ ใช้สอยของผู้ใช้ ที่ตั้งไว้ตามความสามารถ โดยคำนึงความสะดวก ปลอดภัย หลีกเลี่ยงการแบ่งแยก ใช้สอย และงานออกแบบที่ดึงดูดน่าสนใจจากประชาชนทั่วไป

๒. มีความยืดหยุ่น (Flexibility in Use) รองรับการใช้สอยจากผู้ใช้ที่หลากหลาย โดยอาจ มีหลายทางเลือกที่สามารถใช้งานได้สะดวก ทั้งการใช้งานมือขวาหรือมือซ้ายก็ได้อำนวยความสะดวก ที่ผู้ใช้สามารถปรับการใช้งานเมื่อต้องการความถูกต้องแม่นยำมากขึ้น และสามารถปรับเปลี่ยนการใช้งาน ตามการเคลื่อนไหวของผู้ใช้ได้

๓. เรียบง่ายและเข้าใจได้ง่าย (Simple and Intuitive Use) การออกแบบควรง่ายต่อการ เข้าใจโดยไม่คำนึงถึงประสบการณ์ ความรู้ ภาษา หรือระดับความชำนาญของผู้ใช้ ฉะนั้นการออกแบบ ต้องเรียบง่าย ผู้ใช้งานสามารถใช้งานได้โดยง่ายจากสามัญสำนึก มีข้อแนะนำการใช้ที่สำคัญ โดยไม่ คำนึงการรู้หรือไม่รู้หนังสือ หรือความหลากหลายทางภาษา และผู้ใช้งานสามารถประเมินผลการใช้ งานหรือคำแนะนำถึงการใช้งานหลังจากการใช้งานออกแบบนั้นแล้ว

๔. เป็นข้อมูลที่ชัดเจน (Perceptible Information) งานออกแบบสามารถสื่อสารข้อมูลที่ จำเป็นกับผู้ใช้งานได้ โดยปราศจากข้อจำกัดของผู้ที่มีความบกพร่องทางประสาทสัมผัส งานออกแบบ

^{๑๒} ทิพวัลย์ ทองอาจ, “การออกแบบเพื่อมวลชน Universal Design”, วารสารนักบริหาร, ปีที่ ๓๐ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม-กันยายน, ๒๕๕๓) : ๘๕-๘๖.

ควรมีป้ายบอกเป็นสัญลักษณ์การใช้พื้นผิวต่างสัมผัส หรือสีสนที่ตัดกันกับสภาพแวดล้อมโดยรอบ และการแนะนำการใช้งานหลากหลายสื่อ เช่น มีทั้งสัญลักษณ์ อักษรเบรลล์ สัญญาณเสียงประกอบกัน

๕. ทนทานต่อการใช้งานที่ผิดพลาดและเกิดอันตราย (Tolerance for Error) การออกแบบควรลดอันตรายหรืออุบัติเหตุต่างๆ อันอาจจะเกิดขึ้นได้โดยไม่ตั้งใจ โดยมีการออกแบบการเตือนอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้น เช่น มีพื้นผิวต่างสัมผัสแบบเตือนอันตรายไว้ก่อนถึงทางลาดหรือการออกแบบที่เตรียมอุปกรณ์เพื่อให้เกิดความปลอดภัยไว้ และการออกแบบที่ป้องกันการเข้าถึงในส่วนที่เป็นอันตราย

๖. มีความสะดวกและทุ่นแรงกายในการออกกำลัง (Low Physical Effort) การออกแบบที่มีความสะดวกต่อการใช้งานง่ายด้วยท่าปกติ โดยใช้กำลังตามปกติไม่ต้องออกแรงมาก หรือต้องพยายามใช้งานหลายครั้ง

๗. ขนาด สถานที่ที่เหมาะสม (Size and Space for Approach and Use) ขนาดและพื้นที่ใช้งานที่เหมาะสม สามารถใช้งานได้อย่างสะดวกทั้งการเอื้อม การจับ โดยปราศจากเงื่อนไขของข้อจำกัดทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว อุปกรณ์หรือการออกแบบในจุดที่สำคัญต้องสามารถมองเห็นชัดเจน ไม่ว่าจะมองขณะยืนหรือนั่งในรถล้อเลื่อน และจัดเตรียมพื้นที่ใช้งานที่เหมาะสมกับการเข้าถึงและใช้สอย คำนึงถึงบุคคลทั่วไป บุคคลที่ต้องมีผู้ดูแล หรือมีอุปกรณ์ช่วงเหลือ เช่น รถล้อเลื่อน ไม้เท้า ฯลฯ

นอกจากนี้ สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ^{๑๑๓} ได้เสนอแนวความคิดการออกแบบสภาพแวดล้อมและที่พิทักษ์ของผู้สูงอายุ โดยมีหลักการดังนี้

๑. มีความปลอดภัยทางกายภาพ จัดให้มีแสงสว่างเพียงพอบริเวณบันไดและทางเข้า มีราวจับในห้องน้ำ พื้นกระเบื้องไม่ลื่น อุปกรณ์ปิดเปิดหน้าต่างและเปิดประตูที่ไม่ต้องออกแรงมาก มีสัญญาณฉุกเฉินจากหัวเตียงหรือห้องน้ำสำหรับเรียกขอความช่วยเหลือ

๒. สามารถเข้าถึงได้ง่าย มีทางลาดสำหรับรถเข็น ความสูงของผู้ที่ผู้สูงอายุสามารถหยิบของได้สะดวกอยู่ใกล้แหล่งบริการต่างๆ ใกล้แหล่งชุมชนเดิม เพื่อให้ญาติมิตรสามารถเยี่ยมเยียนสะดวก

๓. สามารถสร้างแรงกระตุ้น การเลือกใช้สีที่เหมาะสมมีความสว่างและชัดเจนจะทำให้การใช้ชีวิตดูกระชุ่มกระชวย ไม่ซีมเศร้า และการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ กระตุ้นให้เกิดการนำความสามารถต่างๆ ของผู้สูงอายุมาใช้อย่างเต็มที่ เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ใช้ความสามารถก่อประโยชน์กับชุมชน

๔. ดูแลรักษาง่าย ควรออกแบบให้ดูแลรักษาง่ายเท่าที่จะเป็นไปได้ ด้วยเหตุนี้ บ้านต่างๆ ไปควรจะเล็ก ถ้าเป็นหลังใหญ่ควรมีห้องซึ่งง่ายต่อการปิดเอาไว้เพื่อสะดวกสบายในการดูแล บ้านอาจจะมียานเลื่อนอลูมิเนียมป้องกันฝนและสนามหญ้าที่มีพุ่มไม้เตี้ยเพื่อลดงานสนาม

^{๑๑๓} อ่างใน สุภารัตน์ ชัยกิตติภรณ์ และคณะ, การมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการจัดอุปกรณ์อำนวยความสะดวกและสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ (ปีที่ ๒), รายงานวิจัย, (มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๕๖), หน้า ๑๐.

อย่างไรก็ตาม ไตรรัตน์ จารุทัศน์^{๑๑๔} ได้เสนอแนวคิดการออกแบบอย่างมีส่วนร่วมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และเท่าเทียมของทุกคน ว่าการออกแบบต้องมาจากความต้องการของชุมชนแท้จริง สามารถอำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุตลอดจนคนพิการและคนทุกกลุ่ม โดยอาศัยการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนในชุมชน มีผู้ขับเคลื่อนให้งานออกแบบใช้งานได้เหมาะสมและเกิดเป็นรูปธรรม พร้อมเสนอโมเดลการมีส่วนร่วม ซึ่งประกอบด้วย

๑. เจ้าของพื้นที่ (Site Owner) ในที่นี้ คือ วัด มีหน้าที่นำเสนอข้อเท็จจริง ปัญหาสถานการณ์ แนวโน้มการใช้พื้นที่ ตลอดจนรวมวางแผนงาน และจัดหางบประมาณ

๒. ผู้บริหารระดับท้องถิ่น (Local Government) มีหน้าที่ส่งเสริมตั้งแต่ระดับแผนนโยบาย ผลักดันนโยบายให้เกิดเป็นรูปธรรม เชื่อมโยงประสาน ช่องว่างในการทำงานใหม่มีความราบรื่นในการดำเนินงาน ช่วยเหลือด้านงบประมาณ ซึ่งในระดับนี้ต้องสร้างกลไกระดับปฏิบัติการ คือ ผู้ประสานงานและติดตามผลนับเป็นกุญแจสำคัญในการที่จะไขไปสู่ความสำเร็จ (Key Performance)

๓. ผู้ใช้งาน (User) ในที่นี้คือชุมชนใกล้เคียงวัด และชมรมผู้สูงอายุในชุมชน ซึ่งเป็นผู้ที่ต้องเข้ามาใช้งานพื้นที่โดยตรง ผู้ใช้งานนั้นไม่ได้มีหน้าที่เพียงนำเสนอความต้องการหรือเล่าปัญหาที่ประสบเท่านั้น แต่ต้องรวมหาแนวทางการแก้ไขปัญหาไปพร้อมๆ กันกับผู้มีส่วนร่วมกลุ่มอื่นๆ

๔. ผู้สนับสนุน (Supporter) จำแนกดังนี้

๔.๑ ผู้สนับสนุนทางวิชาการการออกแบบ ทำหน้าที่ให้ความรู้ ตรวจสอบความถูกต้องเสนอแนะแนวทางการแก้ไข และจัดการเพื่อให้เกิดการออกแบบที่ถูกต้องและเหมาะสมที่สุด

๔.๒ ผู้สนับสนุนทางวิชาการด้านสุขภาพ ทำหน้าที่ตรวจสอบความเหมาะสมกับการใช้งานสำหรับผู้ที่มีข้อจำกัดทางร่างกาย เพื่อให้เกิดการออกแบบที่ไม่ทำให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพ

^{๑๑๔} ไตรรัตน์ จารุทัศน์, “คู่มือการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ”, (กรุงเทพมหานคร : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๔-๑๕.

ดังนั้น อารยสถาปัตย์ (Universal Design) หรือการออกแบบเพื่อมวลชน มีแนวคิดสำคัญสำหรับการออกแบบ เพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานบริการต่างๆ และผลิตภัณฑ์ให้สามารถรองรับคนทุกกลุ่ม ตั้งแต่ผู้สูงอายุ คนพิการหรือผู้ที่มีความสามารถในการใช้ชีวิตประจำวันแตกต่างจากบุคคลทั่วไปด้วยข้อจำกัดทางร่างกาย โดยเน้นความสะดวก ความปลอดภัย ความเป็นธรรม และความเท่าเทียม ทั้งในการดำเนินชีวิตประจำวัน และในสถานที่ต่างๆ ถือเป็นแนวคิดที่สร้างสรรค์เพื่อประโยชน์ส่วนรวม

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับครุบาเจ้าศรีวิชัย

พระพุทธศาสนาในประเทศไทยมีความเจริญรุ่งเรืองมาช้านาน โดยเฉพาะนับจากพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ถือเป็นยุคทองของพระพุทธศาสนาในภูมิภาคนี้ ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในดินแดนแถบนี้ ทำให้สถาบันสงฆ์ล้านนามีบทบาทและสถานภาพพิเศษทางด้านสังคม สถาบันสงฆ์ล้านนา นับว่ามีบทบาทเป็นอย่างมากในกลุ่มประชาชน กล่าวคือ พระสงฆ์เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมในทางพระพุทธศาสนาและตามคติความเชื่อของชาวบ้านควบคู่กันไปด้วย นอกจากการเป็นผู้นำทางสังคมแล้ว พระสงฆ์ของล้านนาอย่างพระครุบาศรีวิชัย ได้รับการยกย่องให้มีฐานะเป็น “นักบุญแห่งล้านนา” ตามคติความเชื่อของท้องถิ่น ที่เชื่อว่าจะมีนักบุญเกิดขึ้น เพื่อช่วยเหลือเวไนยสัตว์ในโลกให้พ้นจากความทุกข์และจรรโลงให้พระพุทธศาสนาดำรงต่อไป

๒.๕.๑ ประวัติของพระครุบาศรีวิชัย สิริวิชัย

พระครุบาศรีวิชัยมีถิ่นกำเนิดอยู่ที่ชุมชนบ้านปาง ตำบลแม่ตืน (ปัจจุบัน คือ ตำบลศรีวิชัย) อำเภอเถิน จังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นหมู่บ้านเล็กๆ ที่อยู่ห่างจากอำเภอเมืองลำพูนประมาณ ๖๖ กิโลเมตร และห่างจากอำเภอเถิน ๓๙ กิโลเมตร เหตุที่เรียกชื่อชุมชนแห่งนี้ว่า “บ้านปาง” ก็เพราะว่าด้านทิศใต้ของหมู่บ้านมีห้วยแม่ปางไหลผ่าน ชาวบ้านจึงเรียกชื่อหมู่บ้านของตนตามสภาพภูมิศาสตร์ที่ตั้งของชุมชน เอกสารบางเล่มเขียนไว้ว่าเหตุที่ชื่อบ้านปางก็เพราะบริเวณนั้นเป็นที่ตั้งปาง ของคนผู้มีอาชีพคล้องช้าง กล่าวคือ ต้นวงศ์ตระกูลของพระครุบาศรีวิชัย เป็นต้นตระกูลคนคล้องช้างและนักรบ

ผู้เป็นต้นวงศ์ตระกูลของพระครุบาศรีวิชัย มีชื่อว่า หมื่นผาบ เป็นชาวกะเหรี่ยงแดง (ไม่พบว่าเดิมชื่ออะไร) มีภรรยาชื่อนางมอย อาศัยอยู่ตามภูเขาสูงมีความสามารถในการคล้องช้าง (หมอคล้องช้าง) ในปี ๒๔๑๔ - ๒๔๓๑ เจ้าหลวงดาราติเรกฤทธิ์ไพโรจน์ หรือ เจ้าดาวเรือง เป็นเจ้าผู้ครองเมืองลำพูนองค์ที่ ๗ ได้ชักชวนหมื่นผาบ พร้อมพรรคพวกให้มาเป็นผู้รับใช้ใกล้ชิดและให้มาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านสันป่ายางหลวงในเมืองลำพูน เมื่อมีศึกสงครามก็ให้มีหน้าที่ออกทัพจับศึกด้วยหมื่นผาบทำหน้าที่ต่างๆ ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เป็นผู้มีความสามารถ กล่าวหาญ เข้มแข็งอดทนดี เจ้าผู้ครองเมืองลำพูนเห็นถึงความสามารถจึงแต่งตั้งยศให้เป็น “หมื่นผาบ” (คำว่า ผาบ = ปราบ ในภาษาไทย) หมายถึง ผู้มีความสามารถในการรบและปราบศัตรูอย่างกล้า^{๑๕} สิริวิชัยกัณธิตระกูลวงศ์ กล่าวไว้ว่า “หมื่น เป็นยศชั้นปกครอง (ของล้านนา) สมัยก่อน”^{๑๖} จรัส โฆษณานันท์ ให้ความหมายว่า

^{๑๕} ภูษิสส์ไชย บงกชผ่องอำไพ : พุทธินันทะ ผลชัยอรุณ, ครุบาเจ้าศรีวิชัยนักบุญแห่งล้านนาครุบาศีลธรรม, หน้า ๓.

^{๑๖} สิริวิชัย กัณธิตระกูลวงศ์, ตำนานวัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร ฉบับอิงประวัติศาสตร์, (เชียงใหม่: หจก.เชียงใหม่โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๑.

หมื่นผาบ“หมายถึงผู้มีความสามารถในการปราบศัตรูเป็นจำนวนหมื่น”แต่ตำแหน่ง “หมื่นสาร” มิได้หมายถึงผู้มีสารต่าง ๆ เป็นหมื่นฉบับ หากหมายถึง ผู้ทำงานเกี่ยวกับพระราชสาส์น และชื่อตำแหน่งที่ขึ้นต้นด้วย “หมื่น” นี้เป็นตำแหน่งของอำมาตย์ผู้รับใช้ใกล้ชิดเจ้าผู้ครองนครในอดีตนั่นเอง^{๑๑๗} แสดงว่าในอดีตหมื่นผาบผู้เป็นต้นวงศ์ตระกูล (ทวด) ของพระครูบาศรีวิชัย คงได้เป็นผู้รับใช้ใกล้ชิดเจ้าหลวงดาราดิเรกฤทธิไพโรจน์ด้วยคนหนึ่งอย่างแน่นอน หลังจากหมื่นผาบเสียชีวิตลงประชาชนชาวบ้านปางได้รำลึกถึงคุณงามความดีของท่านในฐานะที่เป็นบุคคลแรกที่มาบุกเบิกสร้างชุมชนบ้านปางบริเวณผืนนาตรงที่เป็น“ปอดแฮด”(บึงโคลนที่แรดชอบอาศัยนอน) ขึ้น ชาวบ้านปางจึงได้ร่วมกันสร้าง “ศาลหมื่นผาบ” ไว้เป็นอนุสรณ์สถานของชุมชนอยู่ไม่ไกลจากสถานที่กำเนิดพระครูบาศรีวิชัยมากนัก และกำหนดจัดประเพณีไหว้ดวงวิญญาณหมื่นผาบในเดือน ๖ เหนือ(เดือนมีนาคม) ขึ้น ๙ ค่ำของทุกปี^{๑๑๘}

ชาติกำเนิด

ชาติกำเนิดของพระครูบาศรีวิชัย สิริวิไชยในช่วงปลายสมัยแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ พระมหากษัตริย์แห่งมหาจักรีบรมราชวงศ์ กรุงรัตนโกสินทร์ นายควาย นางอุสา (ไม่ปรากฏนามสกุลในเอกสารต่าง ๆ ที่เขียนถึงพระครูบาศรีวิชัย) ได้อยู่กินครองความรักกันอย่างสามีภรรยาทั่ว ๆ ไป นายควาย นางอุสาประกอบอาชีพทำไร่ ทำนาและหาของป่าเหมือนชาวบ้านคนอื่น ๆ ในแถบนั้น ก่อนจะตั้งครอบครัวบุตรคนที่ ๓ คือนางอุसानอนหลับและฝันว่าได้เดินเข้าไปในป่าลึกเพียงคนเดียว ได้ไปพบต้นโพธิ์ใหญ่ต้นหนึ่งสวยงามมากอย่างไม่เคยเห็นที่ไหนมาก่อน ต้นโพธิ์นั้นมีกิ่งก้านสาขาเป็นร่มเงาให้ฝูงสัตว์น้อยใหญ่มากมายมาอยู่อาศัยอย่างมีความสุขนางได้เห็นแล้วเกิดความปีติใจยิ่งนัก เมื่อเดินเข้าไปอยู่ใกล้ ๆ ต้นโพธิ์นั้น นางรู้สึกมีความสุขมากเหมือนได้ขึ้นสวรรค์ชั้นฟ้า ตอนเช้าตื่นขึ้นมาอย่างไม่ทันได้ล้างหน้าแปรงฟัน นางรีบเล่าเรื่องราวความฝันให้สามีฟัง นายควายผู้เป็นสามีก็รู้ทันทีว่าความฝันอย่างนี้ เป็น “ฝันดี” หาใช่ฝันร้ายไม่ สุนิพนิตนี้จะนำสิ่งดี ๆ มาสู่ครอบครัวอย่างแน่นอน ต่อมาไม่นานเท่าไรนางอุสาก็ตั้งครอบครัวบุตรคนที่ ๓ เมื่อครบกำหนดบุตรคนที่ ๓ ก็คลอดออกมาใน วันอังคารที่ ๑๑ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๒๑ (ตรงกับเดือน ๙ ของทางเหนือ, เดือน ๗ ของไทยภาคกลาง) สองสามีภรรยาได้ปรึกษากันแล้วตั้งชื่อให้บุตรคนนี้ว่า “ด.ช.อินเพื่อน” “อินตาเพื่อน” หรือ “ฟ้าฮ้อง” (เอกสารบางเล่มเขียนว่าเกิดปี พ.ศ.๒๔๒๐ ผู้เรียบเรียงได้เทียบดูกับปฏิทินโหราศาสตร์ ๑๕๐ ปีแล้ว พบว่า ปี พ.ศ.๒๔๒๐ เป็นปีฉลู (วัว) ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า วันเดือน ปีเกิดที่ถูกต้องของพระครูบาศรีวิชัย คือ วันอังคารที่ ๑๑ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๒๑ เพราะเป็น ปีชาล (เสือ) อันเป็นปีเกิดของท่าน)

วันที่ ด.ช.ฟ้าฮ้องเกิดนั้นตรงกับขึ้น ๑๑ ค่ำ ปีชาล หรือ ปียี่ของล้านนา ด.ช.ฟ้าฮ้องเกิดจากท้องมารดาในเวลาหัวค่ำ หรือพลบค่ำ ที่ชุมชนบ้านปางตำบลแม่ตืนอำเภอลี้จังหวัดลำพูน ต่อมาสองสามีภรรยาก็ได้ให้กำเนิดบุตรธิดาอีก ๒ คน รวมเป็น ๕ คนดังนี้

^{๑๑๗} จรัส โฆษณานันท์, พระครูบาเจ้าศรีวิชัยอริยสงฆ์แห่งล้านนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เพ็ญฟ้า, ๒๕๔๙), หน้า ๑.

^{๑๑๘} ภูษิสส์ไชย บงกชผ่องอำไพ : พุทธินันทะ ผลชัยอรุณ,ครูบาเจ้าศรีวิชัยนักบุญแห่งล้านนาครุบาทศีลธรรม, หน้า ๓๓.

๑. นายอินโหว (ถูกงูกะปะกัดเสียชีวิตเมื่ออายุ ๑๘ ปี)

๒. นางอวน

๓. นายอินเพื่อน, อินตาเพื่อน หรือ ฟ้าฮ้อง (พระครูบาเจ้าศรีวิชัย สิริวิชัย)

๔. นางแวน

๕. นายทา

คำว่า “อินเพื่อน” “อินตาเพื่อน” หรือ “ฟ้าฮ้อง” นี้เป็นคำเมือง (ภาษาล้านนา) แปลว่า กระเทือนหรือเสียงดังเหมือนฟ้ากัมปนาท ทั้งนี้ก็เพราะว่าในวันที่บุตรคนที่ ๓ ของนายควาย นางอุสา เกิดนั้น มีเหตุการณ์อัศจรรย์เกิดขึ้นด้วย คือ มีแผ่นดินไหวสั่นสะเทือนไปทั่ว พายุพัดกระหน่ำ ฟ้าร้อง ดังก้องกัมปนาทพาดเปรี้ยงปร้างลงมาอย่างน่าอัศจรรย์ยิ่งนัก คนทั่วไปจึงเข้าใจว่า “พระอินทร์ได้ส่งผู้มีบุญมาเกิด” ฝ่ายบิดาของพระครูบาศรีวิชัยคงจะสืบเชื้อสายมาจากหมื่นผาบ ซึ่งเป็นชาวปกากะญอ (กะเหรี่ยง) หมื่นผาบมีลูกสาวชื่อ “นางน้อย” ได้แต่งงานกับ “นายอ้าย” พ่อของพระครูบาศรีวิชัยเป็นลูกของนายอ้ายกับนางน้อยนั่นเอง^{๑๑๙} อุปนิสัยในวัยเด็กและวัยรุ่นของเด็กชายฟ้าฮ้องท่านเป็นเด็กเลี้ยงง่ายมากเพราะท่านเป็นผู้มีบุญมาเกิดจึงไม่ค่อยเจ็บไข้ได้ป่วยเหมือนเด็กๆ ทั่วไป เป็นเด็กช่างคิดช่างฝัน ขาญฉลาด เจ็บขริม สุภาพเรียบร้อย ไม่ค่อยพูดค่อยจา ไม่ชอบเที่ยวเตร่เป็นคนอดทนมุ่งมั่นเอาจริง เอาจัง มักจะหาเวลาไปนั่งขบคิดสิ่งต่างๆ อย่างเจี๊ยบๆ อยู่คนเดียวตามไต้ร่มไม้ ชอบความวิเวกกลางป่าเขาท่านเป็นเด็กที่มีความขยันขันแข็งเอาการเอางาน บิดามารดาของท่านมอบหมายให้ไปเลี้ยงควายในทุ่งนาทุกๆ วัน ท่านก็รับทำหน้าที่ของลูกด้วยความกตัญญูกตเวที ท่านมีอุปนิสัยที่แตกต่างจากเด็กๆ ทั่วไป คือ มีจิตใจโอบอ้อมอารี ถือศีลห้า มีความรัก ความเมตตาต่อสัตว์ทุกชนิด ไม่คิดจะเบียดเบียนรังแกหรือทำร้ายชีวิตสัตว์ต่างๆ แต่อย่างใด

พระครูบาศรีวิชัยมีอุปนิสัย “ใจบุญ” มาตั้งแต่เด็กๆ แล้ว ดังมีเรื่องเล่าว่าสมัยเมื่อยังเป็นเด็ก มีอยู่วันหนึ่งบิดาของท่านออกไปจับปลาในลำห้วย ได้ปลาตัวใหญ่มาซังไว้ในโอ่งน้ำเพื่อไว้ให้มารดาของท่านทำอาหารกินมือเย็นแต่พอมารดาของท่านจะไปจับปลาตัวนั้นมาฆ่า ปรากฏว่าปลาที่ซังไว้ไม่มีเสียแล้วมารดาของท่านครุ่นคิดอยู่ว่าปลาไม่มีทางจะกระโดดออกจากโอ่งไปเองได้ เพราะสามีได้ใช้ไม้กระดานแผ่นใหญ่ปิดฝาโอ่งอย่างแข็งแรง

บิดาของท่านเรียกลูกๆ ทุกคนมาสอบถามด้วยความสงสัย ฟ้าฮ้องยอมรับสารภาพว่าตนได้จับปลาที่อยู่ในโอ่งไปปล่อยเพราะสงสารปลาตัวนั้นที่จะต้องตายกลายเป็นอาหารของคนจึงนำปลาตัวนั้นไปปล่อยลงในน้ำห้วย บิดาและมารดาของท่านถึงกับนั่งอึ้งอยู่ครู่หนึ่ง เพราะรู้สึกแปลกใจที่ฟ้าฮ้องมีความคิดไม่เหมือนกับเด็กทั่วๆ ไปเวลาต่อมาเมื่ออยู่วันหนึ่งเด็กชายฟ้าฮ้องได้กราบขอร้องให้บิดาของตนเลิกเข้าป่าล่าสัตว์ โดยให้เหตุผลกับบิดาว่าสัตว์ทุกชนิดย่อมรักชีวิตของมันเหมือนคนเรา การล่าสัตว์เป็นการทำบาปเพราะผิดศีล ตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมาบิดาของท่านก็เลิกเข้าป่าล่าสัตว์อย่างเด็ดขาด เพราะคล้อยตามเหตุผลของลูกชาย ในวัยเด็กฟ้าฮ้องชอบกินอาหารประเภทผักและผลไม้เป็นประจำทุกวัน เช่น หัวเผือก หัวมัน ถั่ว งา ผักนึ่ง ผักลวก กัลย ฯลฯ ชอบกินแต่อาหารมังสวิรัตินี้เป็นชีวิตจิตใจ

^{๑๑๙} ภูขิสส์ไชย บงกชผ่องอำไพ : พุทธถิ่นนันทะ ผลชัยอรุณ, ครูบาเจ้าศรีวิชัยนักบุญแห่งล้านนาครูบาศีลธรรม, หน้า ๕.

และเมื่อเป็นพระท่านก็ได้อธิษฐานจิตไม่ฉันเนื้อตลอดชีวิต^{๑๒๐} ภิกษุอานันท์ พุทธธัมโม กล่าวว่
 “สาเหตุที่ไม่ฉันเนื้อเริ่มอายุได้ ๒๖ ปีท่านตั้งจิตอธิษฐานไม่ฉันเนื้อทุกชนิด” ท่านเว้นขาดจากอบายมุข
 ทั้งปวง ชอบเสียงเพลงเป็นชีวิตจิตใจ เช่น ชอบเป่าขลุ่ยดีดซึงและชอบขับร้องเพลงจ้อยซออันเป็น
 เพลงพื้นบ้านล้านนาทั่วไป^{๑๒๑}

ได้รับการพยากรณ์จากพระรุดงค์

เมื่อเด็กชายฟ้าฮ้องเจริญอายุได้ประมาณ ๑๐ ขวบ วันหนึ่งขณะที่ไปเลี้ยงควายอยู่กลางทุ่ง
 นาทตามปกติ ก็มีพระรุดงค์รูปหนึ่งเดินผ่านมา ด.ช.ฟ้าฮ้องยกมือไหว้ด้วยความเคารพ

“ทำอะไรอยู่กลางทุ่งนา” พระรุดงค์ถาม

“ช่วยพ่อแม่เลี้ยงควายครับ” ฟ้าฮ้องตอบ

“เป็นลูกกตัญญูดีนะ...” พระรุดงค์กล่าวชม “โตขึ้นอยากเป็นอะไรละ?”

“อยากบวชอย่างท่านครับ” ฟ้าฮ้องตอบ

พระรุดงค์รูปนั้นมองดูเด็กชายด้วยความแปลกใจ ทันใดนั้นก็เห็น “เงาจดพร” ซ่อนอยู่
 บนศีรษะของเด็กชายฟ้าฮ้องอย่างมีปาฏิหาริย์อัศจรรย์ยิ่งนัก ทั้ง ๆ ที่กลดก็ยังไม่บวชของท่าน
 พระรุดงค์รูปนั้นเดินทางไปยังบ้านของเด็กชายฟ้าฮ้อง เมื่อไปถึงก็ได้พบกับพ่อแม่ของเด็กชายพระ
 รุดงค์ได้กล่าวกับพ่อแม่ของเด็กชายว่า “ถ้าให้ลูกชายของโยมได้บวชในพระพุทธศาสนาแล้วจะเป็นผู้ทำ
 ให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมั่งคั่งถาวรในล้านนาสืบไป” (พระรุดงค์รูปนี้สันนิษฐานว่าน่าจะเป็น
 รูปเดียวกับพระครูบาชิตยะ ซึ่งเดินรุดงค์มาจากเมืองลำพูนมาปักกลดเจริญสมณธรรมมณเฑียรณอยู่
 ตรงเชิงเขาตอนเหนือของวัดบ้านปางต่อมาได้เป็นเจ้าอาวาสวัดบ้านปาง)

เข้าเป็น “ชะโยมวัด (เด็กวัด)” เมื่อปี พ.ศ.๒๔๓๘ เด็กชายฟ้าฮ้องโตขึ้นเป็นหนุ่มอายุได้
 ๑๗ ปี พ่อแม่พาไปพร้อมกับนายบุญปิ่น ซึ่งเป็นเพื่อนบ้านกัน เพื่อไปฝากให้อยู่วัดกับ พระครูบาชิตยะ
 เจ้าอาวาสวัดบ้านปาง บางแห่งเรียกท่านว่า ครูบาแข่งแคะ เพราะท่านเดินขาเกแปลก ๆ (นักวิชาการ
 บางคนเขียน “แข่งแคะชาสัน”) นายฟ้าฮ้องกับนายบุญปิ่นได้เป็น “ชะโยมวัด” ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา
 พระครูบาชิตยะผู้เป็นอาจารย์ให้เด็กชายทั้ง ๒ คนเรียนหนังสือในชั้นพื้นฐานก่อน คือ ให้เรียนอักษร
 ธรรมภาษาล้านนาเรียนคัมภีร์ทางศาสนา เช่น คำสอนจากชาดกต่าง ๆ พร้อมกับฝึกท่องบทสามเณร
 สิกขาและคำขอพรพชาได้จนคล่องแคล่วนายฟ้าฮ้องมีความขยัน มีความตั้งใจ หัวไว ไหวพริบ
 ปฏิภาณดี เมื่ออาจารย์แนะนำอะไรให้ก็สามารถจดจำได้หมดอย่างรวดเร็ว จนเป็นที่แปลกประหลาด
 ใจของผู้เป็นอาจารย์ยิ่งนัก พระครูบาชิตยะรักฟ้าฮ้องมาก คิดว่าหากฟ้าฮ้องได้บวชเรียนแล้วคงจะนำ
 ความเจริญรุ่งเรืองมาสู่พระพุทธศาสนาเป็นแน่แท้ พระอาจารย์จึงดำริที่จะจัดพิธีบรรพชาสามเณรให้
 ฟ้าฮ้องโดยเร็ว ฟ้าฮ้องเป็นชะโยมอยู่ที่วัดบ้านปางเป็นเวลา ๑ ปี^{๑๒๒}

สู่เพศบรรพชิต

^{๑๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖.

^{๑๒๑} ภิกษุอานันท์ พุทธธัมโม, มหัตถจริยพระครูบาเจ้าศรีวิชัย. พิมพ์ครั้งที่ ๘, (เชียงใหม่: โรงพิมพ์
 นันทพันธ์, ๒๕๕๔), หน้า ๓๐.

^{๑๒๒} ภูชิสส์ไชย บงกชผ่องอำไพ : พุทธอินันตะ ผลชัยอรุณ, ครูบาเจ้าศรีวิชัยนักบุญแห่งล้านนาครูบา
 ศีลธรรม, หน้า ๖.

สู่เพชรบรรพชิตบรรพชาเป็นสามเณรเมื่อฟ้าฮ้องโตเป็นหนุ่มเรียนหนังสือจนมีความชำนาญในภาษาล้านนา อ่านออกเขียนได้ ท่องบทสวดมนต์ต่าง ๆ อย่างง่าย ๆ ได้จนคล่องแคล่วและท่องคำขอบรรพชาได้จนเป็นที่พอใจของพระอาจารย์ คือ พระครูบาชิตยะขณะนั้นตรงกับปี พ.ศ.๒๔๓๙ นายฟ้าฮ้อง อายุได้ ๑๘ ปี เข้าพิธีบรรพชาเป็น “สามเณร” ณ วัดบ้านปาง พร้อมกับนายบุญปิ่น (อายุ ๑๗ ปี) โดยมี พระครูบาชิตยะ เป็นพระอุปัชฌาย์ ได้รับขนานนามใหม่จากพระอุปัชฌาย์ว่า “สามเณรศรีวิชัย” ส่วนเพื่อนที่ชื่อ บุญปิ่น ได้ชื่อใหม่ว่า “สามเณรธรรมชัย” เป็นที่น่าสังเกตุว่าสมัยนั้นในสังคมล้านนาพระอุปัชฌาย์นิยมตั้งฉายานามให้กับสามเณรผู้บวชใหม่ด้วยก่อนวันบรรพชาฟ้าฮ้องได้บอกกับพ่อแม่ว่า “จะบวชไม่สึก จะทำงานเพื่อพระพุทธศาสนาให้สุดกำลัง จะมอบกายถวายชีวิตนี้ไว้ในผ้าเหลืองตลอดไป”^{๑๒๓}

อุปสมบทเป็นพระภิกษุปี พ.ศ. ๒๔๔๒ สามเณรอินเพื่อนอายุครบ ๒๑ ปี จึงได้รับการอุปสมบท ณ วัดบ้านไธ้หลวง ตำบลไธ้หลวง อำเภอเถิน จังหวัดลำพูน โดยมีครูบาสมณะเป็นพระอุปัชฌาย์ ได้รับฉายาว่า “สิริวิไชโย” ซึ่งแปลว่า ผู้ชนะอย่างหมดจด^{๑๒๔} หลังจากอุปสมบทแล้วคนทั่วไปจึงเรียกท่านว่า “พระสิริวิไชโย” ผู้เรียบเรียงพบว่าเรื่องการเขียนสะกดชื่อของท่าน ในเอกสารหลายเล่มหลายฉบับเขียนแตกต่างกันไปตามยุคตามสมัย เช่น บางเล่มพบว่าเขียน “พระสิริวิไชโย” “พระศรีวิไชโย” “ครูบาศรีวิไชโย” “พระศรีวิชัยยา” “พระศรีวิชัยชนะภิกษุ” ในตราประจำตัวของท่านซึ่งเป็นวงรีมีรูปเสื่ออยู่ตรงกลาง มี ๕ ภาษา คือ ไทย, ล้านนา, จีน, พม่า, อังกฤษ เขียนว่า “PRA SRIVICHAI CHANA” ภาษาไทยเขียนว่า “พระศรีวิชัยชนะ” ได้มีผู้ค้นพบว่าเวลาเขียนชื่อในบัญชีนักกธรรม ท่านเขียนชื่อของตัวเองว่า “พระสิริวิไชโยภิกษุ” ในจดหมายที่ท่านเขียนตอบพระครูศรีวิราชวชิรปัญญา วัดราชคฤห์เจ้าคณะแขวงเมืองพะเยาลงวันที่ ๑๐ ออก ๑๕ วันเสาร์ พุทธศักราช ๒๔๖๕ ท่านลงนามว่า “พระชัยยาภิกษุ” ส่วนในเอกสารของทางราชการที่รายงานผลการสอบสวนข้อกล่าวหาหรืออิกรณ์ของท่านใช้คำว่า “พระศรีวิชัย” ต่อมาผู้เรียบเรียงชีวประวัติของท่านหลาย ๆ คนใช้คำว่า “ครูบาศรีวิชัย” บางคนแสดงความเคารพยกย่องท่านด้วยคำว่า “ครูบาเจ้าศรีวิชัย” บางคนใช้คำว่า “พระครูบาเจ้าศรีวิชัย” แต่อย่างไรก็ตามคำที่พบว่าใช้กันมากที่สุดก็คือคำว่า “ครูบาศรีวิชัย”^{๑๒๕}

การศึกษาเบื้องต้น

พระครูบาศรีวิชัย สิริวิไชโย อยู่จำพรรษาดูแลอุปัชฌาย์พระครูบาชิตยะผู้เป็นอาจารย์ที่วัดบ้านปางพร้อมกันนี้ได้มีวิริยะอุตสาหะศึกษาพระธรรมวินัย คือ ศีล ๒๒๗ ข้อ, กรรมฐาน ๔๐ (มีกสิณ ๑๐, อสุภะ ๑๐, อนุสติ ๑๐) อัปปมัญญา ๔, อาหาเร ปฏิกุศลสัญญา ๑, จตุธาตวัญญู ๑, อรูป ๔) และได้ศึกษาวิชาต่างๆ เพิ่มเติมกับพระครูบาชิตยะอยู่ ๑ พรรษา ซึ่งนอกเหนือจากจะสอนพระไตรปิฎกแล้วพระครูบาชิตยะยังสอนวิชาไสยศาสตร์เวทมนตร์คาถาให้ด้วย พระศรีวิชัยได้ตั้งใจ

^{๑๒๓} ภูชิสส์ไชโย บงกชผ่องอำไพ : พุทธอินันทะ ผลชัยอรุณ, ครูบาเจ้าศรีวิชัยนักบุญแห่งล้านนาครูบาศีลธรรม, หน้า ๗.

^{๑๒๔} พระปลัดเชียวชาญ สุวิชาโน, ๔๒ พรรษา ได้ร่มกาสาวพัสตร์ ครูบาเจ้าศรีวิชัย, (เชียงใหม่ : บริษัท วิทอินดีไซน์ จำกัด, ๒๕๕๗), หน้า ๒๑.

^{๑๒๕} ภูชิสส์ไชโย บงกชผ่องอำไพ : พุทธอินันทะ ผลชัยอรุณ, ครูบาเจ้าศรีวิชัยนักบุญแห่งล้านนาครูบาศีลธรรม, หน้า ๘.

เรียนวิชาต่างๆ ด้วยความเคารพ ในช่วงพรรษานี้เอกสารบางเล่มกล่าวว่าพระศรีวิชัยได้สักหมึกดำทั้ง ๒ ขาตามความนิยมของลูกผู้ชายสมัยนั้นในปี พ.ศ.๒๔๔๒ได้ขออนุญาตอาจารย์ไปเรียนวิชาการมรรณฐาน ทั้งสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน พร้อมกับเรียนคณาอาคมต่างๆ กับ “พระครูบาอุปละ” ที่วัด ดอยแต ตำบลท่าทุ่งแพ่งกิ่ง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน เป็นเวลา ๑ พรรษา ซึ่งเป็นครูสอนกรรมฐาน รูปสุดท้ายของพระครูบาศรีวิชัย^{๑๒๖}

การศึกษาด้านปฏิบัติและปริยัติกับครูบาวัดดอยคำ

เมื่ออายุได้ ๒๕ ปี พรรษาที่ ๕ พระครูบาศรีวิชัยได้เดินทางไปศึกษาวิธีปฏิบัติสมถกรรม ฐานและวิปัสสนากรรมฐานกับครูบาอุปละ วัดดอยแต อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน อีกครั้งเมื่อได้เรียน จนหายข้อสงสัยต่างๆ แล้วท่านก็กราบลาครูบาวัดดอยแตไปศึกษาด้านปริยัติและด้านปฏิบัติเพิ่มเติม กับพระครูบาวัดดอยคำ ซึ่งเป็นวัดที่มีชื่อเสียงทั้งด้านปริยัติและปฏิบัติเมื่อได้เข้าใจแจ่มแจ้งแล้วก็ กลับไปอยู่ศึกษากับพระอุปัชฌาย์ของท่าน คือ พระครูบาสมณะ (วัดบ้านโสังหลวง) พระครูบาสมณะ ได้สอนเรื่อง “บทกรรมฐานและไตรลักษณ์” ให้พระครูบาศรีวิชัยจนครบถ้วนบริบูรณ์เมื่อได้เข้าใจ อย่างละเอียดถี่ถ้วนในหลักธรรมคำสั่งสอนขององค์พระบรมศาสดาแล้ว ท่านก็เดินทางกลับสู่สำนักวัด บ้านปางด้วยความปีติสุข ตั้งใจปฏิบัติด้านกรรมฐานอย่างเดียวเพื่่มุ่งสู่ความสงบตามแนวทางที่ได้ ศึกษาอบรมมาจากครูบาอาจารย์ทั้ง ๓ เพื่อประพาศพิภพจรริให้บริสุทธิ์ ผุดผ่องด้วยความไม่ ประมาท โดยการปฏิบัติอย่างเคร่งครัดในพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ดีแล้วอย่างถวายชีวิต^{๑๒๗}

ทำหน้าที่เจ้าอาวาส

พระครูบาศรีวิชัยได้อยู่ปฏิบัติอุปัชฌาย์อาจารย์ รวม ๓ พรรษา ยังเป็นนิสัยมุตกะ แล้วเจ้า อาวาสวัดบ้านปางก็หนีจากวัดบ้านปางไปอยู่แห่งอื่นต่อมาไม่นานเจ้าอาวาสองค์นั้นก็มรณภาพในเวลา นั้นเหลือแต่พระลูกศิษย์ด้วยกัน ๒ รูป จึงช่วยกันเป็นธุระดูแลวัดบ้านปางนั้นต่อไป แต่ดูเหมือนว่า พระครูบาศรีวิชัยยังขาดทักษะการบริหารหรือการปกครอง ท่านต้องการจะหลีกเลี่ยงจากความวุ่นวาย ไปหาความสงบอยู่ตามวัดป่า เหมือนพระนักปฏิบัติทั่วไป เมื่อได้มารำพึงเห็นว่า “พระอริยเจ้าทั้งหลาย ในอดีตบำเพ็ญเมตตาภาวนารักษาพรหมวิหารทั้ง ๔ อินทรีย์ทั้ง ๖ ไม่นิยมอยู่ในอาวาสใกล้ชุมชน ที่เกือด้วยเหล่าคฤหัสถ์ทั้งหลาย เป็นที่เลือกกลัวด้วยกิเลสภามและวัตถุภามการจะตั้งใจทำความ เพียง เจริญเมตตาภาวนา สงบจิตให้เป็น เอกัคคตา ก็ไม่เป็นที่สะดวก” พระครูบาศรีวิชัยได้ปรึกษากับ พระที่อยู่ด้วยกันว่า “เราทั้งสองจักตั้งใจกระทำความเพียร เจริญเมตตาภาวนารักษาสิกขาบทวินัยให้ มั่นเที่ยงแท้แน่แท้ ควรไปแสวงหาสถานที่อันเหมาะที่จะเป็นวัดป่า อยู่ห่างไกลจากบ้านเรือนประชาชน จึงจะเป็นทางแห่งความสงบตามคลองแห่งพระอริยเจ้าแท้” จึงจักหาที่สร้างวัดป่าเพื่อปลีกวิเวกต่อไป

^{๑๒๖} ประวัติครูบาศรีวิชัย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.dharma-gateway.com/monk/monk_biography/kb-srivichai/kb-srivichai-hist-07-01.htm, [๕ สิงหาคม ๒๕๕๙].

^{๑๒๗} ภูษิสส์ไชย บงกชฌองอำไพ : พุทธนิพนธ์ ผลชัยอรุณ, ครูบาเจ้าศรีวิชัยนักบุญแห่งล้านนาครูบา ศีลธรรม, หน้า ๑๑.

หาที่สร้างวัดใหม่

ครั้นตกลงกันแล้ว ก็พากันไปหาสถานที่ อันเหมาะสมที่จะเป็นวัดป่า จึงพบกับเขาลูกหนึ่ง อยู่ทางทิศเหนือบ้านปาง มีความเหมาะสมมากจึงจัดเตรียมเครื่องสักการะ ไปขออนุญาตจากครูบาอาจารย์ที่เป็น “เจ้าหัวหมวด” ตำบลบ้านปาง เพื่อจะไปสร้างวัดป่าอยู่บนเขาลูกนั้น ครั้นได้รับอนุญาตแล้ว ก็พากันกลับมายังวัด วันหนึ่งครูบาศรีวิชัยพร้อมกับเพื่อนสหธรรมิก พากันตระเตรียมข้ามตอก ดอกไม้ ธูปเทียน ขึ้นไปบนเขาที่จะสร้างวัด แล้วทำการสักการบูชาเสี่ยงทายว่า “บัดนี้ ข้าพระพุทธเจ้าจักขอเสี่ยงทาย ตั้งคำสัจจะอธิฐานต่อ อินทร์ พรหม ยมราช ท้าวจตุโลกบาล ทั้งสี่ พระธรรณี และเหล่าอากาศเทวดา ฌกามาวจรเทวดา ปัพพตเทวดา รุกขเทวดาทั้งหลาย ที่อยู่รักษาอรัญญูปัพพตคีรีที่นี่ ด้วยว่าบัดนี้ อาตมาจักมาก่อสร้างอรัญญาวาสในที่นี้ เพื่อให้เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธปฏิมา และเป็นທີ່พระสงฆ์สามเณรเข้ามาเล่าเรียนและเมตตาภาวนา เพื่อเป็นคำบูชาพระพุทธศาสนา ๕,๐๐๐ พระวัสสา ถ้าแม้จักสำเร็จตั้งคำปณิธานแล้วไซ้ ขอให้ปรากฏเห็นนิมิตหมายอันเป็นมงคล ให้เห็นประจักษ์ในคืนวันนี้เถิด” ดูเหมือนว่าเป็นการเสี่ยงทายและการตั้งสัตยาธิษฐาน โดยเฉพาะเมื่อท่านจะทำการใหญ่และต้องใช้ทุนทรัพย์และแรงงานจำนวนมากจึงสำเร็จ

ได้นิมิตฝันที่เป็นมงคล

ครั้นตั้งสัจจะอธิษฐานดีแล้ว ท่านก็กลับลงมาสู่วัดในวันนั้นเอง พอถึงกลางคืนตอนใกล้รุ่งก็ได้ฝันว่า มีพระจันทร์ดวงหนึ่ง ปรากฏออกมาจากกลีบเมฆ มีรัศมีแจ่มจรัสเรืองสดใส มีวรรณงดงามเหมือนพระจันทร์วันเพ็ญเต็มดวง ครั้นตื่นขึ้นรู้ว่าฝันแล้ว ท่านก็ได้ปิติโสมนัสยิ่งนัก ด้วยมั่นใจว่าคงจักสมดังคำปณิธาน เพราะได้เห็นเป็นมงคลดังกล่าว ลุถึงจุลศักราช ๑๒๖๖ เดือนอ้าย แรม ๑ ค่ำ ตรงกับ พ.ศ.๒๔๔๗ พระครูบาศรีวิชัยก็พาเอาภิกษุสามเณรแลศรัทธาญาติโยม ขึ้นไปปรับพื้นที่ ณ สถานที่นั้นให้โล่งเตียน แล้วพากันก่อตั้งขึ้นเป็นวัดป่า สร้างกุฏิ วิหาร โบสถ์ หอไตร และศาลาบาตร เมื่อสร้างเสร็จแล้วก็พาลูกศิษย์ ย้ายจากวัดบ้านปาง ขึ้นไปอยู่วัดป่าที่ตั้งอยู่บนเขา และได้ตั้งชื่อวัดใหม่ว่า “วัดศรีดอนไชยทรายมูลบุญเรือง” ซึ่งปัจจุบันชาวบ้านนิยมเรียกกันว่า วัดบ้านปาง ตำบลศรีวิชัย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน^{๑๒๘}

จริยวัตรของท่านพระครูบาศรีวิชัย

เวลา ๐๑.๐๐ น.ปฏิบัติธรรมพิจารณากัมมัฏฐาน-เดินจงกรม

เวลา ๐๕.๐๐ น.ปลุกพระเณรทำวัตรสวดมนต์ เจริญจิตภาวนา แผ่เมตตา

เวลา ๐๖.๓๐ น.ทำความสะอาดทั่วบริเวณลานวัด

เวลา ๐๘.๐๐ น.นำพระสงฆ์ออกโปรดบิณฑบาต เสร็จแล้วฉันภัตตาหาร (มือเดียว)

หลังจากนั้นอนุโมทนาภาวนาบริจาคของผู้มีจิตศรัทธาจากทุกสารทิศ

^{๑๒๘} วัดศรีโสดา พระอารามหลวง, **กฐินพระราชทานประจำปี ๒๕๕๓**, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ๒๕๕๓),

เวลา ๑๒.๐๐ น. เติงจกรรม

เวลา ๑๘.๐๐ น. นำพระสงฆ์สามเณรทำวัตรเย็น เสร็จแล้วท่านเดินจงกรมเป็นการส่วนตัว

เวลา ๒๑.๐๐ น. จำวัด (หรือบางคืนท่านจะนั่งสนทนาธรรมอบรมสั่งสอนพระเณร)^{๑๒๙}

สร้างกำแพงวัดด้วยกรวดหิน

พระครูบาศรีวิชัย ได้พาญาติโยม ไปเที่ยวเก็บเอาก้อนกรวด ตามเนินเขาและลำธาร ทั้งในที่ใกล้และไกล มารวบรวมไว้ในวัด แล้ววางเรียงกันขึ้นเป็นกำแพงรอบวัดทั้ง ๔ ด้านโดยมิได้ฉาบปูนแต่อย่างใด แล้วยังก่อเป็นกำแพงชั้นในอีก ๒ ชั้น เพื่อแยกเขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาสออกจากกัน ก้อนหินเหล่านั้นล้วนแต่หนักๆ ทั้งสิ้นและอยู่ห่างไกลจากวัด หนทางที่จะแบกหามเอาก้อนหินเหล่านั้นมา ก็ไม่ราบเรียบ เป็นหุบเขาเหวหลุ่มๆ ตอนๆ ไม่สะดวกแก่การเดินทาง โดยประการทั้งปวง แต่ด้วยศรัทธาอันแรงกล้าของตน แบกหามนำมา ด้วยกำลังกายอย่างเดียวโดยไม่ได้ใช้พาหนะล้อเกวียนอันใดเลย ไม่นานกำแพงหินนั้นก็สำเร็จบรรจบกันทั้ง ๔ ด้าน เพราะศรัทธาปสาทะของญาติโยมทั้งหลายที่เปรียบตั้งหยดน้ำหวานที่ไหลลงจากวงปัสตาด แม้ทีละหยดเล็กๆ ก็เต็มหม้อตาลจนได้ในที่สุด

ปฏิปทาของพระครูบาศรีวิชัย

พระครูบาศรีวิชัยเป็นพระที่มีกนน้อยสันโดษ จึงไม่มีการสะสมสิ่งใดๆ มุ่งทำความเพียรเจริญเมตตาภาวนา รักษาสิกขาวิสัยและประเพณีธรรม ตามที่ท่านได้เล่าเรียนมาจากครูบาอาจารย์ ไม่ติดใจใยดีในโลกธรรม ๘ ประการ เว้นสิ่งเสพติดต่างๆ เป็นต้นว่า หมากพลู บุหรี่ และฉันทแต่ฝักต้มใส่เกลือกับพริกไทยเพียงเล็กน้อย พอเลี้ยงอินทรีย์ไว้ไม่ให้เป็นอันตราย เพื่อได้อยู่บำเพ็ญสมณธรรมได้เนิ่นนาน บางทีก็ไม่ฉันข้าวถึง ๕ - ๖ เดือน จะฉันเพียงลูกไม้และหัวมันเท่านั้นอุเบกขาธรรม คุณธรรมข้อนี้จะหาได้ยากในบุคคลทั่วไป เมื่อความจริงปรากฏแก่สายตาสารณชนว่า พระครูบาศรีวิชัยเป็นผู้ทรงคุณธรรมข้อนี้อย่างเที่ยงตรง^{๑๓๐}

การเปลี่ยนผ่านของเหตุการณ์บ้านเมืองสมัยนั้น

พระครูบาศรีวิชัยเริ่มมีชื่อเสียงเป็นที่ลือชานปรากฏแก่คนทั่วไปนั้น ตกอยู่ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นช่วงที่ประเทศมหาอำนาจตะวันตก ๒ ชาตินี้ คืออังกฤษและฝรั่งเศส กำลังจะแบ่งกันยึดเอาประเทศสยามเป็นเมืองขึ้น เหมือนประเทศอื่นๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้พระองค์จึงเร่งพัฒนาประเทศชาติให้ทันสมัย โดยการนำเอาระบบการบริหารบ้านเมืองแบบตะวันตกมาใช้ เช่น การคมนาคมนี้ ว่ามีความสำคัญทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง การทหาร จึงได้เริ่มงานพัฒนาดังนี้

- ๑) สร้างทางรถไฟเพื่อการคมนาคมที่รวดเร็ว ในปี พ.ศ. ๒๔๓๕ ได้ว่าจ้างชาวเยอรมันเป็นวิศวกรสร้างทางรถไฟสายหลัก ๓ สาย คือ สายที่ ๑ จากกรุงเทพมหานครไปโคราช ถึงปี พ.ศ. ๒๔๓๗ ก็เปิดเดินรถไฟได้ จากโคราชแยกไปถึงจังหวัดหนองคายในปี พ.ศ. ๒๔๖๓ และไปถึงอุบลราชธานีปี พ.ศ. ๒๔๗๓ ส่วนสายที่

^{๑๒๙} จรัส โฆษณานันท์, พระครูบาเจ้าศรีวิชัยอริยสงฆ์แห่งล้านนา, หน้า ๒๖.

^{๑๓๐} วัดศรีโสดา พระอารามหลวง, กฐินพระราชทานประจำปี ๒๕๕๓, หน้า ๖ - ๗.

๒ ซึ่งเป็นสายเหนือได้ขิ้นมาถึงอุตรดิตถ์ปี พ.ศ.๒๔๕๒ แล้วต่อขึ้นไปจนถึงเชียงใหม่ปี พ.ศ.๒๔๖๔ และสายที่ ๓ จากกรุงเทพมหานครไปปีนัง เริ่มสร้างปี พ.ศ.๒๔๕๒ ไปสำเร็จใช้การได้ปี พ.ศ. ๒๔๖๕ รวมเป็นระยะทางรถไฟ ทั้งสิ้นในเวลานั้น ๓,๐๐๐ กิโลเมตร

เมื่อการสร้างทางรถไฟเชื่อมระหว่างเมืองหลวง กับหัวเมืองชั้นนอกเสร็จแล้ว การบริหารประเทศแบบสมัยใหม่ก็สามารถทำได้ทั่วถึงและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเก็บภาษีที่มีความรัดกุม และประเภททรายได้ และทรัพย์สินที่จะเก็บภาษีเพิ่มมากขึ้น นอกจากนั้นการบังคับใช้กฎหมายก็เป็นเช่นเดียวกัน ทั้งนี้บางอย่างได้นำไปสู่ความขัดแย้งเกิดเหตุการณ์ในบ้านเมือง ในช่วงปลายรัชกาล โดยเฉพาะตามหัวเมืองชั้นนอกหลายท้องที่ เช่น กบฏผีบุญที่ภาคอีสาน กบฏพระยาผาบที่ สันทราย ละกบฏเงี้ยว (โจรเงี้ยว) ที่เมืองลำปาง เมืองแพร่ เมืองสอง เมืองพะเยา ฯลฯ เกิดระส่ำระสายอยู่พักหนึ่ง เป็นเหตุการณ์ที่ไม่ห่างไกลกับสมัยพระครูบาศรีวิชัยนัก จึงเป็นเหตุให้ผู้ที่ทำหน้าที่บริหารบ้านเมืองระแวงสงสัยว่า พระครูบาศรีวิชัยจะนำประชาชนแข็งข้อต่ออำนาจของรัฐ พระสงฆ์ซึ่งแต่ก่อนไม่เคยผ่านการเกณฑ์ทหาร หลังจากประกาศใช้พระราชบัญญัติการเกณฑ์ทหารแล้ว ชายไทยทุกคนที่เข้าเกณฑ์ก็ต้องไปเกณฑ์ทหารหมด แม้จะเป็นพระภิกษุสามเณรก็ไม่ยกเว้น พระอภัยสารทระสังฆปาโมกข์ (วัดฝายหิน) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่องค์แรก ถึงกับเข้าไปต่อว่าเจ้าผู้ครองนคร เชียงใหม่เหล่านี้ล้วนแต่เป็นปัจจัยให้เกิดความระแวงเกี่ยวกับเรื่องกบฏ หรือการแบ่งแยกดินแดน เมื่อมีเหตุการณ์คล้ายๆ กัน เกิดขึ้นครั้งใด มักจะถูกสงสัยว่ามีพระสงฆ์หรือผู้มีบุญเป็นผู้นำ เพราะสามารถนำไปโยงเข้ากับเหตุการณ์เดิมที่ยังฝังใจประชาชนอยู่

เหตุการณ์ที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว เป็นขบวนการที่จะนำไปสู่ความเข้าใจผิดในปรากฏการณ์ บางอย่างที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้น เช่น มีการเล่าลือกันทั่วไปว่าพระครูบาศรีวิชัยเป็นผู้วิเศษ มีฤทธิ์พิศ ตาทิพย์ เดินบนน้ำได้ เป็นต้น และมวลชนเองไม่มีโอกาสจะได้รับข้อมูลข่าวสารที่เป็นจริง จากหน่วยงานราชการ จึงเป็นเหตุให้เกิดข่าวลือผิดๆ ขึ้นมาในชุมชนนั้นได้ และจากจุดเริ่มต้นไม่นานก็จะมี การแพร่กระจายไปสู่ชุมชนที่อยู่ห่างไกลออกไป ข่าวลือนั้นแพร่สะพัดออกไปไกลเท่าใด การแต่งเติมเรื่อง ไม่มีสีสันน่าเชื่อ ก็จะมีมากขึ้นเท่านั้น ในที่สุดพระครูบาศรีวิชัยก็ตกเป็นเป้าสายตาของฝ่ายเจ้าหน้าที่ บ้านเมืองซึ่งอาจจะมีความระแวงในเหตุการณ์ทำนองนี้อยู่แล้ว เพราะในช่วงเวลานั้น ข้าราชการที่ ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในท้องถื่นต่างๆ โดยเฉพาะในถิ่นที่ห่างไกลจะต้องระมัดระวังเป็นพิเศษเกี่ยวกับงานหลัก ๓ อย่าง คือ

๑. รักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง
๒. บังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพ
๓. เก็บภาษีอากรให้ได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย

การปฏิบัติตามนโยบายดังกล่าว บางครั้งก็ทำให้เกิดการเข้าใจผิดในตัว ผู้นำท้องถิ่นได้ บางกรณีถึงมีการต่อต้านในรูปแบบต่างๆ หากเจ้าที่บ้านเมือง เข้าไปสอบถามบุคคลที่เลื่อมใสใน พระครูบาศรีวิชัย ผู้ที่ถูกเจ้าหน้าที่สอบถาม ก็มักจะเข้าใจผิดว่า เจ้าหน้าที่มาเพื่อจะจับผิด เพราะใน ระยะแรกที่มีตัวแทนของรัฐออกไปประจำการอยู่ในชนบทนั้น มักจะได้รับการยอมรับว่าเป็นเจ้าหน้าที่มาคอยจับผิด แทนที่ชาวบ้านจะเข้าใจว่าเป็นผู้มาสร้างความเจริญให้ แต่จะเข้าใจเหมือนกันหมดว่า เป็นเจ้านาย หรือเป็นบุคคลคล้ออีกพวกหนึ่งที่ไม่ควรเชื่อใจ แม้จะสอบถามข้อมูลข่าวสารอะไร ก็มักจะ

ปิดบังไม่ให้ความร่วมมือ เพราะกลัวจะมายึดเอา หรือเอาไปเรียกเก็บภาษี ไม่เหมือนกับพระสงฆ์ที่ชาวบ้านให้ความเคารพและร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ

เมื่อมีการปฏิรูประบบการปกครองสงฆ์ ให้อยู่ในกฎระเบียบอันเดียวกัน ในรัชการนี้มีสมเด็จพระสังฆราช สิ้นพระชนม์แล้ว รัชกาลที่ ๕ ก็ไม่ทรงตั้งสมเด็จพระสังฆราชอีก แต่ทรงมอบหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชแก่พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงวชิรญาณวโรรส (พระยศขณะนั้น) ทำหน้าที่บริหารการคณะสงฆ์ต่อไป ส่วนการคณะสงฆ์ การศาสนา การศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณร ทรงเป็นพระราชอุระด้วยพระองค์เองทั้งสิ้น สมเด็จพระสังฆราชเป็นแต่อนุวัตรตามพระราชประสงค์เท่านั้น

ครั้นมาถึง ณ วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๓ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติ ต่อมาเหตุการณ์ก็แปรเปลี่ยนไป เมื่อพระองค์ทรงสถาปนาพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราชเจ้า แล้วทรงมอบพระราชอุระฝ่ายพระพุทธจักรถวายให้ทรงชี้ขาดทีเดียว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นแต่ทรงอนุวัตรตามสมเด็จพระสังฆราชเท่านั้น สิ่งที่สมเด็จพระสังฆราชเจ้าองค์ใหม่ทรงริเริ่ม ก็คือดำเนินการปฏิรูปการปกครองและการศึกษาของคณะสงฆ์ให้ทั่วสังฆมณฑล ต่อจากที่ได้เริ่มโดยการตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ในสมัย ร. ๕ แล้ว

๒) ตราพระราชบัญญัติเพื่อปฏิรูปการปกครองสงฆ์ เมื่อทางฝ่ายอาณาจักรได้ทำการปฏิรูปการปกครอง ตามอย่างนานาอารยประเทศแล้ว ทางฝ่ายศาสนจักรก็เช่นกัน พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงวชิรญาณวโรรสทรงเห็นความไม่เป็นเอภาพในวงการศาสนา โดยเฉพาะในหัวเมืองที่อยู่ห่างไกลจากเมืองหลวง การประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์ส่วนใหญ่ ยังย่อหย่อนและลักลั่นกันอยู่มาก จึงทรงคิดปฏิรูปการปกครองคณะสงฆ์ เพื่อให้มีความระเบียบเรียบร้อย เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั่วพระราชอาณาจักร จึงกราบทูลขอพระราชวินิจฉัยจากราชการที่ ๕ พระองค์ทรงเห็นชอบด้วย แล้วตราพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ในปี ร.ศ. ๑๒๑ ขึ้น และในการปฏิรูปการปกครองคณะสงฆ์ครั้งนั้น มีลักษณะคล้ายคลึงกับหารปกครองบ้านเมืองทีเดียว คือมีการปกครองตามลำดับชั้น มีองค์การสงฆ์ส่วนกลางที่เรียกว่ามหาเถรสมาคม เป็นคณะผู้บริหารสูงสุด โดยมีสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธาน สายการปกครองแบ่งออกเป็นเจ้าคณะหน เจ้าคณะมณฑล เจ้าคณะเมือง เจ้าคณะแขวงและเจ้าอาวาส ตามพระราชบัญญัติใหม่นี้ ตำแหน่งบริหารทุกตำแหน่ง ต้องได้รับการแต่งตั้งมาจากส่วนกลางทั้งสิ้น นับตั้งแต่ตำแหน่งเจ้าอาวาสขึ้นไป และตำแหน่งพระอุปัชฌาย์ซึ่งแต่เดิมนั้น เมื่อพระรูปโตมีพรรษาครบ ๑๐ แล้ว หากเจ้าหมวดมอบหมายแล้วก็สามารถเป็นพระอุปัชฌาย์ได้ พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ที่เพิ่งประกาศใช้นั้น และผลที่ตามมานั้นก็คือ

ก) พระจากส่วนกลางขึ้นไปจัดตั้งคณะ ในครั้งพระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงวชิรญาณวโรรส ได้จัดส่งพระราชาคณะ ๒ รูป คือ พระธรรมวโรดมและพระศรีสมโพธิ นำ กระแสพระบรมราชโองการ ขึ้นมาถึงนครเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ ฟ่านกอยู่ที่วัดเจติยหลวง กลางเมืองเชียงใหม่ ท่านได้ปรึกษากับเจ้าอินทวโรรส เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ ๘ จัดเลือกหาพระภิกษุที่รู้สีกขาบทวินัย แล้วตั้งเจ้าคณะเมือง จึงตั้งให้ครูบาดสภเจ้าอาวาสวัดฝายหิน ซึ่งเป็นพระเถระผู้ใหญ่ในวงการสงฆ์เชียงใหม่เป็นเจ้าคณะเมือง ตั้งครูบาโพธาวัตเชตุพน เป็นเจ้าคณะรอง เมื่อวางแผนอย่างการปกครองสงฆ์เสร็จเรียบร้อยแล้ว พระธรรมวโรดมกับพระศรีสมโพธิ ก็เดินทางกลับกรุงเทพฯ

ข) พระสังฆาธิการชาวเหนือไปรับตราตั้ง ต่อมาเมื่อไม่นาน ก็มีพระกระแสพระบรมราชโองการขึ้นมา ให้เจ้าคุณสุรศรีฯ เจ้าคณะเมือง วัดฝายหิน ได้รับพัดตามตำแหน่งยศ มีหน้าที่จัดการฝ่ายสงฆ์ ตามระเบียบใหม่ที่ตราไว้ในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ทุกแขวงทุกอำเภอ เสมอเหมือนกันหมด

ผลกระทบของพระราชบัญญัติใหม่ต่อพระสงฆ์ล้านนา

นับแต่บัดนั้น พระสงฆ์สามเณรทุกรูปต้องปฏิบัติตามพุทธบัญญัติและพระราชบัญญัติ ตามข้อบังคับ พระเนรรูปใดไม่ปฏิบัติตามข้อบังคับที่บัญญัติขึ้นใหม่ และตามสิกขาบทวินัยข้อหนึ่งข้อใด ผิดแผกไปจากพระราชกำหนดกฎหมายอย่างหนึ่งอย่างใด ต้องถูกฟ้องร้องตามโรงศาล ชำระตัดสิ้นความตามกฎหมายบ้านเมือง พระเนรทุกรูปต้องปฏิบัติตามระเบียบใหม่ และผู้ที่เคยพระอุปัชฌาย์แต่ก่อน ก็ต้องได้รับการแต่งตั้งใหม่ ถ้าหากยังฝ่าฝืนทำการบรรพชาอุปสมบทอยู่ก็ถือว่ามีความผิดตามพระราชบัญญัตินั้น นี้อีกที่มาแห่งความผิดของพระครูบาศรีวิชัยที่แท้จริง ไม่ใช่ความผิดที่ร้ายแรงหรือถือว่าเป็นโลกวิฆชะสำหรับพระสงฆ์ ยิ่งไปกว่านั้น ถ้าจักบวชสามเณรหรืออุปสมบทภิกษุก็ดี ต้องไปขอใบอนุญาตจากเจ้าคณะแขวง และนายอำเภอ ประจำท้องถิ่นนั้นๆ เสียก่อน ถ้าไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าคณะแขวงและนายอำเภอบวชให้ จะบวชไม่ได้ พระภิกษุสงฆ์ต้องอยู่ในระเบียบวินัย ตามพระราชบัญญัตินั้นอย่างเคร่งครัด ถ้าหากฝ่าฝืนจะมีการลงโทษทางวินัยและอาญา

ผลกระทบของพระราชบัญญัติใหม่ต่อพระครูบาศรีวิชัย

ครั้นอยู่มาถึงปีพุทธศกราช ๒๔๕๓ ต้นแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ เวลานั้นพระครูบาศรีวิชัยเป็นเจ้าของวัด ตำบลบ้านปาง ท่านจักทำบุญชวนเณรและอุปสมบทภิกษุหลวงหลายรูปท่านได้ไปขออนุญาตต่อเจ้าคณะแขวงลี้และนายอำเภอลี้ ครั้งที่ ๑ และครั้งที่ ๒ ก็ไม่ได้รับอนุญาตและใกล้เวลาจะเข้าพรรษาอยู่แล้ว ท่านก็รำพึงว่า การบรรพชาอุปสมบทตามประเพณีแต่โบราณนั้น ไม่เป็นการเกี่ยวข้องกับนายอำเภอและอุปัชฌาย์นอกหัวหมวดได้ นอกจากบิดามารดา ซึ่งเป็นผู้ปกครองโดยตรง ถ้าบิดามารดาอนุญาตแล้วและผู้จักบรรพชาอุปสมบทนั้น ไม่เข้าหาสออยู่เรือนเปียและเป็นลูกหนี้แห่งท่านผู้ใดแล้ว ก็ไม่มีข้อห้ามในญัตติจตุตถกรรมวาจาข้อหนึ่งข้อใดก็สามารถอุปสมบทเป็นพระภิกษุได้ ก็ไม่เห็นว่ามีผิดกับสิกขาบทวินัยข้อใด จัดว่าเป็นชินบุตร เป็นศิษย์ของพระพุทธองค์เดียวกัน ก็นับว่าเป็นบุญกุศลยิ่งแล้ว ดังนั้นจึงได้จัดการบวชสามเณรและอุปสมบทพระหลายรูป ทั้งนี้ มิใช่ว่าพระครูบาศรีวิชัยต้องการจะทำหน้าที่เป็นอุปัชฌาย์ต่อไป หรือต้องการฝ่าฝืนกฎระเบียบของคณะสงฆ์ แต่หากเป็นเพราะผู้ที่จักบวชแต่ละท่านต้องการจะบวชกับพระครูบาศรีวิชัยเท่านั้น โดยเฉพาะผู้ที่บิดามารดาขอร้องให้บวช หรือแม้แต่พระล้านนารุ่นหลังบางรูปที่ไม่ได้บวชกับพระครูบาศรีวิชัย ก็ยังอ้างตนว่าเป็นลูกศิษย์ของท่าน เมื่อผู้เขียนถามดูก็ได้ความพระรูปนั้นเรียนเอาวิธีฝึกกรรมฐานจากพระครูบาศรีวิชัย ผ่านการเข้าสมาธิ เมื่อจิตเป็นสมาธิดีแล้วพระครูบาศรีวิชัยก็ยังจะมาปรากฏในนิมิต สอนวิธีฝึกกรรมฐานให้เหมือนกับท่านยังมีชีวิตอยู่ แม้พระครูบาศรีวิชัยจะถูกคุมตัวไปสอบสวนหลายครั้ง แต่ก็ยังมีผู้มาร้องให้ท่านบวชให้ จนกระทั่งใกล้วาระสุดท้ายแห่งชีวิตของท่าน พระลูกศิษย์รูปสุดท้ายของท่าน ดูเหมือนจะเป็นหลวงปู่โง่นโสรโย แห่งวัดพระพุทธบาทเขารวก จังหวัดอุดรธานี มาขอบวชเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๐ ก่อนพระครูบาศรีวิชัยมรณภาพหนึ่งปี หลวงปู่โง่นได้

เล่าถึงสาเหตุที่ต้องมาบวชกับพระครูบาศรีวิชัยไว้ตอนหนึ่งว่าเมื่ออายุได้สิบกว่าปี ท่านเดียร์มองเซ (Dermonsh) ผู้มีหุ่นใหญ่ในบริษัท และใหญ่ในทางการเมือง ในด้านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ขอไปเป็นบุตรบุญธรรมแล้วนับถือศาสนาคริสต์ จนอายุได้ ๒๕ ปี

เมื่อกลับเมืองไทยแม่ก็ขอร้องให้ถือศาสนาพุทธ จึงขึ้นไปทางเหนือถิ่นเดิมของแม่ ก็รู้สึกวุ่นวาย ในความเป็นมาของตุ๊เจ้าองค์หนึ่งคือ ตุ๊เจ้าครูบาศรีวิชัย เพราะในชีวิตของท่านได้ต่อสู้ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม สังคม แต่ท่านก็มีแต่เรื่องถูกจับกุมคุมตัว มาสอบที่กรุงเทพฯ ถึง ๕ ครั้ง ทำให้น่าเลือนไส เพราะปฏิปทาของท่านองค์นี้เป็นที่ยอมรับคำสอนทางฝ่ายคริสต์ เพราะพระคริสต์ท่านสอนว่าพระเจ้าเป็นเจ้าเกิดมาเพื่อประโยชน์ของชาวโลก ได้เสียสละความสุขส่วนตัว เพื่อความอยู่รอดของมวลมนุษยชาติ เป็นชีวิตที่มีค่า จึงตัดสินใจบวชปีแรกฝ่ายมหานิกาย อยู่กับตุ๊เจ้าครูบาศรีวิชัย ได้รับโอวาทว่า ชีวิตที่มีแก่สังคมเราต้องฆ่าตัวเอง คือฆ่าความเห็นแก่ตัว ฆ่ากิเลส ต่อคุณจะเป็นคนที่ร่ำรวย มั่งมีศรีสุข แต่คุณอย่าติดมัน ทรัพย์สมบัติคือทุกข์ ยศคือตัวผี ผีหลอกสังคมเขาหลอกให้ติดมัน สรรเสริญคือตัวมาร สุขเป็นโลกียะ คือตัวหลุมเลนในส้วม พระอริยเจ้าท่านเบื่อหน่ายเหม็นเน่า เจ้าจงจำไว้เน้อ แต่อย่าลืมเรื่องเวรกรรมที่ทำไว้ มันจะเป็นเงาตามตัวตามสนองผล

การที่พระครูบาศรีวิชัย เป็นพระอุปัชฌาย์กุลบุตร เมื่อมีผู้มาขอร้องให้ท่านบวชให้นี้ ดูเหมือนจะเป็นความผิดที่ร้ายแรง เพราะนำไปสู่ความระแวงสงสัยเข้าใจผิดว่า พระครูบาศรีวิชัยตั้งตนเป็นผู้นำหมู่คณะแยกไปเป็นเอกเทศ ไม่ขึ้นกับคณะสงฆ์กระแสหลัก แม้จะถูกจับไปได้ส่วนและกักขังอยู่ที่วัดพระธาตุหรือภูษัย ก็ยังมีพระเถระและฆราวาสญาติโยมไปห้อมล้อม หลากชาติหลายภาษาทั้งใกล้ไกลพากันทำบุญกับท่านมากขึ้น หามีผู้ใดกระหน่ำซ้ำเติมท่านไม่ อยู่มาวันที่ ๑๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๒ นายพลโทหม่อมเจ้าบวรเดชอุปราช มาพบเข้าจึงรับสั่งให้หลวงประสาคติชน คุณเอาพระครูบาศรีวิชัยลงมากรุงเทพฯ เมื่อออกจากเชียงใหม่ มีคนตามส่งถึงจังหวัดลำพูนประมาณ ๘๐ คน และจากลำพูนก็มีผู้ตามไปส่งประมาณ ๕๐ คน ยังได้ชี้แนะว่า “เมื่อมีผู้นิยมนับถือพระองค์นี้มากเช่นนี้ เชื่อว่าทางราชการคงมีความยินดีรับรองเอาพระองค์นี้ไว้ แนะนำสั่งสอนให้มีความรู้ในพระพุทธศาสนาดีแล้ว จัดส่งขึ้นไปส่งสอนที่จังหวัดเชียงใหม่ ทางพระพุทธศาสนาคงจะมีความเจริญรุ่งเรืองต่อไป ดังนั้นพระครูบาศรีวิชัย จึงได้ลงไปกรุงเทพฯ

ข้อกล่าวหาและการจับกุมพระครูบาศรีวิชัย

นับแต่ได้จัดตั้งเจ้าคณะพระสังฆาธิการ ทำหน้าที่ปกครองหมู่สงฆ์ในภาคเหนือแล้ว ความขัดแย้งระหว่างพระครูบาศรีวิชัยกับเจ้าคณะท้องถิ่นดูจะมีมากขึ้นตามลำดับ นอกจากนี้ยังมีข่าวลือใส่ร้ายป้ายสีพระครูบาศรีวิชัยไปต่างๆ นานา ดังได้กล่าวมาบ้างข้างต้น จนในที่สุดความขัดแย้งนั้นก็สุกงอง จนพระครูบาศรีวิชัยถูกเจ้าหน้าที่บ้านเมืองกล่าวหา และจับกุมไปกัก ที่เกิดจากปฏิปทาแบบเถรตรงของพระครูบาศรีวิชัย จะขอนำมาเสนอเฉพาะที่มีหลักฐานชัดเจน ดังนี้^{๑๓๑}

๑. สาเหตุที่ถูกตั้งข้อกล่าวหาและอภิรณห์ครั้งที่ ๑ ในปี พ.ศ. ๒๔๕๑ พระครูบาศรีวิชัย สิริวิชัย อายุได้ ๓๐ ปี บวชได้ ๑๐ พรรษา เป็นพระเถระผู้มีความรู้ดีทั้งปริยัติและปฏิบัติทรงศีลาจารวัตรงดงามสะอาดบริสุทธิ์ มั่นคงในพระรัตนตรัย เคร่งครัดในไตรสิกขา ตั้งใจรักษาสมณสัญญาไว้เท่า

^{๑๓๑} วัดศรีโสดา พระอารามหลวง, กฐินพระราชทานประจำปี ๒๕๕๓, หน้า ๑๓ - ๑๘.

ชีวิตท่านเป็นที่เคารพศรัทธาของบรรดาประชาชนในเขตตำบลแม่ตืน (บ้านปาง) ก่อนเข้าพรรษาของปี นั้นชาวบ้านจึงนำลูกหลานมาขอบวชกับท่าน ท่านพระครูบาศรีวิชัยได้ไปแจ้งให้เจ้าคณะแขวงลี้ทราบ ว่าก่อนเข้าพรรษาจะมีคนมาบวชที่วัดบ้านปาง จึงขออนุญาตบวชให้ลูกหลานชาวบ้านเพื่อเป็นการ ฉลองศรัทธา และขอความเมตตาจากท่านเจ้าคณะแขวงไปช่วยเป็นพระอุปัชฌาย์ในทำพิธีบวชครั้งนี้ ให้ด้วย ทางเจ้าคณะแขวงลี้ตอบว่า “อนุญาต” ให้บวชได้ตามความประสงค์ เพื่อความเจริญมั่นคงแห่ง พระพุทธศาสนา ขอให้ท่านจงรีบกลับไปเตรียมงานเตรียมการให้เรียบร้อย เมื่อถึงวันงานจะเข้าไปร่วม ทำพิธีให้เมื่อเตรียมการเตรียมงานเสร็จเรียบร้อย พระครูบาเจ้าศรีวิชัยไปแจ้งให้เจ้าคณะแขวงทราบ อีกครั้ง ว่าสิ่งต่าง ๆ ได้เตรียมไว้เรียบร้อยแล้ว เจ้าคณะแขวงรับทราบด้วยวาจา และบอกว่าจะ ไปร่วมงานอย่างแน่นอนท่านไม่ต้องร้อนใจ!

แต่เมื่อถึงวันที่ได้นัดหมายกันไว้ เจ้าคณะแขวงกลับไม่ไปตามสัญญา รอเท่าไรก็ไม่เห็นมา เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าถ้าไม่บวชในวันนั้น เลื่อนงานออกไปจะไม่ทันวันเข้าพรรษา พระครูบาศรีวิชัย จึงตัดสินใจบวชให้ลูกหลานชาวบ้านในวันนั้น เพราะตามหลักพระธรรมวินัยนั้น เมื่อภิกษุรูปใดเป็น พระเถระ คือ มีพรรษา ๑๐ ขึ้นไป ย่อมให้การบรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตรได้ โดยไม่ขัดต่อคำสอน ของพระพุทธเจ้า ในเวลานั้นพระครูบาศรีวิชัยได้ยึดถือตามหลักพระธรรมวินัย ทำพิธีบรรพชา อุปสมบทแก่กุลบุตร ซึ่งบวชเป็นพระภิกษุ ๒ รูป เป็นสามเณร ๘ รูป ด้วยเจตนาอันบริสุทธิ์และหวัง ความเจริญรุ่งเรืองมั่นคงของบวรพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

ทางฝ่ายสงฆ์ คือ พระครูมหารัตนนาร (พระมหาอินทร์) ผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะแขวงลี้ (อันเป็นตำแหน่งที่แต่งตั้งตามบทบัญญัติแห่ง พ.ร.บ.ลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.๑๒๑) และ เจ้าหนานบุญเตียง นายอำเภอลี้รู้เข้าก็มีโทสะเดือดดาลอย่างยิ่ง เจ้าคณะแขวงและนายอำเภอลี้จึง ร่วมกันตั้งข้อกล่าวหาและอธิกรณ์ให้พระครูบาศรีวิชัยว่าเป็น “พระอุปัชฌาย์เถื่อน” เพราะพระครู บาศรีวิชัย ไม่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็น “พระอุปัชฌาย์” อย่างถูกต้องตาม พ.ร.บ.การปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.๑๒๑ (พ.ศ.๒๔๔๕) ข้อกล่าวหามูลคดีครั้งนี้พระครูบาศรีวิชัยถูกตำรวจบุกเข้าไปจับกุมที่วัดบ้าน ปางและนำตัวไปกักขังไว้ที่ วัดลี้หลวง ตำบลลี้ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน เป็นเวลา ๔ วัน ๔ คืน

จำพรรษาที่วัดเชียงยืน ๑ พรรษา

เนื่องจากเป็นความผิดครั้งแรก เจ้าคณะจังหวัดจึงได้แต่ “ว่ากล่าวตักเตือนและสั่งกำชับว่า อย่าได้กระทำผิดอย่างนี้อีก” หลังจากสอบสวนเสร็จแล้ว ขณะนั้นใกล้วันเข้าพรรษา เจ้าคณะจังหวัด จึงสั่งให้พระครูบาศรีวิชัยอยู่จำพรรษาที่วัดเชียงยืน ๑ พรรษา เพื่อให้ศึกษาระเบียบต่างๆ ทั้งของสงฆ์ และของบ้านเมือง เมื่อออกพรรษาแล้วท่านรีบเดินทางกลับสู่สำนักวัดบ้านปางเพื่อสั่งสอนอบรมศิษย์ และปฏิบัติกิจของสงฆ์ตามปกติหลังจากเหตุการณ์ร้ายผ่านพ้นไปท่านตั้งใจบำเพ็ญสมณธรรมเคร่งครัด ยิ่งกว่าเดิม โดยการเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามแนวคำสอนที่ได้รับมาจากพระครูบาอุปละ ท่าน ปฏิบัติบำเพ็ญภาวนาจริงจังอย่างต่อเนื่องจนชาวบ้านเลื่องลือกันไปต่างๆ นานาว่าท่านได้สำเร็จ อภิญญาในขั้นสูง^{๑๓๒}

^{๑๓๒} ภูษิสส์ไชย บงกชผ่องอำไพ : พุทธอินันตะ ผลชัยอรุณ, ครูบาเจ้าศรีวิชัยนักบุญแห่งล้านนาครูบา คีลธรรม, หน้า ๒๓ - ๒๔.

๒. สาเหตุถูกตั้งข้อกล่าวหาและอธิกรณ์ครั้งที่ ๒ หลังจากเหตุการณ์ครั้งแรกผ่านไปได้เพียง ๓ ปี คือ ใน พ.ศ.๒๔๕๔ พระครูบาศรีวิชัย อายุได้ ๓๓ ปี พระครูมหารัตนาร (พระมหาอินทร์) เจ้าคณะแขวงลี้ ได้มีคำสั่งให้เจ้าอาวาสวัดต่างๆ ไปประชุมที่วัดลี้หลวง เพื่อจะแจ้งข้อราชการและซักซ้อมความเข้าใจเกี่ยวกับพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ให้พระภิกษุสามเณรทั่วไปได้ยึดถือปฏิบัติเป็นแบบเดียวกันอย่างเคร่งครัด

พระครูบาศรีวิชัยไม่ได้ไปเพราะอยู่ในช่วงปฏิบัติกรรมฐานอย่างเข้ม เจ้าอาวาสวัดอื่นๆ อีกหลายวัดในตำบลแม่ตื่น (บ้านปาง) ก็พากันนิ่งเฉยเสียไม่ไปประชุมตามหนังสือสั่งการนั้นด้วย

พระครูบาศรีวิชัยถูกตั้งข้อกล่าวหาและอธิกรณ์ว่า “เป็นกบฏในพุทธจักร ยุยงให้พระวัดอื่น ๆ กระทำการกระด้างกระเดื่องต่อการปกครองคณะสงฆ์” ทางฝ่ายปกครองของบ้านเมืองได้ส่งตำรวจไปจับกุมท่านที่วัดบ้านปาง และนำตัวท่านเข้าสู่เมืองลำพูนไปยังวัดมหาวัน เพื่อให้เจ้าคณะจังหวัดลำพูนพิจารณาสอบสวนความผิดตามข้อกล่าวหาของเจ้าคณะแขวงลี้

พระครูบาศรีวิชัยถูกตำรวจจับกุมโดยอ้างว่ากระทำผิด พ.ร.บ.ลักษณะการปกครองสงฆ์ ถูกส่งตัวให้เจ้าคณะจังหวัดลำพูนพิจารณาสอบสวนความผิดตามข้อกล่าวหาของเจ้าคณะแขวงลี้ที่วัดมหาวัน เมืองลำพูน เจ้าคณะจังหวัดจึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นไต่สวน สอบสวนข้อเท็จจริงกับพระครูบาศรีวิชัย ก็ได้รับคำตอบว่า ท่านเพลิดเพลิดกับการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน จนลืมวันเวลานัดประชุม และท่านจะเอาเวลาว่างที่ไหนไปยุ่งสงเสริม ปลูกพระตมพระวัดอื่นๆ ได้ ในเมื่อท่านกำลังมุ่งมั่นอยู่กับการเจริญวิปัสสนา อีกประการหนึ่งการไม่ไปร่วมประชุมสงฆ์ในครั้งพุทธกาลก็ไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีความผิดทางกฎหมายบ้านเมืองคณะกรรมการฝ่ายสงฆ์ที่เจ้าคณะจังหวัดแต่งตั้งขึ้นเป็นการเฉพาะกิจได้ใช้เวลาในการไต่สวนมูลคดี อยู่ ๓๐ วัน ได้ข้อสรุปอย่างเป็นเอกฉันท์ว่าเป็นมูลคดีที่หมุมหมิมไร้สาระ หากความผิดไม่ได้ จึงมีมติให้ปล่อยตัวพระครูบาศรีวิชัยกลับสู่สำนักวัดบ้านปาง

๓. สาเหตุที่ถูกตั้งข้อกล่าวหาและอธิกรณ์ครั้งที่ ๓ ในปีเดียวกันนั้น คือ พ.ศ.๒๔๕๔ เจ้าคณะแขวงลี้ได้ออกคำสั่งให้พระศรีวิชนำพระสงฆ์สามเณรในความปกครองไปเข้าร่วมประชุมเพื่อรับฟังคำสั่งแจ้งเกี่ยวกับ พ.ร.บ.การปกครองคณะสงฆ์ อีก แต่พระครูบาศรีวิชัยไม่ได้ไปตามนัด ถูกตั้งข้อกล่าวหาว่า “ทำผิดต่อพระราชบัญญัติการปกครองสงฆ์ ขัดขึ้นคำสั่งของเจ้าคณะแขวงลี้ และยุยงพระอธิการวัดต่าง ๆ ให้ประพฤติตาม” ซึ่งเป็น ข้อกล่าวหาเดิม จนเป็นมูลคดีและถูกยกขึ้นเป็นอธิกรณ์ทางฝ่ายบ้านเมืองนำตำรวจไปจับกุมและควบคุมตัวไปสอบสวนที่เมืองลำพูนอีกครั้ง ถูกตั้งคณะกรรมการสอบสวนอธิกรณ์

ครั้งนี้ พระครูศีลวิลาส รับหน้าที่เป็น ประธานคณะกรรมการ แทนเจ้าคณะจังหวัดลำพูน คณะกรรมการได้มีมติลงโทษ ดังนี้

๑. ให้ถอดพระครูบาศรีวิชัยออกจากเจ้าอาวาสวัดบ้านปาง เป็นเพียงพระลูกวัด
๒. ให้ถอดพระครูบาศรีวิชัยออกจากเจ้าคณะหมวด ไม่ให้เป็นพระอุปัชฌาย์อีกต่อไป
๓. ให้กักบริเวณไว้ที่วัดพระธาตุหริภุญชัยเวลา ๑ ปี และลงทัณฑ์บนไว้ห้ามมิให้กระทำความผิดในลักษณะอย่างนี้อีก

พระครูศีลวิลาส ประธานคณะกรรมการได้ตักเตือนว่าโทษ ๓ ข้อนี้ ถ้าไม่ยอมรับความผิด จะถูกกักขังถึง ๒ ปี โดยอุปนิสัยและคุณธรรมพระครูบาศรีวิชัยท่านไม่เป็นคนกระด้างกระเดื่องอยู่แล้ว

ท่านก็ยอมรับโทษเพื่อให้เรื่องทุกอย่างได้จบๆ กันไป จึงถูกกักบริเวณไว้ ๑ ปีที่มุมกำแพงชั้นใน ของวัด พระธาตุหริภุญชัย

ในโทษที่ท่านได้รับนั้น ท่านก็ไม่ได้สะทกสะท้านหวั่นไหวอะไร ยังคงมีกำลังใจสงบนิ่ง ยิ้มแย้มแจ่มใสไหว้พระสวดมนต์ของท่านตามปกติ เหมือนไม่มีเรื่องร้ายอะไรเกิดขึ้น ขณะนั้นท่าน อายุได้ ๓๓ ปี เมื่อถูกกักขังครบ ๑ ปี ท่านก็ได้รับการปล่อยตัวให้เป็นอิสระ ได้กลับไปยังวัดบ้านปางตามเดิม โดยมีศรัทธาประชาชนไปรอรับตัวท่านกันอย่างล้นหลาม

จากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้ท่านได้รับความรัก ความศรัทธาจากประชาชนมากยิ่งขึ้นเป็นทวีคูณ ทั้งคนเมือง ชาวเขา ชาวดอย กะเหรี่ยง พม่า ไทยใหญ่ต่างร่วมแรงร่วมใจจัดงานฉลองอิสรภาพของท่านกันอย่างตึกตึกใจ นับตั้งแต่บัดนั้นประชาชนก็หลั่งไหลกันมาชุมนุมฟังธรรม รับโอวาท เรียนกรรมฐานกับท่านที่วัดบ้านปางทุกวันมิได้ขาด พระสงฆ์สามเณรภายในวัดก็มีเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนเป็นที่จับตาฟังเลื่องลือของทางฝ่ายอาณาจักรมีนายอำเภอเป็นต้น

๔. สาเหตุถูกตั้งข้อกล่าวหาและอิทธิฤทธิ์ครั้งที่ ๔ เหตุการณ์ที่ถูกตั้งข้อกล่าวหาและอิทธิฤทธิ์ครั้งที่ ๔ ได้เกิดขึ้นในปี พ.ศ.๒๔๕๔ เช่นเดียวกัน แต่ห่างจากเหตุการณ์ครั้งที่ ๓ เพียง ๔ เดือนเศษ ในปี พ.ศ.๒๔๕๔ นี้ พระครูบาศรีวิชัย ได้รับหนังสือสั่งการจากเจ้าคณะแขวงลี้จำนวน ๒ ฉบับ

๑. ให้พระครูบาศรีวิชัยสำรวจบัญชีพระภิกษุสามเณรหัววัดต่างๆ ในตำบลแม่ตืน รายงานให้เจ้าคณะแขวงลี้ทราบด่วนตามกำหนด

๒. ให้วัดทุกวัดทำซุ้มประตูและตามประทีปโคมไฟ ประดับช่อตุง ธงทิว ตีฆ้อง กลอง ระฆัง กังสดาล เพื่อสมโภชในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ เสด็จขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติในวันที่มีพิธีราชาภิเษก (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้เสด็จสวรรคตเมื่อวันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ.๒๔๕๓ และในปี พ.ศ.๒๔๕๔ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นดำรงสิริราชสมบัติ เป็นรัชกาลที่ ๖ ในพระบรมราชจักรีวงศ์)

แต่พระครูบาศรีวิชัยไม่ได้ทำตามคำสั่งทั้ง ๒ ฉบับ เจ้าคณะแขวงกับนายอำเภอ ลี้ จึงเรียกตัวพระครูบาเจ้าศรีวิชัยไปยังวัดลี้หลวงอีก เพื่อสอบสวนเหตุที่กล้าขัดขืนคำสั่ง แต่ก็ไม่สามารถลงโทษแก่ท่านได้ เพราะท่านให้เหตุผล ข้อที่หนึ่งว่า “ท่านถูกถอดออกจากเจ้าอาวาสและหัวหมวดเสียแล้ว จึงไม่ใช่หน้าที่” ข้อสอง...ท่านให้เหตุผลว่า “การตามประทีปโคมไฟ ประดับช่อตุง ธงทิว ตีฆ้อง กลอง ในวัดวาอารามพระเจ้าแผ่นดินจะได้รับประโยชน์อันใด การชุมนุมกันไหว้พระสวดมนต์ถวายพระพรชัยแด่องค์มหากษัตริย์เป็นกิจวัตรเหมาะสมกับสงฆ์โดยแท้” พอได้ยินเหตุผลทั้ง ๒ ข้อของพระครูบาศรีวิชัย ท่านพระครูเจ้าคณะแขวง และนายอำเภอ ลี้ จึงถามพระศรีวิชัยทันทีว่า “ตอบอย่างนี้คิดจะเป็นกบฏต่อบ้านเมืองและจะกระด้างกระเดื่องต่อการปกครองคณะสงฆ์ใช่ไหม” เมื่อเจ้าคณะแขวงกับนายอำเภอ ลี้ เอาผิดกับท่านไม่ได้ก็ปล่อยตัวท่านให้กลับวัดบ้านปางตามเดิม

ในช่วงนี้สานุศิษย์ของท่านเพิ่มจำนวนมากขึ้นอย่างผิดหูผิดตา เพราะว่าชาวเขา ชาวดอย ได้เดินทางมาฝากเนื้อฝากตัวเป็นศิษย์ท่านกันเรื่อยๆ หลั่งไหลกันมาจากทั่วทุกสารทิศ สำนักวัดบ้านปางเนื่องแน่นไปด้วยนักศีลนักบุญที่นับถือแบบอย่างข้อวัตรปฏิบัติปฏิบัติปฏิบัติของพระครูบาเจ้าศรีวิชัย จนเกิดข่าวเลื่องลือกันไปต่าง ๆ นานาว่าพระศรีวิชัยและสานุศิษย์คิดการร้ายต่อแผ่นดิน

๕. สาเหตุถูกตั้งข้อกล่าวหาหรืออิทธิฤทธิ์ครั้งที่ ๕ และคำสั่งขับไล่ เนื่องจากมีข่าวเล่าลือกันมาตลอดว่าพระครูบาศรีวิชัยและสานุศิษย์ตั้งกองกำลังขึ้นภายในวัดบ้านปาง เจ้าคณะแขวงจึง

ร่วมกับนายอำเภอลี้ตั้งขอกล่าวหาให้พระครูบาศรีวิชัยจำนวน ๘ ข้อ นับเป็นขอกล่าวหาหรืออหิกรณครั้งที่ ๕ ของชีวิตท่าน แล้วส่งคำฟ้องไปยังเจ้าคณะจังหวัดลำพูน เมื่อพระครูญาณมงคล เจ้าคณะจังหวัดได้รับคำร้องเรียนจากเจ้าคณะแขวงและนายอำเภอลี้ ท่านเจ้าคณะก็ส่งรายงานต่อไปให้ข้าหลวงเมืองลำพูน และเจ้าจักรคำขจรศักดิ์ เจ้าผู้ครองนครลำพูนทราบตามลำดับ

ขอกล่าวหาทั้ง ๘ ข้อ มีดังต่อไปนี้

๑. พระครูบาศรีวิชัยตั้งตัวเป็นพระอุปฌาย์ บวชกุลบุตรโดยไม่มีใบอนุญาต
๒. พระครูบาศรีวิชัยไม่อยู่ในการบังคับบัญชาของพระครูมหารัตนนาคร เจ้าคณะแขวงลี้
๓. พระครูบาศรีวิชัยไม่เข้าร่วมประชุมตามคำสั่งการของเจ้าคณะแขวงลี้
๔. พระครูบาศรีวิชัยไม่ประดับธงทิว ช่อ ตุง ตีฆ้อง กลอง จุดประทีปโคมไฟในวโรกาสพิธีราชาภิเษกที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นเสวยราชสมบัติ ถือว่าเป็นกบฏต่อแผ่นดิน
๕. พระครูบาศรีวิชัยล่วงทัณฑ์บนที่ให้ไว้กับพระครูศีลวิลาส
๖. พระครูบาศรีวิชัยไม่ยอมสำรวจบัญชีพระสงฆ์สามเณรตามคำสั่งการเจ้าคณะแขวงลี้
๗. เจ้าคณะแขวงลี้นัดประชุม เจ้าอธิการวัดทั้งปวงในแขวงของตน เจ้าอธิการทั้งหลายไม่ไป เพราะเอาเยี่ยงอย่างพระครูบาศรีวิชัย

๘. เล่ากันว่า พระครูบาศรีวิชัยเป็นผีบุญมีตาบฝึกทองคำ ๑ เล่ม ตกลงมาจากอากาศสู่แท่นบูชา พระครูบาศรีวิชัยเก็บไว้บูชา พระครูบาศรีวิชัยเดินบนน้ำได้โดยไม่เปียก และเดินสูงกว่าพื้นดินได้ ๒ ศอก

เจ้าคณะแขวงและนายอำเภอลี้ ได้นำหลักฐานต่างๆ ส่งฟ้องโดยอ้างความผิดตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.๑๒๑^{๑๓๓}

สิ่งก่อสร้างภายใต้การนำของพระครูบาศรีวิชัย

- สร้างวัดจามศรีทรายมูลบุญเรืองบ้านปาง อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน เป็นวัดแรก เดิมนั้นเปลี่ยนชื่อเป็นวัดบ้านปาง
- สร้างวิหารพระพุทธ ในพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน
- สร้างวิหารพระเจ้าทันใจในพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน
- สร้างวิหารพระอัฐรสในพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน
- สร้างวิหารพระมหาจักร์จายในพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน
- สร้างวัดแม่ตื่น อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน
- สร้างวัดแม่เทย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน
- สร้างวัดดอยก้อม อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน
- สร้างพระเจดีย์ วัดหัวขัว อำเภอกู่ช้าง
- สร้างวิหารจัตุรมุขครอบพระบาท วัดพระพุทธบาทตากผ้า อำเภอป่าซาง
- สร้างวัดกำแพงวัดป่าพลู อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน
- สร้างวัดวังหลวงอำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน

^{๑๓๓} ภูชีสส์ไชย บงกชผ่องอำไพ : พุทธถิ่นนันทะ ผลชัยอรุณ, ครูบาเจ้าศรีวิชัยนักบุญแห่งล้านนาครูบาศีลธรรม, หน้า ๒๕ - ๒๗.

- สร้างวัดกุหลาบ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน
- สร้างวิหารวัดพระนอนม่อนช้าง อำเภอป่าซางจังหวัดลำพูน
- สร้างวิหารวัดจามเทวี อำเภอมือง จังหวัดลำพูน
- สร้างสะพานข้ามแม่น้ำปิงระหว่าง อำเภอมือง จังหวัดลำพูนกับ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ทางราชการใช้ชื่อว่า สะพานศรีวิชัย
- สร้างวิหารและพระเจดีย์ วัดบ่อไก่อ๊ จังหวัดลำปาง
- สร้างวิหาร วัดแก้วดอนเต้า จังหวัดลำปาง
- สร้างวิหาร วัดป่าขาม อำเภอมือง จังหวัดลำปาง
- สร้างวิหาร วัดพระยืม อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง
- สร้างพระเจดีย์ วัดป่าตาล อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง
- สร้างวัดม่วงคำ บ้านศรีลังกา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
- สร้างพระเจดีย์ วัดดอยกู่ อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง
- สร้างวัดม่อนอักษิวิหาร อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง
- ซ่อมแซมเสริมสร้างพระธาตุช่อแฮ จังหวัดแพร่
- สร้างวิหารพระเจ้าตนหลวงทุ่งเอี้ยง จังหวัดพะเยา
- สร้างพระวิหารและเสริมสร้างพระเจดีย์ พระธาตุดอยตุง จังหวัดเชียงราย
- สร้างวิหาร วัดน้ำอกรู อำเภอป่าเย็บ จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- ซ่อมแซมเสริมสร้างพระเจดีย์ พระธาตุดอยเกิง อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่
- สร้างพระเจดีย์ พระเกตุ แก่งสร้อย อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่
- สร้างพระวิหารครอบรอยพระพุทธรูป พระบาทแก้วเข้า อำเภอฮอด
- สร้างพระวิหารครอบรอยพระพุทธรูปพระบาทยั้งหวีด อำเภอสันป่าตอง
- สร้างพระวิหารครอบรอยพระพุทธรูป พระบาทเมาะ อำเภอดอยเต่า
- สร้างพระเจดีย์ วัดทุ่งต้อม อำเภอสันป่าตอง
- สร้างพระเจดีย์วัดบ่อแก้ว อำเภอสันป่าตอง
- สร้างพระเจดีย์วัดแม่เคียน อำเภอสันป่าตอง
- สร้างวิหารวัดพระนอนแม่ปูคำ อำเภอสันกำแพง
- สร้างวิหารวัดข้าวแทนหลวง อำเภอสันทราย
- สร้างพระเจดีย์วัดแม่ดอกแดง อำเภอดอยสะเก็ด
- สร้างวัดพระนอนขอนม่วง อำเภอแมริม
- สร้างวิหารครอบรอยพระพุทธรูป พระบาท ๔ รอย อำเภอแมริม
- สร้างเจดีย์วัดปางมะโอ อำเภอแม่แตง
- สร้างวิหารวัดศรีบรรพต อำเภอแม่แตง
- สร้างวิหาร วัดถ้ำเชียงดาว อำเภอเชียงดาว
- ซ่อมแซมพระเจดีย์ พระธาตุสบฝาง อำเภอแม่เมาะ
- สร้างวิหารวัดพระธาตุดอยคำอำเภอมืองเชียงใหม่
- สร้างวิหารวัดเชียงมั่น อำเภอมืองเชียงใหม่

- สร้างวิหารและซ่อมแซมพระเจดีย์ วัดพระสิงห์ อำเภอเมืองเชียงใหม่
 - สร้างวิหารและซ่อมแซมพระเจดีย์ วัดสวนดอก อำเภอเมืองเชียงใหม่
 - สร้างวัดศรีโสดา อำเภอเมืองเชียงใหม่ (วัดศรีโสดา เป็นวัดที่พระครูบาศรีวิชัย นักพัฒนาและนักบุญแห่งล้านนาไทยเป็นผู้สร้างขึ้น เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๗ ในขณะที่ก่อสร้างทางขึ้นดอยสุเทพ ด้วยเกียรติคุณและบุญบารมีของท่าน วัดศรีโสดา รุ่งเรืองมาตามลำดับ หากพูดถึงท่านพระครูบาศรีวิชัยก็ต้องนึกถึงวัดศรีโสดา พูดถึงวัดศรีโสดาก็ต้องนึกถึงท่านพระครูบาศรีวิชัย เพราะเป็นคู่บุญบารมีกันมาตลอด ในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ โครงการพระธรรมจาริกได้ขอใช้วัดศรีโสดา เป็นที่ตั้งโครงการและเปิดศูนย์อบรมพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรชาวเขาขึ้น วัดศรีโสดาจึงเป็นสถานศึกษาเล่าเรียนและอบรมจิตใจของเยาวชนตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา
- วัดศรีโสดาเป็นวัดราษฎร์ แต่เดิมเรียกว่าวัดโสดา เพื่อเป็นการเชิดชูเกียรติพระครูบาศรีวิชัย ในฐานะเป็นผู้สถาปนาวัดนี้จึงเปลี่ยนชื่อเป็นวัดศรีโสดา จากการที่วัดศรีโสดาเป็นที่ตั้งของสำนักงานโครงการพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาคและได้รับการคัดเลือกจากกรมการศาสนาให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างในปี พ.ศ.๒๕๑๔ จากนั้นในปี พ.ศ.๒๕๔๒ เป็น ๑ ใน ๙ วัดทั่วประเทศที่ถูกคัดเลือกให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่นเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษาครบ ๖ รอบ ๗๒ พรรษา)
- สร้างถนนขึ้นดอยสุเทพ วัดพระธาตุดอยสุเทพ อำเภอเมืองเชียงใหม่^{๑๓๔}

จบฉากชีวิตนักบุญผู้ยิ่งใหญ่แห่งล้านนา

พระครูบาศรีวิชัยมีโรคประจำตัวหลายอย่าง พอเริ่มลงมือสร้าง สะพาน พระครูบาศรีวิชัยได้ไม่กี่วัน ท่านก็เริ่มอาพาธหนักที่วัดจามเทวี และได้ละสังขารด้วยอาการสงบ เมื่ออายุได้ ๖๐ ปี ๘ เดือน ๑๐ วัน ณ วัดบ้านปาง เมื่อวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๘๑ เวลา ๒๔ นาฬิกา ๕ นาที กับ ๓๐ วินาที ด้วยอาการสงบ และก่อนที่จะถึงวาระสุดท้ายท่านได้สั่งว่า “หากเรามรณภาพแล้ว อย่าเอาซากศพเราไว้ในเขตวัดเป็นอันขาด เพราะเป็นเขตของพระรัตนตรัย อย่าเอาซากศพอันเป็นปฏิกุศลไปตั้งวางยังสถานที่อันสูงส่งและบริสุทธิ์ และอย่าเอาศพของเราไปไว้ด้านทิศตะวันตกของวัด” มีผู้เล่าสืบๆ กันมาท่านได้สั่งอีกว่า “ถ้าไม่ยากให้ร่างเราเปื่อยเน่าให้เอาน้ำผึ้งกรอกปากเรา ๒ ขวด” คณะศิษย์ได้เก็บศพไว้ที่วัดบ้านปางเป็นเวลา ๑ ปี ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๘๔ จึงนำกลับไปไว้ที่วัดจามเทวีอันเป็นวัดสุดท้ายที่ท่านพำนักรักษาอาพาธของท่าน ถึงปี พ.ศ. ๒๕๘๙ จึงได้จัดพิธีพระราชทานเพลิงศพ พระพิมลธรรม (อจ อาสภมหาเถระ) ในระหว่างที่ถูกถอดจากสมณศักดิ์ ได้เดินทางขึ้นมาธุดงค์ที่เชียงใหม่เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งเป็นสังฆมนตรีว่าการปกครอง ได้พิจารณาเห็นว่า พระครูบาศรีวิชัย เป็นผู้ทำคุณประโยชน์แก่พระศาสนามาก สมควรได้รับพิธีพระราชทานเพลิงศพเหมือนพระที่มีสมณศักดิ์จึงให้เจ้าคณะทำเรื่องขอพระราชทานเพลิงศพ หลังประชุมเพลิงเสร็จ อัฐิพระครูบาศรีวิชัย ถูกแบ่งไปบรรจุ

^{๑๓๔} ๘.ธรรมรักษ์, ตามฮีตดอยฮอย ครูบาศรีวิชัย, หน้า ๘๒ - ๘๕.

เจดีย์ไว้ที่ ๑) วัดบ้านปาง ๒) วัดจามเทวี ๓) วัดสวนดอก และ ๔) ที่ดอยงัม เขตต่อแดนระหว่าง
อำเภอสันกำแพงกับจังหวัดลำพูน^{๑๓๕}

๒.๕.๒ วิธีสร้างงานและบทบาทของพระครูบาศรีวิชัย สิริวิชัย

วิธีสร้างงานของพระครูบาศรีวิชัย จะเริ่มจากการเลือกสถานที่ที่จะไปสร้างหรือบูรณะก่อน ซึ่งเป็นไปได้ ๒ กรณี คือ พระครูบาศรีวิชัยท่านเลือกเอง หรือมีผู้มานิมนต์ท่านไปในกรณีหลังนั้นต้องได้รับความเห็นชอบจากท่านด้วย แต่อย่างไรก็ตามส่วนใหญ่มักถูกตัดสินด้วยการแสดงนิมิต สถานที่ที่พระครูบาศรีวิชัยเดินทางไปบูรณะมักจะเป็นวัดที่มีประวัติความเป็นมาในเชิงประวัติศาสตร์ หรือเกี่ยวข้องกับเรื่องราวของพระพุทธเจ้า และส่วนใหญ่จะเป็นสถานที่ที่มีสภาพชำรุดทรุดโทรม รกร้าง และขาดการดูแลเอาใจใส่ ดังตัวอย่างเช่น วัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่ จากการสอบถามพระสงฆ์ซึ่งเคยร่วมงานกับพระครูบาศรีวิชัย กล่าวว่าก่อนที่พระครูบาศรีวิชัยจะเข้าไปบูรณะนั้น วัดสวนดอก มีสภาพรกร้าง ตัววิหารเหลือหลักฐานเฉพาะแนวเสา การทำงานจะเริ่มจาก เมื่อทำการตกลงที่จะทำการสร้างได้แล้ว ท่านก็จะเดินทางไปที่นั่นพร้อมกับลูกศิษย์ที่ติดตามไปด้วย ระหว่างเส้นทางจะมีผู้คนที่ทราบข่าวจะมาทำบุญกับท่าน หรือบางคนก็นำลูกหลานมาขอบวชกับท่าน เมื่อถึงที่หมายท่านก็จะไป “นั่งหนัก” ซึ่งหมายถึงการนั่งเป็นประธาน เพื่อบริจาคสิ่งของหรือเงิน เพื่อนำมาใช้ในการก่อสร้างตลอดช่วงเวลาที่สร้างงาน และภายหลังจากที่งานสำเร็จก็จะจะมีการทำบุญใหญ่ เรียกว่างานปอยหลวง เป็นขั้นตอนสุดท้าย^{๑๓๖}

การสาธารณูปการในการดำเนินชีวิต

ท่านภิกษุปัญญานันทะ พูดถึงพระครูบาศรีวิชัย มีความตอนหนึ่งว่า “คนเราทุกคนมุ่งทำอะไร ก็จะได้ประโยชน์ตนบ้างประโยชน์ผู้อื่นบ้าง สำหรับพระครูบาศรีวิชัยประโยชน์ตนไม่มีเพราะท่านมิได้เป็นพระคณาธิการ ท่านเป็นแต่เพียงพระของประชาชนเท่านั้น ชีวิตของท่านเป็นอยู่เพื่องานสาธารณะอย่างเดียว คำว่าเห็นแก่ตนนั้นไม่มีในปทานุกรมแห่งใจของท่านจึงปรากฏว่าท่านย้ายไปโน่นมานี่บ่อยๆ ทุกแห่งที่ไปก็มุ่งไปทำประโยชน์ เมื่อไปถึงแล้วก็ลงมือทำทันที พอทำเสร็จแล้วก็เดินทางไปที่อื่นต่อไปอีก โดยไม่ต้องกังวลต่ออะไรทั้งสิ้น ท่านมีปฏิปทาคล้ายนกที่มีแต่ปีกหาง ชอบโฉบบินไปตามสบายใจ ถ้ามองดูถึงสาธารณะประโยชน์ที่ท่านได้ทำไว้แล้ว มิใช่สิ่งเล็กน้อยเป็นสิ่งที่ชาวพุทธควรปลื้มใจ ในการที่พระชนาตมีใจเป็นโพธิสัตว์ได้เกิดมาในโลก” เมื่อพักผ่อนอยู่ที่บ้านปางได้สองสัปดาห์ พระครูบาศรีวิชัยก็นึกถึงวัดพระธาตุหริภุญชัยลำพูน อันเคยเป็นที่กักขังตนเมื่อครั้งต้องโทษ วิหารอันเก่าแก่อยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรม ด้วยสร้างมานานับเวลาอันยาวนาน ในที่สุดพระครูบาศรีวิชัยก็ตกลงที่จะซ่อมแซมพระบรมธาตุจึงขออนุญาตต่อเจ้าคณะจังหวัดและเจ้าคณะผู้ครองนครลำพูนแล้วป่าวร้องต่อประชาชน บรรดาศรัทธาทิ้งหลาย พอทราบข่าวต่างมีความยินดี และให้ความร่วมมือ พระครูบาศรีวิชัยได้จัดการซ่อมแซมเพิ่มเติมหน้าวิหาร และองค์พระบรมธาตุที่ปรักหักพังลงรัก

^{๑๓๕} วัดศรีโสดา พระอารามหลวง, **กฐินพระราชทานประจำปี ๒๕๕๓**, หน้า ๓๗ - ๓๘.

^{๑๓๖} นายชาวนรงค์ ศรีสุวรรณ, การศึกษาวิหารที่สร้างในกระบวนการครูบาศรีวิชัย พ.ศ.๒๕๔๗ - ๒๕๘๑, (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๘๐), หน้า ๒๑.

ลวดลายหน้าวิหารและทำการปิดทองอย่างสวยงาม ในการบูรณะครั้งนี้ ปรากฏว่าสิ้นเงินไปถึงสามแสนสองหมื่นสองพันห้าร้อยรูป (เทียบรูปปีละประมาณ ๘๐ สตางค์) นอกจากนี้ยังได้สร้างโรงครุบกานอีก สิ้นเงินหนึ่งพันสองร้อยรูป เงินที่สร้างครั้งนี้ได้มาจากความศรัทธาเลื่อมใสโดยใจจริงทุกบาททุกสตางค์พระครุบาศรีวิชัยไม่ได้ออก เพราะท่านมีแต่บาตรและจีวร งานซ่อมแซมคราวนี้สำเร็จลงอย่างราบรื่นในปี พงศ. ๒๔๖๓ เดือน ๖ ขึ้น ๖ ค่ำ และได้จัดงานปอยฉลองกันอย่างมโหฬาร นี่เป็นงานครั้งสองของพระครุบาศรีวิชัยสำเร็จลงอย่างงดงาม จากการร่วมมือของประชาชน

พระครุบาศรีวิชัยพักอยู่ที่วัดพระธาตุหริภุญชัย จนถึงเดือน ๗ ขึ้น ๒ ค่ำ จึงเดินทางกลับบ้านปางพองฝั่งฟ้าออกพรรษาในปีเดียวกันนี้ พระครุบาศรีวิชัยก็ออกจากบ้านปางอำเภอลี ไปสร้างพระเจดีย์ดอยเก็ง ซึ่งอยู่ในอำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ การสร้างเจดีย์ดอยเก็งครั้งนี้ ประชาชนทั้งในอำเภอฮอด และอำเภอใกล้เคียง ได้บริจาคร่วมทำบุญถึง ๑๖,๘๓๔ รูป ใช้เวลาสร้างประมาณสองเดือนเศษก็เสร็จเรียบร้อยได้จัดการฉลองสมโภชเสร็จก็เดินทางไปพักผ่อน พร้อมกับสั่งสอนประชาชนที่ดอยเต่าหนึ่งคืน รุ่งขึ้นไปพักที่พระบาทเกาะตะมะแล้วจึงเดินทางกลับบ้านปางในวันรุ่งขึ้นพร้อมทั้งสานุศิษย์ติดตาม แต่พอถึงบ้านแทนที่ท่านจะพักผ่อนกลับดำเนินงานก่อสร้างพระเจดีย์ที่วัดต่อไปจนสำเร็จ พร้อมกับทำบุญทำทาน อุทิศส่วนกุศลให้แก่ปู่ย่าตายาย ฝ่ายนางอุสาห์ โยมแม่ซึ่งอยู่มาได้ด้วยความผาสุกทั้งนี้อาจเป็นด้วยบารมีของพระครุบาศรีวิชัย ที่มีคนเคารพเลื่อมใส นางได้เข้าพักพึ่งรสพระธรรมในยามชรา ไม่เดือดร้อนด้วยประการทั้งปวง จนอายุของนางย่างเข้า ๗๐ เศษ ในขณะที่ พระครุบาศรีวิชัย กำลังทำการบูรณะพระธาตุหริภุญชัยอยู่นั้น นางกลับล้มป่วยลงด้วยโรคชราซึ่งเป็นไปตามวัยสังขารที่ตราครุฑมา ในที่สุดนางก็สิ้นใจด้วยอาการอันสงบ โดยไม่มีโอกาสได้เห็นชายผ้าเหลืองของลูก พระครุบาศรีวิชัยนั้น เมื่อทราบข่าวการจากลาไปอย่างไม่มีวันกลับมาอีกของโยมแม่ ท่านก็สงบนิ่งสวดมนต์ภาวนาให้วิญญาณของโยมแม่ไปสู่สุคติ ท่านถือว่าเป็นธรรมดาของโลกจึงไม่มีอาการเศร้าโศก เมื่อมีเกิดก็ต้องมีตาย มีรักก็ต้องมีซึ่งสังขารเป็นสิ่งแปรปรวน ไม่มีผู้ใดสามารถอยู่ค้ำฟ้าได้สังขารเป็นสิ่งที่มนุษย์ยืมมาใช้ชั่วคราว บางคนก็สังขารช้า บางคนก็สังขารเร็ว ทั้งๆ ที่มนุษย์รู้ดี ก็ยังจะอดที่จะโลภจะหลงไม่ได้ สูงศักดิ์ศรีหรือต่ำต้อยอย่างไร จุดหมายปลายทางคือเชิงตะกอน บทเรียนนี้มีไว้สอนให้มนุษย์จดจำ แต่มนุษย์ส่วนมากก็ช่างเป็นคนช่างลืม โลกนี้จึงยุ่งยาก หาความสงบไม่ได้ แล้วพระครุบาศรีวิชัย ก็จัดงานศพโยมแม่อย่างพอสมควรแก่อัตภาพหลังจากนี้ได้เดินทางมาพักที่จังหวัดลำพูนในวงการสงฆ์ไม่มีทำที่ว่าจะสนใจต่อท่านในเรื่องความผิดอีกเพราะท่านก็พยายามทุกอย่าง ที่จะปฏิบัติให้อยู่ในวินัยและข้อบังคับทุกอย่าง

บรรลุลถึงปี พ.ศ. ๒๔๖๕ คุณงามความดีของท่านเลื่องลือแพร่หลาย เข้าไปในหมุยงซึ่งเป็นพวกนอกศาสนามีผีเป็นพระเจ้าที่นับถือ แต่ในภายหลังได้หันมานับถือพระพุทธศาสนาเพราะพระครุบาศรีวิชัยนี้แหละที่เป็นผู้กลับใจเขาเหล่านั้น ท่านได้นำเอาพระพุทธศาสนาอันเป็นแสงสว่างแห่งชีวิตไปมอบให้จนเป็นที่เลื่อมใสในหมู่ชาติพันธุ์ ขณะที่พักอยู่ในจังหวัดลำพูนนั้น ชาวได้ทราบไปถึงพะเยาว่าท่านเป็นนักก่อสร้างที่สามารถเป็นพิเศษเพราะเป็นการก่อสร้างที่ไม่ต้องลงทุนอะไรจะมีผู้นำมาให้อย่างเหลือเฟือเพื่อจนใช้ไม่หมดชาวพะเยาจึงเดินทางมาจากจังหวัดเชียงใหม่มาหาท่านให้ไปช่วยท่านสร้างวิหารพะเยาทุ่งเอี้ยงท่านรับนิมนต์ด้วยความยินดี แต่ก่อนถึงเชียงใหม่ทางเดินทางผ่านจังหวัดเชียงใหม่ เมื่อถึงวัดป่าแดงพระครุศรีวิชัยได้มอบเงินจำนวนหนึ่งให้เจ้าอาวาสวัดป่าแดงให้จัดสร้างหอธรรมด้วยว่าหอธรรมของวัดนี้ ชำรุดทรุดโทรมไปไม่มีใครเหลียวแล ที่อำเภอพะเยานั้น ได้

จัดการต้อนรับอย่างมโหฬารมีการทำข้อมอย่างงดงามในขนาดเดียวกันการบริจาคก็เริ่มต้นผู้ที่มีเงินมากก็บริจาคมากที่สุดแต่กำลังของตนการนำเงินมาถวายท่านนั้นไม่ทราบว่ามีจำนวนเท่าใดเพราะทุกคนนำไปโยนใส่ปิบซึ่งก็เต็มทั้งสองปิบ หลังจากนั้นได้สองวันท่านก็เริ่มบัญชาการให้ทายกทายิกาทั้งหลายจัดการรื้อพระวิหารพะเยาหลังเก่าด้วยความสามัคคีอย่างดีเลิศวิหารได้ถูกรื้อเสร็จเรียบร้อยภายในสองวันนับวันเป็นการทำงานที่เข้มแข็งรวดเร็วอย่างน่าดูหลังจากนี้ต่อมาอีกห้าวันก็จัดการหล่อเสาและก่อฝาดผนังทั้งนี้ไม่มีการจ้างทุกคนทำด้วยความสมัครใจและเต็มใจ บรรดาผู้ที่มาร่วมงานมีเป็นจำนวนมากจนแทบจะหาที่ว่างไม่ได้การสร้างพระวิหารสูง ๙ วา ๒ ศอก จึงสำเร็จลงในระยะเวลาอันสั้นหลังจากนี้ได้มีการสร้างอุโบสถอีกหลังหนึ่ง และศาลารอบวัดรวมทั้งศาลาทานอีกสองหลังเมื่อทุกอย่างเสร็จท่านยังสร้างกำแพงรอบพระธาตุจอมทองอีกจนเสร็จเรียบร้อย การก่อสร้างครั้งนี้รวมสิ่งของในการใช้ก่อสร้าง คือปูนซีเมนต์ ๒๕ ถัง, ทองคำเปลวจำนวน ๒๗,๖๒๕ แผ่น, น้ำรัก ๑๐,๐๐๐ ถัง ค่าใช้จ่ายในการสร้างสิ่งต่างๆ ๙๖๑ รูป สิ่งเหล่านี้มาจากแรงศรัทธาบริจาคของราษฎร

หลักการสาธารณูปการทางสังคม

กิตติศัพท์แห่งการบำเพ็ญความดีในงานก่อสร้างของพระครูบาศรีวิชัย รู้ไปถึงเจ้าแก้วนวลรัฐ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ซึ่งก่อสร้างสะพานนวลรัฐสำเร็จลงได้ไม่นานเจ้าแก้วนวลรัฐเคยดำริจะซ่อมแซมวัดพระสิงห์ ซึ่งอยู่ในภาพทนต์โรม ด้วยเป็นวัดที่สร้างมานานถึง ๖๐๐ กว่าปีแล้ว แต่การสร้างครั้งนี้จะต้องใช้ทุนทรัพย์มาก ผู้ที่จะทำการสำเร็จไม่มีใครจะดีไปกว่าพระครูบาศรีวิชัย เพราะท่านเป็นที่เคารพเลื่อมใสของประชาชนทั่วล้านนาไทย เมื่อปรึกษากันเป็นที่ตกลงกันดีแล้ว ในปี พ.ศ. ๒๔๖๗ จึงได้ไปอาราธนาพระครูบาศรีวิชัย ที่พะเยาแจ้งเจตจำนงในการจะปฏิสังขรณ์วัดพระสิงห์ พระครูบาศรีวิชัยทราบดังนั้นก็รับด้วยความยินดีท่านรีบเดินทางมายังวัดพระสิงห์ทันที ประชาชนที่ทราบข่าวการมาของนักบุญพระศรีวิชัย ก็บังเกิดความศรัทธาร่วมกันไปยังวัดพระสิงห์ผู้ที่จนทรัพย์มีแต่ร่างกายก็เอากำลังเข้าช่วย พวกที่มีทุนทรัพย์ก็ใช้ทุนทรัพย์แทนกำลังกาย

พระครูบาศรีวิชัยเดินทางมาวัดพระสิงห์ด้วยมือเปล่า แต่ว่าบัดนี้งานที่ต้องใช้ทั้งแรงงาน แรงเงินก็เริ่มต้นขึ้นแล้ว ใครจะเชื่อบ้างใหม่ว่า หากเป็นบุคคลธรรมดาอื่นๆ แล้ว จะสร้างจะก่อสร้างให้สำเร็จโดยน้ำเงินอย่างเดียว แต่พระครูบาศรีวิชัยสร้างวัดสำเร็จ เพราะแรงศรัทธาของประชาชนอันเป็นผลสำเร็จที่น่าทึ่งน่าคิดทั้งนี้เพราะตลอดเวลาของศตวรรษที่ผ่านมา ยังไม่เคยปรากฏชื่อของใครที่ได้จารึกถึนามันไว้ในประวัติศาสตร์ ว่าทำงานสำเร็จได้อย่างพระครูบาศรีวิชัย เมื่อการถากถางเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ท่านก็สั่งให้รื้อวิหารเก่าซึ่งใกล้พังลงก่อน โดยคิดจะสร้างขึ้นใหม่ ขณะที่ขุดดินเพื่อจะตั้งเสาใหม่นั้นก็ปรากฏว่าได้ขุดไปพบแผ่นทองคำมีน้ำหนักถึง ๓๖๐ บาท ยังความปลื้มปิติให้แก่ประชาชนเป็นที่ยิ่งความเลื่อมใสในตัวพระครูบาศรีวิชัยก็เพิ่มขึ้นทวีคูณคนทั้งหลาย ต่างก็พากันนำทรัพย์มาร่วมถวายสมทบทุนสร้างพระวิหาร บางรายเสียสละถึงเป็นจำนวนมากหมื่นบาททำให้การก่อสร้างดำเนินไปอย่างรวดเร็วขึ้น เพียงชั่วระยะเวลาอันสั้นพระครูศรีวิชัยก็สร้างวิหารปฏิสังขรณ์พระเจดีย์และหอไตรปฏิภนที่ซำรุทนต์โรมก็ซ่อมแซมให้อยู่ในสภาพสวยงามมั่นคงทั้งกำแพงที่หักพังก็ได้การปรับให้เป็นรูปใหม่เรียบร้อยทุกประการ

การสร้างซ่อมแซมวัดพระสิงห์ครั้งนี้ ผู้ที่เป็นกำลังสำคัญหนึ่งได้แก่นายห้างหลวง อนุสาสุนทร ซึ่งเคยเลื่อมใสศรัทธาพระครูบาศรีวิชัยมาตั้งแต่เดิม หลวงอนุสาสุนทร พร้อมด้วยบุตรธิดาได้

ร่วมใจกันบริจาคก้อนหนึ่ง จ้างนายช่างก่อสร้างกุฏิให้โบกซีเมนต์ ก่อเสาเป็นฝากระดานอย่างงดงาม พร้อมกับจัดหาเครื่องภาชนะสำหรับใช้สอยให้เป็นที่พักของพระครูบาศรีวิชัย และในเวลาเดียวกันนี้ก็ ยังสร้างศาลาอีกหลังหนึ่ง เวลาว่างไปอีกสองปี แม้การซ่อมสร้างวัดพระสิงห์จะเรียบร้อย พระครูบาศรีวิชัยก็ยังคงพำนักอยู่ ณ วัดพระสิงห์ พระครูบาศรีวิชัยเห็นเจดีย์เก่าอยู่องค์หนึ่งอยู่เหนือวิหาร เป็นเจดีย์ที่มีสภาพทรุดโทรม ยังความไม่สวยงามให้แก่สถานที่จึงสั่งให้คนจัดการรื้อออกขณะชุดเจดีย์ออกนั้น ได้พบผอบทองคำบรรจุอัฐิ จึงสันนิษฐานว่าเป็นอัฐิของพระราชบิดาของพระเจ้าผายูผู้สร้างวัดพระสิงห์ ดังปรากฏในพระราชประวัติ ว่าถูกเงือกกัดจนสวรรคต ซึ่งพระเจ้าผายูได้อัฐิมาบรรจุไว้ดังกล่าวข้างต้น ทั้งนี้จะเป็นเพราะบุรพคุณของท่านพระครูบาศรีวิชัย ที่เคยอุปถัมภ์ วัดพระสิงห์มาแต่ชาติปางก่อน จึงบันดาลให้มาพบสิ่งเหล่านี้

ในขณะที่จำพรรษาอยู่วัดพระสิงห์นั้น บรรดาผู้ทราบข่าวก็รีบเดินทางมุ่งหน้าข้ามจังหวัดนำสิ่งของปัจจัยมาถวายเป็นจำนวนมากมาย คิดแล้วเงินที่นำถวายท่านนั้น ตกวันละไม่น้อยกว่า ๒๐๐ ถึง ๔๐๐ รูปี ทั้งสิ่งของหรือเงินที่ท่านได้รับ ก็หาได้ยึดถือหรือเบียดบังเป็นของตนไม่ได้ นำออกใช้สอยในการซ่อมแซมวัดพระสิงห์ด้วยมืออันบริสุทธิ์แม้แต่सानุศิษย์ของท่านทุกคน ก็ไม่ยอมให้ปากบอนหรือมือเน่า สิ่งของต่างๆ ที่เหลือก็แจกจ่ายในหมู่ผู้ยากจนเชิญใจจนหมด อย่างไรก็ตามแม้ปัจจัยประชาชนนำมาถวายเป็นจำนวนมากก็จริง แต่คนที่มากินมาใช้ก็ดูจะเพิ่มจำนวนมากขึ้นสิ่งของต่างๆ จึงร่อยหรอลงไปค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างประเภทลวดลาย ที่ต้องการฝีมือดีก็ต้องจ้างในราคาแพง รู้สึกลัวว่าอาจทำให้เงินขาดแคลนลงได้^{๑๓๗} ชีวิตของพระครูบาศรีวิชัยเต็มไปด้วยการทำงาน ซึ่งบางคนอาจเรียกว่างานขึ้นสมองก็ได้ การทำงานของท่านทำที่เดียวหลายๆ แห่ง ต้องระเห่ร้อนเดินทางอย่างไม่มีเวลาได้พักผ่อน ทุกๆ ลมหายใจของท่านคืองาน ไม่ว่าจะเข้าตู่หรือตีกตี้น ท่านพึงพอใจเสมอที่จะต่อสู้กับงาน ท่านเป็นคุณนักรักศานาจารย์ของผู้ยิ่งใหญ่สมัยนี้ นี่คือเกียรติคุณของวีรบุรุษในผ้ากาสาวพัสตร์ซึ่งมีกำเนิดมาจากโคลนสาปควาย แต่แล้วคนทุกชั้นนับแต่เจ้าครองนครลงมาถึงชาวบ้าน ต้องกราบไหว้ด้วยความเคารพจากใจจริง^{๑๓๘} ในด้านพระธรรมคำสอน พระครูบาศรีวิชัยได้สร้างไว้เป็นจำนวนมาก ขณะเริ่มงานก่อสร้างวัดพระสิงห์อยู่ ท่านมีความสนใจในพระธรรม ทำการค้นคว้าทั้งชาดกและวิสุทธิธรรม ซึ่งในระหว่างปี ๒๔๖๙ ถึงปี ๒๔๗๑ ท่านมอบให้พระจินนำภิกษุซึ่งเป็นศิษย์ที่รักเป็นผู้รวบรวม จ้างช่างเขียนพร้อมกับปิดทองซึ่งเป็นธรรมเทศนาอยู่ในหีบธรรมวัดพระสิงห์ และอยู่ตามวัดตามตำบลต่างๆ ดังนี้ วินัยทั้งห้า ๑๐ มัด มี ๑๗๐ ผู้ก, นิกาย ๕ มัด มี ๖๙ ผู้ก, อภิธรรมคัมภีร์ ๗ มัด มี ๑๒๒ ผู้ก, สุตสังคหะ ๗ มัด มี ๗๖ ผู้ก, สมันตปาสาชิต ๔ มัด มี ๔๕ ผู้ก, วิสุทธิมรรค ๓ มัด ๗๖ ผู้ก, ธรรมที่คัดไว้ ๑๗๒ ผู้ก, กรรมวาจา ๖ มัด ๑๐๔ ผู้ก, วรมรรค ๒๓๕ มัด ๒,๗๒๖ ผู้ก เมื่อรวมค่าสร้างแลค่าเขียน เป็นจำนวนเงิน ๔,๓๒๑ รูปี เราจะเห็นว่าการสร้างธรรมะเป็นขึ้นเป็นอันของ พระครูบาศรีวิชัยมีจำนวนไม่น้อยเลย^{๑๓๙}

^{๑๓๗} บุรี รัตนา, ครูบาศรีวิชัย นักบุญแห่งลานนาไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ผ่านฟ้าพาณิชย์, ๒๕๑๘), หน้า ๘๐ - ๘๐.

^{๑๓๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๒.

^{๑๓๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๓-๙๔.

การสาธารณูปการกับการเข้าถึงความหลุดพ้น

ในฐานะนักบุญแห่งล้านนา ผู้มีข้อวัตรปฏิบัติที่แสดงออกให้บุคคลทั่วไปได้พบเห็น และสัมผัสได้อย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน คือ การที่พระครูบาศรีวิชัยนั้นได้ปฏิบัติตนบำเพ็ญเพียรภาวนา ลึกขานวินัยตามรอยของพระบรมศาสดาด้วยข้อวัตรปฏิบัติ ส่งเสริมให้บุคลิกภาพของท่านมีความน่าเลื่อมใสเป็นอย่างมากอันเป็นลักษณะพิเศษที่เรียกว่า “ตนบุญ” และด้วยจริยวัตรอันเคร่งครัดที่ปรากฏให้บุคคลทั่วไปได้พบเห็น ทำให้เกิดความศรัทธา ความเคารพนับถือ และลักษณะของความสันโดษ เคร่งครัดในการรักษาศีลและวินัย ละเว้นสิ่งที่ไม่ควรกระทำเป็นสิ่งที่สามารถสร้างศรัทธาแก่ผู้ที่ได้พบเห็นเป็นอย่างมาก^{๑๔๐} จากการบำเพ็ญบุญบารมีด้านตนบุญแล้ว ท่านยังบรรลุนิพพานอันวิเศษของตนบุญ ได้จากการที่มีผู้ให้ความเคารพเลื่อมใสศรัทธา และยกย่องท่านในการบำเพ็ญบุญ ด้วยคำอธิษฐานบารมี “ขอให้ได้ถึงซึ่งพระธรรมที่ยึดเหนี่ยวไว้คือ พระนิพพานสิ่งเดียว” การได้ตั้งสัจจะอธิษฐานเป็นสัจจะวาจาที่มั่นคงที่มั่นคงเพื่อความสำเร็จ ซึ่งนับได้ว่าได้มีความสำคัญมาก เพราะได้แสดงถึงความสอดคล้องกับบุคลิกภาพของผู้ที่ถูกยกย่องว่าเป็นนักบุญแห่งล้านนา^{๑๔๑}

โดยข้อวัตรปฏิบัติของพระครูบาศรีวิชัย ได้ส่งเสริมให้ลักษณะอันน่าเลื่อมใสของท่านได้อยู่ในจิตใจของคณะศรัทธาประชาชนที่เคารพเลื่อมใสท่านเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะชาวพื้นเมืองและกลุ่มชาติพันธุ์ที่ได้ออมรับนับถือพระครูบาศรีวิชัยที่เรียกว่า “ตนบุญแห่งล้านนา” อันเป็นกลุ่มแรกก็ว่าได้ และตนบุญของท่านที่ได้สร้างสมมาแต่ชาติปางก่อน และผลบุญซึ่งยังประโยชน์สุขให้แก่ท่าน และสามารถแบ่งปันให้กับผู้อื่นได้ ตนบุญของท่านจึงเป็นที่น่าสนใจที่แสดงออกให้เห็นถึงคุณสมบัติพิเศษที่สามารถทำให้กับผู้อื่นได้ ประกอบกับความเชื่อของชาวล้านนาที่ถูกนำมาเรียก ผู้มีบุญกับพระครูบาศรีวิชัย สิริวิโยว่า “ตนบุญ”^{๑๔๒} ท่านมีแต่ความเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาและมีความเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของผู้ที่ให้ความศรัทธา “ตนบุญ” ที่ได้ปรากฏในแต่ละท้องถิ่นของทุกกลุ่มในสังคมล้านนา อาจจะมีภาพลักษณ์ ของพระครูบาศรีวิชัย หรือที่รู้จักกันในนาม “ตนบุญผู้วิเศษ”

ในฐานะนักบุญที่มาจากความเป็นนักบุญที่มีความประหลาดดี ปฏิบัติดี มีข้อวัตรปฏิบัติที่งดงามมีอำนาจพิเศษเหนือกว่ามนุษย์ ความศรัทธาของผู้คนที่เชื่อว่าตนบุญคือผู้วิเศษ ที่มีความสามารถในการบูรณปฏิสังขรณ์ให้สำเร็จโดยอาศัยฐานความศรัทธาของผู้คนที่ได้พบเห็นความเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดวิธีการของ “ตนบุญ” มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพและความศรัทธาของคนในสังคมล้านนา ในการจาริกแสวงบุญและบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม โบราณสถาน ศาสนสมบัติของพระพุทธศาสนาอันเก่าแก่ ความเชื่อในคำสอนของศาสนาพุทธชาวล้านนาเชื่อว่าการทำดียอมได้รับผลดีตอบแทน เช่น การทำบุญทำนุบำรุงพุทธศาสนา ก็จะทำให้ผู้ทำบุญพบแต่สิ่งที่ดีงาม คิดสิ่งใดก็สมปรารถนา เชื่อในเรื่องนิพพาน เชื่อว่าหากตนได้บรรลุนิพพานก็จะหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด ดังนั้น จึงมุ่งทำบุญให้ตนเองหลุดพ้นจากการเกิด แก่ เจ็บ ตาย

^{๑๔๐} ญัฐพล โอจรัสพร, “เหรียญครูบาศรีวิชัยทั่วไป” ตามรอยจอบแรกครูบาศรีวิชัย ปี พ.ศ.๒๕๕๑, หน้า ๑๓๖ - ๑๓๗.

^{๑๔๑} จรัส โฆษณานันท์, พระครูบาเจ้าศรีวิชัยอริยสงฆ์แห่งล้านนา, หน้า ๕๔.

^{๑๔๒} สิงฆะ วรรณสัย, ประวัติพระครูบาศรีวิชัยนักบุญแห่งล้านนา, หน้า ๑๗.

เชื่อว่าพุทธศาสนายุคพระสมณโคดมจะสิ้นสุดเมื่อมีอายุ ๕,๐๐๐ปี ชาวล้านนาจึงมุ่งทำบุญเพื่อต่ออายุพุทธศาสนา ในขณะที่เดียวกันก็เชื่อว่าจะมียุคพระศรีอาริยมุตตไตรยต่อเนื่องจากนั้น จึงทำบุญเพื่อขอให้ตนได้ไปเกิดเป็นพระหรือพระอรหันต์ในยุคนั้น นอกจากนี้ชาวล้านนายังเชื่อและศรัทธาในเรื่องพระธาตุ เป็นอย่างมาก ดังปรากฏว่าสถานที่สำคัญๆทุกเมืองจะกล่าวถึงที่ประดิษฐานของพระบรมสารีริกธาตุ และเชื่อว่าผู้ที่ได้สักการะพระธาตุนั้นเป็นกระดุกของพระพุทธเจ้าจะเกิดสิริมงคลแก่ตน ความเชื่อเรื่องเทวดาพุทธ ชาวล้านนาเชื่อว่าเทวดาที่ปรากฏในคำเทศนาของพระพุทธองค์ เช่น พระอินทร์ พระพรหม ท้าวจัดโลกบาลเป็นสัญลักษณ์แห่งคุณงามความดี และอยู่ในภพภูมิที่สูงกว่ามนุษย์ และจะคอยปกป้องคุ้มครองผู้ที่กระทำความดี จึงให้ความเคารพสักการะเทวดาเหล่านี้ด้วย ความเชื่อในเรื่องการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศล

ชาวล้านนาเชื่อว่าผลบุญที่ทำจะสามารถอุทิศให้แก่บุคคลที่ล่วงลับไปแล้วได้ และยังสามารถอุทิศให้แก่บุคคลที่มีชีวิตอยู่ให้มีความสุข ความสมหวังได้ด้วยเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากคำอธิษฐานที่ปรากฏในจารึกที่ต่างๆ^{๑๔๓} ที่มีความเชื่อตามตำนานที่เป็นมาแต่ในอดีตที่เกี่ยวข้องกับการเสด็จมาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งส่วนใหญ่แล้วก็จะสังเกตเห็นได้ว่า ไม่ว่าจะเป็นวัดร้างหรือวัดที่ชำรุดทรุดโทรม วัดที่อยู่ห่างไกลในชนบทมีผู้คนที่ศรัทธาต่อพระครูบาศรีวิชัยได้นิมนต์ไปบูรณปฏิสังขรณ์สิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ในล้านนา เป็นการสร้างประโยชน์สุขทางด้านวัตถุ และทางด้านจิตใจของผู้ที่มีความเลื่อมใสศรัทธาที่เป็นสถานที่สำคัญที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ เป็นต้นบุญที่มีบทบาทที่โดดเด่นและมีอิทธิพลต่อความเป็นตนบุญ ของพระครูบาศรีวิชัยจนนำสู่ความสำเร็จตามลำดับ ในฐานะ “ตนบุญ” ที่สามารถสร้างบารมีให้ขยายไปทั่วดินแดนล้านนาอย่างกว้างขวางเพื่อมุ่งหวังในการปรารถนาในพระนิพพานที่เป็นความปรารถนาของพระครูบาศรีวิชัย หรือครูบาศีลธรรม^{๑๔๔}

คุณค่าของสาธารณูปการของพระครูบาศรีวิชัย สิริวิชัย

คุณค่าด้านการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานวัดในล้านนา เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับนักบุญของท่าน ในการบูรณปฏิสังขรณ์ซากปรักหักพังของศาสนสถานต่างๆ ซึ่งแนวคิดเรื่องสะสม บุญของท่านนี้เพื่อให้ได้บรรลุซึ่งการเป็นพระโพธิสัตว์ การจาริกแสวงบุญไปในพื้นที่ต่างๆ ของพระครูบาศรีวิชัยเปรียบได้ว่าเป็นการแสวงหาพระพุทธศาสนาแห่งพุทธภูมิ คือการหมายเอาพระนิพพานเป็นที่ตั้งสถานที่ ที่พระครูบาศรีวิชัยจาริกไปบูรณะนั้น ส่วนมากเป็นโบราณสถาน วัดที่มีความเก่าแก่ทางล้านนาที่มีสภาพชำรุดทรุดโทรม หรือรกร้าง ขาดการบำรุงรักษา วัดจามเทวี วัดบ้านปางในจังหวัดลำพูน วัดพระธาตุช่อแฮ จังหวัดแพร่ วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา วัดสวนดอกกับพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่ และวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาธาราม จังหวัดลำปาง วัดเหล่านี้ ล้วนได้รับการบูรณะจากพระครูบาศรีวิชัย^{๑๔๕} ด้วยเหตุนี้การดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์วัดสำคัญๆ และส่งเสริมการเผยแพร่

^{๑๔๓} ธนพร แดงขาว, ความเชื่อของชาวล้านนาจากจารึกโบราณ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.m-culture.go.th/young/ewt_news.php?nid=358&filename=index [๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๙].

^{๑๔๔} โสภาน ชานะมูล, ครูบาศรีวิชัย “ตนบุญ” แห่งล้านนา พ.ศ.๒๕๒๑ – ๒๕๔๑, หน้า ๒.

^{๑๔๕} ประวัติครูบาศรีวิชัย, ร่วมกับหลวงศรีประกาศตอนสร้างทางขึ้นดอยสุเทพ, (เชียงใหม่ : ดารารัตน์การพิมพ์, ๒๕๑๘), หน้า ๑.

ศาสนาเพื่อเป็นตัวอย่างแก่คนรุ่นใหม่ ให้ตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งที่มีอยู่ จึงเป็นสิ่งสำคัญมากในสังคมยุคปัจจุบันโดยวันนี้การจาริกแสวงบุญไปบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามต่างๆ เหล่านี้

นับว่าเป็นกิจกรรมที่มีความน่าสนใจ เป็นความเคลื่อนไหวทางด้านพระพุทธศาสนา อาจจะเรียกได้ว่าเป็นการแสดงออกถึงการบูรณปฏิสังขรณ์อันเป็นอุดมคติของตนบุญที่ได้ช่วยเหลืออุปลักษณ์คำชูพระพุทธศาสนาอีกรูปแบบหนึ่ง ในการจาริกแสวงบุญไปฟื้นฟูสถานที่ต่างๆ เหล่านี้ จึงเปรียบได้กับการเดินธุดงค์ทั่วล้านนา และเพื่อเป็นการสะสมบุญบุญบารมีของท่านอีกอย่างหนึ่งด้วยการที่พระครูบาศรีวิชัยได้รับการยกย่องว่าเป็นตนบุญแห่งล้านนานั้น เป็นเพราะว่าท่านได้มีการนำผู้คนไปบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนาสถานที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวล้านนา และขณะเดียวกันในฐานะตนบุญแห่งล้านนากลายเป็นศูนย์กลางดึงดูดให้ผู้คนที่เคารพศรัทธาเลื่อมใสในตัวท่านเป็นจำนวนมากได้มาร่วมทำบุญกับ “ตนบุญแห่งล้านนา” ท่านนี้ ชาวล้านนาจึงมีความเชื่อว่าจะได้รับอานิสงส์ผลบุญมากกว่าปกติ โดยการมาทำบุญกับผู้ที่มีบุญ^{๑๔๖} วัดที่สำคัญของบ้านเมืองจนถึงปี พุทธศักราช ๒๔๖๓ นับเป็นครั้งแรกในแผ่นดินล้านนา ที่ผู้นำในการบูรณะไม่ใช่เป็นผู้ครองนคร หากแต่เป็นพระภิกษุที่ชาวล้านนานับถือและศรัทธา นามว่าพระครูบาศรีวิชัย ปฏิปทา หรือข้อวัตรปฏิบัติของพระครูบาศรีวิชัยที่เคร่งครัดในศีลและวิปัสสนากรรมฐาน ได้ส่งผลให้ชาวล้านนาที่มีความเคารพเลื่อมใสศรัทธา ในตัวของท่านพระครูบาศรีวิชัยมากกว่าเรื่องราวอิทธิปาฏิหาริย์ใดๆ ภายหลังจากการมรณภาพของท่าน พระครูบาศรีวิชัย สิ่งที่ยังคงหลงเหลืออยู่ คือ สลูปบรรจุอัฐิธาตุ และหลักธรรมคาสอนที่เป็นแนวทาง ให้ชาวพุทธได้ปฏิบัติกับวัดวาอารามที่เปรียบเหมือนกับประจักษ์พยานของความศรัทธาที่ชาวล้านนา ที่มีต่อตนบุญผู้ยิ่งใหญ่ที่เรียกว่าครูบาศีลธรรม หรือพระครูบาศรีวิชัย^{๑๔๗} เมื่อศาสนสถานแสดงถึงความเจริญและคุณค่าทางด้านจิตใจของผู้คนในสังคมล้านนาถูกเปลี่ยนมาเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในหลายรูปแบบ ที่มีความชัดเจนที่สุดในปัจจุบัน คือ การส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว องค์การท่องเที่ยวโลก เพื่อให้เกิดความชื่นชมในงานประเพณีท้องถิ่นด้วยความเคารพและยอมรับ ในวัฒนธรรมที่แตกต่าง การศึกษาความเชื่อในท้องถิ่นให้เกิดความรู้ ความเข้าใจต่อสภาพสังคม และวัฒนธรรมบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและสำนึกในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม

หลักการแนวคิดทางด้านสิ่งแวดล้อมของพระครูบาศรีวิชัย สิริวิชัย

พระครูบาศรีวิชัย มีรากฐานคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ที่มีพื้นฐานมาจากหลักศีลธรรมตามธรรมชาติ และหลักจริยธรรมที่เป็นระบบศีลธรรมในทางพระพุทธศาสนา ทั้งสองหลักนี้มีความสอดคล้องกัน เช่น หลักศีลธรรมของบุคคลและสังคมนั้น จะต้องมียากฐานมาจากความจริงตามหลัก

^{๑๔๖} พระสมชาย ธรรมสาโร (พรหมมา), ศึกษาบทบาทพระครูบาศรีวิชัย สิริวิชัยในฐานะนักบุญแห่งล้านนา “กรณีศึกษาการบูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนสถานในล้านนา” , [ออนไลน์] แหล่งที่มา : http://www.mcukk.com/e-book/files/9_2_08phrasomchy.pdf (๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๙).

^{๑๔๗} วิลักษณ์ ศรีป่าซาง, ประวัติครูบาศรีวิชัยร่วมกับหลวงศรีประกาศ, หน้า ๘๑.

สังฆกรรม อีกนัยหนึ่ง หลักจริยธรรม ศีล ๕ ศีล ๘ ที่พระครูบาศรีวิชัยใช้ในการสอนนั้น^{๑๔๘} การนำเอา ความรู้จากหลักสังฆกรรมมาอธิบายและจัดวางให้เป็นระบบและนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาชีวิตและ สังคมให้ดีขึ้น การดำเนินชีวิตที่ถูกต้องของผู้ที่ยังบริโภคกามวัตถุ หรือระดับโลกิยะนั้น ต้องมี ศีลธรรมควบคุมและเป็นแนวทางที่เกื้อกูลสนับสนุนต่อจุดมุ่งหมายในชีวิตที่สูงกว่า หรืออย่างน้อยที่สุด ต้องไม่ขัดขวางหนทางไปสู่ “พระนิพพาน” ของท่านเองด้วย^{๑๔๙} จุดที่น่าสนใจในการเดินทาง บูรณปฏิสังขรณ์ของพระครูบาศรีวิชัย คือระหว่างการเดินทางผ่านวัดใดหมู่บ้านใด เมืองใด ผู้คนจะ นิมนต์ให้ท่านพักและบวชลูกหลานให้เกือบทุกแห่ง ซึ่งนับเป็นการสร้างสายลูกศิษย์ไว้เป็นจำนวนมาก

ความหมายแนวคิดทางด้านสิ่งแวดล้อมของพระครูบาศรีวิชัย สิริวิชัย

วัตรปฏิบัติอันเคร่งครัดของพระครูบาศรีวิชัย เป็นสิ่งแรกที่สามารถสร้างศรัทธาแก่ผู้พบ เห็นได้จากพฤติกรรมข้างต้น นอกเหนือจากการยึดมั่นในศีล ๒๒๗ ข้อแล้ว การบำเพ็ญเพียร ก็ช่วยให้ พระครูบาศรีวิชัยบรรลุธรรมในส่วนหนึ่งด้วย การคาดหวังบรรลุธรรมอันวิเศษของพระครูบาศรีวิชัย ซึ่งปรากฏให้เห็นได้จากคำอธิฐานบารมี พระครูบาศรีวิชัยอธิฐานไว้ว่า “ตั้งผากระนา ขอหื้อได้ถึงธรรม ยึดเหนี่ยวเอาพระนิพพานอย่างเดียว”^{๑๕๐} การตั้งสัจจะอธิฐานจึงไม่ใช่ของใหม่ แต่มีอยู่ในสังคมล้านนา อยู่แล้ว เพียงแต่การตั้งสัจจะอธิฐานของพระครูบาศรีวิชัย มีนัยถึงการสำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าการตั้ง จิตอธิฐานภาวนาของพระครูบาศรีวิชัย นับว่ามีความสำคัญไม่ใช่น้อย เพราะได้แสดงนัยบางอย่าง ออกมา ซึ่งดูเหมือนว่า จะสอดคล้องกับบุคลิกภาพของผู้ที่จะถูกยกย่องว่าเป็น “ตนบุญ” ในอนาคต ข้างหน้า ดังจะเห็นจากการอธิฐานบารมีของพระครูบาศรีวิชัย ที่ได้จารึกไว้ท้ายคำภีร์ไบลาน ที่เป็น กิจกรรมของพระภิกษุสงฆ์ล้านนาที่มักจะปฏิบัติกันมา และในการจารึกไบลานตอนหน้าสุดท้าย พระครูบาศรีวิชัยได้แสดงให้เห็นความปรารถนาส่วนตัวที่จะบรรลุถึงพระสัมโพธิญาณตรัสรู้เป็น พระพุทธเจ้าอีกองค์หนึ่ง การตั้งอธิฐานในกรณีของพระครูบาศรีวิชัย เพื่อบรรลุพระสัมโพธิญาณ ดังกล่าวข้างต้น นอกจากจะแสดงเจตน์จำนงไว้ในคัมภีร์ไบลานแล้ว เมื่อเวลาพระครูบาศรีวิชัยบำเพ็ญ วิปัสสนากรรมฐานก็ยังปรากฏแนวคิดนี้เช่นกัน จะพบจากคำภาวนาในหนังสือ “กัมมัฏฐานรอม” ที่พระครูบาศรีวิชัยได้รวบรวมไว้^{๑๕๑} นอกจากนี้ การสะสมบารมีเพื่อสะสมบุญบารมีของพระครูบาศรี วิชัย ยังได้ปฏิบัติตามแนวทางที่ปรากฏในคัมภีร์ไบลาน ภาคเหนือที่เรียกว่า “คำไหว้บารมี ๓๐ ทศ” การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ในชาตินั้นๆ บารมีที่บำเพ็ญนั้น คือ ทานบารมี, เนกขัมมบารมี, ปัญญาบารมี, วิริยบารมี, ขันติบารมี, สัจจบารมี, อธิษฐานบารมี, เมตตาบารมี และอุเบกขาบารมี รวม เรียกว่าบารมี ๓๐ (๓ x ๑๐) โดยแบ่งเป็นบารมีชั้นธรรมดา ๑๐ (บารมี) บารมี ชั้นกลาง ๑๐ (อุป บารมี) และ บารมีชั้นสูง ๑๐ (ปรมัตถบารมี) รวมเป็นบารมี ๓๐ ประการในอรรถกถาจรियाปิฎก พระไตรปิฎก เล่มที่ ๓๓ ได้จัดชาดกเรื่องต่าง ๆ ลงในบารมีทั้ง ๓๐ ประการเป็นที่น่าสังเกตว่าในการ

^{๑๔๘} ภูซีสส์ไชย บงกชผ่องอำไพ : พุทธนิพนธ์ ผลชัยอรุณ, ครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนา ครูบา ศีลธรรม, หน้า ๑๗๖.

^{๑๔๙} คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พุทธจริยศาสตร์กับปัญหาสังคมร่วมสมัย, หน้า ๑๔๘.

^{๑๕๐} เจ้าสุริยวงค์ วโรรส, ประวัติท่านพระศรีวิชัยวัดบ้านปาง, หน้า ๖.

^{๑๕๑} พระศรีวิชัยยาชะนะภิกขุ รวบรวม, กัมมัฏฐานรอม, หน้า ๑๕ - ๑๖.

บำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ในทุก ๆ ชาติ มิใช่จะทรงบำเพ็ญบารมีเพียงอย่างเดียวอย่างใดอย่างหนึ่ง อาทิ ทรงบำเพ็ญทานบารมี หรือทรงบำเพ็ญศีลบารมีอย่างเดียวนั้น แต่ในชาติเดียวกันนั้น ท่านได้บำเพ็ญบารมีหลายอย่างควบคู่กันไป แต่อาจจะมีโดดเด่นเป็นเอกเพียงบารมีเดียว ที่เหลือนอกนั้นเป็นบารมีระดับรอง เช่น ในครั้งที่เสวยชาติเป็นพระเวสสันดรทรงบำเพ็ญบารมีครบทั้ง ๑๐ บารมี หากบารมีที่โดดเด่นได้แก่ “ทานบารมี”^{๑๕๒}

ลักษณะแนวคิดทางด้านสิ่งแวดล้อมของพระครูบาศรีวิชัย สิริวิชัย

แนวคิดทางด้านสิ่งแวดล้อมของพระครูบาศรีวิชัยเป็นแนวคิดที่อธิบายความสัมพันธ์ในเชิงจริยธรรมระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ซึ่งมีสมมติฐานที่ว่าบรรทัดฐานทางจริยธรรมควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อมต้องอธิบายอย่างสมเหตุสมผลให้เห็นชัดเจนว่าบรรทัดฐานทางจริยธรรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมจึงได้สิ่งแวดล้อม ๒ ลักษณะหรือ ๒ มิติ หลัก คือ

มิติที่ ๑ รูปธรรมคืองานก่อสร้างศาสนูปการ หรือบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ลักษณะสถานที่พระครูบาศรีวิชัยเดินทางไปบูรณะ จึงมักจะเป็นวัดเก่าแก่ของทางล้านนา ที่มีสภาพชำรุดทรุดโทรม หรือรกร้างขาดการทะนุบำรุง แต่โดยส่วนใหญ่วัดเหล่านี้ จะเป็นวัดสำคัญที่กระจายอยู่ทั่วล้านนา เช่น วัดพระธาตุช่อแฮ วัดพระธาตุหริภุญชัย วัดพระธาตุลำปางหลวง วัดพระศรีโคมค้ำ วัดดอยแม่เจดีย์ วัดพระสิงห์ วัดสวนดอก วัดเหล่านี้ล้วนกล่าวถึงการเสด็จมาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเกือบทุกวัด^{๑๕๓} การเดินทางไปบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามต่างๆ เหล่านี้ของพระครูบาศรีวิชัย นับเป็นกิจกรรมที่น่าสนใจ ซึ่งความเคลื่อนไหวทางด้านศาสนานี้ อาจจะเรียกได้ว่าเป็นการแสดงออกด้านปฏิบัติการณ์อันเป็นอุดมคติของ “ตนบุญ” ที่จะช่วยเหลืออุปกัณฑ์คำชูประพุทธศาสนาอีกรูปแบบหนึ่งในการจาริกแสวงบุญไปฟื้นฟูสถานที่เหล่านี้

การจาริกไปเป็นประธานในการบูรณปฏิสังขรณ์ของพระครูบาศรีวิชัย จึงอาจเปรียบได้กับการเดินธุดงค์ทั่วเขตวัฒนธรรมล้านนา เพื่อเป็นการสะสมบุญอย่างยิ่ง นอกจากนี้แนวคิดในการบูรณะศาสนสถานของพระครูบาศรีวิชัยที่น่าจะสัมพันธ์กับความสำคัญของศาสนสถาน คือ ในการก่อสร้างวัดในเขตวัฒนธรรมล้านนา จะมีประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไว้ในวิหาร ส่วนพระบรมสารีริกธาตุจะประดิษฐานไว้ในพระพุทธรูปเจดีย์ เช่น วัดพระพุทธรูป และวัดพระบรมสารีริกธาตุ ในลักษณะนี้พระพุทธรูป และพระบรมสารีริกธาตุจึงแทนค่าความเป็นพุทธภูมิ วิธีการกำหนดแนวคิดว่าวิหาร โบสถ์ มณฑป สลุปเจดีย์ เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป และผังบริเวณกลุ่มอาคารทั้งหมดทำหน้าที่เป็นค่าสมมติแห่งพุทธภูมิลักษณะความเปลี่ยนแปลงแนวความคิดของ “ตนบุญ” จึงต้องปรับสภาพตามสังคมไปด้วย ดังจะเห็นความเปลี่ยนแปลงอย่างชัด จากกิจกรรมของพระครูบาศรีวิชัย ที่มุ่งปฏิสังขรณ์วัดวาอารามเก่าแก่ที่มีตำนานความเป็นมาในอดีตเกี่ยวข้องกับพระพุทธรูป ซึ่งมักเป็นวัดที่รกร้างและชำรุดทรุดโทรมขาดคนดูแล และตั้งอยู่ในเขตชนบทห่างไกล ชาวบ้านที่นิมนต์พระครูบาศรีวิชัยเป็นประธานการบูรณะ ก็ล้วนแต่เป็นกิจกรรมทางศาสนาและเน้นถึงผลทางใจ แต่เมื่อพระครูบาศรีวิชัยถึงดิ่งเข้าสู่เมือง กิจกรรมที่พระครูบาศรีวิชัยเป็นศูนย์กลางจึงไม่ได้มีเฉพาะทาง

^{๑๕๒} ภูษิสส์ไชย บงกชผ่องอำไพ : พุทธินันทะ ผลชัยอรุณ, ครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนา ครูบาศีลธรรม, หน้า ๑๘๑ - ๑๘๒.

^{๑๕๓} สงวน โชติสุขรัตน์, ประชุมตำนานล้านนาไทย, หน้า ๑๐.

ศาสนาอย่างเดียว แต่มีกิจกรรมทางโลกเข้ามาด้วย เช่น การสร้างสาธารณประโยชน์อันมีผลต่อความ สะดวกสบายทางกายหรือทางโลกมากกว่า เช่น การสร้างถนน สร้างสะพานต่างๆ บทบาทที่โดดเด่น และมีอิทธิพลบารมีอย่างกว้างขวางของพระครูบาศรีวิชัยในขณะครั้งนั้น^{๑๕๔}

มิตีที่ ๒ นามธรรม คือหลักธรรมคำสอนพระครูบาศรีวิชัยสอนว่า เครื่องประดับขัตติยะ นารีทั้งหลาย มีแก้วแหวนเงินทอง เป็นต้นหากามคุณ เหมือนดั่งน้ำผึ้งแช่ยาพิษ สำหรับนำความทุกข์ มาใส่ตัวบ่มีประโยชน์สิ่งใดเลย แม่น้ำคงคา ยมนา อีรวดี มหิ มหาสรพู ซึ่งเป็นแม่น้ำใหญ่ทั้ง ๕ แม่น้ำนี้ แม่น้ำจักเอามาอาบให้หมดทั้ง ๕ แม่น้ำนี้ ก็บ่ อาจจะล้างบาป คือความเดือดร้อนภายในให้หายได้ ลมฝน ลูกเห็บ แม่น้ำจะตกลงมาหลายท่า เย็นและหนาวสักปานใด ก็บ่อาจเย็นเข้าไปถึงภายในให้หายจาก ความทุกข์เวทนาได้ ศิล ๕ ศิล ๘ เป็นอริยทรัพย์ เป็นต้นเหตุแห่งความบริสุทธิ์ เป็นน้ำทิพย์สำหรับล้าง บาปคือความเดือดร้อนภายในให้หายได้ เมื่อศิลปบริสุทธิ์แล้ว สมาธิความตั้งมั่นก็จะมีมา แล้วให้ปลุก ปัญญา ปัญญาจักเกิดมีขึ้นได้ คือให้หมั่นรำลึกถึงตัวตนอยู่เสมอ ว่า บิไซตัว บิไซตน จนเห็นแจ้งด้วย ปัญญาของตน จึงเป็นสมุทเฉทประหานกิเลส หมดแล้ว จึงเป็นวิมุตติหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งหมดได้

เรื่องศิลป ๕ และ ศิล ๘ ที่พระครูบาศรีวิชัยยกมาเป็นหัวข้อในการเทศนาสั่งสอนนั้นเป็นสิ่ง สำคัญต่อการดำเนินชีวิตมาก, เป็นเสมือนสิ่งคุ้มครองมนุษย์ไม่ให้ตกไปสู่ที่ชั่วและเป็นเครื่องป้องกัน ไม่ให้ชีวิตได้รับความทุกข์ความเดือนร้อน ศิล ๕ หรือ เบญจศิล หมายถึง ความประพฤติชอบทางกาย และวาจา, การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย, การรักษาปกติตามระเบียบวินัย, ข้อปฏิบัติในการเว้นจาก ความชั่ว, การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี (เว้นจากการปลงชีวิต, เว้นจากการฆ่าการประทุษร้ายกัน)

๒. อทินนาทานา เวรมณี (เว้นจากการถือเอาของที่เขามิได้ให้, เว้นจากการลัก โกง ละเมิดกรรมสิทธิ์ ทำลายทรัพย์สิน)

๓. กามเมสุมิฉฉาจารา เวรมณี (เว้นจากการประพฤติดินในกาม, เว้นจากการล่วงละเมิด สิ่งที่มีผู้อื่นรักใคร่หวงแหน)

๔. มุสาวาทา เวรมณี (เว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง)

๕. สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี (เว้นจากน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่ง ความประมาท, เว้นจากสิ่งเสพติดให้โทษ)

ศิลป ๕ สำหรับให้ผู้ที่นับถือได้รับอานิสงส์ คือ ความสุขในปัจจุบันชาตินี้ ตามธรรมเทศนา ว่า พระราชาบุตรของพระยาพรหมทัตเมืองพาราณสี เอาไก่ ๑ ตัว มอบให้สีลรักขิตตะ ที่ถือศิลป ๕ มา แต่เมื่ออายุ ๕ ปี มาถึงอายุ ๗ ปี เอาไปฆ่าแล้ว แกงมาให้กิน สีลรักขิตตะรับเอาไก่ไปแล้วรำพึงว่า เรา ได้ถือศิลมาจนถึงบัดนี้ ถ้าเราจะฆ่าไก่ ศิลของเราจักเสียไป เราสมควรจักฆ่าไก่ให้เสียศิลของเรา ควร ปล่อยไก่ให้พ้นจากความตายไปเสีย ส่วนตัวเราจักตายด้วยเหตุนี้ก็ช่างมันแล้วก็ปล่อยไคนั้นเสียถึงเวลา พระราชาบุตรเรียกเอาไก่ไปแกง สีลรักขิตตะบอกว่าได้ปล่อยไปแล้ว

พระราชาบุตรโกรธสั่งให้จำฆ่าคนจับเอาตัวสีลรักขิตตะไปขวางตวงน้ำที่เคยเอาผู้ร้ายไปฆ่า นั้นคน (ครั้ง) ไปถึงที่แล้วสีลรักขิตตะได้อิฐฐานตั้งความปรารถนาว่าข้าได้รักษาศิลมาจนถึงบัดนี้ เพื่อน จักฆ่าให้ตายแล้วด้วยกุศลนี้ขอได้นำตัวแห่งข้าพ้นจากภาวะทั้ง ๓ แต่เทอญ แล้วจำฆ่าคนก็เอาตัวสีล

^{๑๕๔} โสภากา ขานะมูล,ครูบาศรีวิชัยตนบุญ แห่งล้านนา (พ.ศ ๒๔๒๑ - ๒๔๘๑), หน้า ๑.

รักชิตตะขว้างลงไปทีกลางแม่น้ำขณะนั้นมีนาค ๔ ตัวนำเอาปราสาทคำ ประดับด้วยแก้ว ๗ ประการ มารับเอาตัวสีลรักชิตตะไว้แล้วทำวทั้ง ๔ เทวดาทั้งหลายก็ยกเอาปราสาทนั้นไปตั้งไว้ที่กลางเวียงพระยาพรหมทัตและพระราชบุตรมีความกลัวพากันลงมาไหว้ขอโทษและยกเอาบ้านเมืองให้สีลรักชิตตะแล
ศีล ๘ หรือ อัฐศีล หมายถึง การรักษาระเบียบทางกายและวาจา, ข้อปฏิบัติในการฝึกหัด กายวาจาให้ยิ่งๆ ขึ้นไป

๖. วิกาลโภชนา เวรมณี (เว้นจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล คือตั้งแต่เที่ยงแล้วไปจนถึงรุ่งอรุณของวันใหม่)

๗. นจจคีตวาทีตวิสุกทสสนมาลาคนธวิเลปนธารณมณพทวิภูสนภูฐานา เวรมณี (เว้นจากการฟ้อนรำ ขับร้องบรรเลงดนตรี ดูการละเล่นอันเป็นข้าศึกต่อพรหมจรรย์ การตัดทรงดอกไม้ ของหอมและเครื่องลูบไล้ซึ่งใช้เป็นเครื่องประดับตกแต่ง)

๘. อุจจาसनมหาสยนา เวรมณี (เว้นจากที่นอนอันสูงใหญ่หรูหราฟุ่มเฟือย)

ผู้ที่รักษาศีล ๘ ได้ก็ได้รับความสุขในปัจจุบันมากกว่าศีลข้อ ๕ ขึ้นไปอีก คือ ไปนอนอยู่ที่วัด เป็นกายวิเวก จิตวิเวก สงบอารมณ์ปราศจากความพยาบาท จองเวร ถีนมิทธะ ปราศจากความง่วงเหงาหาวนอนอุทธัจจะปราศจากความฟุ้งซ่านรำคาญใจไม่มีสิ่งใดมารบกวน วิจิกิจฉา ปราศจากความสงสัยในพระธรรมคำสั่งสอนแล้ว คือ ไปอบรมทำให้บริสุทธิ์แยกกายเสมอดั่งพรหม คัน(ครั้น) ว่าตายก็ได้ขึ้นบนชั้นพรหม มีความสุขและมีอายุยืนยิ่งกว่าชั้นสวรรค์ คัน (ครั้น) จุตก็ได้มาเกิดเป็นมนุษย์ในตระกูลสูง มีรูปโฉมอันงาม มีปัญญาเฉลียวฉลาด อายุยืน มียศ มีบริวาร มีอำนาจมาก มนุษย์ผู้ใดถือศีล ๕ ได้มั่นเที่ยงแล้ว ผู้นั้นได้เป็นอุบาสก อุบาสิกาในพุทธศาสนา เป็นผู้ที่มีปัญญาเกิดมามีเสียชาติเป็นผู้ฉลาดนำความสุขมาใส่ตัวประเสริฐกว่าทรัพย์สมบัติทั้งหลายที่มีอยู่ในโลกนี้ทั้งมวล แก้วมณีโชติของพระยาจักรพรรดิ ผู้เป็นใหญ่กว่ามนุษย์ทั้งปวงและเครื่องของขัตติยนารีทั้งหลาย มีแก้วแหวนเงินทองเป็นต้น เป็นของบำรุงศรัทธากามคุณไม่ประมาทลสา เพราะตนรู้สึกรู้ว่าจะต้องตายหนีความตายไปไม่พ้นแล้ว มีปัญหาว่าจะป้องกันอย่างไรไม่ให้ความเศร้าโศกเสียใจเมื่อความตายจะมาถึง ควรจะพากันไปรักษาศีลทำบุญให้ทานเป็นที่พึ่งแก่ตนไว้เสียเมื่อก่อนเฒ่า เพื่อไม่ให้เสียทีที่ได้เกิดมาพบพระพุทธานุภาพที่ดีแล้วไม่ให้ความแคล้วคลาดกินแหนงใจ เมื่อภายหลังนั้นเกิด กล่าวด้วยอานิสงส์ศีลสำเร็จแต่เท่านั้นแล^{๑๕๕}

เป้าหมายแนวคิดทางด้านสิ่งแวดล้อมของพระครูบาศรีวิชัย สิริวิชัย

แนวคิดทางด้านสิ่งแวดล้อมของพระครูบาศรีวิชัยเป้าหมายสูงสุดคือ เป็นการฟื้นฟูทุกขหักกรรมแห่งสังสารวัฏ เช่นเมื่อเทียบกับสัจจะที่ตั้งอธิฐานไว้แนวคิดของพระครูบาศรีวิชัยในการเดินทางไปบูรณปฏิสังขรณ์ซากปรักหักพังของศาสนสถานยงที่ต่างๆ ซึ่งมีลักษณะค่อนข้างจะอนุรักษ์ รากเหง้าจาริกล้านนาดั้งเดิม แนวคิดนี้จึงน่าจะเกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องสะสมบุญ เพื่อบรรลุเป็นพระโพธิสัตว์เจ้า การจาริกแสวงบุญในพื้นที่ต่างๆ ล้านนาของพระครูบาศรีวิชัย จึงเปรียบเสมือน

^{๑๕๕} ภูชิสส์ไชย บงกชผ่องอำไพ : พุทธินันทะ ผลชัยอรุณ, ครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนา ครูบา ศีลธรรม, หน้า ๑๗๖.

การเที่ยวหาจักรวาลพุทธศาสนา หรือ “พุทธภูมิ” โดยการบำเพ็ญบารมีของพระครูบาศรีวิชัย ในการกระทำทั้งรูปธรรม นามธรรมนั้นๆ บารมี ๓๐ ทศ^{๑๕๖} ที่บำเพ็ญนั้นคือ

ทานบารมี การแบ่งปัน การเสียสละการเอื้อเฟื้อ เป็นคุณสมบัติของพระครูบาศรีวิชัย อย่างแท้จริง เมื่อดูจากงานก่อสร้างหรืองานบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถาน วัดวาอารามต่างๆ รวมถึงสาธารณประโยชน์ต่างๆ ถนน สะพาน เป็นต้น

ศีลบารมี พระครูบาศรีวิชัยรักษาศีล พระวินัยอย่างเคร่งครัด ข้อวัตรปฏิบัติขั้นพื้นฐาน ในทางพระพุทธศาสนาไม่มีขาดหรือเกินใดๆ เพื่อควบคุมความประพฤติทางกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงามมีความปกติสุขเพื่อประโยชน์ขั้นพื้นฐานคือความสุขและไม่มีการเบียดเบียนใครในสังคม

เนกขัมมบารมี พระครูบาศรีวิชัยมีความตั้งใจออกบวชตั้งแต่เยาว์วัย ละเหย้าเรือนออกไปบวชเป็นพระเป็นนักบวชการละชีวิตทางโลกไปสู่ชีวิตอันบริสุทธิ์ เป็นการปลดปล่อยตนจากโลกีย์วิสัยไปบำเพ็ญเพียรเพื่อความปลอดจากราคะและตัณหา ในพระพุทธศาสนาจัดเป็นบารมีอย่างหนึ่ง เรียกว่า เนกขัมมบารมีคือบารมีที่เกิดจากการออกบวช

ปัญญาบารมี จากที่ออกบวชแล้ว พระครูบาศรีวิชัยมุ่งหน้าไปเข้าศึกษาวิชาการมรรฐานกับพระครูบาอุปละทันที เพื่อปัญญาความรู้ทั่วถึงเหตุถึงผล รู้อย่างชัดเจนรู้เรื่องบาปบุญคุณโทษ รู้สิ่ง ที่ควรทำควรเว้น เป็นธรรมที่คอยกำกับศรัทธาประกอบด้วยเหตุผล ไม่ให้หลงเชื่ออย่างมงาย

วิริยบารมี ท่านมีความเพียร ความพยายาม ความกล้าที่จะลงมือทำในสิ่งที่ถูกต้องตามหลักพระวินัยท่านกล้าเผชิญกับความทุกข์ยาก ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น อุปสรรคข้อขัดข้องใดๆ ท่านกำจัดปิดเป่าไปหมดสิ้นไปโดยไม่ย่อท้อไม่สิ้นหวังต่อสิ่งเหล่านั้นเดินหน้าจนกว่าบรรลุเป้าหมาย

ขันติบารมี แม้จะถูกทางฝ่ายคณะสงฆ์ต้องอธิกรณ์หลายกว่าครั้ง ซึ่งความผิดเหล่านั้น ขัดขวางต่อการช่วยชาวบ้านบูรณะศาสนสถานบ้าง ต่อการปฏิบัติกรรมฐานของท่านเองบ้าง แต่ท่านมีความมั่นคงหนักแน่นเหมือนแผ่นดิน ซึ่งไม่หวั่นไหว ไม่ว่าจะมีความทะเลาะไรลงไป ของเสีย ของหอม ของสกปรกหรือของดีงามก็ตามทั้งศรัทธาและลูกศิษย์ของท่านไม่เคยลดน้อยลง

สัจจบารมี เมื่อพระครูบาศรีวิชัยตั้งใจจะบูรณะวัดสวนดอก ปฏิบัติสัจจะ คือ ความรับผิดชอบ ทำอย่างสุดความสามารถจนสำเร็จ การสัจจะของท่านทำให้ศรัทธาท่วมทิศทั้ง ๔ นับถือและเลื่อมใสท่านเป็นอย่างมาก จนถึงปัจจุบันอนุสาวรีย์ของท่านเปรียบเสมือนพระอาทิตย์ที่ไม่เคยดับ

อธิษฐานบารมี พระครูบาศรีวิชัยตั้งจิตอธิษฐานขอพรจากพระ นีกอธิษฐานในใจขอให้เข้าถึงสัจธรรมไม่จะประกอบการงานอะไรท่านจะอธิษฐานอยู่เสมอถึงความตั้งใจมั่นคงตัดสินใจรักษา สัจจะ ตั้งใจประกอบความเพียร ตั้งใจเสียสละ ในการทำงานทุกประการ

เมตตาบารมี ความรักด้วยความปรานี เมตตา เป็นหนึ่งในพรหมวิหารธรรม ที่พระครูศรีวิชัยมีต่อลูกศิษย์ หรือพรหมวิหารสี่ ซึ่งประกอบไปด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา

อุเบกขาบารมี ความความวางเฉยแบบวางใจเป็นกลางๆ โดยไม่เอนเอียงเข้าข้างเพราะชอบ เพราะชัง เพราะหลงและเพราะกลัว เช่นไม่เสียใจเมื่อคนที่ตนรักถึงความวิบัติ หรือไม่ดีใจเมื่อศัตรูถึงความวิบัติ มิใช่วางเฉยแบบไม่แยแสหรือไม่รู้ไม่ชี้ ทั้งๆที่สามารถช่วยเหลือได้เป็นต้น ลักษณะของพระครูบาศรีวิชัยเป็นคนหนักแน่นมีสติอยู่เสมอไม่ตีใจไม่เสียใจจนเกินเหตุ เป็นคนยุติธรรม ยึด

^{๑๕๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๐.

หลักความเป็นผู้ใหญ่ รักษาความเป็นกลางไว้ได้มั่นคงไม่เอนเอียงเข้าข้าง ปฏิบัติหน้าที่ด้วยเหตุผล ถูกต้องคลองธรรม และเป็นผู้วางเฉยได้เมื่อไม่อาจประพาศติเมตตา กรุณา หรือมูทิตา

นิพพาน เป็นชื่อเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา สามารถเข้าถึงได้ด้วยการปฏิบัติตามหลักมรรคแปดประการที่สมบูรณ์ พระพุทธเจ้าประกาศนิพพานว่าเป็นภาวะสูงสุดของสรรพสิ่ง สำหรับการชี้แนะด้วยการเปรียบเทียบนั้น จะใช้คำว่า คนหิว เป็นทุกข์ทรมานที่สุด รัฐที่มีสภาพนี้จะเป็นรัฐที่ทุกข์ที่สุด เมื่อเข้าใจเรื่องนี้ตามปรมัตถสัจ ผู้ไม่ประมาท ผู้ศึกษากลางวันและกลางคืนผู้มุ่งมั่น นิพพาน อาสวะของเขาก็สิ้นไป มีความพยายามยิ่งจะสัมผัสกับนิพพาน หลุดพ้นจากการยึดติดถือมั่น แต่กุญแจไขเข้าสู่เหตุการณ์จะตกอยู่ในคาถาว่า จงตัดความรักแห่งตัวตนตามที่ท่านประสงค์ด้วยมือ จงพัฒนาวิธทางไปสู่นิพพาน^{๑๕๗}

สภาพแวดล้อมของพระครูบาศรีวิชัย สิริวิชัย

พระครูบาศรีวิชัย ได้ประกอบคุณงามความดีไว้ในพระพุทธศาสนาไว้เป็นอันมาก ยากที่จะลืมเลือนไปจากความทรงจำของประชาชนในภาคเหนือ โดยเฉพาะในด้านวัตถุนัยว่ามีมากที่สุด ยังไม่เคยปรากฏว่าพระเถระรูปใดในภาคนี้ ได้กระทำการในปางก่อนถึงขนาดนี้ ในด้านเผยแผ่เน้นว่าพระครูบาศรีวิชัยได้เพิ่มความเชื่อความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาแก่ชาวภาคเหนือ นอกจากนี้ ยังสามารถชักจูงชาวลัวะชาวยางและชาวต่างศาสนาอื่นๆ ให้เข้ามานับถือพระพุทธศาสนาไม่ใช่น้อย คณะสงฆ์มีวินัย และกฎระเบียบเป็นเครื่องมือ บริหารกันโดยระบอบ ปฏิบัติการของพระครูบาศรีวิชัยจึงมีขัดกันกับฝ่ายบริหาร คือราชการและคณะสงฆ์บ้างเป็นบางครั้ง สมัยนั้น เป็นสมัยที่นาระบอบใหม่ใหม่มาใช้แทนระบอบเก่า ย่อมมีการขัดกันขึ้นบ้างแม้ในชนที่เจริญแล้ว ยิ่งในชนที่ยังไม่เจริญ ยังยึดมั่นในของเก่า ก็ยิ่งถูกขัดขวางมาก สมัยนั้นถึงกับบางคนมีความเห็นว่า คณะสงฆ์นำเอาลัทธิศาสนาอื่นมาลบล้างพระพุทธศาสนาก็มี ทั้งฝ่ายบริหารและฝ่ายที่อยู่ใต้บริหารยังไม่เข้าใจทราบซึ่งในระบอบใหม่ เมื่อเบี่ยงสิ่งมาอย่างไร ฝ่ายบริหารเบี่ยงล่างก็ทำตามโดยต่างก็หาเข้าใจในเรื่องนั้นดีไม่พอ แม้ระบอบนั้นจะดี ถ้าขาดความเข้าใจเสียแล้ว ก็อาจจะถูกหาว่าเป็นของเสียก็ได้^{๑๕๘} โดยปกติแล้วท่านจะเป็นคนสุภาพอ่อนน้อม สงบสำรวม ไม่โอ้อวดไม่แสดงตัวว่าเป็นผู้วิเศษวิโส ไม่เป็นนักปลุกเสกเลขยันต์ ไม่มีการพ่นน้ำมนต์ ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้การเคลื่อนไหวของขบวนการพระครูบาศรีวิชัยได้กลายมาเป็นกลุ่มผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจกลุ่มใหม่ที่สร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างเจ้านายชนชั้นปกครอง กลุ่มคหบดีพ่อค้าพม่า ไทใหญ่ซึ่งเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจกลุ่มเดิม กับกลุ่มคหบดีจีนซึ่งเริ่มมีบทบาทมากขึ้นภายหลังการเข้ามาของรถไฟ รวมถึงกลุ่มราษฎรสามัญที่กำลังอยู่ในภาวะเปลี่ยนผ่านทั้งทางการเมืองคือ การหลุดออกจากระบบไพร่มาสู่การเป็นแรงงานเสรี และทางเศรษฐกิจ คือ การหลุดออกจากระบบการผลิตเพื่อยังชีพมาสู่ระบบเศรษฐกิจแบบเงินตรา การขยายตัวของมวลชนผู้ศรัทธาในขบวนการของพระศรีวิชัย มิได้เกิดขึ้นอย่างลอยๆ โดยปราศจากบริบท หรือเกิดขึ้นเพียงเพราะความเชื่อความศรัทธาส่วนบุคคลเท่านั้น หากแต่เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและการ

^{๑๕๗} คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พุทธจริยาศาสตร์กับปัญหาสังคมร่วมสมัย, หน้า ๗๑.

^{๑๕๘} สง่า สุภาภา, ชีวิตและงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย, หน้า ๓.

ขยายตัวของเศรษฐกิจแบบเงินตราและการผลิตเพื่อค้าในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบน ขบวนการของ พระครูบาศรีวิชัยได้กลายเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ ที่สร้าง “ตลาดเคลื่อนที่” อันเอื้อประโยชน์ ให้แก่ชนชั้นนาเดิมที่สูญเสียอำนาจจากการรวมศูนย์อำนาจของรัฐบาลสยาม และพ่อค้าคหบดีซึ่งเป็น คนกลุ่มใหม่ในสังคมที่กำลังเติบโตจากการค้า รวมถึงเป็นศูนย์กลางของการจ้างงานและการแสวงบุญ ของราษฎรสามัญชนที่เพิ่งหลุดพ้นพันธนาการของระบบเกณฑ์แรงงานมาสู่การเป็นแรงงานอิสระที่มี ภาระหน้าที่ในการเสียภาษีในรูปของเงินตราให้แก่รัฐ และด้วยอุดมการณ์ทางศาสนาที่มีลักษณะเป็น รูปธรรมรวมถึงเปิดกว้างให้แก่พระสงฆ์และผู้คนทุกระดับสอดคล้องกับการขยายตัวของ การใช้เงินตราที่ ลงไปสู่ระดับท้องถิ่น ขบวนการครูบาศรีวิชัยจึงก่อให้เกิดคิดการทาบุญแบบใหม่ซึ่งเป็นการทาบุญโดย ได้รับความบุญที่ “มองเห็นได้” สะท้อนกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนจากระบบการผลิต แบบยังชีพมาสู่การผลิตเพื่อขายบนพื้นฐานของเงินตราที่มีผลตอบแทนในลักษณะที่ “มองเห็นได้” เช่นเดียวกัน ขบวนการครูบาศรีวิชัยจึงเป็นภาพสะท้อนที่สำคัญของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ของล้านนาในช่วงครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ ๒๕^{๑๕๙}

ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้ ก็เป็นเวลาเดียวกันกับที่ บารมีพระครูบาศรีวิชัยได้เริ่มขยายตัวจากที่เคยอยู่ในหมู่บ้านและชาวชนบทแถบอำเภอเถิน มาสู่ เมืองมากขึ้น เสียงเล่าลือของพลังศรัทธาในภาพของตนบุญหรือตนวิเศษ วัตรปฏิบัติอันเคร่งครัด และ ความสำเร็จในการสร้างงานสถาปัตยกรรมถือเป็นแรงผลักดันให้กิจกรรมดังกล่าวขยายตัวออกไป ซึ่งภาพกิจกรรมดังกล่าวนี้ เปรียบเสมือนแนวทางของจารีตประเพณีล้านนาดั้งเดิมของสังคม หากมี เหตุการณ์ใดเข้ามามีผลกระทบต่อสถานะดังกล่าว บารมีของพระครูบาศรีวิชัยก็คงเป็นเพียง ปรากฏการณ์พิเศษของชุมชน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับพระสงฆ์องค์หนึ่ง ที่ก้าวเข้าไป ทำกิจกรรมเพื่อศาสนาโดยมีจุดประสงค์เพื่อการบำเพ็ญเพียรบารมีของตนเอง และอีกส่วนหนึ่งเป็น ตัวแทนของผู้อุปถัมภ์ค้ำชูพระพุทธศาสนาเท่านั้นเอง แต่ไม่เป็นอย่างนั้น เนื่องจากภาพจารีตประเพณี ซึ่งแทนด้วยพระครูบาศรีวิชัยและกิจกรรมเพื่อพระศาสนานั้น ได้เข้าไปสัมพันธ์กับเงื่อนไขทางสังคม หลายประการ ภาพของความเคร่งครัดในจารีตประเพณีเดิมของพระครูบาศรีวิชัย จึงกลายเป็นภาพ ของความขัดแย้งระหว่างส่วนกลางโดยอัตโนมัติ นอกจากนี้พลังศรัทธาของประชาชนก็กลายเป็นภาพ กบฏในสายตาของส่วนกลางไปด้วย^{๑๖๐}

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของพระครูบาศรีวิชัย สิริวิชัย

กรอบแนวคิดของพระครูบาศรีวิชัยไปทางเดียวกันกับพระพุทธศาสนา ที่เน้นการอยู่ ร่วมกันอย่างสงบสุข ทั้งพืชและสัตว์ต่างมีคุณค่าเช่นเดียวกับมนุษย์ คุณค่า ของธรรมชาติก็มีอยู่ในตัว ของมันเอง เมื่อใดมนุษย์ขาดจริยธรรมต่อธรรมชาติ ก็จะทำลายธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม และ ธรรมชาติก็จะย้อนกลับมาทำลายมนุษย์ให้พินาศเช่นกัน หลักจริยธรรมจึงสอนให้มนุษย์ ไม่ทำลาย ธรรมชาติ และสอนให้เห็นคุณค่าของธรรมชาติและอนุรักษ์ธรรมชาติซึ่งนำมาสู่การพัฒนาชีวิต และ

^{๑๕๙} มนวิรัตน์ พรหมรัตน์, ขบวนการครูบาศรีวิชัย: เงินตรา บุญบารมี บนความเปลี่ยนแปลง ทาง เศรษฐกิจของล้านนา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา journal.human.cmu.ac.th/ojs/index.php/human/article/downloadSuppFile/302/96 (๒๐ ก.ย. ๒๕๕๙).

^{๑๖๐} ชาญณรรค์ ศรีสุวรรณ, การศึกษาวิหารที่สร้างในกระบวนการครูบาศรีวิชัย พ.ศ. ๒๔๔๗ - ๒๔๘๑, หน้า ๓๙.

ธรรมชาติแบบยั่งยืน การรู้ความจริงทุกอย่างที่มันเป็นอยู่โดยการอิงอาศัยกันเกิดและอิงอาศัยกันดับ ตามกฎของปฏิจจสมุปบาทหรือที่ปัจจยตา เมื่อมนุษย์เข้าใจกฎแห่งความสมดุลหรือหลักปฏิจจสมุปบาท ย่อมทำให้มนุษย์ไม่เบียดเบียนและทำลายธรรมชาติและอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างปกติสุข เมื่อมนุษย์อยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ ย่อมทำให้มนุษย์มีความรักในธรรมชาติจากนั้นก็เกิดการสำนึกรักธรรมชาติไปด้วยในตัว การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของพระครูบาศรีวิชัย พระครูบาศรีวิชัยจึงมีกำลังใจที่จะสร้างงานต่อไปโดยอาศัยบาตรและจีวร ขณะเดียวกันพระครูบาศรีวิชัย มีแนวคิดให้ความสำคัญแก่สรรพสิ่ง เป็นมิตรต่อธรรมชาติมีประวัติที่ไม่เคยรุกราน เบียดเบียน และทำลายสิ่งมีชีวิต แนวคิดด้านสิ่งแวดล้อมของพระครูบาศรีวิชัย คือ การสร้างงานและบูรณปฏิสังขรณ์งานศาสนสถานเพื่อศาสนาและสาธารณะประโยชน์ ถือว่าเป็นกิจกรรมหลักที่สำคัญที่สุดของพระครูบาศรีวิชัย กิจกรรมดังกล่าวเปรียบเสมือนการสร้างทานบารมีอันยิ่งใหญ่ ประการหนึ่งของท่าน งานบูรณปฏิสังขรณ์ดังกล่าวประกอบด้วย พระธาตุเจดีย์ วิหาร โบสถ์ หอไตร อาคารอื่นๆ ในศาสนสถาน รวมถึงสาธารณะประโยชน์ในช่วงหลัง เช่น ถนน สะพาน ศาสนสถาน เปรียบเสมือนการสร้างทานให้ผู้คนได้มากราบไหว้บูชา ได้มาใช้สอย ซึ่งถือว่าเป็นการทำทานบารมีที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งของพระครูบาศรีวิชัย ในแง่ของคุณค่าแนวคิดนี้ ถือว่ามนุษย์เท่านั้นมีคุณค่าทางจริยธรรม สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติอื่นๆ ปราศจากคุณค่าทางจริยธรรม เหตุผลที่พระครูบาศรีวิชัยเริ่มบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมตามแนวทางจริยศาสตร์ข้างต้นนั้น ก็เพราะคำนึงถึงอนุชนรุ่นหลัง โดยอาศัยหลักการของแนวแบบประโยชน์นิยมที่เห็นว่าทุกคนควรเข้ามีส่วนร่วมเนื่องจากเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และจะต้องไม่ผลักภาระอันสำคัญนี้ให้คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง โดยเฉพาะผู้ที่ด้อยโอกาสในสังคม^{๑๖๑}

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาระเบียบวิธีวิจัยและผลการศึกษาที่สามารถนำมาปรับใช้กับการวิจัยดังนี้

๒.๗.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา

พระมหาสุทิตย์ อาภากร^{๑๖๒} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเพื่อให้เห็นทิศทางของการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในสังคมไทยดังนี้

๑. การศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในสังคมไทย พบว่า มีเส้นทางท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาที่หลากหลาย ในมิติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยวัดที่มีความมั่งคั่งทางด้านพุทธศิลปกรรมและความเชื่อเรื่อง “พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์” จะเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมสูงมาก

^{๑๖๑} สง่า สุภาภา, *ชีวิตและงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย*, หน้า ๑๗๓ - ๑๗๔.

^{๑๖๒} พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอู่), ดร. และคณะ, *การพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, รายงานวิจัย*, (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.): ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

๒. การศึกษารูปแบบ กิจกรรม อัตลักษณ์ และกระบวนการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย พบว่า รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวจะปรากฏตามอัตลักษณ์ที่สำคัญตามคติความเชื่อของพระพุทธศาสนาและความเชื่อของท้องถิ่นแต่ละภูมิภาค และมีกระบวนการจัดการที่แตกต่างกันไปตามอัตลักษณ์ของวัดนั้น

๓. กระบวนการท่องเที่ยวของวัดในสังคมไทย พบว่า มีกระบวนการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดในมิติที่หลากหลายทั้งในเชิงกายภาพ การพัฒนาสังคม การพัฒนาจริยธรรม การจัดการกิจกรรมเชิงพุทธ และการส่งเสริมการปฏิบัติธรรม

๔. การประเมินทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในสังคมไทย ทั้งในด้านกายภาพ/สภาพแวดล้อม การจัดการพุทธศิลปกรรมภายในวัด การรองรับด้านสังคมและวัฒนธรรม การให้คุณค่าทางจิตใจและปัญญาตามหลักพุทธศาสนา การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและการพัฒนาสังคม พบว่า วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีศักยภาพและขีดความสามารถในการรองรับทางการท่องเที่ยวได้ในระดับดี มีเพียงบางวัดที่มีความสามารถในการจัดการเชิงการท่องเที่ยวในระดับดีมาก และมีอีกหลายวัดที่ยังมีข้อจำกัดในการพัฒนากิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

๕. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา พบว่า มี ๓ ลักษณะได้แก่ การมีส่วนร่วมและการจัดการในเชิงอำนาจ การจัดการในเชิงอำนาจ การจัดการในเชิงการสนับสนุน

๖. ความสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม พบว่า องค์กรต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมและมีความสัมพันธ์ในลักษณะของการเกื้อกูลต่อกันในทุกมิติ ทั้งเรื่องการใช้อำนาจเชิงกฎหมาย การอำนาจและการสนับสนุนเพื่อให้เกิดการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ต่าง ๆ) ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อวัดและวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่า มีผลกระทบทั้งในทางบวกและทางลบ และมีอุปสรรคการจัดการด้านการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาหลายประการ ดังนั้น วัด ชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้องจะต้องดำเนินการอย่างเหมาะสมเพื่อความยั่งยืนของการเรียนรู้และพัฒนาจิตใจและสังคม

พระใบฎีกาเสน่ห์ ญาณเมธี ดร. และคณะ^{๑๖๓} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคเหนือ : กระบวนการเรียนรู้สู่การสร้างสรรค์เชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

๑. ผลการสำรวจรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวของวัดในภาคเหนือแบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม คือ ๑) กลุ่มวัดที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เน้นความเป็นพุทธศิลป์ ๒) กลุ่มวัดที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงคติธรรมที่เน้นกิจกรรมเกี่ยวกับความศรัทธา ความเชื่อ และประเพณีวัฒนธรรม ๓) กลุ่มวัดที่เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์และพระพุทธศาสนา ๔) กลุ่มวัดที่เป็นแหล่งเรียนรู้การปฏิบัติธรรมตามหลักวิปัสสนากัมมัฏฐาน ทั้งนี้การศึกษาอัตลักษณ์และกระบวนการ

^{๑๖๓} พระใบฎีกาเสน่ห์ ญาณเมธี ดร. และคณะ, รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคเหนือ : กระบวนการเรียนรู้สู่การสร้างสรรค์เชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม, รายงานวิจัย, (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.): ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของวัดในภาคเหนือ โดยแต่ละจังหวัดมีกิจกรรมที่แตกต่างกันไปตามบริบทพื้นที่

๒. ผลการสำรวจการเดินทางท่องเที่ยววัดในภาคเหนือของประเทศไทย พบว่านักท่องเที่ยวที่มีความพึงพอใจต่อสถานที่ท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยวโดยรวม อยู่ในระดับมาก

๓. เส้นทางและการประเมินทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดในภาคเหนือแบ่งออกเป็น ๓ เส้นทางคือ ๑) เส้นทางท่องเที่ยวตามรอยตำนานพระเจ้าเลียบโลก ๒) เส้นทางท่องเที่ยวตามรอยคติความเชื่อชุกาตุ ๓) เส้นทางท่องเที่ยวตามรอยวัดสำคัญทางประวัติศาสตร์และการท่องเที่ยว ส่วนผลการประเมินทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดในภาคเหนือ จำแนกความสามารถในการรองรับได้ ๔ ลักษณะ คือ ๑) ด้านเศรษฐกิจ ๒) ด้านกายภาพ ๓) ด้านนิเวศวิทยา ๔) ทางความรู้สึก

๔. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคเหนือ แบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม คือ ๑) กลุ่มนักท่องเที่ยว ๒) กลุ่มธุรกิจการท่องเที่ยว ๓) รัฐบาล ๔) กลุ่มพระสงฆ์ในวัดและชาวบ้านในชุมชน

๕. ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของวัดในภาคเหนือ พบว่า ๑) ปัญหาความเสื่อมโทรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวภาคเหนือบางแห่ง ๒) ปัญหาด้านสาธารณูปโภคและสวัสดิภาพของนักท่องเที่ยว ๓) ปัญหาการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ๔) ปัญหาด้านการจัดการท่องเที่ยว ๕) ปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการโดยท้องถิ่น

พระสรวินัญ อภิปญโญ และคณะ^{๑๖๔} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคใต้ : การสื่อสารคุณค่าและการพัฒนาเชิงบูรณาการ ผลการศึกษาพบว่า เส้นทางท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคใต้มี ๓ รูปแบบ คือ ๑) เส้นทางพุทธธรรมเชิงบูรณาการ การท่องเที่ยวตามจารึกประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ๒) เส้นทางท่องเที่ยวเชิงธรรมะ ๓) เส้นทางท่องเที่ยววิถีชีวิตคู่วิถีธรรม โดยแต่ละเส้นทางมีความโดดเด่นและมีคุณค่าทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนสถาปัตยกรรมและศิลปท้องถิ่น และสำหรับการประเมินทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดในภาคใต้พบว่า แหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาส่วนใหญ่ มีความพร้อมในการรองรับการท่องเที่ยวในระดับชาติได้ ทั้งคณะวิจัยได้ชี้แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคใต้ เสนอให้หน่วยงานของรัฐต่างๆ ร่วมกันทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมร่วมกัน เพื่อยกระดับมาตรฐานและพัฒนาการท่องเที่ยวรองรับการเป็นประชาคมอาเซียน

แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม ดร. และคณะ^{๑๖๕} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : กระบวนเปลี่ยนแปลง “เส้นทาง

^{๑๖๔} พระสรวินัญ อภิปญโญ และคณะ, รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคใต้ : การสื่อสารคุณค่าและการพัฒนาเชิงบูรณาการ, **รายงานวิจัย**, (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.): ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

^{๑๖๕} แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม ดร. และคณะ, รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : กระบวนเปลี่ยนแปลง “เส้นทางบุญ” สู่ “เส้นทางธรรม”, **รายงาน**

บุญ” สู่ “เส้นทางธรรม” ผลการศึกษาพบว่า เส้นทางท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมี ๒ รูปแบบ ๓ เส้นทาง ดังนี้ รูปแบบที่ ๑) เส้นทางบุญประกอบด้วย ๒ เส้นทาง คือ เส้นทางตำนานองค์พระธาตุและเส้นทางอภิวาทพระพุทธรูปคู่บ้าน พระอริยสงฆ์คู่มือง รูปแบบที่ ๒) เส้นทางธรรม คือ เส้นทางรุ่งเรืองในพุทธธรรม จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการเปลี่ยนแปลงจากเส้นทางบุญสู่เส้นทางธรรม พบว่าเส้นทางท่องเที่ยว ๓ เส้นทาง สามารถเปลี่ยนแปลงรูปแบบสลับกันได้ เมื่อมีปัจจัยมากระตุ้น โดยนักท่องเที่ยวชาวไทยส่วนใหญ่เป็นสุภาพสตรี สถานภาพโสด เฉลี่ยอายุ ๒๑-๓๐ ปี

การศึกษาเส้นทางและประเมินทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งแนวทางการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบว่า วัดกลุ่มตำนานองค์พระธาตุและกลุ่มพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์มีความพร้อมในทางกายภาพมากที่สุด ส่วนวัดกลุ่มพระอริยสงฆ์และวัดกลุ่มปฏิบัติธรรมอยู่ในระดับกลาง และมีรูปแบบการสื่อธรรมผ่านสถาปัตยกรรม จิตรกรรม คติธรรมตามต้นไม้ และจากการศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหาและผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรม พบว่า พระสงฆ์มีการตื่นตัว และปรับปรุงวัดเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว เกิดการสร้างงาน การพัฒนาสาธารณูปโภคภายในวัด ขณะเดียวกันจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้นได้รับกวนพระสงฆ์และการปฏิบัติธรรม และบางวัดไม่มีการแบ่งพื้นที่ระหว่างนักท่องเที่ยวและที่พักสงฆ์ นอกจากนี้ยังพบว่าชุมชนท้องถิ่นไม่แสดงอัตลักษณ์ทางท่องเที่ยววงเวียนงานเทศกาลประจำปี

เจริญศรี จวนกลาง^{๑๖๖} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการมาไหว้พระ ๙ วัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการมาไหว้พระ ๙ วัด นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่รับรู้ข้อมูลจากการบอกเล่าของญาติเพื่อนแนะนำ วัดที่นิยมมาท่องเที่ยวมากที่สุด คือ วัดพนังเชิงวรมหาวิหาร วิธีเดินทางมาท่องเที่ยวโดยใช้พาหนะรถยนต์ส่วนตัว วัดอุประสงคีในการเดินทางมาไหว้พระเพื่อไหว้พระขอพร เหตุผลที่เลือกมาไหว้พระ ๙ วัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเพราะมีวัดมากมาย บุคคลที่เดินทางมากับนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมากับญาติพี่น้อง เสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาไหว้พระ ๙ วัด ประมาณ ๕๐๐ - ๑,๐๐๐ บาทต่อครั้ง และวันที่นักท่องเที่ยวนิยมมาไหว้พระ ๙ วัด คือ วันเสาร์ - วันอาทิตย์ นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในระดับมากในด้านศาสนสถาน ราคา ช่องทางการจัดจำหน่ายและด้านการส่งเสริมการตลาด และเมื่อวิเคราะห์รายละเอียดแต่ละด้าน นักท่องเที่ยวมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากในด้านราคา ศาสนสถาน และด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ส่วนด้านการส่งเสริมการตลาดมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง

วิจัย, (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) : ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

^{๑๖๖} เจริญศรี จวนกลาง, พฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการมาไหว้พระ ๙ วัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

เกษสุตา งามขวา^{๑๖๗} ศึกษาวิจัยเรื่อง พระธาตุคูม : แนวทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ศิลปกรรม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว มีวัตถุประสงค์ทางการศึกษามูลนิธิหลังของวัดพระธาตุคูม ลักษณะ และคุณค่าทางศิลปกรรมของของพระธาตุคูม คุณค่าแหล่งสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและสภาพปัญหา การจัดสภาพภูมิสถาปัตยกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์และศึกษาจาก เอกสารที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยพบว่า วัดพระธาตุคูม เป็นวัดที่มีโบราณสถานที่สำคัญคือ พระธาตุคูม มีความเชื่อว่า คูม หมายถึง กระจุกที่ติดค้ำบงของพระพุทธเจ้าที่กระเด็นมาตก ณ บริเวณแห่งนี้ ต่อมาจึงได้สร้างพระธาตุครอบไว้แล้วเรียกว่า “พระธาตุคูม” พระธาตุคูมเป็นปราสาทของที่สร้างด้วย อิฐเป็นปราสาทหลังเดียว ช่วงเวลาสร้างประมาณ พ.ศ. ๑๕๖๐-๑๖๓๐ และได้เสนอแนวทางแก้ไข ปัญหา สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมพระธาตุคูม การดูแลปรับปรุงสภาพแวดล้อมโดยการจัดสภาพภูมิ สถาปัตยกรรมที่เหมาะสม มีความระมัดระวังเรียบร้อยเพื่อเสริมสร้างความสง่าและสร้างความดึงดูดใจ ของผู้ที่พบเห็น หรือนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมแหล่งโบราณสถานแห่งนี้ให้เกิดความประทับใจใน สิ่งแวดล้อมที่ได้พบเห็น และเพื่อส่งเสริมให้เห็นเป็นสถานที่ท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดสกลนคร ให้เป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไป

อรศิริ ปาณินท์ และคณะ^{๑๖๘} จัดทำคู่มือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางด้านกายภาพ ประเภท เล่มที่ ๓ วัดในภาคอีสาน วัดคู่ประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและเสนอแนะแนวทางในการแก้ไข ปัญหาอันเกิดจากการวางผังบริเวณของวัด ซึ่งสัมพันธ์กับกิจกรรมหลักของวัดรวมทั้งกิจกรรมการ ท่องเที่ยว โดยได้จัดแยกประเภทวัดตามลักษณะการวางผังกายภาพและลักษณะเฉพาะเป็น ๓ ประเภทใหญ่ ๆ คือ วัดพระธาตุ วัดป่า และวัดที่เน้นสถาปัตยกรรมรูปทรงใหม่ พร้อมทั้งเสนอแนะการ พิจารณาอนุรักษ์และพัฒนาวัดพื้นบ้าน ซึ่งมีลักษณะเฉพาะที่น่าสนใจเพื่อการเพิ่ม แหล่งท่องเที่ยว ประเภทวัดในอนาคต

จินดารักษ์ แสงกาญจนวานิช^{๑๖๙} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ชีตความสามารถทางสังคมของแหล่ง ท่องเที่ยวประเภทโบราณสถาน ศึกษาเฉพาะกิจกรรมวัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพมหานคร พบว่าระดับความหนาแน่นในปัจจุบันของวัดพระศรีรัตนศาสดารามอยู่ในระดับ ๒๔.๓๐ ตารางเมตร ต่อคน และนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อระดับความหนาแน่น ระหว่าง ๑๔-๒๖ ตาราง เมตรต่อคน เฉลี่ย ๑๘.๖๑ ตารางเมตรต่อคน จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างระดับความ หนาแน่นที่นักท่องเที่ยวพึงพอใจกับตัวแปรด้านต่างๆ พบว่า เพศ อายุ ระดับ การศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน ประเภทนักท่องเที่ยว ระยะเวลาในการชมวัด ระยะห่างจากกลุ่ม ข้างเคียง สภาพแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวก เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับระดับความหนาแน่น

^{๑๖๗} เกษสุตา งามขวา, ๒๕๔๓, อ่างใน กรณีย์ ถนอมกุล, พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของ นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวใน จังหวัดสกลนคร, การศึกษาอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น ๒๕๔๓), หน้า ๗๐.

^{๑๖๘} อรศิริ ปาณินท์ และคณะ, คู่มือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางด้านกายภาพประเภท เล่มที่ ๓ วัดในภาคอีสาน, ๒๕๓๓.

^{๑๖๙} จินดารักษ์ แสงกาญจนวานิช, ชีตความสามารถทางสังคมของแหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถาน ศึกษาเฉพาะกิจกรรมวัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพมหานคร, วิทยานิพนธ์, (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๔), บทคัดย่อ.

ที่นักท่องเที่ยวพึงพอใจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ การวิเคราะห์เพื่อสร้าง แบบจำลองในการพยากรณ์ พึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อระดับความหนาแน่นบริเวณวัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยใช้เทคนิคการ วิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอน พบว่า ปัจจัยที่สามารถอธิบายหรือพยากรณ์ระดับความหนาแน่นที่ นักท่องเที่ยวพึงพอใจ ได้แก่ ระยะห่างจากกลุ่มข้างเคียงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ อายุ เพศ สิ่ง อำนวยความสะดวกและระยะเวลาในการชมวัด จากแบบจำลองในการพยากรณ์ความพึงพอใจของ นักท่องเที่ยวต่อระดับ ความหนาแน่นสามารถนำมาเป็นข้อเสนอแนะอยู่ในวัด และเมื่อนักท่องเที่ยว เข้ามาเที่ยวหลายกลุ่มหรือหลายหมู่คณะในเวลาเดียวกัน ก็ควรจัดเจ้าหน้าที่คอย สอดส่องดูแลเป็น พิเศษ เพื่อมิให้เกิดความแออัดหรือพลุกพล่านเกินไป ปรับปรุงที่จำหน่ายตั๋วให้ เป็นที่สังเกตเห็นได้ง่าย การเปิดบริการจำหน่ายตั๋วตลอดเวลา ๐๘.๓๐-๑๕.๓๐ น. เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความสะดวก คู่มือ นำเที่ยวที่ทางวัดแจกแก่นักท่องเที่ยวควรจัดทำเป็นหลาย ๆ ภาษา นอกจากนี้ควรจัดทำเป็นหลาย ๆ ภาษา นอกจากนี้ควรทำป้ายสำหรับอธิบายสิ่งต่างๆ เพิ่มเติม รวมทั้งจัดวางถังขยะให้อยู่ในตำแหน่ง ที่เหมาะสม โดยสิ่งเหล่านี้ควรมีความสอดคล้อง และกลมกลืนกับสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมภายใน วัด

จุฑาภรณ์ หินชุย^{๑๗๐} ได้ศึกษาแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธกรณีศึกษาวัด ประชาคมวนาราม อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษาพบว่า ๑) วัดมีการปกครองภายใน วัด มีองค์กรในการดูแลการปกครอง โดยเรียงจากเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เรื่อยไปตามลำดับ มีเจ้าหน้าที่ของวัดทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์และประสานงานสำหรับผู้เข้ามาติดต่อปฏิบัติธรรม มี คณะกรรมการวัดซึ่งคัดเลือกจากคณะสงฆ์ จำนวน ๒๐ รูป และคณะกรรมการวัดซึ่งเป็นบุคลากร ภายนอก คัดเลือกจากผู้แทนหน่วยงานราชการและลูกศิษย์ ทำหน้าที่ติดต่อและประสานงานดำเนิน กิจกรรมต่างๆ มีการแยกเขตพื้นที่ฝ่ายคณะสงฆ์และแม่ชีอย่างชัดเจน ๒) วัดขาดกิจกรรมในการดึงดูด นักท่องเที่ยวในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของ จังหวัดร้อยเอ็ดขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน องค์กรเอกชนและหน่วยงานรัฐอื่นๆ ในการ วางแผนการตัดสินใจ และการดำเนินพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง และต่อเนื่องซึ่งการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านการประชาสัมพันธ์ การพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวก เส้นทางคมนาคมยังไม่สามารถสนองความต้องการความสะดวกนักท่องเที่ยว ได้ ๓) ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ คือ สร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ระหว่างหน่วยงานภาครัฐ บ้าน โรงเรียน เพื่อร่วมกันส่งเสริมกิจกรรมในทุกวันสำคัญทางพุทธศาสนา ระดมทรัพยากร ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวให้สอดคล้อง กับแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก ให้สามารถสนองต่อความต้องการของ นักท่องเที่ยวได้

^{๑๗๐} จุฑาภรณ์ หินชุย, แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธกรณีศึกษาวัดประชาคมวนาราม อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด, (สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น คณะวิทยาลัยปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

ภัทร์สุภา ลีลานนภาพรรณ^{๑๗๑} ได้ศึกษา การท่องเที่ยวเชิงพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีแหล่งวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่าการท่องเที่ยวเชิงพุทธ หมายถึงการเดินทางไปท่องเที่ยวยังพุทธสถานใดๆ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อบำเพ็ญบุญกุศล ๑๐ หรืออย่างใดอย่างหนึ่งตามคติทางพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังหมายรวมถึงการเดินทางไปสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ปฏิบัติธรรม และเข้าร่วมศาสนพิธี งานเทศกาลประเพณีต่างๆ ปัจจัยที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงพุทธที่สำคัญ ได้แก่ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นต้นแบบในการเสด็จประพาสไปสู่พุทธสถาน พระพุทธศาสนาผสมผสานอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิตของชาวไทยมาแต่โบราณ และกระแสสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ทำให้ประชาชนนิยมหาทางออกจากความรีบเร่ง สับสน วุ่นวาย ด้วยการเดินทางท่องเที่ยวในลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงพุทธ จากการศึกษาการท่องเที่ยวเชิงพุทธในแหล่งวัฒนธรรมกรุงเทพมหานครทั้ง ๓ แหล่งพบว่านักท่องเที่ยวสามารถดำเนินกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาต่างๆ ได้ด้วยการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การสวดมนต์ การฟังธรรม และการบำเพ็ญภาวนา นอกจากนี้ยังสามารถเยี่ยมชมและศึกษาแหล่งศิลปวัฒนธรรม ซึ่งก่อให้เกิดคุณค่าทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ความสำคัญและคุณค่าของการท่องเที่ยวเชิงพุทธที่สำคัญ ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณี ก่อให้เกิดการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมไทย เอกลักษณ์ของชาติและสืบทอดปรัชญาคติ และศาสนคติ ด้านเศรษฐกิจช่วยลดปัญหาความยากจนและส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการพัฒนาชีวิตและจิตใจ ก่อให้เกิดการส่งเสริมการพัฒนา

กิตติชัย เจริญชัย^{๑๗๒} ได้ศึกษาการศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวและกลยุทธ์ทางการตลาดการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่าพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวด้านจำนวนครั้งที่มาท่องเที่ยว พาหนะที่ใช้ในการเดินทางและวัตถุประสงค์ในการเดินทางมาท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการส่วนผสมทางการตลาดบริการของพระธาตุนาดูน จังหวัดมหาสารคาม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ นักท่องเที่ยวมีอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ แตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการส่วนผสมทางการตลาดบริการโดยภาพรวมของพระธาตุนาดูน จังหวัดมหาสารคาม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๒.๗.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอารยสถาปัตยกรรม

^{๑๗๑} ภัทร์สุภา ลีลานนภาพรรณ, ศึกษาการท่องเที่ยวเชิงพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีแหล่งวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร, สารนิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

^{๑๗๒} กิตติชัย เจริญชัย, การศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวและกลยุทธ์ทางการตลาดการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดมหาสารคาม, (สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

ภาณุวัฒน์ ปลั่งกลาง^{๑๗๓} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การสำรวจและการจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกระดับพื้นฐานสำหรับผู้พิการและผู้สูงอายุภายในอาคารกลางจังหวัดสระบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพของสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุและผู้พิการของอาคารกลางจังหวัดสระบุรีเปรียบเทียบกับข้อกำหนดของกฎกระทรวง พ.ศ.๒๕๔๘ และเพื่อออกแบบปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุและผู้พิการ ตามหลักการออกแบบเพื่อคนทั้งมวล และไปไปตามข้อกำหนดของกฎกระทรวง พ.ศ.๒๕๔๘ ผลการวิจัยพบว่า อาคารศาลากลางจังหวัดสระบุรีมีการก่อสร้างก่อนกำหนดใช้กฎกระทรวงกำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกในอาคารสำหรับผู้พิการ และคนชรา ซึ่งมีการใช้งานมาอย่างยาวนาน สิ่งอำนวยความสะดวกจึงไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดของกฎกระทรวง ทั้งนี้จึงได้จัดทำแบบก่อสร้างปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกระดับพื้นฐานสำหรับผู้พิการและผู้สูงอายุให้สอดคล้องกับสัดส่วนพื้นที่ใช้สอย และค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกในอาคารตามแบบที่ได้เสนอ และสอดคล้องกับข้อกำหนดของกฎกระทรวง พ.ศ.๒๕๔๘

สุภารัตน์ ชัยกิตติภรณ์ และคณะ^{๑๗๔} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการจัดอุปกรณ์อำนวยความสะดวกและสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างต้นแบบการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกและสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ และเพื่อนำข้อมูลจากการวิจัยไปใช้ในการวางแผนในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยคณะวิจัยได้สำรวจบ้านที่ตรงตามเกณฑ์คัดเลือก เพื่อจัดทำเป็นพื้นที่ต้นแบบสำหรับการเรียนรู้ โดยเน้นการปรับปรุงในส่วนที่ผู้สูงอายุมีการใช้งานมากและเป็นจุดเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุ รวมถึงจัดการสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ นอกจากนี้ได้จัดหาคนพื้นที่ร่วมมือในการปรับปรุงสภาพแวดล้อม ทั้งนี้ได้นำสิ่งของที่หาได้ภายในชุมชนมาปรับใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

ชิต สุขหนู^{๑๗๕} ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ การออกแบบเพื่อทุกคนสำหรับผู้พิการทางสายตา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการออกแบบเพื่อทุกคนคืออะไร และการให้บริการสังคมในประเทศไทยมีการออกแบบเพื่อทุกคนสำหรับผู้พิการทางสายตาอย่างเหมาะสม และมีความทั่วถึงหรือไม่ ตลอดจนมีแบบอย่างที่ดีของการให้บริการทางสังคมในประเทศไทยหรือไม่ ผลการศึกษาพบว่า การออกแบบเพื่อทุกคน (Universal Design) เป็นแนวคิดในการออกแบบที่เน้นความสะดวก สบาย ปลอดภัยและครอบคลุมกับความต้องการของคนทุกกลุ่ม การออกแบบเพื่อทุกคนไม่ได้จำแนกการออกแบบตามความเหมาะสมของแต่ละกลุ่มคน แต่สามารถแบ่งตามการเข้าเข้าถึงได้เป็น ๓ กลุ่ม คือ ๑) การออกแบบเพื่อการเข้าถึงสิ่งจำเป็นพื้นฐานในชีวิตประจำวัน ๒) การออกแบบเพื่อการเข้าถึงบริการสาธารณะ ๓) การออกแบบเพื่อการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยมีหลักการ

^{๑๗๓} ภาณุวัฒน์ ปลั่งกลาง, การสำรวจและการจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกระดับพื้นฐานสำหรับผู้พิการและผู้สูงอายุภายในอาคารกลางจังหวัดสระบุรี, *ปริญญาวิศวกรรมศาสตรมหาบัณฑิต*, (สำนักวิศวกรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี, ๒๕๕๕), บทคัดย่อ.

^{๑๗๔} สุภารัตน์ ชัยกิตติภรณ์ และคณะ, การมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการจัดอุปกรณ์อำนวยความสะดวกและสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ (ปีที่ ๒), *รายงานวิจัย*, (มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

^{๑๗๕} ชิต สุขหนู, การออกแบบเพื่อทุกคนสำหรับผู้พิการทางสายตา, *ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

พื้นฐานที่สำคัญอยู่ ๗ ประการ สำหรับสถานการณ์การออกแบบเพื่อทุกคนสำหรับผู้พิการทางสายตาของประเทศไทย พบว่าปัจจุบันประเทศไทยมีกฎหมายที่ว่าด้วยการออกแบบเพื่อทุกคนอยู่หลายฉบับ แต่ยังคงขาดการนำไปสู่การปฏิบัติที่แท้จริง และไม่มีแบบอย่างที่ดีปรากฏให้เห็น ดังนั้นภาพรวมของการออกแบบเพื่อทุกคนสำหรับผู้พิการทางสายตาในประเทศไทยยังผนวกรวมอยู่ในการออกแบบเพื่อทุกคน

ธารณี กฤติยาดีศัย^{๑๗๖} ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวก สะดวกเพื่อทุกคน สำหรับศูนย์การค้าชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมในการเข้าถึง การใช้พื้นที่ การใช้งาน ลักษณะและปัญหาทางกายภาพของสิ่งอำนวยความสะดวกของกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเด็กและสตรีมีครรภ์ และกลุ่มคนพิการภายในศูนย์การค้าชุมชนที่ก่อสร้างก่อนปี พ.ศ. ๒๕๔๘ และที่ก่อสร้างภายหลังปี พ.ศ. ๒๕๔๘ โดยผลการศึกษาพบว่า กลุ่มผู้สูงอายุมีการใช้พื้นที่ได้ตามปกติแต่มีความเสื่อมถอยทางสรีระวิทยาซึ่งส่งผลต่อการใช้พื้นที่ โดยผู้สูงอายุเน้นการเข้าสู่พื้นที่อย่างปลอดภัย ส่วนใหญ่ใช้ห้องน้ำทั่วไปและไม่นิยมใช้ห้องน้ำคนพิการ จากทัศนคติทางลบ กลุ่มเด็กและสตรีมีครรภ์เน้นการเข้าถึงพื้นที่ของรถเข็นเด็ก และสิ่งอำนวยความสะดวก สะดวกสำหรับเด็ก เช่น จุดเปลี่ยนผ้าอ้อม ห้องให้นมเด็กและห้องน้ำสำหรับเด็กที่ผู้ปกครองทั้งพ่อและแม่สามารถเข้าถึงและใช้งานได้ ซึ่งถือเป็นความต้องการเฉพาะกลุ่ม กลุ่มคนพิการทางการเคลื่อนไหว เน้นการปรับสภาพแวดล้อมให้เข้ากับคนพิการ ส่วนคนพิการทางการมองเห็นสามารถปรับตัวให้เข้า กับสภาพแวดล้อมได้โดยเน้นการให้ข้อมูลข่าวสาร การจัดเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น อุปกรณ์อัตโนมัติ การเตือนด้วยเสียง เป็นต้น และการบริการให้ความช่วยเหลือที่สมเหตุสมผลเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยมีข้อเสนอแนะต่อแนวทางในการปรับปรุงอาคารและออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวก ภายในศูนย์การค้าชุมชนว่า ควรมีความครอบคลุมถึงทุกคนรวมถึงความต้องการเฉพาะและความ ต้องการโดยรวมในแต่ละกลุ่มคน ซึ่งสามารถจำแนกเป็น ๓ ด้านได้แก่ ๑) ด้านการเข้าถึงจัดให้มีที่จอดรถที่เอื้อต่อผู้สูงอายุ เด็ก สตรีมีครรภ์ คนพิการและจัดให้มีป้ายแผนผังอาคารต่างสัมผัสที่มีรูปนูนสูงหรือนูนต่ำ เพื่อบอกตำแหน่งป้ายสำหรับเด็กและป้ายเฉพาะจุด ๒) ความปลอดภัยสำหรับทางลาดให้จัดทำราวจับแบบ ๓) ระดับเพื่อทุกคน สำหรับบันไดให้จัดทำราวจับแบบ ๒ ระดับ สำหรับผู้สูงอายุและเด็กในการช่วยพยุงตัว ๓) ด้านการใช้งานจัดห้องส้วมสำหรับผู้สูงอายุและเด็กภายใน ห้องน้ำทั่วไป ห้องน้ำสำหรับเด็กและผู้ปกครองแยกออกมาจากห้องน้ำทั่วไป ห้องให้นมเด็กและจุดเปลี่ยนผ้าอ้อม อีกทั้งเปลี่ยนชื่อและสัญลักษณ์ห้องน้ำคนพิการ พร้อมภาพสัญลักษณ์สตรีมีครรภ์ เด็ก ผู้สูงอายุ และคนพิการ เพื่อให้เกิดความรู้สึกยอมรับและไม่เป็นการตอกย้ำจุดบกพร่องของคนเฉพาะกลุ่ม และในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาถึงความเหมาะสมในการเข้าถึงและการเข้าใช้พื้นที่ของ ทุกคนโดยไม่แบ่งแยกไปที่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งภายในอาคารพาณิชย์ อาคารสาธารณะประเภทอื่นๆ เพื่อให้แนวความคิดการออกแบบสำหรับทุกคน (Universal Design) นั้น สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในทุกพื้นที่

จากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกิจกรรม ๕ ส การบริหารการจัดการ การท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงพุทธ และแนวคิดอารยสถาปัตย์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว ผู้วิจัยจะนำมาปรับ

^{๑๗๖} ธารณี กฤติยาดีศัย, การออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อทุกคนสำหรับศูนย์การค้าชุมชน, *เคหพัฒนาศาสตรมหาบัณฑิต*, (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

ใช้เป็นแนวทางในการวิจัยเรื่อง วัดครูบาสร้าง : รูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตยกรรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาศรีวิชัย จังหวัดลำพูน

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “วัดครูบาสร้าง: รูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน” นี้ มีระเบียบวิธีวิจัยดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงเอกสาร (Documentary Research) เชิงปริมาณ (Quantitative Research) เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน การวิจัยครั้งนี้มีวิธีดำเนินการ ๔ รูปแบบประกอบด้วย

๑) การศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เป็นการศึกษาเพื่อค้นหาหาข้อมูลเกี่ยวภูมิหลังของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน กฎระเบียบที่เกี่ยวข้องการจัดการศาสนสถานการณ์และข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือ

๒) การวิจัยในเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เป็นจัดเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการศึกษาความคิดเห็นรวมทั้งข้อเสนอแนะในด้านอื่นๆ จากนักท่องเที่ยวและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการท่องเที่ยว เช่น ผู้สูงอายุ ผู้ผิดปกติทางร่างกาย พระสงฆ์ สามเณรนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อประเมินผลการดำเนินงานและนำข้อมูลมาวิเคราะห์แล้วพัฒนาไปสู่การสร้างนวัตกรรมตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดลำพูน จำนวน ๔๐๐ คน

๓) การวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงลึก โดยการสำรวจพื้นที่ บันทึกภาพสถานที่ การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับกลุ่มประชากรที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว การท่องเที่ยว และการจัดการกระบวนการท่องเที่ยว

๔) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ ไตแก ใช้วิธีการจัดนิทรรศการ มาตรฐานอารยสถาปัตย์ เพื่อให้ผู้นำชุมชน ผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจในพื้นที่จังหวัดลำพูน พระสงฆ์ สามเณร ผู้สูงอายุ ผู้ผิดปกติทางร่างกาย ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและเอกชน เข้าร่วมเพื่อศึกษาเรียนรู้การจัดการอารยสถาปัตย์ภายในวัด พร้อมทั้งจัดทำภาพวาดสามมิติประวัติศาสตร์วัดเมืองลี ณ วัดพระธาตุดวงเดี่ยว อำเภอลี่ จังหวัดลำพูน

๕) การพัฒนาเว็บแอปพลิเคชันโดยใช้ภาษา php ,html, ซึ่งจะสามารถแสดงผลครอบคลุมอุปกรณ์มือถือ ไอแพด แท็บเล็ต และคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล โดยเน้นไปที่อุปกรณ์มือถือซึ่ง

เป็นอุปกรณ์ที่นิยมใช้งานในปัจจุบัน มีระบบแผนที่โดยใช้ google map “ตามรอยธรรม www.tamroidham.com” สำหรับการออกแบบการแสดงผลใช้ bootstrap โดยคำนึงถึง user experience (UX) ซึ่งจะช่วยทำให้ผู้ใช้งานแอปพลิเคชันสามารถใช้ได้อย่างคล่องตัว

๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๒.๑ พื้นที่วิจัย/องค์กรที่วิจัย

๑) **พื้นที่วิจัย** เป็นการศึกษาวิจัยพื้นที่วัด ๙ แห่ง ในจังหวัดลำพูนที่ดำเนินการสร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิไชย และเป็นวัดแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดลำพูน จำนวน วัด ได้แก่ ๑) วัดบ้านปาง อำเภอเถิน ๒) วัดพระธาตุดวงเดี่ยว อำเภอเถิน ๓) วัดพระธาตุห้าดวง อำเภอเถิน ๔) วัดพระพุทธรบาทตากผ้า อำเภอป่าซาง ๕) วัดพระนอนม่อนช้าง อำเภอป่าซาง ๖) วัดพระธาตุหรือภูซั้วรวมมหาวิหาร วัดอำเภอเมือง ๗) วัดจามเทวี อำเภอเมือง ๘) วัดมณีธาราม (กู่ละมั่ง) อำเภอเมือง และ ๙) วัดพระบาทสามยอด อำเภอบ้านโฮ่ง

๒) **พื้นที่ขยายผลและใช้ประโยชน์** เป็นการศึกษาวิจัยเพื่อการพัฒนาและสร้างวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน เพื่อให้เกิดความเหมาะสมตามจารีตประเพณีชุมชน และเป็นการอำนวยความสะดวกแก่อารยสถาปัตยกรรมทั้งชาวไทยและต่างประเทศ อีกทั้งยังเป็นการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับประเทศไทยให้เป็นรูปแบบแก่กลุ่มอารยสถาปัตยกรรมต่อไป

๓.๒.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑) **ประชากร** การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษาประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ๒ กลุ่ม คือ ๑) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้การวิจัยเชิงปริมาณ ๒) กลุ่มตัวอย่างหรือ ผู้ให้ข้อมูลหลัก ที่ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ และเชิงปฏิบัติการ

๒) **กลุ่มตัวอย่าง** การวิจัยจะศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มอารยสถาปัตยกรรม เช่น ผู้สูงอายุ ผู้มีพิศอกพิการทางร่างกาย นักท่องเที่ยวทั่วไป พระภิกษุ และสามเณร

๓) **การสุ่มตัวอย่าง** กลุ่มตัวอย่างที่ใช้การวิจัยเชิงปริมาณ โดยการใช้สูตรคำนวณกลุ่มตัวอย่างของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) โดยสูตร

$n =$ ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่คำนวณได้

$N =$ จำนวนประชากรที่ทราบค่า

$e =$ คลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่าง

$Ne^2 =$ ค่าความคลาดเคลื่อนที่จะยอมรับได้ (Allowable Error 0.05)

๓.๒.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๑) **ชนิดของเครื่องมือวิจัย** ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการวิจัยโดยแบ่งออกตามรูปแบบการวิจัยได้แก่

๑.๑) เครื่องมือวิจัยแบบเชิงปริมาณ (Quantitative Research) การบริหารจัดการวัดตามแบบ 5 ส แนวคิดการบริหารจัดการ แนวคิดการบริหารจัดการศาสนสถาน แนวคิดการสร้างนวัตกรรม

เพื่อตอบสนองกลุ่มอารยสถาปัตยกรรม บริบทพื้นที่ที่ทำการวิจัยและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสำรวจเชิงปริมาณ (Quantitative Research) หรือแบบสอบถาม

๑.๒) เครื่องมือวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Study) เพื่อเป็นการวิเคราะห์และสร้างนวัตกรรมการจัดการวัดครุบาสร้างที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดลำพูน โดยการศึกษากรอบทางด้านเนื้อหาเพื่อนำไปสู่การสัมภาษณ์เชิงลึกกว่า มีปัจจัย เงื่อนไขอะไร ที่จะนำไปสู่การพัฒนา นวัตกรรมการท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้อง

๒) การสร้างเครื่องมือวิจัย โดยมีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือในการวิจัย เป็นการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การสร้างเครื่องมือจากการตั้งสมมุติฐานในการวิจัยเพื่อสร้างนวัตกรรมการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครุบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน เช่น แนวคิดการจัดการศาสนสถาน การจัดวัดตาม ๕ ส ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยว แนวคิดเรื่องอารยสถาปัตยกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๓) การหาคุณภาพของเครื่องมือวิจัย เป็นการออกแบบเครื่องมือการวิจัย จากการวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย และเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การสร้างแบบสอบถามเพื่อนำไปสู่การทดลองใช้และการประเมินวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครุบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน โดยมีขั้นตอนของการสร้างแบบสอบถามดังนี้

๓.๑ ศึกษาประเด็นปัญหา กรอบแนวคิด ทฤษฎี และจุดมุ่งหมายของการวิจัย เพื่อให้เกิดความตระหนักว่า งานวิจัยต้องการข้อมูลอะไร ชนิดใด และมีตัวแปรอะไรบ้างที่จะต้องนำมาพิจารณา

๓.๒ กำหนดลักษณะของข้อคำถาม จัดทำรายละเอียดของข้อคำถามว่า ประกอบด้วย ขอบข่ายเนื้อหาสาระสำคัญ แยกแยะเป็นประเด็นย่อยตามแง่มุมต่างๆ อะไรบ้าง ที่จะนำไปใช้ในการสร้างข้อคำถามสำหรับการพัฒนาการจัดการวัดและนวัตกรรมการท่องเที่ยวตามรอยครุบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน

๓.๓ กำหนดรูปแบบของแบบสอบถามเพื่อประเมินและพัฒนา นวัตกรรมท่องเที่ยววัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครุบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน แบบปลายปิดและแบบปลายเปิด เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับตอบปัญหาการวิจัยครบถ้วน รวมทั้งการแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ

๓.๔ นำแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา รายข้อจนครบทั้งฉบับ เพื่อตรวจสอบความเชื่อมั่นและหาค่าความเที่ยงตรงของแบบสอบถามหรือหาค่า IOC โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความชำนาญในประเด็นและหัวข้อวิจัย จำนวน ๓ ท่าน เพื่อเป็นการประเมินความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นของเครื่องมือ

๓.๓ การจัดเก็บรวบรวมข้อมูล

๑) ข้อมูลจากเอกสาร เป็นการศึกษาด้านเนื้อหาครอบคลุมเรื่องการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคล ๕ ส ได้แก่ (๑) ส่งเสริมสติ (๒) สะอาด (๓) สุขสบาย (๔) สงบ เย็นใจ และ (๕) สัปปายะ แนวคิดการบริหารจัดการศาสนสถาน แนวคิดการสร้างนวัตกรรมเพื่อตอบสนองกลุ่มอารยสถาปัตยกรรม บริบทพื้นที่ที่ทำการวิจัย และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบริบทของ

วัดบูรพาสร้าง ในจังหวัดลำพูน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสำรวจเชิงปริมาณ (Quantitative Research) หรือแบบสอบถาม

๒) ข้อมูลภาคสนาม การเก็บข้อมูลภาคสนามของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน ในการวิเคราะห์และพัฒนานวัตกรรมการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ โดยการศึกษารอบทางด้านเนื้อหาเพื่อนำไปสู่การสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างในจังหวัดลำพูน และการสังเกตการณ์ (Observation) บริบทการบริหารจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ได้อย่างถูกต้อง

๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

๑) ข้อมูลเชิงปริมาณ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามสำหรับประเมินรูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน เพื่อนำผลการตอบมาวิเคราะห์หาความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟา (Coefficient Alpha) ของ Cronbach เป็นวิธีการวัดความสอดคล้องภายใน (Internal Consistency) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป เนื้อหาและโครงสร้างของแบบประเมิน

๒) ข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อวิเคราะห์และประเมินรูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๕ รูป/คน ทั้งกลุ่มอารยสถาปัตย์ เช่น ผู้สูงอายุ ผู้ผิดปกติทางด้านร่างกาย พระสงฆ์ สามเณร ผู้นำชุมชน ประชาชน และนักท่องเที่ยวทั่วไป รวมถึงการสังเกตการณ์บริบทความเป็นจริงของแต่ละพื้นที่นั้นๆ เพื่อนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์บทสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์นำมาถอดบทเรียนให้เกิดองค์ความรู้และรูปแบบการพัฒนาการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ต่อไป

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

โครงการวิจัยเรื่อง “วัดครุบาสร้าง : รูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครุบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน” มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาศักยภาพของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ๙ แห่งที่สร้างโดยครุบาเจ้าศรีวิไชย ๒) เพื่อศึกษามาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดลำพูน ๓) เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครุบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน จึงขอเสนอผลการศึกษา ดังนี้

- ๔.๑ ศักยภาพของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ๙ แห่งที่สร้างโดยครุบาเจ้าศรีวิไชย
 - ๔.๑.๑ ศรีธธาครุบา : ศักยภาพสำคัญศักยภาพสำคัญของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ๙ แห่งที่สร้างโดยครุบาเจ้าศรีวิไชย
 - ๔.๑.๒ ศักยภาพเชิงพื้นที่ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ๙ แห่งที่สร้างโดยครุบาเจ้าศรีวิไชย
 - ๔.๑.๓ ผลการวิเคราะห์ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครุบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน
- ๔.๒ มาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดลำพูน
 - ๔.๒.๑ มาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตย์ของแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย
 - ๔.๒.๒ มาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดลำพูน
 - ๔.๒.๓ ผลการสำรวจมาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดลำพูน
- ๔.๓ รูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครุบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน
 - ๔.๓.๑ แอปพลิเคชันเส้นทางท่องเที่ยวของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดลำพูน
 - ๔.๓.๒ รูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครุบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน

๔.๑ ศักยภาพของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ๙ แห่งที่สร้างโดยครุบาเจ้าศรีวิไชย

๔.๑ ศรีธธาครุบา : ศักยภาพสำคัญศักยภาพสำคัญของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ๙ แห่งที่สร้างโดยครุบาเจ้าศรีวิไชย

๔.๑.๑ การสร้างศรัทธาของครุบาศรีวิไชย

ครุบาเจ้าศรีวิไชยเกิดที่บ้านปาง ตำบลศรีวิไชย อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน เมื่อวันที่ ๑๑ เดือน มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๒๑ ซึ่งตรงกับวันอังคาร ขึ้น ๑๑ ค่ำ ปีชวด เดือน ๙ เหนือ จุลศักราช ๑๒๔๐ ปัจจุบันอยู่ในเขต ตำบลศรีวิไชย อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน นามเดิมชื่อเพือน เป็นบุตรคนที่ ๓ ใน ๕ คน ของนายควายและนางอุสา ต้นตระกูลเป็นหมอคล้อข้างของเจ้าหลวงดาราดิเรกฤทธิ์ ไพโรจน์ (เจ้าดาวเรือง) เจ้าผู้ครองนครลำพูนองค์ที่ ๗ (พ.ศ. ๒๔๑๔-๒๔๓๑) ซึ่งตรงกับสมัยของพระเจ้าอินทวิชยานนท์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ลำดับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๔๑๔-๒๔๓๑) และเป็นช่วงปลายของแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕

ครุบาเจ้าศรีวิไชย (พระสีวิไชย สิริวิไชโย) หรืออีกนามหนึ่งว่า ครุบาศีลธรรม เนื่องจากท่านเป็นผู้ที่มีความตั้งใจ และความมุ่งมั่นสูง รวมทั้งมีความเป็นตัวของตัวเองสูง มีวัตรปฏิบัติยึดจารีตแบบดั้งเดิมคณะสงฆ์ล้านนา ในแนวนิกายเชียงใหม่ผสมกับนิกายยอง ซึ่งแพร่หลายในเขตบ้านโฮ้ง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ที่ยึดธรรมเนียมคือการนุ่งห่มที่เรียกว่า “กุ่มผ้าแบบรดดอก” สวมหมวกเขavn ลูกประคำ ถือไม้เท้าและพัด ซึ่งเป็นที่รู้จักกันทั่วไปโดยเฉพาะในเขตภาคเหนือของประเทศไทย ในล้านนาเรียกพระลักษณะนี้ว่าเป็น “ครุบา” “ต้นบุญ” หรือ “นักบุญ” อันมีความหมายเชิงยกย่องว่าเป็นนักบวชที่มีคุณสมบัติพิเศษ มีการเรียกอีกว่า ครุบาเจ้าศรีวิไชยหรือทูลเจ้าสิริ (อ่าน “ตุ้เจ้าสิริ”) แต่พบว่า ครุบาเจ้าศรีวิไชยมักเรียกตัวท่านเอง เป็นพระชัชยาภิกขุ หรือพระศรีวิไชยชณะภิกขุ

การบำเพ็ญเพียรของครุบาเจ้าศรีวิไชยมีความปรารถนาที่จะบรรลุธรรมะอันสูงสุด ซึ่งปรากฏเจตนารมณ์ให้เห็นอยู่เสมอจากคำอธิษฐานบารมี ที่ท่านจารไว้ในตอนท้ายของคัมภีร์ ไบลานหรือจากคำภาวนาในหนังสือ “กัมมัฏฐานรอม” ไว้ว่า “...ต้นข้าพระศรีวิไชยภิกขุ เกิดมาปีเป็ยกี้ จุลศักราช ๑๒๔๐ ตัว พุทธศักราช ๒๔๒๐ ปรารถนาขอหื้อข้าฯ ได้ตรัสรู้ปัญญาสัพพัญญูโพธิญาณเจ้าจิ้มเตอะ” และ “ปรารถนาขอหื้อ ได้ถึงธรรมะ ยึดเหนี่ยวเอาพระนิพพานสิ่งเดียว” ซึ่งมักจะปรากฏความปรารถนาดังกล่าว ในตอนท้ายของคัมภีร์ไบลานที่ท่านสร้างไว้ทุกเรื่อง แนวคิดดังกล่าวนี้เป็นการแสดงปณิธานอันแรงกล้าของครุบาเจ้าศรีวิไชย และได้ยอมรับในวงการสงฆ์ รวมทั้งศรัทธาชาวบ้านต่างก็เชื่อว่า “ครุบาเป็นผู้วิเศษมีบุญบารมี”

ในช่วงเวลาที่กำเนิดครุบาเจ้าศรีวิไชยนั้น เกิดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกับที่หัวเมืองล้านนากับกรุงเทพฯ เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงในทุกๆ ด้าน จากการเข้ามาบริหารจัดการปกครองของรัฐบาลจากกรุงเทพฯ ทำให้ครุบาเจ้าศรีวิไชยเป็นผู้ที่มีบทบาทและกลายเป็นผู้นำในการต่อต้านรัฐบาลกรุงเทพฯ ในที่สุด เมื่อครุบาเจ้าศรีวิไชยได้รับยกย่องให้เป็น “ต้นบุญ” ฐานะดังกล่าวได้ถูกนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์ของท้องถิ่นในการต่อต้านรัฐบาลกรุงเทพฯ ในเวลาต่อมา ดังนั้นการดำรงชีวิตของครุบาเจ้าศรีวิไชยตั้งแต่ครั้งเยาว์วัย จนกระทั่งถูกยกย่องและเรียกขานว่าเป็น “ต้นบุญ” ของชุมชน ในท้องถิ่นอยู่ภายใต้เงื่อนไขสองประการ คือ เงื่อนไขทางอุดมการณ์และเงื่อนไขทางปฏิบัติการ เงื่อนไขทางอุดมการณ์ คือ ความคิด และความเชื่อของสังคมนานา ตลอดจนการรับรู้ของครุบาเจ้าศรีวิไชยเอง การสร้างภาพพจน์ “ต้นบุญ” ขึ้นมาช่วงต้นๆ ได้ผ่านขบวนการหล่อหลอมของลักษณะทางสังคมของชุมชนเบื้องต้น ขณะเดียวกันเงื่อนไขอย่างที่สอง คือเงื่อนไขทางปฏิบัติการ หมายถึง การแปรรูปความคิดและความเชื่อออกมาทางการกระทำ ซึ่งจะกลายเป็นจุดที่ช่วยเสริมภาพลักษณ์ของครุบาเจ้าศรีวิไชยในการถูกยกย่องให้เป็น “ต้นบุญ” ให้ชัดเจนขึ้น การกระทำดังกล่าวนี้ ปรากฏให้เห็นใน

เหตุการณ์รูปธรรมหลายเหตุการณ์ เช่น การบูรณปฏิสังขรณ์ซากปรักหักพังของวัดอารามต่างๆ อันเป็นความร่วมมือร่วมใจระหว่างชาวบ้านและครูบาเจ้าศรีวิไชย

ในสมัยนั้น พระเจ้าอินทวิชยานนท์ เป็นเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ลำดับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๔๑๖ – ๒๔๓๙) ของเชื้อสายตระกูลเจ้าเจ็ดตน เมืองเชียงใหม่ยังคงเป็นศูนย์กลางอำนาจของหัวเมืองล้านนาที่แวดล้อมด้วยเมืองลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน โดยเชียงใหม่จะต้องขึ้นตรงกับกรุงเทพฯ อีกทอดหนึ่ง ในช่วง พ.ศ. ๒๔๑๗ – ๒๔๒๓ นโยบายของกรุงเทพฯ ยังไม่ได้เข้ามาเปลี่ยนแปลงใด ๆ มากมาย เพียงแต่ให้ข้าหลวงทำหน้าที่ชำระคดีความที่เกี่ยวข้องกับคนในบังคับอังกฤษและแนะนำเจ้าผู้ครองนคร ให้ปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐบาล การส่งข้าหลวงมาปกครองล้านนาในระยะแรก ๆ ทางกรุงเทพฯ จึงค่อนข้างระมัดระวังไม่ก้าวก่ายอำนาจของเจ้าผู้ครองนครล้านนามากนัก จนกระทั่งถึง พ.ศ. ๒๔๒๗ เป็นต้นมาที่กรุงเทพฯ เริ่มเข้ามาควบคุมการปกครองล้านนาอย่างจริงจัง เนื่องจากสภาพความขัดแย้งในหัวเมืองล้านนา นับตั้งแต่การแย่งชิงอำนาจในกลุ่มเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่กันเอง และการที่อังกฤษเข้าไปมีผลประโยชน์ในล้านนา ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการจัดการปฏิรูปการปกครองแบบเทศาภิบาล หัวเมืองล้านนาขณะนั้นถูกยกเป็นมณฑลพายัพ ได้เกิดมีปฏิริยาต่อต้านขึ้นโดยทั่วไป ดังกรณี กบฏพระยาปราบสงคราม (พ.ศ. ๒๔๓๒) และกบฏเงี้ยวเมืองแพร่ (พ.ศ. ๒๔๔๖) เป็นต้น เหตุการณ์ดังกล่าวนี้เป็นบริบทของหัวเมืองล้านนา ซึ่งเป็นช่วงที่ครูบาเจ้า ศรีวิไชยเติบโตขึ้นมา

ตามประวัติครูบาเจ้าศรีวิไชย ครอบครัวของท่านได้ไปตั้งถิ่นฐานในปางป่าง โดยบิดาของท่านคือ นายควาย ได้ติดตามผู้เป็นคือหมื่นผาบ ซึ่งมีอาชีพเป็นหมอกคล้องช้างของเจ้าหลวงดาราติเรกฤทธิ์ไพโรจน์ (เจ้าดาวเรือง) เจ้าผู้ครองนครลำพูนองค์ที่ ๗ (พ.ศ. ๒๔๑๔ – ๒๔๓๑) มีบ้านเดิมอยู่สันป่าายางจ.ลำพูน ได้ไปคล้องช้างที่บ้านปาง เมืองลี พร้อมทั้งบุกเบิกที่นาเป็นที่ทำกิน

ตอนนั้นลักษณะภูมิประเทศของบ้านปางมีลำธารไหลผ่าน คือ “ห้วยแม่ปาง” และมีราษฎรตั้งบ้านเรือนอยู่ประมาณ ๒๐ หลังคาเรือน ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทำไร่ทำนา และหาของป่าขาย หมื่นผาบได้พาหลานชาย คือนายควายไปจับจองเนื้อที่นาซึ่งเดิมเป็นบึงโคลน (บริเวณหน้าวัดบ้านปางปัจจุบัน) เป็นที่ทำกิน เมื่อมาตั้งรกรากทำมาหากินอยู่บ้านปาง นายควายได้แต่งงานอยู่กับนางอุสา ให้กำเนิดบุตรชาย-หญิง ๕ คน โดยครูบาเจ้าศรีวิไชยเป็นบุตรคนที่ ๓ มีพี่ชายและพี่สาวคือ นายไหวและนางอวน มีน้องชายและน้องสาวคือ นายแวนและนางบุญทา เมื่อเติบโตขึ้นมาอายุได้ ๑๘ ปี ในปี พ.ศ. ๒๔๓๘ ได้บวชเป็นสามเณร โดยมีอุปัชฌาย์ คือ ครูบาชัตติยะ หรือครูบาแคงแคะ ซึ่งได้เดินธุดงค์มาถึงบ้านปางและเป็นผู้บวชให้

ครูบาเจ้าศรีวิไชยนั้น เริ่มได้รับการศึกษาเมื่ออายุได้ ๑๗ ปี โดยเข้าเป็นลูกศิษย์คอยรับใช้และเรียนหนังสือกับครูบาชัตติยะหรือครูบาแคงแคะ ซึ่งเป็นพระสงฆ์ที่เดินธุดงค์มาพักที่บ้านปางจนเมื่อมีอายุได้ ๑๘ ปี จึงได้บวชเป็นสามเณร โดยมีครูบาชัตติยะเป็นอุปัชฌาย์ และต่อมาเมื่ออายุครบ ๒๑ ปี จึงได้อุปสมบท โดยมี ครูบาสมณะ วัดบ้านโง้ง จังหวัดลำพูน เป็นอุปัชฌาย์ มีฉายาว่า “สิริวิไชยภิกขุ” หรือ “พระสิวิไช” ได้รับการศึกษาตามแบบอย่างประเพณีล้านนาทั่วไปได้แก่ การศึกษาพระธรรมคัมภีร์ การอ่าน การเขียน รวมไปถึงวิชาความรู้จากศาสตร์ด้านอื่นๆ ด้วย เช่น วิชาการแพทย์แผนโบราณ โหราศาสตร์ การก่อสร้าง เวทย์มนต์คาถาและวิชาป้องกันตัวต่าง ๆ สามเณรอินทร์เพื่อนได้รับโอกาสทางด้านศึกษาจากวัด โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้บรมสั่งสอน ตามประเพณีของล้านนาเรียกรับบวชเป็นสามเณรว่า “ปอยลูกแก้ว” ในพิธีนี้เด็กผู้ชายที่อายุตั้งแต่ ๗ ปีขึ้นไป จะถูกส่งไปเป็นศิษย์วัด ชาว

ล้านนาเรียกว่า “ชะโยมวัด” จะมีพระสงฆ์ที่มีระดับไม่เกิน ๕ พรรษา เรียกว่า “ตุ้หนาน” เป็นผู้อบรมสั่งสอนให้หัดอ่านและเขียนอักษรและตัวเลข

สำหรับพระภิกษุเพื่อน หรือ ตุ้เพื่อน ตามภาษาเรียกพระภิกษุของชาวล้านนา ได้อุปสมบท โดยมีครูบาสมณะวัดบ้านโฮ้งหลวง อำเภอบ้านโฮ้ง จังหวัดลำพูน เป็นพระอุปัชฌาย์ได้ฉายา “สิริวิไชยภิกษุ” หรือ “พระสิริไช” แล้วได้ศึกษาเล่าเรียนกับครูบาชัตติยะ ตามจารีตประเพณีที่มีมา โดยเน้นหนักความสนใจไปในทางวิชาไสยศาสตร์ และคาถาอาคมต่างๆ ซึ่งถือกันว่าเป็นทางโลก ดังปรากฏในประวัติว่า “...พระศรีวิไชยศึกษาไสยศาสตร์เวทมนต์คาถาจากครูบาแคงแกระผู้เป็นอาจารย์ด้วยความเคารพและยึดมั่นว่า เป็นของดีของวิเศษที่จะนำความสุขความเจริญมาให้ อันว่าวิชาประเภทนี้เป็นวิชาที่จะนำตัวออกไปสู่โลก...” ลักษณะวิชาที่ครูบาเจ้าศรีวิไชยให้ความสนใจศึกษา แสดงให้เห็นว่ามุ่งออกไปใช้ชีวิตฆราวาส อีกทั้งการที่ได้สักหมึกดำที่ขาทั้ง ๒ ข้างก็บ่งบอกถึงความเชื่อดังกล่าว เพราะชายชาวล้านนามีความเชื่อว่า การสักตามตัวจะช่วยให้อยู่ยงคงกระพันและมีเสน่ห์มหา นิยม

ต่อมาครูบาเจ้าศรีวิไชยเดินทางสู่สำนักวัดดอยแต เพื่อศึกษากับครูอุปละซึ่งมีผลต่อวิถีชีวิตของครูบาเจ้าศรีวิไชยมิใช่น้อย เพราะจากการได้ศึกษาเพิ่มเติมความรู้ทั้งทางด้านปฏิบัติและปริยัติ โดยเฉพาะการมุ่งเน้นการปฏิบัติธรรม โดยการบำเพ็ญสมาธิภาวนา ทำให้ครูบาเจ้าศรีวิไชยเลิกความสนใจในความรู้ด้านไสยศาสตร์เสีย แล้วมุ่งเน้นปฏิบัติด้านสมาธิธรรมประการเดียว ที่สำคัญ คือ ผลของการศึกษาเล่าเรียนกับครูบาอุปละ ทำให้ครูบาเจ้าศรีวิไชยตัดสินใจอยู่ในร่มเงาของผ้ากาสาวพัตร์ต่อ ซึ่งการที่ครูบาเจ้าศรีวิไชยเดินทางไปพบครูบาสมณะ เพื่อขอลาสิกขานั้น น่าจะเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในชีวิตของครูบาเจ้าศรีวิไชย เพราะปรากฏว่า แทนที่ครูบาสมณะจะไม่ให้ลาสิกขาแล้วยังแนะนำให้ครูบาเจ้าศรีวิไชยเดินทางต่อไปศึกษากับครูบาอุปละแห่งวัดดอยแต ซึ่งเป็นพระอุปัชฌาย์ของครูบาสมณะ โดยหวังว่าครูบาเจ้าศรีวิไชยจะได้เพิ่มพูนความรู้ให้มากขึ้น เพราะสำนักสงฆ์วัดดอยแต เป็นสถานที่ที่มีชื่อเสียงในสมัยนั้นมาก โดยเฉพาะการศึกษาด้านวิปัสสนาธุระ ซึ่งเมื่อครูบาเจ้าศรีวิไชย ได้รับการศึกษาทางด้านวิปัสสนาธุระกับครูบาอุปละแห่งวัดดอยแต ทั้งทางด้านปฏิบัติและปริยัติ ก่อนที่จะไปศึกษาต่อกับครูบาวิดตอยคำ และกลับไปศึกษาเพิ่มเติมกับครูบาสมณะผู้เป็นอุปัชฌาย์อีกครั้งหนึ่ง หลังจากนั้นจึงกลับสู่บ้านปาง ในฐานะเจ้าอาวาสสืบต่อ ครูบาแคงแกระ การศึกษาทางด้านวิปัสสนะธุระนั้น ถือเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญที่ส่งผลต่อแนวทางปฏิบัติและปณิธานของครูบาเจ้าศรีวิไชย ซึ่งมีส่วนทำให้ครูบาเจ้าศรีวิไชยกลายเป็นพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงที่สุดรูปหนึ่งของล้านนา ชื่อเสียงดังกล่าวมาจากภาพของบทบาทการเป็นผู้นำในการทำกิจกรรมทางศาสนาต่างๆ ของครูบาเจ้าศรีวิไชย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างหรือบูรณปฏิสังขรณ์งานสถาปัตยกรรมเพื่อศาสนา และสาธารณะประโยชน์ต่างๆ ซึ่งมีพื้นฐานมาจากความเชื่อความศรัทธาของประชาชน ที่มีต่อวัตรปฏิบัติอันน่าเลื่อมใสของท่าน ตลอดจนถึงบทบาทของความเป็น “ต้นบุญ” ที่ประชาชนมอบให้ในภายหลัง

โดยสรุป ครูบาเจ้าศรีวิไชยได้ถือกำเนิดตำบลศรีวิไชย อำเภอเถลี จังหวัดลำพูน ปี พ.ศ. ๒๔๒๑ ซึ่งเป็นบุตรคนที่ ๓ ใน ๕ คนของนายควายและนางอุสา ต้นตระกูลเป็นหมอคคล้องช้างช่วงเจ้าผู้ครองนครลำพูนองค์ที่ ๗ (พ.ศ. ๒๔๑๖ - ๒๔๓๙) และเป็นช่วงปลายของแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ครูบาเจ้าศรีวิไชยมีชื่อว่า พระสิริวิไชย สิริวิไชโย หรือครูบา

ศีลธรรม เนื่องจากครูบาศรีวิไชยมีความตั้งใจ มุ่งมั่นปรารถนาที่จะบรรลุธรรมะอันสูงสุด ซึ่งท่านได้ปรากฏเจตนารมณ์ให้เห็นอยู่เสมอในคำอธิษฐานบารมีของท่าน ครูบาเจ้าศรีวิไชยได้ดำเนินกิจกรรมทางศาสนาดังกล่าวในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๔๗ - ๒๔๘๑ ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคมและความขัดแย้งอันเกี่ยวพันถึงบริบททางสังคม อำนาจอธิปไตยและจารีตประเพณี จนกระทั่งถูกอิทธิพลถึง ๓ ครั้ง และได้มรณภาพลง เมื่อวันที่ ๒๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๑ รวมอายุได้ ๖๐ ปี คุณความดีและผลงานของครูบาเจ้าศรีวิไชยยังคงถูกกล่าวถึงอยู่จวบจนถึงปัจจุบัน ในภายหลังถูกขนานนามว่า “ต้นบุญแห่งล้านนา”

๔.๑.๒ หลักการสร้างศรัทธาครูบาเจ้าศรีวิไชย

เมื่อครูบาเจ้าศรีวิไชยได้ศึกษากับครูบาอุปละและครูบาวัดตอยคำแล้วก็กลับไปศึกษาเพิ่มเติมจากครูบาสมณะผู้เป็นอุปัชฌาย์อีกครั้ง ก่อนที่จะเดินทางกลับสู่บ้านปางด้วยความสมถะ และเริ่มบำเพ็ญเพียรภาวนาตามแนวทางที่ได้ร่ำเรียนมา นอกจากนี้วัตรปฏิบัติของครูบาเจ้าศรีวิไชย ได้เสริมบุคลิกความน่าเลื่อมใสขึ้นอีก บางครั้งได้ออกธุดงค์หาความวิเวกตามป่าตามเขา อันเป็นลักษณะจารีตของสงฆ์สายวัดป่า

คุณลักษณะพิเศษที่เสริมให้ครูบาเจ้าศรีวิไชยโดยเด่นขึ้นมาเหนือพระสงฆ์รูปอื่น เกิดขึ้นภายหลังจากการได้รับการศึกษาเล่าเรียนจากสำนักสงฆ์สายอรัญญวาสี นอกเหนือจากการธุดงค์วัตร ซึ่งมีผลสืบเนื่องถึงความสัมพันธ์ระหว่างครูบาเจ้าศรีวิไชยกับชาวเขา เช่น กลุ่มกะเหรี่ยงและชาวบ้านจากพฤติกรรมที่แสดงออกของครูบาเจ้าศรีวิไชยเป็นจุดที่น่าสนใจที่จะเป็นหลักการสร้างศรัทธาของครูบาเจ้าศรีวิไชย ดังนี้

ประการแรก คือ จริยวัตรอันเคร่งครัดของครูบาเจ้าศรีวิไชยที่ปรากฏให้บุคคลที่พบเห็นเกิดความเลื่อมใสและให้ความนับถือ คือ ลักษณะของความสันโดษและความเคร่งครัดในการรักษาศีลวินัย ละเว้นจากฉันทะฉัตว์ ดังคำบรรยายประวัติท่านตอนหนึ่งว่า ท่านพระศรีวิไชยเจ้าภิกขุขุดนั้นก็สถิตสำราญอยู่ในอรัญญวาสีที่นั่น กระทำป่าเป้ง เมตตำภ่าวนา รักษาสิกขาวินัยตามพุทธบัญญัติปราศจากเสียดังโลภะ โทสะ โมหะ มนะทิฎฐิถีนะมิทธะ อุัจจจะ กุกุกจะ เว้นเสียโลกะธรรม ๘ ประการ หมั่นเที่ยงถือเอากำ ฉันทะเข้าวับละคาบ กระทำวัตรปฏิบัติหื้อ ถูกต้องตามกองแห่งอริยะสะปริสะ เจ้าอันป่าเป้งมาในกาละ เมื่อก่อน เพื่อยึดหน่วงเอาธรรมะวิเศษ คือ โสดา สะกิทาคา อานาทาคา อรหันตา สิ่งเดียว นิสิติเสยยัง ฐูปเตว่า ทูริกา เว้นเสียยังเครื่องไสยสนะ บ่นัง บ่นอนสลี (ที่นอน) อดยัดด้วยนุ่นจิวและสำลี มะกัสะสะทาพะนัง บ่านกัปปได้ก่างสุดและมั่ง สละเสียดังติลานะ ปัจจัยตั้งหลาย คือ เนื้อสัตว์อันมิวิญญาณ ถือจันตบป่าตบจันแห่งป่าต่าย มัจฉะมังสาหารและสละ เสียดคคะ ผละ ปุคคยา ต้มพุละ เกล็ดชชะกัณทะกูลัง ยาวะชังโก เป็นต้นว่า หมากติบ หมากแห่งปูยา เหมียงน้ำเหมียงก็ปฉันสักสิ่ง ฉันทะฝักตันไสสิน ชูวะกับพริกไทยแต่เล็กน้อย แต่พอกินเลี้ยงชีพ บำรุงอินทรีย์ไว้บ่หื้อเป็นอนทะราย (อันตราย) เมื่อได้อยู่ป่าเป้ง ตานะสีละ ปาระมี ไปได้ยืนยาว... วัตรปฏิบัติอันเคร่งครัดของครูบาเจ้าศรีวิไชย เป็นสิ่งแรกที่สามารถสร้างศรัทธาแก่ผู้พบเห็นได้จากพฤติกรรมข้างต้น นอกเหนือจากการยึดมั่นในศีล ๒๒๗ ข้อแล้ว การบำเพ็ญเพียร ก็ช่วยให้ครูบาเจ้าศรีวิไชยบรรลุธรรมะในส่วนหนึ่งด้วย

ประเด็นที่สอง คือ การคาดหวังบรรลุนิยามอันวิเศษของครูบาเจ้าศรีวิไชย ซึ่งปรากฏให้เห็นได้จากคำอธิษฐานบารมี ซึ่งครูบาเจ้าศรีวิไชยได้อธิษฐาน ไว้ว่า “...ตั้งผากระนา (ปรารภณา) ขอหื้อได้ถึงธรรมะ ยึดเหนี่ยวเอาพระนิพพานสิ่งเดียว...”

การตั้งสัจจะอธิษฐานจึงมิใช่ของใหม่ แต่มีอยู่ในสังคมล้านนาอยู่แล้ว เพียงแต่การตั้งสัจจะอธิษฐานของครูบาเจ้าศรีวิไชยนั้น มีนัยถึงการบำเพ็ญบารมีเพื่อมุ่งบรรลุเป็นพระพุทธรูปเจ้าด้วย

อนึ่ง บารมีสามารถแบ่งออกเป็น ๓ ชั้น คือ บารมี อุปบารมี และปรมัตถบารมี รวมเรียกว่า พระสมมติสบบารมี คือ พระบารมี ๓๐ ถ้วย (ครูบาเจ้าศรีวิไชยเรียก ปาระมี ๓๐ ทัส) ประกอบด้วย

๑. ทานบารมี	๒. ศีลบารมี
๓. เนกขัมมบารมี	๔. ปัญญาบารมี
๕. วิริยบารมี	๖. ขันติบารมี
๗. สัจจบารมี	๘. อธิษฐานบารมี
๙. เมตตาบารมี	๑๐. อุเบกขาบารมี
๑๑. ทานอุปบารมี	๑๒. ศีลอุปบารมี
๑๓. เนกขัมมอุปบารมี	๑๔. ปัญญาอุปบารมี
๑๕. วิริยอุปบารมี	๑๖. ขันติอุปบารมี
๑๗. สัจจอุปบารมี	๑๘. อธิษฐานอุปบารมี
๑๙. เมตตาอุปบารมี	๒๐. อุเบกขาอุปบารมี
๒๑. ทานปรมัตถบารมี	๒๒. ศีลปรมัตถบารมี
๒๓. เนกขัมมปรมัตถบารมี	๒๔. ปัญญาปรมัตถบารมี
๒๕. วิริยปรมัตถบารมี	๒๖. ขันติปรมัตถบารมี
๒๗. สัจจปรมัตถบารมี	๒๘. อธิษฐานปรมัตถบารมี
๒๙. เมตตาปรมัตถบารมี	๓๐. อุเบกขาปรมัตถบารมี

บุคคลใดปรารภณาถึงพุทธรูป จะต้องบำเพ็ญเพียรบารมีดังกล่าวให้ครบ ๓๐ ประการ

ครูบาเจ้าศรีวิไชยได้กระทำการบำเพ็ญเพียรบารมีต่างๆ ตามแนวคิดดังกล่าวอย่างชัดเจน โดยจะเห็นได้จากการให้ความสำคัญต่อคำไหว้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบำเพ็ญบารมี ซึ่งท่านได้รวบรวมไว้ปรากฏในหนังสือกรรมฐานรวม เช่นคำไหว้ปาระมี ๓๐ ทัส หรือคำไหว้บารมี ๙ ชั้น เป็นต้น ซึ่งถือเป็นเจตนารมณ์อันแน่วแน่ของครูบาเจ้าศรีวิไชยในการบำเพ็ญบารมี ส่วนในแนวทางปฏิบัติที่ท่านได้เพียรกระทำบารมี ด้วยกิจกรรมทางศาสนาต่างๆ มากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสร้างงานสถาปัตยกรรม อันเปรียบเสมือนทานบารมี ซึ่งถือว่าเป็นมหาทานอันยิ่งใหญ่ที่ครูบาเจ้าศรีวิไชยเฝ้าเพียรกระทำตลอดชีวิต

การตั้งจิตอธิษฐานภาวนาของครูบาเจ้าศรีวิไชย นับว่ามีความสำคัญมิใช่น้อย เพราะได้แสดงนัยบางอย่างออกมา ซึ่งดูเหมือนว่าจะสอดคล้องกับบุคลิกภาพของผู้ที่จะถูกยกย่องว่าเป็น “ต้นบุญ” ในภายหลัง ดังจะเห็นจากการอธิษฐานบารมีของครูบาเจ้าศรีวิไชยที่ได้จารไว้ท้ายคัมภีร์ใบลานอันเป็นกิจกรรมของพระล้านนาที่มักปฏิบัติกันมา และในการจารใบลานตอนท้ายสุดครูบาเจ้าศรีวิไชยได้แสดงให้เห็นความปรารถนาโดยส่วนตัว ที่จะบรรลุถึงพระสัมโพธิญาณตรัสรู้เป็นพระพุทธรูปเจ้าอีกองค์หนึ่ง ดังปรากฏในท้ายใบลานทุกผูกที่ครูบาเจ้าศรีวิไชยได้จารขึ้น เช่น ซาดก เรื่อง อุสภาราส

กัมธัมมอุสสาบารสมิ ๕ ผูก ตอนเข้าพระสิริไชยาภิกขุเกิดมาปีเบิกยี (ปีขาล) จ.ศ. ๑๒๔๐ ลำดับมาถึงปีระวายยี จุลศักราช ๑๒๘๘ ตัว พุทธศักราช ๒๔๖๙ ข้าพระเจ้ามีสัทธาพร้อมไปด้วยสิก (ข์) ยมชู้ตุนชู้งค์ ๆ หน ภายนอกหมายมีพ่อแม่พี่น้องอุปาสกะ อุปาสิกาทั้งหลายชู้ชู้คนก็ได้ริจนา แต้มเขียนธัมม บัดนี้ไว้ คำชู้โชตฤสสาสนา ๕๐๐๐ พระวัสสาตามอายุลานเทอะ ข้าพระเจ้าสร้างปางเมื่อ อยู่ปฏิบัติวัตพระสิงห์ หลวงนพบุรี เชียงใหม่วัตนั้นแลปรารธนา ขอหื้อข้าได้ตรัสรู้พระยาสัพพัญญ โโพธิญาณเจ้าจัมเถอะ ๆ ...

การตั้งอธิษฐานในกรณีของครุบาเจ้าศรีวิไชยเพื่อบรรลुพระสัมโพธิญาณดังกล่าวข้างต้น นอกจากจะแสดงเจตน์จำนงในคัมภีร์โบลานแล้ว เมื่อเวลาครุบาเจ้าศรีวิไชยบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐาน ก็ยังคงปรากฏแนวคิดนี้เช่นกัน ดังจะพบจากคำภาวนาในหนังสือ “กัมมัญฐานรอม” ที่ครุบาเจ้าศรีวิไชยได้รวบรวมไว้ เช่น การเข้านิโรธสมบัติว่า “...โยคาวจรเจ้าตนจักเข้านิโรธสมบัติเหมือนดัง พระพุทธเจ้า และพระปัจเจกโพธิสัตว์เจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลายนั้น...บัดนี้ผู้เข้าก็มากระทำยงครอง รุดงค์วัตร ๑๓ ก็หากบวรมวลแล้วแล บัดนี้ข้าจักปลงไว้เหนือหัวแห่งข้าก่อนแล้วข้าจักขอเข้านิโรธ สมบัติเจ้าดวงประเสริฐนี้...”

นอกจากนี้ การสะสมบารมีเพื่อสะสมบุญบารมีของครุบาเจ้าศรีวิไชย ยังได้ปฏิบัติตาม แนวทางที่ปรากฏในคัมภีร์โบลาน ภาคเหนือที่เรียกว่า คำไว้บารมี ๓๐ ทัด ซึ่งเป็นคำอธิษฐานว่า “ขาบ ขอมือขึ้นทวนหัวใส่เกล้า ผู้ข้านี้ชื่อว่า ลูกสิกพระพุทธเจ้ามีบุญสมภารมาก พระพุทธเจ้าจึงจักตั้ง ปัญญาบารมีไว้ ๙ ชั้น ตั้งไว้ข้างหน้าก็ได้ ๙ ชั้น คงแต่ตีนแผวหัวก็ได้ ๙ ชั้น แสนว่า ลูกป็นจักมา เสมอ เหมือนดังฝนแสนห่า ก็มีมีจักมาใกล้ได้...”

ด้วยแนวคิดดังกล่าว วัตรปฏิบัติของครุบาเจ้าศรีวิไชยจึงส่งเสริมลักษณะอันน่าเลื่อมใสของครุบาเจ้าศรีวิไชยแก่ประชาชน โดยเฉพาะชาวพื้นเมืองและกลุ่มชาวเขาในบริเวณนั้น ซึ่งจะยอมรับนับถือ ครุบาเจ้าศรีวิไชยเป็น “ต้นบุญ” หมายถึง ลักษณะของ “ผู้มีบุญ” คือบุคคลที่ถือว่าเป็น “ผู้มีบุญ” ต้องได้รับบุญมาแต่ชาติปางก่อนและผลบุญนี้จะยังประโยชน์สุขและสามารถแบ่งปันให้กับผู้อื่นที่ เชื่อถือบุคคลนั้น ขณะเดียวกัน “ผู้มีบุญ” จะแสดงออกให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ได้ เมื่อมีการยอมรับจากผู้อื่น การยอมรับนี้ ตัว “ผู้มีบุญ” ต้องแสดงบุคลิกและคุณสมบัติพิเศษที่ทำให้ผู้อื่นคิด หรือเห็นว่า ผู้มี บุญมีอำนาจแตกต่างจากบุคคลสามัญทั่วไป นอกจากนี้ผู้มีบุญสามารถที่จะนำบุญมาช่วยเหลือผู้ที่ แวดล้อมในชาตินี้ แนวคิดนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับความคิดเรื่อง “พระโพธิสัตว์” ซึ่งหมายถึงผู้บรรลุ พระสัมโพธิญาณ ถึงแม้ว่าจะไม่มีหลักฐานโดยตรงจากครุบาเจ้าศรีวิไชยที่ระบุเจาะจงถึงการเป็น “ต้น บุญ” หากเมื่อพิจารณาความปรารถนาที่มุ่งบรรลุสู่ความเป็นพระโพธิสัตว์ พอจะอนุมานถึงความ เชื่อมโยงถึงภาวะ “ต้นบุญ” ว่าน่าจะเกี่ยวเนื่องกับแนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์นี้ โดยเฉพาะเมื่อเทียบกับ แนวคิดของลูกศิษย์ของครุบาศรีวิไชยไม่ว่าจะเป็นครุบาอภิชัยชาวปีและครุบาวงศ์ วัดพระบาทห้วยต้ม

คำทำนายหรือคำพยากรณ์ของการปรากฏขึ้นของ “ต้นบุญ” ในคติความเชื่อของชาวล้านนา ซึ่งถูกนำมาใช้กับครุบาเจ้าศรีวิไชยและบรรดาลูกศิษย์ กล่าวคือในคติความเชื่อที่สืบทอดมาในสายลูก ศิษย์ของครุบาเจ้าศรีวิไชยและของครุบาวงศ์ ได้กล่าวถึงความเชื่อนี้ว่า ในยุคของพระโคตมก่อนจะ ครบ ๕,๐๐๐ ปี ซึ่งจะเป็นยุคที่ศาสนาเสื่อม เทวดาจะนิมนต์ผู้แทนจากสวรรค์คล้ายกับพระศรีอาริย์ลง มาโปรดสัตว์โลกทุกๆ ๕๐๐ ปี รวม ๕ พระองค์ โดยปรากฏทางทิศตะวันตก ๑ องค์ ทิศตะวันออก ๑ องค์ และที่จังหวัดลำพูน ๒ องค์ ประเด็นนี้จะถูกย้ำให้ชัดเจนขึ้นในงานเขียนของครุบาอภิชัยชาวปี ซึ่ง

ได้เขียนในลักษณะของคำทำนาย หรือการพยากรณ์การปรากฏขึ้นของ “ต้นบุญ” ไว้ในตำนานโยนกลโลก ว่าจะมี “ต้นบุญ” เกิดขึ้น ๒ คน โดยความหมายแล้วก็คือ ครุบาเจ้าศรีวิไชยและครุบาอภิชัยชาวปีนังเอง ในส่วนที่เป็นคำพยากรณ์ของ “ต้นบุญ” คนแรกคือ ครุบาเจ้าศรีวิไชย ได้ถูกเขียนทำนายไว้ดังนี้

ในเมื่อพระพุทธเจ้านิพพานไปแล้วได้ ๒,๐๐๐ ป้าย ไปถึง ๒,๕๐๐ นั้นเป็นศาสนาของพระยาอินตนา ชื่อว่าพระยาวิษณุวรรณาษา รักษาคนทั้งหลายอยู่ดีมีสุขปานกลางยามาปีหนึ่งกินได้กุ่มปีนั้นตนปีนี้จะได้ ตายเกิดมาแถมจาตินหน้าแล้วบ่ชอบบ่ถูกบ่แหม่น ก็เหมือนเอาขว้างตวงวางน้ำลึกลาตินี้และชาติหน้า พระอรหันตาเสี่ยงไปแล้วบ่มีสิ่งจะมีมาเป็นที่พึ่งแก่เขาได้แต่ว่าจะมีหน่อพุทธางกูรสองคนจักมายกยอ สาสนาค้ำจุนอดหนุนเขาก็จักมีความสุข ไม่เป็นหวางเป็นคราวแล เป็นสังฆะตนหนึ่งเป็นบาลีจกตนหนึ่ง สังฆสังกัจจอนตนหนึ่งเป็นสังฆะนั้น ก่อนจุติตายจากชั้นฟ้า ดุสิตาลงมาเกิดในสวรรคทเทวโลกมก็จะขอตติพัตไปตกอยู่เมืองโยนกลโลกหลายน้ำแม่ระมิงค์ ลวดเอาปารีสหนีในท้องทุกขีไว้ เชิญใจก่อนว่า ครบบัวระมวลเต็มครบ ๑๐ เดือน แล้วก็ประสูติออกมาจากท้องแม่ มาในเดือนเจ็ดคือเดือนเก้าแรมสิบค่ำปวันอังคาร ปีเบิกยี่ จุลศักราช ๑๒๕๐ ... พระเจ้าโคตรมะได้ ๒๔๒๘ พระราชาพระยาเสนาอำมาตย์ทั้งหลาย...ภิกษุสามเณร...หมู่เทวทัต ก็ทำลายใส่โทษแก่ท่านมามากนักร เมื่ออายุท่านได้ ๔๒ ปี ท่านจะไปปรากฏในเมืองล้านช้าง อโยธยา ต่อขึ้นอายุท่านได้ ๔๙ ปี ท่านจะปรากฏในปีเมืองหม่า จุลศักราช ๑๒๘๙ ศาสนาได้ ๒๔๗๐ พระราชา จะปรากฏกลางเมืองยังเชียงใหม่ อายุได้ ๗๐ ปี ก็จะนิพพานไปในชั้นฟ้าดุสิตา ร่วมพระเจ้าอริยมฤตโดยมีปราสาทวิมานสูงได้ ๑๒ โยชน์ มีนางฟ้าได้ ๘ หมื่น ๖ พัน นางเป็นบริวาร มีอายุยืนได้ ๔๐๐๐ ปีทิพย์ นับเป็นปีในเมืองคนเราได้ ๖ ล้าน ๘ แสนปี ในเมืองคนเรานี้แหละ ก่อนว่าพระอริยมฤตโดยปรากฏเมื่อใดท่านจะลงมา เป็นปัจเจกโพธิสัตว์เจ้าร่วมพระเจ้าอริยมฤตโดย สร้างสมภารยามันนั้นจาและ

ข้อเขียนของพระอภิชัยชาวปี มีลักษณะเป็นคำทำนายหรือพยากรณ์ ความเป็นมาของ “ต้นบุญ” โดยในคำทำนายนั้น กล่าวถึงสังฆะตนแรกว่าเกิดในวันอังคารเดือน ๙ ปีเบิกยี่หรือปีชาล ซึ่งในวัน เดือน ปีเกิดของครุบาเจ้าศรีวิไชย นอกจากนี้ยังเขียนถึงเหตุการณ์ที่ครุบาเจ้าศรีวิไชยถูกกลั่นแกล้งและถูกดำเนินการสอบสวน หลักฐานชั้นนี้แม้จะเขียนขึ้นภายหลังจากเหตุการณ์ต่างๆ ผ่านพ้นไปแล้วก็ตาม แต่สิ่งที่น่าสนใจอยู่ตรงแนวความคิดสำคัญที่แฝงในงานเขียนชั้นนี้คือ การชี้ให้เห็นสถานะ “ต้นบุญ” ของครุบาเจ้าศรีวิไชย ทั้งในอดีต ปัจจุบันและอนาคต โดยเฉพาะในอนาคตชี้ว่า “ต้นบุญ” จะปรากฏเป็นปัจเจกโพธิสัตว์เจ้าร่วมกับพระศรีอริยมฤตโดย ตามความเชื่อในศาสนา ๕,๐๐๐ ปี จะเห็นว่าข้อเขียนของพระอภิชัยชาวปีก็สอดคล้องกับการอธิษฐานบารมีของครุบาเจ้า ศรีวิไชย เช่นเดียวกัน

โดยสรุป หลักการสร้างศรัทธาของครุบาเจ้าศรีวิไชยประกอบด้วย การปฏิบัติจริยวัตรอันเคร่งครัดในการรักษาศีล วินัย เป็นสิ่งแรกที่สามารถสร้างศรัทธาแก่ผู้พบเห็น ประการที่สอง การคาดหวัง การบรรลุธรรมะอันสูงสุดของครุบาเจ้าศรีวิไชย ซึ่งปรากฏให้เห็นจากคำอธิษฐานบารมี ซึ่งท่านได้อธิษฐานไว้

๔.๑.๓ วิธีสร้างศรัทธาของครุบาเจ้าศรีวิไชย

ครูบาศรีวิชัยเป็นนักพัฒนาและนักสร้างศรัทธาอย่างยอดเยี่ยม พื้นฐานชีวิตของท่านมาจากครอบครัวที่อบอุ่น กอปรกับท่านอุปนิสัยของท่านที่รักสันโดษ และมีเมตตาธรรมสูง ท่านเป็นผู้มีพื้นฐานจิตใจที่ดี มีเมตตา ไม่ฝักใฝ่การมีชีวิตแบบชาวบ้าน เมื่อคราวถึงเวลาที่เหมาะสมท่านจึงบวชเป็นบรรพชิตในพระพุทธศาสนา สิ่งที่สะท้อนสิ่งที่เรียกว่าการสร้างศรัทธาก็คือ ท่านเป็นพระที่ฉันอาหารแบบมังสวิรัตตลอดชีวิต ซึ่งท่านก็ทำได้จริง สัจจะในข้อนี้ผู้วิจัยมองว่า เป็นปัจจัยแรกที่สร้างศรัทธาให้กับผู้ที่ได้พบเห็น ถึงแม้รูปลักษณะภายนอกก็เป็นแบบธรรมดาทั่วไป แต่การประพฤติปฏิบัติ โดยเฉพาะด้านวิปัสสนาท่านเด่นชัด สงบ เรียบร้อย พุทฺถน้อย แต่ทำจริง เมื่อจับโยงกับหลักศรัทธาในพระพุทธศาสนา ๔ ประการ คือ

๑. บุคคลที่ยึดถือเอารูปเป็นประมาณ (รูปูปปมาณิกา) นั่นจะเป็นผู้ที่มองเห็นรูปว่าสวยงาม ทรวดทรงดี ท่าทางสง่า รูปหล่อ รูปสวย ผิวพรรณดี หน้าตาคมคาย ตัดในรูปกายภายนอก เป็นต้น การดำเนินชีวิตจะติดอยู่ในลักษณะของความภูมิฐาน ดูดี สะอาด ค่อนข้างหนักไปในทางราคะจริต เป็นต้น

๒. บุคคลที่ยึดถือเอาเสียงเป็นประมาณ (โฆสูปปมาณิกา) เป็นผู้ยินดีในเสียง ชอบเสียงที่ไพเราะเสนาะหู ไม่ชอบคำหยาบ ชอบคำชม การดำเนินชีวิตของบุคคลที่ยึดถือเอาเสียงเป็นประมาณนี้เป็นบุคคลที่ชอบแต่เสียงที่ดั่งงาม เมื่อได้ยินแล้วก็จะเกิดความพึงพอใจ เป็นต้น

๓. บุคคลที่ยึดถือเอาลักษณะรูปลักษณะที่คร่ำคร่า (ลูชูปปมาณิกา) เป็นผู้ที่ยินดีในสิ่งที่เศร้าหมอง รูปลักษณะที่เศร้าหมอง คร่ำครี เพราะการที่จะทำให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธา ความเก๋า ความคร่ำคร่าของวัตถุต่าง ๆ เช่น ความเก๋าของพระพุทธรูป ความเก๋าของวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ยิ่งเก๋ามากก็เกิดความชอบ ความศรัทธา ความเก๋ามีไขว่ฝูฟงไป สลายไป แต่เป็นลักษณะของความคงอยู่อย่างเป็นลักษณะเฉพาะไม่แปรเปลี่ยนไปจากเดิม บุคคลประเภทนี้จะหนักไปในทางโมหะจริต เป็นต้น

๔. บุคคลที่ยึดถือเอาธรรมหรือความถูกต้อง (อัมมูปปมาณิกา) การถือเอาสิ่งที่ถูกต้อง สิ่งที่ดีงาม สิ่งที่เป็นหลักการ ดำรงตนตามแบบแผนหรือเรียกว่ามีธรรม ดำรงธรรม อยู่ด้วยธรรม การประพฤติปฏิบัติ

หลักปมาณิกาทั้ง ๔ ประการเป็นรูปแบบอย่างหนึ่งที่ใช้ยึดถือในการดำเนินชีวิต เพราะว่าปมาณิกาเป็นแรงจูงใจให้แต่ละบุคคลมีรูปแบบการใช้ชีวิตไม่เหมือนกัน การดำเนินชีวิตถือเป็นการนำเอาสิ่ง ต่าง ๆ ที่ได้คิดหรือการปรุงแต่งชีวิตให้เป็นไป การดำเนินชีวิตที่สำคัญต้องมีเป้าหมาย การไปถึงเป้าหมายต้องมีจุดเริ่มต้นที่เรียกว่า แรงจูงใจหรือการจูงใจ ให้กระทำเพื่อก้าวไปตามแนวทางของตนเอง

จากประมาณของผู้ศรัทธาเลื่อมใสทั้ง ๔ ด้านนำมาวิเคราะห์กับบุคลิกของครูบาศรีวิชัย จะเห็นได้ว่า ท่านไม่มีจุดเด่นในรูปลักษณะภายนอก คือด้านหน้าตาหรือรูปูปปมาณิกา และน้ำเสียงหรือโฆสูปปมาณิกา ซึ่งเมื่อมองให้ลึกลงไป ทั้งหน้าตาและเสียงนั้น ไม่ได้บ่งถึงศรัทธาที่มั่นคง เพราะเมื่อกาลเวลาผ่านไปทั้งรูปร่างหน้าตาและน้ำเสียงก็เสื่อมสลายไปตามกาลเวลา แต่ในมิติอีกสองด้าน คือด้านความประพฤติแบบสันโดษ ไม่ฟุ้งเฟ้อหรือลูชูปปมาณิกา และด้านประพฤติธรรมหรืออัมมูปปมาณิกา โดยเฉพาะด้านสัจจะ ความอดทน อธิษฐานน้ำใจเมตรีของท่านเป็นตัวเชื่อมโยงให้ผู้พบเห็นเกิดความสบายใจ อบอุ่นใจทุกครั้งที่ได้สนทนาพูดคุยกับท่าน ตลอดชีวิตของครูบาศรีวิชัยท่านไม่เคยสำแดงอภินิหาร ไม่เคยสร้างเครื่องรางของขลังใด ๆ ศรัทธาที่มหาชนมอบให้เกิดจากการปฏิบัติดี

ปฏิบัติชอบ และมุ่งสร้างประโยชน์ให้กับส่วนรวมเป็นสำคัญ จึงไม่แปลกเลยที่ประชาชนต่างยกย่องให้ท่านเป็น “นักบุญแห่งล้านนา” ที่ทุกคนยังคงเคารพนับถือมาจนปัจจุบัน จวบจนวันนี้นับได้ ๑๓๕ ปีมาแล้ว ผลงานการก่อสร้างและปฏิบัติของท่าน อยู่ในความทรงจำของประชาชนที่มีความเคารพศรัทธาในตัวท่านไม่มีวันลืม ถึงแม้ตัวท่านถึงแก่ภรรณาภิพไปนานแล้ว ประชาชนผู้เลื่อมใสในปฏิบัติของได้การทำพิธีสร้างรูปเหมือนของท่านและทำพิธีปลุกเสกซึ่งนับวันยิ่งทวีคูณ โดยทุกคนนำไปเก็บไว้สักการบูชาเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต ซึ่งเป็นผลสะท้อนให้เห็นถึงผลงานอันล้ำค่าตลอดชีวิตของท่าน ครูบาศรีวิไชยที่อุทิศเพื่อพระพุทธศาสนาตราบนานทุกวันนี้ และเป็นที่แน่นอนว่า ความดีงามของท่าน จะยังคงสืบทอดจากรุ่นสู่ทรานานเท่าอนาน

สรุปได้ว่า ความศรัทธา คือ ศักยภาพสำคัญของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ๙ แห่งที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิไชย เนื่องด้วยความศรัทธาก่อให้เกิดความเลื่อมใส ศรัทธา เป็นแรงจูงใจที่ทำให้ นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติอยากเดินทางมาสักการะ กราบไว้ถื่นเกิด หรือวัดที่ครูบาศรีวิไชยสร้างไว้ นอกจากเลื่อมใสต่อปฏิบัติของท่านแล้ว ยังเกิดแรงบันดาลใจสำคัญต่อการทำงานจิตอาสาเพื่อประโยชน์ของแผ่นดินถิ่นเกิดอย่างท่านครูบาศรีวิไชยที่เป็นต้นแบบ

๔.๒ ศักยภาพเชิงพื้นที่ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ๙ แห่งที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิไชย

๔.๒.๑ วัดบ้านปาง อำเภอเถลิ่ง จังหวัดลำพูน

วัดบ้านปางเป็นวัดเก่าแก่แห่งหนึ่งในจังหวัดลำพูน สร้างขึ้นมาเมื่อประมาณร้อยปีก่อน คือเริ่มสร้างวัดเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๔ จนเมื่อ ครูบาศรีวิไชย อายุได้ ๒๔ ปี ท่านได้นำพระเถรและศรัทธาชาวบ้านร่วมกันสร้างวัดขึ้นโดยได้ขอให้ นายควาย โยมบิดาเป็นผู้แผ้วถางเป็นปฐมฤกษ์ให้เกิดความเป็นสิริมงคล ต่อจากนั้น พระเถรและศรัทธาชาวบ้านได้ร่วมแรงร่วมใจกันปรับสถานที่บนเนินเขาให้เป็นที่ราบ ในการสร้างและบูรณะวัดบ้านปางในสมัยนั้นเป็นไปอย่างล่าช้า ยากลำบากเพราะขาดเครื่องมือที่จำเป็น พระพัฒนภรณ์ กิตติปัญญา รองเจ้าอาวาสวัดบ้านปาง กล่าวว่า เมื่อก่อนนั้นวัดบ้านปางจะตั้งอยู่ในบริเวณหมู่บ้าน ซึ่งท่านครูบาศรีวิไชยเล็งเห็นว่าเมื่อหมู่บ้านเริ่มเจริญมากขึ้นอาจทำให้วัดเกิดความไม่สงบ เนื่องจากถูกบ้านเรือนตั้งอยู่ล้อมรอบ ดังนั้นท่านครูบาจึงได้ไปสร้างวัดใหม่ อยู่บนยอดเขาใกล้ ๆ หมู่บ้าน โดยเมื่อท่านมาถึงได้สร้างเขตกำแพงหินของวัดก่อนเป็นอันดับแรก โดยมีชาวบ้าน ชาวละวะ ชาวกะเหรี่ยงร่วมกับคนเมืองท้องถิ่นได้ช่วยกันนำหินคนละก้อน สองก้อนมาก่อเรียงเป็นกำแพงหิน รอบพื้นที่วัด ประมาณความยาวได้กว่า ๒ กิโลเมตร รองเจ้าอาวาสยังบอกอีกว่า “กำแพงหินนี้ถือได้ว่าเป็นสิ่งก่อสร้างตั้งแต่สมัยครูบาศรีวิไชยขึ้นมาสร้างวัด ซึ่งหลงเหลือมาจนปัจจุบัน อันเป็นความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านที่มีความศรัทธาต่อตัวครูบาเจ้าศรีวิไชย ซึ่งบางคนก็ชอบลูกสะพายหลานไว้ข้างหลังมาช่วยกันขนหิน ชาวละวะที่มีช้างก็นำช้างมาช่วยกันลากหินปรับพื้นที่บางคนก็ไปช่วยกันขนหินในห้วยแม่ลองถือเป็นแรงศรัทธาอันยิ่งใหญ่”

หลังจากนั้นครุบาศรีวิไชยและศรัทธาญาติโยมทั้งหลาย จึงได้ช่วยกันก่อสร้างวิหาร ภูมิ พระเจดีย์ โดยเฉพาะพระเจดีย์วัดบ้านปางนั้น พระพัฒนภรณ์ รองเจ้าอาวาสกล่าวว่า ครุบาศรีวิไชยได้ไปเห็นพระธาตุหลวงลำพูน ก็คือ พระธาตุทริภุญชัย แล้วอาศัยจำแบบมาก่อสร้างเจดีย์วัดบ้านปาง นอกจากนั้นเมื่อท่านได้จาริกไปบูรณะวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือครุบาศรีวิไชยก็ได้ไปสร้างเจดีย์วัดต่าง ๆ ตามแบบของพระธาตุทริภุญชัย ซึ่งอาจเป็นคติในเชิงความหมายว่า ท่านต้องการให้พระธาตุทริภุญชัยเป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่พุทธศาสนาออกไปทั่วภาคเหนือ อีกความหมายหนึ่งก็อาจเป็นการประกาศให้รู้ว่าตัวครุบาเจ้าศรีวิไชยนั้นเป็นพระจากเมืองลำพูน

กระทั่ง เมื่อสร้างวัดเสร็จแล้วพระเณรบางส่วนจึงได้ย้ายขึ้นไปอยู่บนวัดใหม่แห่งนี้ ซึ่งมีชื่อเรียกว่า “วัดจอมศะหรือทรายมูลบุญเรือง” แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่จะเรียกว่า “วัดบ้านปาง” ซึ่งวัดนี้มีอาณาบริเวณพื้นที่ทั้งหมดประมาณ ๑๖๐ ไร่ ในบริเวณเขตพุทธาวาสจะมีกำแพงก่อด้วยหินล้อมรอบถึง ๔ ชั้น ซึ่งเป็นความคิดของครุบาศรีวิไชยที่พยายามจะจัดให้วัดนี้เป็นอรุณวาสี (วัดป่า) โดยครุบาศรีวิไชยได้แนวคิดมาจากที่ได้เห็นพระฤๅษীগ่อกำแพงหินล้อมรอบอาศรม ซึ่งปัจจุบันคือ ม่อนฤๅษี ซึ่งอยู่ได้ห่างจากวัดบ้านปาง และที่สำคัญท่านไม่ต้องการที่จะทำลายธรรมชาติ จึงได้ให้ชาวบ้านนำหินมาตั้งเรียงซ้อนกันจนเป็นแนวกำแพง

นอกจากในบริเวณวัดจะมีศาสนสถานที่สำคัญต่าง ๆ แล้ว สิ่งที่ตั้งดูให้ผู้ศรัทธาเดินทางมาเที่ยวยังวัดบ้านปางก็คือ “พิพิธภัณฑ์เครื่องอัฐบริขารของครุบาศรีวิไชย” พิพิธภัณฑ์แห่งนี้สร้างขึ้นเป็นอาคารคอนกรีตสองชั้นปูด้วยกระเบื้องหินอ่อน ชั้นบนมีรูปปั้นเหมือนจริงของครุบาศรีวิไชยทำจากขี้ผึ้ง ทั้งองค์ในลักษณะท่านั่ง นอกจากนั้นยังมีภาพเก่าของครุบาศรีวิไชยเมื่อครั้งที่ท่านจาริกไปในสถานที่ต่าง ๆ รวมทั้งถ้วยชามของเก่าของท่านที่เคยใช้มาก่อน ในชั้นนี้ยังมีปราสาทห้ายอดที่เคยบรรจุโลงศพและโกศบรรจุอัฐิของท่านนำมาจัดแสดงให้ผู้สนใจได้ชม ซึ่งทุกวันจะมีศรัทธาประชาชนเดินทางมากราบไหว้ของพรจากรูปปั้นครุบา

ในบริเวณชั้นล่างของอาคาร จัดแสดงเครื่องใช้ถ้วยชามและของใช้สมัยเก่าที่หาดูหาชมได้ยาก อาทิ รถยนต์คันแรกที่ท่านเคยนั่งขึ้นไปยังวัดพระธาตุดอยสุเทพฯ เมื่อตอนที่สร้างทางขึ้นวัดพระธาตุดอยสุเทพฯแล้วเสร็จใหม่ นอกจากนั้นยังมีรถสามล้อถีบของหลวงอนุสารสุนทรที่ใช้ใส่อาหารเพื่อถวายครุบาศรีวิไชยเมื่อครั้งที่ท่านจำพรรษาอยู่ที่วัดพระสิงห์ แต่ที่หาดูได้ยากได้แก่ เตียงนอนของครุบาศรีวิไชยและเสลี่ยงหาม พาหนะสำหรับเดินทางจาริกไปในวัดต่างๆ ทั่วภาคเหนือ นับได้ว่าพิพิธภัณฑ์เครื่องอัฐบริขารครุบาศรีวิไชยที่วัดบ้านปาง อำเภอลี้ นั้น เป็นสิ่งที่หาชมได้ยากมาก เพราะของใช้ต่าง ๆ ของท่านครุบาจะถูกนำมาจัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑ์แห่งนี้แห่งเดียวเท่านั้น ทุกวันนี้วัดบ้านปางจึงเป็นเสมือนสัญลักษณ์ของครุบาศรีวิไชย เพราะนอกจากจะเป็นวัดที่ท่านและชาวบ้านได้ร่วมกันสร้างขึ้นแล้ว ที่หมู่บ้านปางยังเป็นภูมิลำเนาและสถานที่เกิดของท่านอีกด้วย

วัดบ้านปางเป็นวัดเก่าแก่แห่งหนึ่งในจังหวัดลำพูน สร้างขึ้นมาเมื่อประมาณร้อยปีก่อน คือเริ่มสร้างวัดเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๔ จนเมื่อครุบาศรีวิไชยอายุได้ ๒๔ ปี ท่านได้นำพระเณรและศรัทธาชาวบ้านร่วมกันสร้างวัดขึ้นโดยได้ขอให้นายควาย โยมบิดาเป็นผู้แผ้วถางเป็นปฐมฤกษ์ให้เกิดความเป็นสิริมงคล ต่อจากนั้นพระเณรและศรัทธาชาวบ้านได้ร่วมแรงร่วมใจกันปรับสถานที่บนเนินเขาให้เป็นที่ราบ ในการสร้างและบูรณะวัดบ้านปางในสมัยนั้นเป็นไปอย่างล่าช้า ยากลำบากเพราะขาดเครื่องมือที่จำเป็น

รองเจ้าอาวาสวัดบ้านปาง กล่าวว่า เมื่อก่อนนั้นวัดบ้านปางจะตั้งอยู่ในบริเวณหมู่บ้าน ซึ่งท่านครูบาศรีวิไชยเล็งเห็นว่าเมื่อหมู่บ้านเริ่มเจริญมากขึ้นอาจทำให้วัดเกิดความไม่สงบ เนื่องจากลูกบ้านเรือนตั้งอยู่ล้อมรอบ ดังนั้นท่านครูบาจึงได้ไปสร้างวัดใหม่อยู่บนยอดเขาใกล้ๆ หมู่บ้าน โดยเมื่อท่านมาถึงได้สร้างเขตกำแพงหินของวัดก่อนเป็นอันดับแรก โดยมีชาวบ้าน ชาวละว้า ชาวกะเหรี่ยง ร่วมกับคนเมืองท้องถิ่นได้ช่วยกันนำหินคนละก้อน สองก้อนมาก่อเรียงเป็นกำแพงหิน รอบพื้นที่วัด ประมาณความยาวได้กว่า ๒ กิโลเมตร

นอกจากนั้น รองเจ้าอาวาสยังบอกว่า "กำแพงหินนี้ถือได้ว่าเป็นสิ่งก่อสร้างตั้งแต่สมัยครูบาศรีวิไชยขึ้นมาสร้างวัด ซึ่งหลงเหลือมาจนปัจจุบัน อันเป็นความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านที่มีความศรัทธาต่อตัวครูบาเจ้าศรีวิไชย ซึ่งบางคนก็หอบลูกสะพายหลานไว้ข้างหลังมาช่วยกันขนหิน ชาวละว้าที่มีช้างก็นำช้างมาช่วยกันลากหินปรับพื้นที่ บางคนก็ไปช่วยกันขนหินในห้วยแม่ลอง ถือเป็นเรื่องอันยิ่งใหญ่"

หลังจากนั้นครูบาศรีวิไชยและศรัทธาญาติโยมทั้งหลาย จึงได้ช่วยกันก่อสร้างวิหาร กุฏิ พระเจดีย์ โดยเฉพาะพระเจดีย์วัดบ้านปางนั้น รองเจ้าอาวาสกล่าวว่า ครูบาศรีวิไชยได้ไปเห็นพระธาตุหลวงลำพูน ก็คือ พระธาตุทริภุญชัย แล้วอาศัยจำแบบมาก่อสร้างเจดีย์วัดบ้านปาง นอกจากนี้เมื่อท่านได้จาริกไปบูรณะวัดต่างๆ ในภาคเหนือครูบาศรีวิไชยก็ได้ไปสร้างเจดีย์วัดต่างๆ ตามแบบของพระธาตุทริภุญชัย ซึ่งอาจเป็นคติในเชิงความหมายว่า ท่านต้องการให้พระธาตุทริภุญชัยเป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่พุทธศาสนาออกไปทั่วภาคเหนือ อีกความหมายหนึ่งก็อาจเป็นการประกาศให้รู้ว่าตัวครูบาเจ้าศรีวิไชยนั้นเป็นพระจากเมืองลำพูน

กระทั่งเมื่อสร้างวัดเสร็จแล้วพระเณรบางส่วนจึงได้ย้ายขึ้นไปอยู่บนวัดใหม่แห่งนี้ ซึ่งมีชื่อเรียกว่า "วัดจ่อมศะหรือทรายมูลบุญเรือง" แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่จะเรียกว่า "วัดบ้านปาง" ซึ่งวัดนี้มีอาณาบริเวณพื้นที่ทั้งหมดประมาณ ๑๖๐ ไร่ ในบริเวณเขตพุทธาวาสจะมีกำแพงก่อด้วยหินล้อมรอบถึง ๔ ชั้น ซึ่งเป็นความคิดของครูบาศรีวิไชยที่พยายามจะจัดให้วัดนี้เป็นอรัญวาสี (วัดป่า) โดยครูบาศรีวิไชยได้แนวคิดมาจากที่ได้เห็นพระฤๅษีก่อกำแพงหินล้อมรอบอาศรม ซึ่งปัจจุบันคือ ม่อนฤๅษี ซึ่งอยู่ได้ห่างจากวัดบ้านปาง และที่สำคัญท่านไม่ต้องการที่จะทำลายธรรมชาติ จึงได้ให้ชาวบ้านนำหินมาตั้งเรียงซ้อนกันจนเป็นแนวกำแพง

ภาพที่ ๔.๑ พิพิธภัณฑ์บริหารพระครูบาเจ้าศรีวิไชย

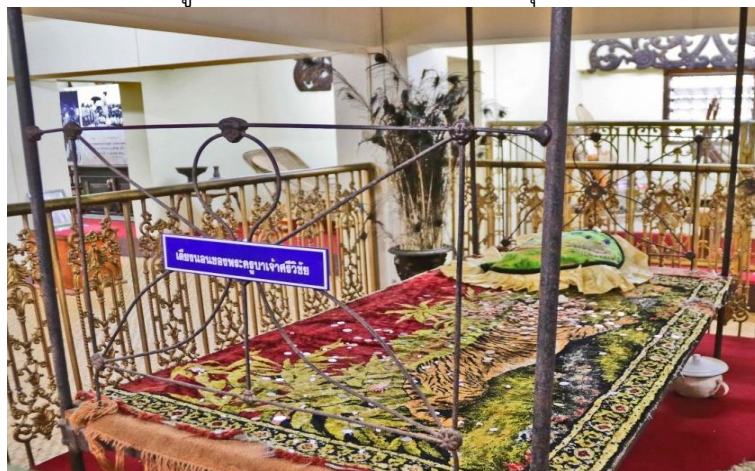
ภาพที่ ๔.๒ รูปเหมือนครูบาเจ้าศรีวิไชย

ภาพที่ ๔.๓ ภายในพิพิธภัณฑ์บริหารพระครูบาเจ้าศรีวิไชย

ภาพที่ ๔.๔ รถที่ครูบาเจ้าศรีวิไชยเดินทางขึ้นดอยสุเทพเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์

ภาพที่ ๔.๕ เตียงนอนของครูบาเจ้าศรีวิไชย

ภาพที่ ๔.๖ บันไดนาคทางขึ้นวัดบ้านปาง

ภาพที่ ๔.๗ รูปปั้นยักษ์หน้าวิหารวัดบ้านปาง

ภาพที่ ๔.๘ รูปปั้นเหมือนจริงครูบาเจ้าศรีวิไชย

๔.๒.๒ วัดพระธาตุดวงเดี่ยว อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

ตามตำนานกล่าวไว้ว่า ในสมัยของพระนางจามรี ที่ได้หนีภัยสงครามจากหลวงพระบาง มาสร้างเมือง ที่อำเภอลี้แห่งนี้ แล้วตั้งสัจจะอธิษฐานว่า ถ้าจะได้สร้างเมืองที่นี้จริงๆ เพื่อเป็นที่ลี้ภัย ก็ขออำนาจเทพยดาลจิต นำพญาช้างคู่บุญไปแสวงหาที่ตั้งบ้านเมืองด้วยเถิด เทพเทวดาได้ลใจให้พญาช้างขึ้นไปตามห้วยแม่แตะที่มีแสงแดดสาดส่อง และได้พบกับลูกแก้วลอยออกจากจอมปลวกใหญ่ มีแสงสว่างทั่วบริเวณนั้น ลอยออกไปและกลับมาอยู่ถึงห้าครั้งในคำคั้นนั้น ระหว่างบริเวณวัดพระธาตุดวงเดี่ยวและวัดพระธาตุห้าดวงในปัจจุบัน พระนางจามรีจึงเอานิมิตหมายอันดีนี้ สร้างให้เป็นเมืองและวัดขึ้นในสมัยนั้น

ส่วนในปัจจุบันยังคงมีร่องรอยคันกุเวียงให้เห็นอยู่ข้างตามริมถนน ส่วนสิ่งปลูกสร้างภายในวัดรวมทั้งองค์พระธาตุดวงเดี่ยวล้วนสร้างขึ้นมาภายหลัง โดยครูบาศรีวิไชย ได้พาลูกศิษย์พร้อมทั้งพระเถระ สร้างวัดและวิหาร ให้เป็นศูนย์รวมใจทางพระพุทธศาสนาของชาวบ้าน โดยการสร้างนี้ได้วางตำแหน่งตามเมืองโบราณเดิม

ภาพที่ ๔.๙ ป้ายทางเข้าวัดพระธาตุดวงเดียว

ภาพที่ ๔.๑๐ พระเจดีย์ภายในวัดพระธาตุดวงเดียว

ภาพที่ ๔.๑๑ รูปปูนปั้นพระนางจามเทวี

ภาพที่ ๔.๑๒ พระเจดีย์ภายในวัดพระธาตุดวงเดียว

๔.๒.๓ วัดพระธาตุห้าดวง อำเภอถ้ำ อำเภอถ้ำ จังหวัดลำพูน

วัดพระธาตุห้าดวง (เวียงเจดีย์ห้าหลัง) ตั้งอยู่ที่ตำบลลี่ สามารถเดินทางไปตามทางหลวงหมายเลข ๑๐๖ ห่างจากที่ว่าการอำเภอถ้ำประมาณ ๒ กิโลเมตร ทางด้านซ้ายมือ จะถึงวัดพระธาตุดวงเดียวก่อน จากนั้นอีกสักห้าร้อยเมตร ก็จะเห็นซุ้มประตูโขงขนาดใหญ่ ของวัดพระธาตุห้าดวง ตั้งเด่นเป็นสง่าอยู่บนเนินเขา ด้านซ้ายมือ ประดับกระจกและสวยงามมาก สันนิษฐานว่าเป็นบริเวณเวียงเก่า ลี่ เพราะมีซากกำแพงและคูเมืองตั้งเป็นแถว วัดนี้เป็นที่ตั้งของหมู่เจดีย์ ๕ องค์ ตามตำนานกล่าวว่า พระนางเจ้าจามเทวี กษัตริย์ครองเมืองหริภุชโชติ ได้ยินข่าวจากราษฎรเมืองลี้ว่ามีดวงแก้ว ๕ ดวง ปรากฏเห็นอยู่บ่อยครั้ง จึงได้เสด็จมาดูด้วยพระองค์เอง เวลากลางคืนจึงได้ทอดพระเนตรเห็นแสงสว่างจากดวงแก้วทั้ง ๕ ดวง ลอยอยู่บนกองดิน ๕ กอง จึงได้สอบถามความเป็นมาก็ทราบว่า คือพระเมโธธาตุ (น้ำโคลมมือ) ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธะเจ้าที่เคยล้างพระหัตถ์ และน้ำก็ไหลผ่านปลายนิ้วทั้ง ๕ ลงพื้นดิน พระนางจึงเกิดศรัทธาสร้างพระธาตุเจดีย์ครอบกองดินทั้ง ๕ กองไว้ และในวันที่ ๒๐ เมษายน ของทุกปี จะมีประเพณีสงกรานต์พระธาตุห้าดวง ภายในบริเวณวัดประกอบด้วยอาคารต่างๆ มากมาย แต่ที่เด่นสะดุดตาเป็นจุดสนใจตั้งแต่จอตรถ ก็คือ "วิหาร ๙ ครุบา"

ในระหว่าง พ.ศ.๒๓๖๔ - ๒๓๖๘ เจ้าหลวงเศรษฐีคำฝั้น เป็นผู้ครองนครลำพูน ท่านได้ทำการบูรณะเมืองลำพูนเป็นอย่างดี ตามข้อความในพงศาวดารลี้ ฉบับพื้นเมืองอักษรล้านนาจารึกลงใบลานว่า "เจ้าหลวงเศรษฐีคำฝั้น" ได้นำบริวารมาปรับปรุงเมืองลำพูนไปตามสายแม่น้ำลี้ ไปตลอดจนถึงเมืองลี้ มิได้เข้าไปในเวียง คงตั้งอยู่ที่เชิงเขาพระธาตุ ๕ ยอดนั่นเอง แล้วก็ทำการซ่อมแซมองค์พระธาตุจน

สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี หลังจากนั้นก็ได้มีพระครูบา ๖ รูป ได้มาปฏิบัติธรรมบำเพ็ญภาวนาและดูแลรักษา รวมถึงบูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระธาตุ ห้าดวง พระครูบาทั้ง ๖ รูป มีรายนามดังนี้

๑. ครูบากิตติ
๒. ครูบามหาสมณะ
๓. ครูบามหามิ่งคลาจารย์
๔. ครูบามหาสวามี
๕. ครูบามหาเตจา
๖. ครูบาจะวรรณะ ปัญญา

ครูบาทั้ง ๖ นี้ หลวงปู่พระครูบาวงศ์ (วัดพระบาทห้วยต้ม อ.ลี้) ท่านได้สร้างพระรูปเหมือนทั้ง ๖ ครูบา ประดิษฐานไว้ในวิหารเก้าครูบา ซึ่งอยู่ภายในวัดพระธาตุห้าดวงด้วย ที่ท่านเรียกว่าวิหาร ๙ ครูบา เพราะยังมีพระครูบาอีก ๓ รูป ที่ยังไม่ได้กล่าวถึง อันมี

๗. ครูบาศรีวิไชย
๘. ครูบาอภิชัยขาวปี
๙. ครูบาชัยยะวงศาพัฒนา

ซึ่งครูบาทั้ง ๓ รูปนี้ หลวงปู่พระครูบาวงศ์ท่านได้ปั้นพระรูปเหมือนประดิษฐานไว้ในวิหาร ๙ ครูบา ด้วย ในวิหารจึงมีรูปเหมือนครูบาทั้งหมด ๙ รูป ท่านจึงเรียกวินิจฉัยว่า "วิหาร ๙ ครูบา"

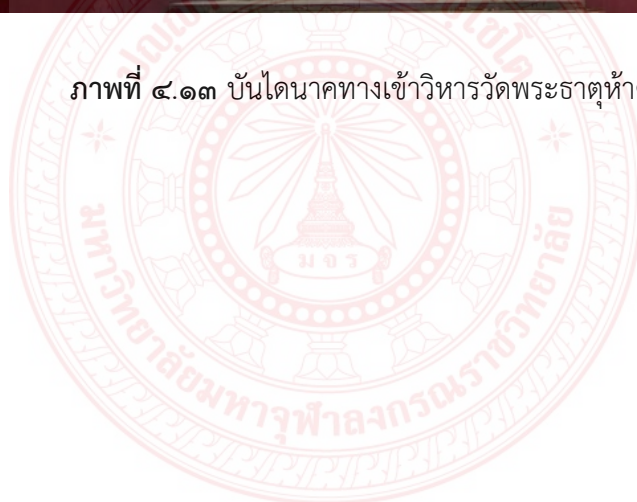
จนกระทั่งถึง พ.ศ.๒๔๖๘ พระครูบาเจ้าศรีวิไชย ได้มาบูรณะพระธาตุทั้ง ๕ องค์จนสำเร็จแล้วได้ทำการฉลองสมโภชองค์พระธาตุ เมื่อทำการฉลองสมโภชแล้ว ท่านพระครูบาศรีวิไชยจึงได้เดินทางกลับวัดบ้านปาง (อำเภอลี้) หลังจากนั้นไม่นาน วัดพระธาตุห้าดวงก็กลับร้างอีกครั้ง

ต่อมา พ.ศ.๒๕๐๑ นาย สนิท จิตวงศ์พันธ์ มาดำรงตำแหน่งนายอำเภอลี้ มีใจศรัทธาที่จะบูรณะวัดพระธาตุห้าดวง จึงได้นำศรัทธาประชาชนมาช่วยแผ้วถางและได้นิมนต์หลวงปู่พระครูบาชัยยะวงศาพัฒนาและครูบาขาวปี (วัดพระบาทผาหนาม อำเภอลี้) มาทำการบูรณะวัดพระธาตุห้าดวงอีกครั้ง

จนถึง พ.ศ. ๒๕๐๔ หลวงปู่พระครูบาชัยยะวงศาพัฒนา ท่านจึงได้มาจำพรรษา ณ วัดพระธาตุห้าดวง ๑ พรรษา โดยท่านเดินทางจากวัดห้วยน้ำอุ่น (อำเภอดอยเต่า จังหวัดลำพูน) ปัจจุบันวัดพระธาตุห้าดวง ซึ่งแต่ก่อนมีสภาพที่เสื่อมโทรม เนื่องจากขาดการดูแล ชาตผู้ที่มีศรัทธามาช่วยทะนุบำรุงอุปถัมภ์ บัดนี้ วัดพระธาตุห้าดวงได้รับการบูรณะและเริ่มทำการก่อสร้างถาวรวัตถุต่างๆ ทำให้สภาพของวัด ได้กลับฟื้นคืนมาเป็นสถานที่สำคัญในพระพุทธศาสนา ดังที่ท่านทั้งหลายได้เห็นประจักษ์แก่สายตาของท่านเวลานี้ ก็ด้วยความเมตตาปราณีอย่างหาที่สุดประมาณมิได้จากพระเดชพระคุณหลวงปู่พระครูบาชัยยะวงศาพัฒนา ที่ท่านได้เมตตาดูแลอุปถัมภ์ วัดพระธาตุห้าดวงแห่งนี้ พร้อมไปด้วยคณะศิษย์ของท่านและคณะศิษย์ของพระเดช พระคุณหลวงพ่อฤๅษีลิงดำ (วัดท่าซุง จังหวัดอุทัยธานี) ที่ได้ดำเนินรอยตามพระเดชพระคุณทั้งสองที่พระคุณท่านได้อุทิศชีวิตและร่างกายของท่านเพื่อพระพุทธศาสนาและเพื่อความสุขของบรรดาลูกหลานทุกคน ที่มีความต้องการที่จะพ้นทุกข์และประสบความสุขที่แท้จริง

ภาพที่ ๔.๑๓ บันไดนาคทางเข้าวิหารวัดพระธาตุห้วยดวง

ภาพที่ ๔.๑๔ วิหารวัดพระธาตุห้วยดง

ภาพที่ ๔.๑๕ หมูพระเจดีย์วัดพระธาตุห้วยดง

ภาพที่ ๔.๑๕ เจดีย์วัดพระธาตุดอยสุเทพ

ภาพที่ ๔.๑๖ พระประธานภายในวิหารวัดพระธาตุดอยสุเทพ

ภาพที่ ๔.๑๗ รูปปั้นพระนางจามเทวี

๔.๒.๔ วัดพระพุทธบาทตากผ้า อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

พระพุทธบาทตากผ้า ประดิษฐานอยู่ ณ วัดพระพุทธบาทตากผ้า บนเนินเขาระหว่างดอยม่อนช้าง กับดอยเครือ ตำบลมะกอก อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ห่างจากตัวเมืองลำพูนไปทางทิศใต้ประมาณ ๒๒ กิโลเมตร รอยพระพุทธบาทประดิษฐานอยู่ในวิหารจตุรมุขมีอยู่สองรอย คือ รอยพระพุทธบาทใหญ่ มีขนาดกว้างประมาณหนึ่งเมตร ยาวประมาณสองเมตรครึ่ง รอยพระพุทธบาทเล็ก มีขนาดกว้างประมาณ ๓๒ นิ้ว ยาวประมาณ ๑ เมตร กับ ๒๖ นิ้ว

ตามตำนานกล่าวว่า ในสมัยพุทธกาล ณ เวลาใกล้รุ่งวันหนึ่ง พระพุทธองค์ได้ทรงแผ่ข่ายพระญาณ เพื่อตรวจดูสัตว์โลกผู้ควรแก่การบรรลุลุธรรม ก็ทรงทราบด้วยพระอนาคตังสญาณ (พระญาณหยั่งรู้ความเป็นไปในอนาคตตามความเป็นจริง) ว่าในดินแดนสุวรรณภูมิ (ดินแดนที่ส่วนใหญ่เป็นที่ตั้งของประเทศไทยในปัจจุบัน) จะเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปอย่างมั่นคงต่อไปในอนาคต สมควรที่พระองค์จะเสด็จไปประดิษฐานพระศาสนาไว้ เมื่อทรงมีพระดำรินั้นแล้ว จึงได้เสด็จมาสู่สุวรรณภูมิโดยพุทธานิมิต มีพระอานนท์เป็นปัจฉาสมณะ (ตามเสด็จ) พระองค์ได้เสด็จจาริกมาตามคามนิคมชนบทต่างๆ จนถึงถ้ำดับเต่า ถ้ำเชียงดาว พระนอนขอนม่วง พระบาทยั้งหวีด และพระธาตุทุ่งต้อม ตามลำดับ ได้ทรงเหยียบรอยพระบาท และประทานพระเกศาธาตุประดิษฐานไว้ในที่นั้นๆ ตามควรแก่พุทธานิมิต แล้วเสด็จเสียบลงมาตามฝั่งแม่น้ำปิง จนถึงวังน้ำแห่งหนึ่ง มีน้ำใสสะอาด มีที่ราบเตียนงาม พระพุทธองค์จึงได้ทรงหยุดพักและทรงเปลื้องจีวรให้พระอานนท์นำไปซัก สถานที่พระอานนท์เอาจีวรไปซักนี้ได้ชื่อว่าวังซักครีมาจนถึงปัจจุบัน เป็นจุดที่อยู่ทางใต้ของสบกวง อันเป็นที่แม่น้ำกวง ไหลมาบรรจบกับแม่น้ำปิง ส่วนจุดที่ตากจีวรซึ่งอยู่ใกล้ๆ กันนั้น เป็นเนินศิลา บนผิวดิลาปรากฏเป็นรอยตารางรูปสี่เหลี่ยมจตุรัส คล้ายกับผ้าจีวร ซึ่งจะเห็นเป็นตารางคล้ายแนวคันนาของอินเดียในสมัยนั้น ต่อจากนั้น พระพุทธองค์ก็ได้เสด็จข้ามแม่น้ำ แล้วจาริกไปตามลำดับ จนถึงบ้านแห่งหนึ่งไม่ห่างจากดอยม่อนช้างมากนัก พระองค์ก็ทรงหยุดยืน แล้วผินพระพักตร์หว่าย (บ่าย) ไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ บ้านนั้นจึงได้ชื่อว่า บ้านหว่าย ซึ่งปัจจุบันคือบ้านหว่าย จากนั้นก็เสด็จไปถึงลานผาลาด ซึ่งปัจจุบันคือบริเวณที่ตั้งวัดพระพุทธบาทตากผ้า ณ ที่นี้ พระพุทธองค์ได้เหยียบพระบาทประดิษฐานรอยพระบาทลงไว้บนผาลาด แล้วตรัสพยากรณ์ไว้ว่า “ดูกรอานนท์ สถานที่แห่งนี้จะปรากฏชื่อว่า พระพุทธบาทตากผ้า โดยนิมิตที่เราตถาคตมาหยุดพักตากผ้ากาสาวพัสด์นี้ และจะเป็นปูชนียสถานที่สักการบูชาของมหาชน ผู้มีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธรูปจะอำนวยประโยชน์สุขแก่ปวงชน ตลอด ๕,๐๐๐ พรรษา”

หลังจากนั้น พระพุทธองค์ก็เสด็จไปทางทิศตะวันออกถึงหัวดอยม่อนช้าง แล้วทรงประทับนอนแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้า ณ ที่นั้น จากนั้นได้ประทานพระเกศาแก่ตถาคตสองคนผัวเมีย ผู้เข้ามาปฏิบัติบำรุงพระพุทธองค์ด้วยภัตตาหารและน้ำ ต่อมาได้มีผู้ศรัทธาสร้างพระพุทธรูปปางสี่เหลี่ยมผืนผ้าขึ้นไว้ ณ ที่นั้น ได้ชื่อว่าพระนอนม่อนช้างมาจนถึงปัจจุบันนี้

เมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ ๓ พระเจ้าอโศกมหาราชแห่งชมพูทวีป ได้ส่งพระโสณะ และพระอุตตระ มาเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสุวรรณภูมิ ในครั้งนั้นมหาชนผู้ได้รับแสงสว่างจากพุทธธรรม จึงได้สร้างวัดพระพุทธบาทตากผ้าขึ้น และได้เป็นปูชนียสถานสำคัญทางพระพุทธศาสนา นับแต่นั้นมาจนประมาณปี พ.ศ. ๑๒๐๐ เศษ พระนางจามเทวีได้ครองนครหริภุญชัย (ลำพูน) พระนางมี

ความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา มาก ได้ทรงสร้างมณฑปครอบรอยพระพุทธรูป แล้วจัดให้มีการเฉลิมฉลองเป็นการใหญ่

ในปี พ.ศ. ๑๘๒๔ พระเจ้าเม็งรายมหาราช ตีได้เมืองหริภุญชัย ก็ได้ทรงทำนุบำรุงพระพุทธรูปที่ตากผ้าต่อมา จนสิ้นราชวงศ์เม็งราย เกิดศึกสงครามบ้านเมืองร้าง วัดพระพุทธรูปตากผ้าก็เสื่อมโทรมไป

ในปี พ.ศ. ๒๓๗๕ คณะสงฆ์และฆราวาส โดยมีครูป่าปารมี แห่งวัดสะปุงหลวงเป็นหัวหน้า ได้ร่วมมือร่วมใจกันสร้างวิหารหลังใหญ่ ครอบมณฑปพระพุทธรูปไว้อีกชั้นหนึ่ง เพื่อให้ผู้ที่มานมัสการพระพุทธรูป ได้รับความสะดวกสบายยิ่งขึ้น ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๗๒ คณะสงฆ์จังหวัดลำพูน มีพระพุทธิวงศ์ธาดา เจ้าคณะอำเภอป่าซาง (ปัจจุบันคือ ป่าซาง) อยู่วัดฉางข้าวน้อยเหนือ เป็นประธาน ฝ่ายฆราวาสมี หลวงวิโรจน์รัฐกิจ (เปรี๊ยะ โจนกุล) นายอำเภอป่าซาง เป็นประธาน ได้ไปอาราธนา ครูบาศรีวิไชย ซึ่งอยู่วัดบ้านปาง อำเภอเถลี มาเป็นประธานในการก่อสร้างวิหารจตุรมุขครอบรอยพระพุทธรูป

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี ได้นำเสด็จพระเจ้ากรุงเดนมาร์ก และพระราชินีอินกริด มานมัสการพระพุทธรูปตากผ้า และได้ทรงจารึกพระปรมาภิไธยไว้บนแผ่นหินรูปใบเสมา เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๕ (webmaster, ๒๕๕๒)

ภาพที่ ๔.๑๘ ป้ายวัดพระพุทธรูปตากผ้า อำเภอป่าซาง

ภาพที่ ๔.๑๙ วิหารวัดพระพุทธรบาทตากผ้า

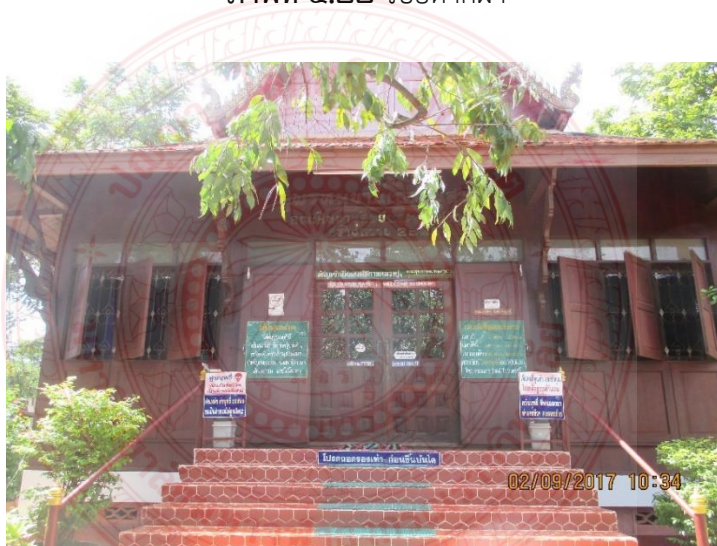
ภาพที่ ๔.๒๐ ภาพวาดครูบาพรหมานนึ่งในวิหาร

ภาพที่ ๔.๒๑ รอยพระพุทธรบาท

ภาพที่ ๔.๒๒ รอยตากผ้า

ภาพที่ ๔.๒๓ กุฎีครูบา

ภาพที่ ๔.๒๔ อนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

ภาพที่ ๔.๒๕ พระพุทธเจ้า ๕ พระองค์

ภาพที่ ๔.๒๖ หอพระธาตุมณฑลเชียร

๔.๒.๕ วัดพระนอนม่อนช้าง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

ประวัติการสร้างองค์พระนอน วัดพระนอนม่อนช้าง ไม่ทราบว่าจะสร้างมาตั้งแต่สมัยใด เพราะหาหลักฐานไม่ปรากฏ แต่มีปรากฏหลักฐานการบูรณะจารึกไว้ว่า เมื่อปี จ.ศ. ๑๑๕๖ มีพระมหาสาธุเจ้าพระวิสุทธิวงษ์ วัดสะปุ่น และสาธุเจ้าปัญญา วัดเชียงราย (ปัจจุบันร้างไปแล้ว) กับสาธุเจ้าเทพินวัดบ้านกอง (ปัจจุบันร้างไปแล้ว) เป็นประธานฝ่ายสงฆ์และฝ่ายฆราวาส องค์สมเด็จพระเชษฐาเจ้า และพระยารัตนหัวเมืองแก้ว เป็นประธาน ได้มาเป็นประธานซ่อมแซมองค์พระนอนพุทธไสยาสน์ให้ดีขึ้น พร้อมกันนั้นได้สร้างพระอุโบสถไว้กับวัดอีกหลังหนึ่ง ต่อมาครุบาเจ้าศรีวิไชย มาสร้างพระนอนใหญ่เอาไว้ เพื่อเป็นอนุสรณ์ที่องค์สมเด็จพระชินวรเคยมาประทับแรมอยู่ ณ ที่นี้ สถานที่นั้นก็คือ วัดพระนอนม่อนช้าง

ในปี พ.ศ. ๒๔๗๐ พระครุบาอภิชัยชาวปี ได้มาเป็นประธานบูรณะวิหารและธรณีพระธาตุ โดยรอบแต่ ไม่แล้วเสร็จ ต่อมาครุบาศรีวิไชยแห่ง วัดบ้านปาง ได้มาบูรณะและสร้างต่อจนแล้วเสร็จ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๓

ต่อมา พ.ศ. ๒๔๙๐ พระบรมธาตุเจดีย์มีสภาพผุพังชำรุดทรุดโทรม พระครุบาเจ้าพรหมพรมจักโก (พระสุพรหมยานะเถระ) วัดพระพุทธรูปตากผ้า มีความดำริจะบูรณปฏิสังขรณ์ และได้มาเป็นพระประธานสร้างกำแพงโดยรอบบริเวณ และได้สร้างเสริมธรณีรอบองค์พระบรมธาตุเจดีย์

ต่อมาครอบครัวของคุณประภาส อมาตยกุล ได้เป็นเจ้าภาพในการบูรณะพระบรมธาตุเจดีย์อย่างต่อเนื่องกันมาถึง ๓ ครั้ง บูรณะครั้งที่ ๑ เมื่อพ.ศ. ๒๕๒๖ บูรณะครั้งที่ ๒ โดยการนำของแม่ชีรัชดา อมาตยกุล และคณะได้บูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุเจดีย์ใหม่แล้วเสร็จ เมื่อวันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๓๗ สิ้นงบประมาณ ๑,๘๐๐,๐๐๐ บาท บูรณะครั้งที่ ๓ เมื่อวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๗ โดยการนำแม่ชีรัชดา อมาตยกุล คุณพ่อประภาส คุณแม่ไธโร อมาตยกุล คุณเดช-คุณเพ็ญศรี-คุณยาใจ บุนนาค คุณโสรัศ คุณสิวลี คุณพิพัฒน์ จารุโกศล และคณะญาติธรรมฯ

พระพุทธรูปปางไสยาสน์ (พระนอน) ประดิษฐานภายใน วิหารพระนอน วัดพระนอนม่อนช้าง ตำบลนาพระนอน วัดพระนอนม่อนช้าง กล่าวว่า หลังจากที่พระพุทธรูปองค์ทรงประดิษฐานรอยพระบาทตากผ้าแล้ว ก็เสด็จพุทธดำเนินไปทางบูรพาทิศถึงหัวดอยม่อนช้าง ก็ทรงหยุดประทับนอนสันทไสยาสน์ ณ ที่นั้น และทรงประทานพระเกศาธาตุแก่ตายายสองผิวเมีย ผู้เข้ามาอุปัฏฐากถวายภัตตาหารและน้ำ ต่อมาจึงได้สร้างเจดีย์บรรจุพระเกศาธาตุไว้ และมีผู้ศรัทธาสร้างพระพุทธรูปนอนสันทไสยาสน์ขึ้นไว้ ณ ที่นั้น จึงเรียกกันว่า “พระนอนม่อนช้าง” มาจนถึงบัดนี้

ภาพที่ ๔.๒๗ ป้ายวัดพระนอนม่อนช้าง

ภาพที่ ๔.๒๘ พระเจดีย์ภายในวัดพระนอนม่อนช้าง

ภาพที่ ๔.๒๙ พระนอนภายในวิหารวัดพระนอนม่อนช้าง

ภาพที่ ๔.๓๐ วิหารไม้เก่าทรงล้านนาของวัดพระนอนม่อนช้าง

๔.๒.๖ วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหารเป็นปูชนียสถานสำคัญในภาคเหนือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่คู่เมืองลำพูนมาอย่างยาวนานตั้งอดีตนับเวลามากกว่าพันปี ตั้งอยู่ใจกลางเมืองลำพูน ห่างจากศาลากลางจังหวัดประมาณ ๑๕๐ เมตร มีถนนล้อมรอบสี่ด้าน คือ ถนนอัฐฐารสทางทิศเหนือ ถนนชัยมงคลทางทิศใต้ ถนนรอบเมืองทาง ทิศตะวันออก นอกจากนั้นยังเป็นองค์พระธาตุประจำปีเกิดของคนเกิดปีระกาพระบรมธาตุหริภุญไชย ภายในบรรจุพระเศกบรมธาตุบรรจุในโกศทองคำ ประดิษฐานในพระเจดีย์ ประกอบด้วยฐานปัทม์ แบบฐานบัวลูกแก้ว ย่อเก็จ ต่อจากฐานบัวลูกแก้วเป็นฐานเชิงกลมสามชั้น ตั้งรับองค์ระฆังกลม บัลลังก์ย่อเหลี่ยม สูง ๒๕ วา ๒ ศอก ฐานกว้าง ๑๒ วา ๒ ศอก ๑ คืบ มีสี่ตติ-บัฏูร (รั้วเหล็กและทองเหลือง) ๒ ชั้น สำเภาทอง ประดิษฐานอยู่ประจำรั้วชั้นนอกทั้งทิศเหนือ และทิศใต้ มีซุ้มกุ่มกัณฑ์ และฉัตรประจำสี่มุม และหอคอยประจำทุกด้านรวม ๔ หอ บรรจุพระพุทธรูป นั่งทุกหอ นอกจากนี้ยังมีโคมประทีป และแท่นบูชาก่อประจำไว้เพื่อเป็นที่สักการะบูชาของพุทธศาสนิกชนทั่วไป

วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร เดิมทีเป็นพระราชวังของพระเจ้าอภัยราชาภคบดีผู้ครองนครหริภุญชัย องค์ที่ ๓๓ ต่อจากพระนางจามเทวี ปฐมบรมกษัตริย์ของเมืองหริภุญชัย บริเวณกำแพงพระราชวังของพระเจ้าอภัยราชาได้แบ่งออกเป็น ๒ ชั้น คือ ชั้นนอกและชั้นใน ในกาลต่อมาภายหลังพระเจ้าอภัยราชา ได้ถวายราชวังของพระองค์ให้เป็นสังฆารามไว้กับทางพระพุทธศาสนาเมื่อถวายเป็นสังฆารามแล้ว ได้รื้อกำแพงชั้นนอกออกแล้วปั้นสิ่งหุ้มหนึ่งไว้ที่ซุ้มประตูด้านทิศตะวันออก เป็นสิ่งขนาดใหญ่ประดับเครื่องทรงยืนอ้าปากประดิษฐานไว้แทน ตามคติโบราณทางเหนือซึ่งนิยมสร้างสิ่งหุ้มประตู วัดพระธาตุหริภุญชัย จึงมีกำแพงสองชั้นตามรูปลักษณะของพระราชวังเดิมของพระเจ้าอภัยราชา คือ รอบบริเวณวัดชั้นนอกชั้นหนึ่ง และก่อกำแพงเป็นศาลาบาตรรอบองค์พระธาตุหริภุญชัยเป็นกำแพงชั้นในอีกชั้นหนึ่ง

วัดพระธาตุหริภุญชัย วรมหาวิหาร ตั้งอยู่ใจกลางเมืองลำพูนมีถนนล้อมรอบสี่ด้าน สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๖๕๑ มีสิ่งที่น่าสนใจคือ ซุ้มประตูซึ่ง ก่อนที่จะเข้าไปในบริเวณวัด ต้องผ่านซุ้มประตูก่ออิฐถือปูนประดับลวดลายวิจิตรพิสดาร เป็นฝีมือโบราณสมัยศรีวิชัย ประกอบด้วยซุ้มยอดเป็นชั้น ๆ เบื้องหน้าซุ้มประตูมีสิ่งใหญ่คู่หนึ่งยื่นเป็นสง่าบนแท่นสูงประมาณ ๑ เมตร สิ่งคู่นี้ปั้นขึ้นใน สมัยพระเจ้าอภัยราชาเมื่อทรงถวายวังให้เป็นสังฆารามวิหารหลวง เมื่อผ่านซุ้มประตูเข้าไปแล้วจะเห็นวิหารหลังใหญ่ เรียกว่า วิหารหลวง เป็นวิหารหลังใหญ่มีพระระเบียงรอบด้านและมีมุขออกทั้งด้านหน้าและด้านหลัง เป็นวิหารที่สร้างขึ้นใหม่แทนวิหารหลังเก่า ซึ่งถูกพายุพัดพังทลายไปเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖

วัดพระธาตุหริภุญไชยวรมหาวิหาร เป็นปูชนียสถานสำคัญในภาคเหนือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่คู่เมืองลำพูนมาอย่างยาวนานตั้งอดีตนับเวลามากกว่าพันปี ตั้งอยู่ใจกลางเมืองลำพูนมีถนนล้อมรอบสี่ด้าน คือ ถนนอัฐฐารสทางทิศเหนือ ถนนชัยมงคลทางทิศใต้ ถนนรอบเมืองทางทิศตะวันออก นอกจากนั้นยังเป็นองค์พระธาตุประจำปีเกิดของคนเกิดปีระกา อีกทั้งยังมีสถานที่สำคัญ ๒๒ สถานที่ภายในวัด ดังนี้

ภาพที่ ๔.๓๑ วิหารหลวง

วัดพระธาตุศรีบุญชัยวรมหาวิหาร ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกขององค์พระบรมธาตุศรีบุญชัย
 วรมหาวิหาร สร้างขึ้นในสมัยพระเมืองแก้ว กษัตริย์ผู้ครองนครเชียงใหม่ในปีพ.ศ.๒๐๕๗
 สถาปัตยกรรมเป็นทรงล้านนามีความงดงามมาก ต่อมามีการสร้างปรับปรุงขึ้นใหม่ในสมัยเจ้าดาราค
 ดิเรกรัตนไพโรจน์ เจ้าผู้ครองนครลำพูน องค์ที่ ๗ นับเป็นวิหารที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในบรรดาวิหาร
 ทั้งหมดในวัด และมีความวิจิตรงดงามมาก เนื่องจากว่ามีลายรดน้ำประดับในส่วนที่เป็นไม้ทุกชิ้น วิหาร
 ดังกล่าวประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญ

ภาพที่ ๔.๓๒ หอพระไตรปิฎก

ทิศใต้ของพระวิหารหลวง หอพระไตรปิฎก (หอธรรม) ตั้งอยู่เป็นที่บรรจุหนังสือใบลานจาร
 ด้วยอักขระพื้นเมือง เป็นหนังสือที่กล่าวด้วยเรื่องนิทานธรรมและประวัติของบ้านเมืองเป็นต้น ศิลปะ
 แห่งการก่อสร้างหอไตรนี้ เป็นฝีมือช่างโบราณทรงล้านนา มีลวดลายตามเนื้อไม้แกะเป็นลายดอก มี
 ภาพเทพบุตรที่ใบประตูชั้นบน ส่วนชั้นล่างก่ออิฐถือปูน ชุ่มหน้าต่างประตูก่อเป็นลวดลายขอม

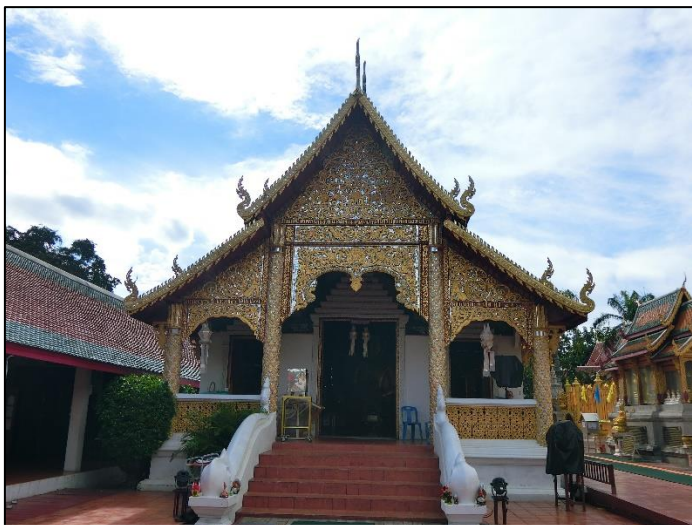
ภาพที่ ๔.๓๓ เขาสีเนรุ

ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ขององค์พระธาตุหริภุญชัย ด้านหน้าหอไตร มีลักษณะคล้ายกับเจดีย์ขนาดเล็กทรงกลม ก่อด้วยอิฐถือปูน ส่วนยอดทำลวดหลั่นกันขึ้นไปเจ็ดชั้น มีการประดับสำริดซึ่งหล่อเป็นชั้นๆ แล้วนำมาประกอบเป็นทรงกลมภายหลังส่วนฐานที่รองรับ ยอดปราสาทที่อยู่ด้านบนสุด คือ สัตตบริภัณฑ์หรือภูเขาที่ล้อมรอบพระสุเมรุทั้งเจ็ดชั้น

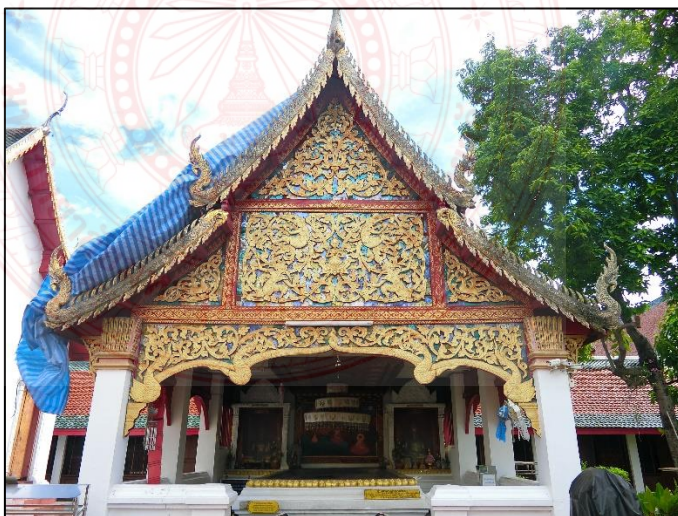
ภาพที่ ๔.๓๔ มุมหริดีวิหารสะดือเมือง ราชูทรงครุฑ

เป็นที่พำนักของท่านเจ้าอาวาสวัดองค์ปัจจุบัน สถานที่นี้เป็นกลางใจเมืองลำพูน เรียกว่า “วิหารสะดือเมือง” ประดิษฐานพระพุทธรูปหล่อด้วยโลหะสมันเชียงแสนขนาดกลาง ๑๐ องค์

ภาพที่ ๔.๓๕ วิหารพระพุทธรูป

ตั้งอยู่ทางทิศใต้ขององค์พระธาตุนครปฐมชัย ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปประทับนั่งปางมารวิชัยขนาดใหญ่ ลงรักปิดทอง เรียกว่า พระพุทธ

ภาพที่ ๔.๓๖ วิหารพระบาทสี่รอย

ตั้งอยู่หลังวิหารพระพุทธภายในประดิษฐานรอยพระบาทจำลองมาจาก อำเภอมแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ ๔.๓๗ พิพิธภัณฑ์พระธาตุทริภุญชัยวรมหาวิหาร

ตั้งเด่นเป็นสง่า อยู่ทางทิศตะวันตกของวัด เปิดบริการ วันอังคาร ถึง วันอาทิตย์ หยุดทุกวันจันทร์ ตั้งแต่เวลา ๐๙.๐๐ ถึง ๑๖.๓๐ น. ภายในประกอบไปด้วยพระพุทธรูปต่างๆมากมาย

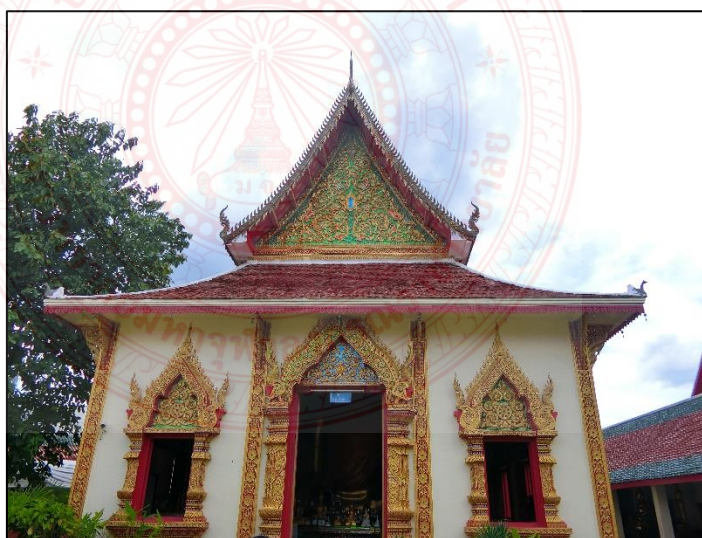

ภาพที่ ๔.๓๘ วิหารพระเจ้าทันใจ

ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกขององค์พระธาตุทริภุญชัย ภายในประดิษฐานพระทันใจ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปยืนซึ่งถือว่าเป็น พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถบันดาลให้ผู้ทีกราบไหว้สมหวังได้ดั่งใจ

ภาพที่ ๔.๓๙ วิหารพระเจ้าพันตน
ตั้งอยู่หลังวิหารพระละโว้ ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปจำนวนมาก

ภาพที่ ๔.๔๐ วิหารพระกัณฑ์เกลือหรือพระเจ้าแดง

ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของวิหารพระทันใจ ประดิษฐานพระพุทธรูปประทับนั่งปางมารวิชัย ก่ออิฐถือปูนขนาดใหญ่ทาสีแดง

ภาพที่ ๔.๔๑ เจดีย์ปทุมวดี

ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือขององค์พระธาตุศรีบุญชัย เป็นเจดีย์ที่มีลักษณะการก่อสร้างแบบเดียวกับเจดีย์สี่เหลี่ยมหรือเจดีย์กู่กุดที่วัดจามเทวี จังหวัดลำพูนองค์เจดีย์สร้างด้วยศิลาแลงและอิฐ เป็นเจดีย์ทรงปราสาทมีฐานสี่เหลี่ยมซ้อนขึ้นไปห้าชั้น ชุ่มจะระนำทั้งสี่ด้าน ด้านละสามชุ่ม ภายในชุ่มจะประดิษฐานพระพุทธรูปดินเผาประทับยืน ซึ่งมีร่องรอยของการลงรักปิดทอง ส่วนบนสุดของเจดีย์เป็นกลีบบัวปูนปั้นหุ้มด้วยโลหะแผ่น ส่วนยอดปลายสุดทำเป็นกรวยแหลมเรียวยาวขึ้นไป สุวรรณเจดีย์องค์นี้มีพระพิมพ์ที่สำคัญและมีชื่อเสียงของเมืองลำพูนบรรจุอยู่ภายใน คือ พระเป็ม

ภาพที่ ๔.๔๒ วิหารพระไสยาสน์

ตั้งอยู่เหนือวิหารพระละโว้ ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปไสยาสน์ก่ออิฐถือปูนลงรักปิดทอง

ภาพที่ ๔.๔๓ สถานที่กักบริเวณครูบาเจ้าศรีวิชัยนักบุญแห่งล้านนา

อยู่ติดกับวิหารพระไสยาสน์ เป็นสถานที่ซึ่งครูบาเจ้าศรีวิชัยเมื่อท่านถูกข้อมกล่าวหาต่างๆ
ทางการกับเจ้าคณะจังหวัดสมัยนั้นจึงนำท่านมากักบริเวณไว้ที่วัดพระธาตุนครหรือภูมัยชัย

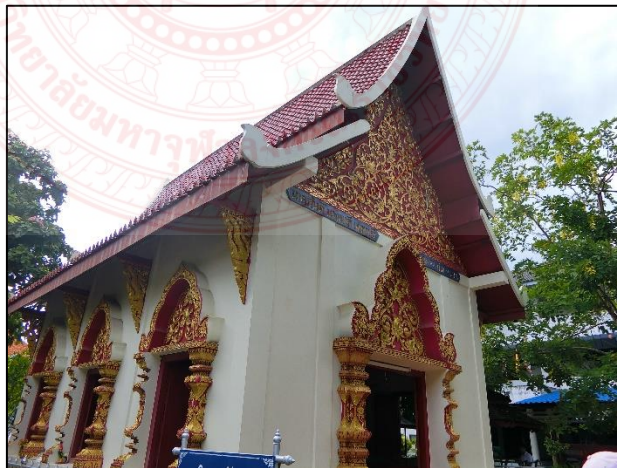
ภาพที่ ๔.๔๔ องค์พระธาตุจำลอง

ปิดด้วยทองคำดงามเหลืองอร่าม ปลายยอดฉัตรสร้างด้วยทองคำแท้ เปิดให้สักการะบูชาได้
ในวันสงกรานต์

ภาพที่ ๔.๔๕ มุมพ่ายัพ วิหารพระอัญญาสารส

คณะอัญญาสารส (เดิมเรียกว่าวัดอัญญาสารส) มีวิหารพระอัญญาสารสแบบมณฑปตั้งอยู่ประจำ ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปนั่ง ก่อด้วยอิฐถือปูน ปางมารวิชัย สูง ๑๘ ศอก พระเจ้าธรรมิกราช ทรงสร้างเมื่อ พ.ศ.๑๖๖๐

ภาพที่ ๔.๔๖ วิหารพระกัจจายน

ตั้งอยู่เหนือวิหารพระละโว้ ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปไสยาสน์ก่ออิฐถือปูนลงรักปิดทอง

ภาพที่ ๔.๔๗ เจดีย์ที่ได้รับการปฏิสังขรณ์สมัยพระเจ้าติโลกราช

เจดีย์องค์นี้ตั้งอยู่นอกกำแพงทางทิศเหนือของพระธาตุหริภุญชัย ตามตำนานกล่าวว่า สร้างขึ้นในสมัยของพญาอาทิตย์ราชา สำหรับเจดีย์ในปัจจุบัน เป็นเจดีย์ที่ได้รับการปฏิสังขรณ์ในสมัยพระเจ้าติโลกราช และกรมศิลปากรก็ได้ทำการบูรณะองค์พระเจดีย์ใหม่ด้วยลักษณะทาสถาปัตยกรรมตรงส่วนของฐานล่างเจดีย์เป็นสี่เหลี่ยมจตุรัสซ้อนขึ้นไปสี่ชั้น เหนือขึ้นไปทำเป็นบัวคว่ำและบัวถลาเป็นส่วนรองรับฐานสูง เหนือขึ้นไปเป็นเรือนธาตุ ตัวเรือนธาตุทั้งสี่ด้านทำเป็นซุ้มจรณะ แต่ก่อนคงประดิษฐานพระพุทธรูปไว้ตรงเหนือ ส่วนของเรือนธาตุขึ้นไปเป็นฐานแปดเหลี่ยมซ้อนขึ้นไปรองรับองค์สถูปที่เป็นทรงระฆังแบบลังกา เหนือเรือนธาตุทำเป็นเจดีย์จำลองทรงสี่เหลี่ยมตรงมุมทั้งสี่ เหนือองค์ระฆังไม่มีบัลลังก์แต่ทำเป็นยอดบัวกลุ่มสลักรับกับบัวลูกแก้วลดหลั่นกันไปถึงส่วนยอดลวดลายที่ประดับและประกอบซุ้มจรณะ และผนังย่อเก็จประกอบไปด้วยลายบัวคอเสื้อประจายามและบัวเชิงล่างมีลักษณะเป็นลายดอกเบญจมาศและใบไม้ประดิษฐ์ ล้อมรอบในกรอบเส้นลวดซึ่งเป็นรูปแบบของลวดลายที่นิยมทำกันในสมัยพระเจ้าติโลกราช

ภาพที่ ๔.๔๘ วิหารพระละโว้

ตั้งอยู่ทางทิศเหนือขององค์พระธาตุหริภุญชัยรวมหาวิหาร ตัววิหารสร้างใหม่ ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปยืนขนาดใหญ่ เรียกว่า พระละโว้

ภาพที่ ๔.๔๙ องค์พระบรมธาตุหริภุญชัยเจดีย์ทรงล้านนา

กำเนิดขึ้นในยุคพระเจ้าอาทิตยราช มีเรื่องราวเรื่องเล่าเป็นทั้งตำนานและประวัติศาสตร์มีความเป็นมาอย่างยิ่งใหญ่ (สามารถดูภาพวาดประกอบเรื่องราวของการกำเนิดพระธาตุหริภุญชัย ที่กำแพงศาลาบาตรด้านเหนือจำนวน ๓๒ ภาพ)

ภาพที่ ๔.๕๐ หอกังสดาล

ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือขององค์พระธาตุหริภุญชัย เป็นหอสำหรับแขวนระฆังและกังสดาลขนาดใหญ่ สร้างขึ้นโดย พระครูพิทักษ์เจติยานุกิจ (ครูบาคำฟู) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๑ ด้านบนแขวนระฆังขนาดใหญ่ซึ่งหล่อขึ้นในสมัยเจ้าหลวงดาราดิเรกรัตนไพโรจน์ เจ้าผู้ครองนครลำพูน องค์ที่ ๗ และชั้นล่างห้อยกังสดาลขนาดใหญ่ซึ่งหล่อขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๓ ฝีมือครูบาส่งเม่นโดยกัญจนมหาเถระ

ภาพที่ ๔.๕๑ พระพุทธรูปปางไสยาสน์

ด้านขวามือของท่านจะเห็นพระวิหารพระนอนหลังหนึ่งขนาดธรรมดา มีพระพุทธรูปปางไสยาสน์ ก่อด้วยอิฐถือปูน ประดิษฐานไว้ภายใน สิ่งที่น่าสนใจในวิหารนี้ ก็คือ “นาคพันต์”

ภาพที่ ๔.๕๒ พระเจ้าทองทิพย์

พระอุโบสถตั้งอยู่ทางด้านซ้ายมือ รูปทรงแบบก่อสร้างเป็นฝีมือของแสนสรรพช่าง บรรลุพระพุทธรูปขนาดกลางหล่อด้วยโลหะเรียกว่า “พระเจ้าทองทิพย์”

ภาพที่ ๔.๕๓ แผนที่ ๒๒ มหาสถานที่สำคัญภายในวัดพระธาตุนครหรืออุทัยธรรมวิหาร

๔.๑.๗ วัดจามเทวี อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

วัดจามเทวี หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า วัดกู่กุด ตั้งอยู่บนถนนจามเทวี ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เป็นวัดเก่าแก่ที่สำคัญมา ตั้งแต่สมัยล้านนาไทย ที่มีความสำคัญทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ และโบราณคดีตามหลักฐานที่ได้พบศิลาจารึกเชื่อว่า พระราชโอรส ของพระนางจามเทวีคือ พระเจดีย์มหันตยศ และพระเจ้าอนันตยศโปรดให้สร้างวัดนี้ขึ้นเพื่อถวายพระเพลิง แล้วโปรดให้สร้าง เจดีย์เหลี่ยมมียอดหุ้มด้วยทอง เรียกชื่อว่า สุวรรณจังโกฏี พระเจดีย์สุวรรณจังโกฏี หรือพระเจดีย์จามเทวี เป็นเจดีย์สี่เหลี่ยมแบบ พุทธคยาในประเทศอินเดีย แต่ละด้านมีพระพุทธรูปยืนปางประทานพรอยู่เป็นชั้นๆ มีพระพุทธรูป ยืนปาง ประทานพรอยู่ในซุ้มพระทั้งสี่ด้านด้านละ ๑๕ องค์ รวม ๖๐ องค์ ภายในพระเจดีย์บรรจุอัฐิของพระนางจามเทวี ปฐมกษัตริย์ แห่งนครหริภุญชัย ต่อมาจะเป็นสมัยใดไม่ทราบแน่ชัดยอดพระเจดีย์ได้หักหายไป ชาวบ้านจึงเรียกว่ากู่กุดพระเจดีย์ องค์นี้มีชื่อเป็นทางการว่า พระเจดีย์สุวรรณจังโกฏี พระเจดีย์องค์นี้ ถือเป็นแบบสถาปัตยกรรมที่มีความสำคัญในศิลปกรรมหริภุญชัย นอกจากนี้ยังมีโบราณสถานที่สำคัญ คือ เจดีย์แปดเหลี่ยม ลักษณะทางสถาปัตยกรรมมีแผนผังเป็นรูปแปดเหลี่ยมซ้อนลดหลั่นกันขึ้นไป สามารถแบ่งได้เป็นสามส่วน คือ ส่วนฐานประกอบด้วยฐานแปดเหลี่ยมซ้อนกันสองชั้น ถัดขึ้นไปเป็นชั้นบัวถลารองรับองค์เรือนธาตุ โดยส่วนล่างของเรือนธาตุ ทำเป็นฐานลดทอนไม่ลงเล็กน้อยจากระดับผนังของเรือนธาตุ ส่วนเรือนธาตุมีผังเป็นรูปแปดเหลี่ยมทรงสูง ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปประทับยืน ซุ้มมีลักษณะเป็นวงโค้งสามวง โบราณปูชนียสถานภายในวัดจามเทวีเป็นที่เคารพสักการะ ของพุทธศาสนิกชนทั่วไป อีกทั้งยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์โบราณคดีที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทย

วัดจามเทวี ตั้งอยู่ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เดิมชาวบ้านเรียกว่า “วัดกู่กุด” สถาปนาโดยพระนางจามเทวี ปฐมกษัตริย์แห่งหริภุญชัย (ลำพูน) ในพุทธศตวรรษที่ ๑๓ เมื่อพระองค์มีพระชนมายุได้ ๖๐ พรรษา ได้สละราชสมบัติออกบวชบำเพ็ญพรตอยู่ ณ วัดนี้ จนถึงพุทธศักราช ๑๒๗๖ พระชนมายุได้ ๗๒ พรรษาแม่ชีจามเทวีได้สวรรคต เจ้าชายมหันตยศ พระราชโอรสได้ถวายพระเพลิงพระสรีระ และได้สร้างเจดีย์สี่เหลี่ยมบรรจุอัฐิธาตุของพระองค์ในเจดีย์องค์นี้ ต่อมาวัดจามเทวีได้ร้างไป จนกระทั่งปีพุทธศักราช ๒๔๖๙ สมเด็จพระบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสด็จประพาสภาคเหนือ ทรงสำรวจโบราณสถานของวัดนี้ ทรงปรารภว่าพระนางจามเทวีได้สร้างวัดนี้ขึ้น จึงได้โปรดให้เปลี่ยนชื่อใหม่ว่า “วัดจามเทวี” ต่อมาพุทธศักราช ๒๔๗๙ พลตรีเจ้าจักรคำขจรศักดิ์ ผู้ครองนครหริภุญชัยองค์สุดท้าย ได้อาราธนาพระครูภาศรีวิไชยนักบุญแห่งล้านนาไทยบูรณะขึ้นมาใหม่ ให้มีพระสงฆ์สามเณรอยู่ประจำจนทุกวันนี้

ภาพที่ ๔.๕๔ ป้ายวัดจามเทวี องเมือง ลำพูน

ภาพที่ ๔.๕๕ กู่กูด ที่นักท่องเที่ยวทุกคน สามารถสักการะได้

ภาพที่ ๔.๕๖ กุ้อัฐิครู

บาเจ้าศรีวิชัย

ภาพที่ ๔.๕๗ เจดีย์ภายในวัดจามเทวี

ภาพที่ ๔.๕๘ รูปปั้นครูบา

ภาพที่ ๔.๕๙ โถงนันทน์ครูบาศรีวิชัย ภายในวัดจามเทวี

๔.๒.๘ วัดรมณียาราม (กุ้ละม้ก) อำเภอมือง จังหวัดลำพูน

วัดรมณียาราม ชื่อเดิมว่า วัดกุ้ละม้ก ซึ่งตั้งอยู่บนถนนสายลำพูน-ป่าซาง ห่างจากตัวเมืองลำพูนไปทางทิศใต้ประมาณ ๔ กิโลเมตร ในเขตพื้นที่หมู่ ๔ บ้านศรี้อย ตำบลต้นธง อำเภอมือง จังหวัดลำพูน

อาณาจักรหริภุชชัย นับเป็นอาณาจักรแรกของดินแดนภาคเหนือที่เจริญรุ่งเรืองทั้งด้านศิลปกรรม ศาสนาและการเมืองการปกครองเมื่อราวปี พ.ศ. ๑๒๓๙ ก่อนที่จะล่มสลายและกลายเป็นอาณาจักรล้านนาเป็นที่ทราบกันดีว่าในตำนานของการสร้างเมืองหริภุชชัยนั้นสร้างขึ้นโดยพระฤๅษีสององค์ นามว่า สุเทวฤๅษีจากดอยสุเทพและสุภกทันตฤๅษีจากเขาสมอคอนเมืองละโว้ หลังจากที่ได้สร้างอาณาจักรหริภุชชัยเสร็จแล้ว จึงได้อัญเชิญพระนางจามเทวี พระธิดาของพระเจ้าละโว้ให้ขึ้นปกครองเมือง โดยพระนางจามเทวีทรงเสด็จลงเรือขึ้นมาตามแม่น้ำปิงใช้เวลานานกว่า ๗ เดือน เมื่อกระบวนเรือได้เทียบท่า เจียงตอง หรือ เชียงทอง (ปัจจุบันคาดว่าอำเภอมือง) จึงได้หยุดพักกระบวน ระหว่างนั้นมีชาวบ้านชายหญิงพากันมาดูเป็นอันมาก ซึ่งจากตำนานจามเทวีวงศ์ได้กล่าวถึงตอนนี้ว่า “เมื่อมีคนมามุงดูเป็นจำนวนมากพระนางจามเทวีจึงให้สาวใช้ถามคนเหล่านั้นว่า “ดูกรพ่อแม่ทั้งหลาย แต่นี้ถึงเมืองหริภุชชัยยังประมาณมากน้อยดังหรือจัดสอดจา” เมื่อได้ยินเช่นนั้นชาวบ้านจึงตอบว่า “ข้าแต่มหाराชเทวีเจ้า แต่นี้ถึงเมืองหริภุชชัยนั้น ดังข้าทั้งหลายได้ยินมาว่าหนึ่งโยชน์แลนา”

เมื่อได้ยินดังนั้นพระนางจามเทวี จึงมีรับสั่งตรัสปรึกษาแก่หมู่อำมาตย์ราชครูทั้งหลายว่า เราควรจะยั้งตั้งเวียงพักอยู่ ณ ที่นี้ก่อน ยังมีควรรีบร้อนเข้าไปในยามนี้ อำมาตย์ราชครูทั้งหลายก็เห็นชอบ พระนางจามเทวีจึงปรึกษาว่าเราควรตั้งเวียงนั้น ณ ตรงจุดใดดีเหล่าอำมาตย์ราชครูโหราจารย์ทั้งหลายจึงทูลถวายความเห็น ว่า ควรจะเสี่ยงธนูตามเคยมาแต่ก่อน จากนั้นพระนางจามเทวีจึงได้ส่งนายฉม้งธนูว่า “เราจักตั้งบ้านอยู่ที่ศพนเหนือก้อนหินนี้ ท่านจงยิงธนูเสี่ยงมหามงคลสถานไปให้แก่เราเถิด” จากนั้นนายฉม้งธนูจึงได้ตั้งพิธีกรรมธนูแล้วก็ขึ้นสายพาดป็นธนู ป้ายหน้าเฉพาะทิศอุดรแล้วก็ถันธนูออกไปแล้วมาตกตรงที่ตั้งเจดีย์ในวัดกุ้ละม้ก ลูกธนูที่เสี่ยงทายได้ปักตั้งอยู่เป็นอันดีก็ทรงทราบว่าเป็นชัยภูมิอุดมสมควรยิ่งนัก พระนางจามเทวีจึงให้ราชบัณฑิตไปอาราธนาถามพระมหาเถระว่า ลูกธนูตกลง ณ ที่ใดเราควรจะทำประการใดดีก่อน พระมหาเถระจึงถวายตอบว่า มหาราชเทวีเจ้านำพระพุทธรูปมาแต่กรุงละโว้ควรจะห้อยรากพระศาสนา ณ ผืนแผ่นดินหริภุชชัยก่อนซึ่งพระนางฯ ก็เห็นชอบด้วย จึงทรงจัดการให้มีการสร้างพระอารามขึ้น ทรงให้ก่อมหาเจดีย์ ณ ตรงลูกธนูปักแล้วบรรจุพระบรมธาตุและสร้างพระอุโบสถ อันถือเป็นวัดแรกสุดและเก่าแก่ที่สุดกว่าวัดใด ๆ ที่เจ้าแม่จามเทวีทรงสร้างไว้ในเมืองหริภุชชัยโดยไม่ปรากฏชื่อตั้งเดิมมาก่อน ต่อมาวัดนี้ถูกทิ้งไว้ให้รกร้าง เมื่อมีพระมหาเถระจากเมืองอื่นเดินทางมาก็ได้ตั้งชื่อให้ใหม่ว่า “รมณียาราม” แต่จากคำบอกเล่าของชาวบ้านสมัยก่อนจะเรียกว่า “วัดกุ้ละม้ก” ซึ่งสันนิษฐานว่าคำว่า “ละม้ก” อาจแผลงมาจากคำว่า “ล้วะ-ล้วะ” เพราะพบหมู่บ้านของชาวล้วะถัดจากวัดนี้ข้ามแม่น้ำกวงไปทางทิศตะวันออกจำนวน ๒-๓ หลัง

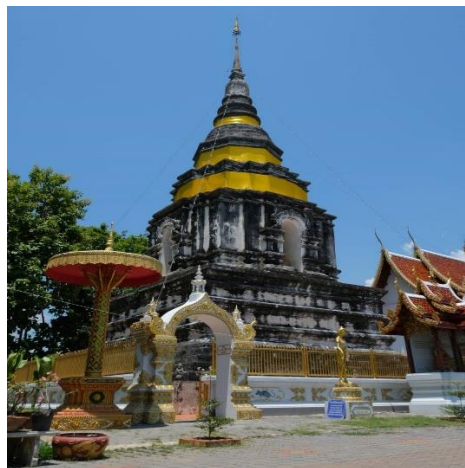
เจดีย์กุ้ละม้กที่ปรากฏในปัจจุบันเป็นองค์ใหม่ที่ ครูบาศรีวิไชย ได้มาบูรณะสร้างขึ้นครอบองค์เดิมไว้ เนื่องจากเจดีย์องค์เดิมนั้นได้ชำรุดทรุดโทรมด้วยกาลเวลาที่ผ่านมานับพันปี นอกจากนี้ครูบาศรีวิไชยยังได้สร้างพระวิหารและธรรมาสที่ไ้แสดงพระธรรมเทศนาซึ่งเป็นสิ่งทรงคุณค่าวิจิตรตระการตา

สวยงามมาก ส่วนเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่นี้เจดีย์รูปแบบผสม ส่วนล่างเป็นทรงมณฑปหรือทรงปราสาทแบบล้านนา ประกอบด้วยชุกชานเขียงต่อด้วยฐานบัว ถัดขึ้นไปเป็นองค์เรือนธาตุ ยกเก็จสองชั้นทั้งสี่ด้าน เจาะเป็นจระนัมสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป ลวดลายที่ซุ้มจระนัมน่าจะทำขึ้นในคราวที่ครูบาศรีวิชัยมาบูรณะ ส่วนบนสุดเป็นเจดีย์ทรงกลมแบบล้านนา ประกอบด้วยฐานแปดเหลี่ยมล้อมองค์เรือนธาตุโดยมีลูกแก้วอกไกรด์ที่ส่วนบน ถัดขึ้นมาเป็นชุกชานบัวกลมสามชั้น ต่อด้วยองค์ระฆัง บั้งลังก์ปล้องโฉน ปลียอดและประดับด้วยฉัตรอีกชั้นหนึ่ง ปัจจุบันกุหลมัก ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานจากกรมศิลปากรแล้ว นอกจากนี้บริเวณด้านหลังของกุ มีร่องรอยของฐานอุโบสถที่สร้างขึ้นพร้อม ๆ กับเจดีย์ด้วย โดยยังเห็นเป็นรอยของฐานทำด้วยศิลาแลง บริเวณรอบฐานอุโบสถยังปรากฏพัทธสีมาเป็นหินขนาดใหญ่โผล่ขึ้นมาจากดิน ชาวบ้านบอกว่า เมื่อหลายปีก่อนได้ทำการขุดรอบหิน ลึกประมาณ ๓ เมตรยังไม่ถึงพื้นของพัทธสีมาเลย หลังจากนั้น พระอธิการณ ญาณวิโร เจ้าอาวาสวัดจึงได้ทำการก่อสร้างรั้วขึ้นรอบเขตอุโบสถเพื่อไม่ให้คนเข้าไปวัดมณียรามหรือวัดกุหลมัก แม้จะเป็นวัดแรกที่พระนางจามเทวีทรงสร้างขึ้น

เมื่อเวลาผ่านไปวัดนี้จึงถูกละเลยแต่เมื่อเจ้าอาวาสวัดพร้อมด้วยคณะศรัทธาได้ทำการบูรณะ ตกแต่งและปรับพื้นที่ให้สวยงามขึ้นแล้ววัดกุหลมักก็กลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้ง เหมือนกับว่าจะย้อนเรื่องราวในอดีตเมื่อครั้งที่ยังรุ่งเรืองไพบูลย์ให้ผู้คนหันมาสนใจดูแลอีกครั้งหนึ่ง

ภาพที่ ๔.๖๐ ป้ายวัดมณียราม (กุหลมัก) อ.เมือง ลำพูน

ภาพที่ ๔.๖๑ กุหลมัก ภายในวัดมณียราม

๔.๒.๙ วัดพระบาทสามยอต อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน

วัดพระพุทธรบาทสามยอต ตั้งอยู่ที่บ้านป่าพลู หมู่ที่ ๒ ตำบลป่าพลู อยู่ติดกับถนนหมายเลข ๑๐๖ ลำพูน-ลี้ ตำบลป่าพลู อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน เป็นโบราณสถานเก่าแก่ก่อสร้างมานานหลายร้อยปี เป็นที่ประดิษฐานของรอยพระพุทธรบาท และบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ ระหว่างทางขึ้นสามารถมองเห็นทิวทัศน์ของอำเภอบ้านโฮ่ง สวยงามมาก บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ โดยบ่อน้ำแห่งนี้เป็นบ่อน้ำที่ไม่แห้งตลอดทั้งปี เชื่อกันว่าดื่มกินแล้วจะทำให้มีสุขภาพที่สมบูรณ์แข็งแรงไม่มีโรคร้ายไข้เจ็บ กลับมีแต่ความเจริญอยู่ดีกินดี เป็นสิริมงคล พระพุทธรบาทสามยอต ยังมีวิหารเปลือย เจดีย์ ๓ องค์ องค์ที่ ๑ ตั้งอยู่บนยอดสูงสุดเขาเขาสามยอต เป็นเจดีย์ของครูบาเจ้าศรีวิไชย อยู่ด้านตะวันออก องค์ที่ ๒ ตั้งอยู่ยอดเขาตรงกลาง เป็นเจดีย์บรรจุของครูบาอภิชัยขาวปี และเจดีย์องค์ที่ ๓ ตั้งอยู่บนยอดเขาด้านตะวันตก เป็นเจดีย์บรรจุอัฐิของครูบาชัยวงศา (ครูบาวงศ์) ซึ่งทุก ๆ ปีของเดือน ๘ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ชาวบ้าน และประชาชนจะขึ้นบนพระบาทสามยอตไปทำบุญ และมีการจุดบั้งไฟเพื่อเป็นพุทธบูชา เพื่อเป็นสิริมงคล สำหรับประวัติรอยพระพุทธรบาทสามยอต กล่าวว่า "พระพุทธรบาท ๓ ยอต อันเป็นสถานที่สำคัญที่ ท่านครูบาเจ้าศรีวิไชย เคยขึ้นมาบูรณะ สำหรับรอยพระพุทธรบาท เป็นพระบาทเบ้าองขวา ขนาดใหญ่มาก ยาว ๑๙๐ ซม. กว้าง ๗๕ ซม. และมีการตกแต่งไปนานแล้ว พร้อมกับทาสีทองไว้อีกด้วย"

วิหารมหาอุด ณ พระพุทธรบาทสามยอต ที่เหลืออยู่เพียงหลังเดียวของจังหวัดลำพูน และเป็นหนึ่งในสามของโลก ซึ่งกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน ถูกค้นพบโดยครูบาเจ้าศรีวิไชย

ครูบาเจ้าศรีวิไชย ครูบาอภิชัยขาวปี และครูบาชัยวงศาพัฒนา ได้ร่วมกันสร้างวัดนี้ขึ้นมา โดยมีชาวบ้านในอำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน เช่น บ้านห้วยหละ ตำบลป่าพลู อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน และหมู่บ้านอื่น ๆ ที่เคารพศรัทธาใน ๓ ครูบา ได้ร่วมแรงร่วมใจกันก่อสร้างโบราณสถานแห่งนี้ขึ้นมา

ภาพที่ ๔.๖๒ พระพุทธรบาทสามยอต

ภาพที่ ๔.๖๓ พระพุทธรูปสามยอดอีกรูปหนึ่ง

ภาพที่ ๔.๖๔ รอยพระพุทธรูปภายในวัดพระพุทธรูปสามยอด

ภาพที่ ๔.๖๕ วิหารไม้โบราณภายในวัดพระพุทธบาทสามยอด

ภาพที่ ๔.๖๕ ถ้ำหลวงผาเวียงบริเวณวัดพระพุทธบาทสามยอด

๔.๓ ผลการวิเคราะห์ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอย ครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน

ผลการศึกษาศักยภาพของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ๙ แห่งที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิไชย ในจังหวัดลำพูน จากการวิจัยเชิงปริมาณด้วยการวิเคราะห์แบบสอบถามจากนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยววัดทั้ง ๙ แห่ง ระหว่างเดือนกรกฎาคม-ตุลาคม ๒๕๖๓ จำนวน ๑,๐๐๐ คน ที่คัดเลือกแบบบังเอิญ และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย พระภิกษุ ผู้ประกอบการ เจ้าหน้าที่ของรัฐ และหน่วยงานเอกชน ประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ดูแลวัด และภิกษุสงฆ์ โดยมีประเด็นดังนี้

๑. ท่านประเมินศักยภาพของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูนเป็นอย่างไรหากเปรียบเทียบกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาอื่น ๆ

๒. วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูนมีทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวที่โดดเด่นอะไรบ้าง

๓. ปัญหาและอุปสรรคที่ผ่านมาและที่มีอยู่ในการพัฒนาการท่องเที่ยวของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูนมีอะไรบ้าง

๔. การพัฒนาการท่องเที่ยววัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูนมีอะไรบ้างที่ดำเนินการไปแล้ว มีอะไรที่อยู่ระหว่างดำเนินการและผลเป็นอย่างไร

๕. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูนควรเป็นอย่างไร

การสัมภาษณ์พระภิกษุสงฆ์และผู้ดูแลวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน จำนวน ๕ ท่าน ดังนี้

- ๑) พระมหาพิสิตาร ฉายา ปิยะวิมลโณ อายุ ๔๖ พรรษา ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าอาวาส
- ๒) พระมหาณัฐพจน์ ฉายา ชันติธโร อายุ ๕๖ พรรษา ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าอาวาส
- ๓) นายจรัญ ดวงสะเกิด อายุ ๕๕ ปี คณะกรรมการวัด
- ๔) นายณภัทร วงศ์วิริยะ อายุ ๕๖ ปี คณะกรรมการวัด
- ๕) นาง รัชฎา คงนาค อายุ ๕๑ ปี คณะกรรมการวัด

ผลจากการสัมภาษณ์พระภิกษุสงฆ์และผู้ดูแลวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูนมีดังนี้

๑) จุดแข็ง ด้านกายภาพของวัดมีสภาพแวดล้อมเอื้อต่อการมาสักการะบูชาและพักผ่อนหย่อนใจ ส่วนด้านการเข้าถึงนั้นวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูนนั้น วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร วัดจามเทวีที่ตั้งอยู่ในอำเภอเมือง จึงง่ายต่อการเดินทาง อีกทั้งยังมีสิ่งดึงดูดใจ คือ พระธาตุที่โดดเด่น สิ่งอำนวยความสะดวกให้บริการ คือ จุดประชาสัมพันธ์บริเวณหน้าวัด และยังเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ คือ มีเทศกาลที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวและเครื่องรางของขลังที่น่าสนใจ จึงเป็นเพิ่มรายได้ให้แก่จังหวัดลำพูน

๒) จุดอ่อน วัดหลายแห่งอยู่ห่างกันด้านกายภาพของวัดนั้นค่อนข้างจะแคบ ส่วนการเข้าถึงคือ ไม่มีป้ายบอกทางที่ชัดเจน ด้านคุณค่าและความดึงดูดใจนั้นจะเป็นการให้ข้อมูลความรู้ของ

สถาปัตยกรรมและจิตรกรรมนั้นไม่มีภาษาต่างประเทศสำหรับสถานที่ภายในวัดมากพอให้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก คือ มีสถานที่จอดรถไม่เพียงพอ และด้านมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ คือ การบริการไม่ทั่วถึงทำให้นักท่องเที่ยวไม่พึงพอใจ

๓) โอกาส ด้านกายภาพ คือ มีแม่น้ำกวังไหลผ่านตรงข้ามวัด และมีตลาดสินค้า OTOP ของจังหวัดใกล้กับวัด ส่วนด้านการเข้าถึง คือ เป็นวัดที่รู้จักกันโดยทั่วสามารถเดินทางไปได้ง่าย ด้านคุณค่าและความดึงดูดใจ คือ การมีพระธาตุที่โดดเด่น ยังเป็นพระธาตุประจำปีเกิดทำให้มีผู้ที่ศรัทธาเดินทางมาสักการบูชา และมีสถาปัตยกรรมและจิตรกรรมที่เก่าแก่งดงาม อยู่ภายในวัด ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกมีการบริการรถเที่ยวชมสถานที่สำคัญในอำเภอเมืองลำพูน ซึ่งจำหน่ายตั๋วอยู่บริเวณจุดประชาสัมพันธ์ด้านหน้าวัดพระธาตุหรือภูซั้วรวมหาวิหาร และด้านมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ

๔) อุปสรรค ด้านกายภาพ วัดตั้งอยู่กลางเมืองทำให้ไม่สามารถขยายหรือก่อสร้างเพิ่มเติมได้ ด้านการเข้าถึงนั้นจะเป็นการจราจรในตัวเมืองจังหวัดลำพูนที่ค่อนข้างติดขัดและเส้นทางถนนที่เดินทางมาวัดนั้นแคบ ส่วนด้านคุณค่าและความดึงดูดใจ คือ สถาปัตยกรรมของวัดพระธาตุหรือภูซั้วรวมหาวิหารมีลักษณะที่เหมือนกับวัดอื่นๆ ที่สามารถเข้าถึงง่ายกว่าจึงทำให้การตัดสินใจของนักท่องเที่ยวนั้นเปลี่ยนแปลงจากที่จะมาวัดพระธาตุหรือภูซั้วรวมหาวิหาร ไปวัดอื่นแทน อีกทั้งด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ยังไม่เพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยวที่มีจำนวนมากๆ ได้ เช่น สถานที่จอดรถและสุขา ที่เห็นได้ชัดที่สุด และสุดท้ายด้านมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ คือ การโกงราคาเครื่องรางของขลังหรือสิ่งของที่มาจากความศรัทธาของนักท่องเที่ยวจากผู้ประกอบการ และยังไม่ได้รับการสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวทางศาสนาที่เด่นชัดจากภาครัฐ

ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการร้านค้าบริเวณใกล้เคียงวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน มีดังนี้

๑) จุดแข็ง ด้านกายภาพร้านค้าตั้งอยู่ใกล้กับวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน จึงทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาซื้อของตลอด ส่วนด้านการเข้าถึงนั้นร้านค้าตั้งอยู่ใกล้วัดอยู่แล้วไม่เป็นปัญหาต่อการเดินทาง อีกทั้งยังมีสิ่งดึงดูดใจ คือ สินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น ผ้าไหมผ้าทอ เครื่องรางของขลัง ของฝากจังหวัดลำพูนและเครื่องดื่มแก้กระหายที่โด่งดัง และยังเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ คือ ช่วงเทศกาลที่มีนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นจากวันธรรมดาทำให้ได้รายรับเยอะมากขึ้น

๒) จุดอ่อน ด้านกายภาพ การจัดสวนของร้านค้าที่กระจัดกระจาย ส่วนการเข้าถึง คือ บางร้านค้าตั้งอยู่บริเวณที่ลับตาหรือที่ที่นักท่องเที่ยวมองไม่เห็นถ้าหากเดินไม่ทั่ว ด้านคุณค่าและความดึงดูดใจนั้นจะเป็นสินค้าที่คล้ายกันเป็นจำนวนมาก ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก คือ มีสถานที่จอดรถไม่เพียงพอทำให้จอดรถบังหน้าร้านค้า และด้านมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ คือ การพูดจาของพ่อค้าแม่ค้าที่ไม่เหมาะสมที่จะใช้ภายในบริเวณวัดซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวบางส่วนไม่พึงพอใจได้

๓) โอกาส ด้านกายภาพ คือ อยู่ใกล้กับวัดที่มีชื่อเสียงประจำจังหวัดลำพูน ส่วนด้าน ด้านคุณค่าและความดึงดูดใจ คือ สินค้าที่เป็นเอกลักษณ์และแปลกตาสำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกมีการบริการร้านอาหารเครื่องดื่มที่สามารถรับประทานในร้านได้ และด้านมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ คือ ราคาที่คนธรรมดาทั่วไปสามารถซื้อได้

๔) อุปสรรค ด้านกายภาพ ถ้าหากไม่ใช่ช่วงเทศกาลบางวันไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาซื้อของหรือเป็นช่วงฤดูฝน ด้านการเข้าถึงนั้นจะเป็นร้านอาหารที่อยู่ภายในวัดซึ่งมีน้อยไม่พอรองรับ

นักท่องเที่ยวจำนวนมากและอยู่ในที่ลับตา ส่วนด้านคุณค่าและความตั้งใจ คือ สินค้ามีการคัดลอก ทำให้นักท่องเที่ยวหลงเชื่อไปซื้อของปลอมจากที่อื่นที่ไม่ได้ทำจากจังหวัดลำพูน และสุดท้ายด้านมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ คือ ร้านค้าไม่สามารถขยายร้านออกไปได้ทำให้จากที่จะรองรับลูกค้าจำนวนมากได้กลับไม่ได้

๔.๓.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบ

ผลจากการสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิชัย จังหวัดลำพูน จำนวน ๑,๐๐๐ คน โดยใช้วิธีคัดเลือกการสุ่มแบบบังเอิญ ปรากฏผลดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ที่	ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
๑	เพศ		
	ชาย	๔๓๐	๔๓%
	หญิง	๕๗๐	๕๗%
๒	อายุ		
	อายุ ๒๐ ปีหรือต่ำกว่า	๒๕๐	๒๕%
	อายุ ๒๑-๓๐ ปี	๓๐๐	๓๐%
	อายุ ๓๑-๔๐ ปี	๑๖๐	๑๖%
	อายุ ๔๑-๕๐ ปี	๒๑๐	๒๑%
	อายุ ๕๑-๖๐ ปี	๘๐	๘%
	อายุมากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป	๒๕๐	๒๕%
๓	สถานภาพ		
	โสด	๔๗๐	๔๗%
	สมรส	๓๔๐	๓๔%
	หม้าย	๑๑๐	๑๑%
	หย่าร้าง/ แยกกันอยู่	๘๐	๘%
๔	ระดับการศึกษา		
	ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนต้น	๑๖๐	๑๖%
	มัธยมศึกษาตอนต้น	๒๙๐	๒๙%
	มัธยมศึกษาตอนปลาย/ ปวช.	๒๐	๒%
	อนุปริญญา/ ปวส.	๑๓๐	๑๓%

ตารางที่ ๑ (ต่อ)

ที่	ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
	ปริญญาตรี	๓๘๐	๓๘
	สูงกว่าปริญญาตรี	๒๐	๒%
๕	ลักษณะการไปท่องเที่ยว		
	ท่องเที่ยวด้วยตนเอง	๗๕๐	๗๕%
	ทัวร์	๒๑๐	๒๑%
	อื่น ๆ (โปรดระบุ).....	๔๐	๔%
๖	ได้รับแหล่งข้อมูลการท่องเที่ยวจากที่ใด		
	อินเทอร์เน็ต	๓๑๐	๓๑%
	ป้ายโฆษณา	๑๕๐	๑๕%
	แนะนำจากบุคคล	๑๙๐	๑๙%
	ประสบการณ์ส่วนตัว	๒๙๐	๒๙%
	นิตยสารท่องเที่ยว	๖๐	๖%
	อื่น ๆ (โปรดระบุ).....	๐	๐%
๗	เคยมาท่องเที่ยวหรือไม่		
	เคย	๙๐๐	๙๐%
	ไม่เคย	๑๐๐	๑๐%

จากตารางที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน ๑,๐๐๐ คน พบข้อมูลดังต่อไปนี้
 ๑. เพศ พบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิงจำนวน ๕๗๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๗ และเป็นเพศชาย จำนวน ๔๓๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๓

๒. อายุ พบว่า ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๒๑-๓๐ ปี จำนวน ๓๐๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๐ รองลงมาคือ อายุ ๒๐ ปีหรือต่ำกว่า จำนวน ๒๕๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕ อายุ ๔๑-๕๐ ปี จำนวน ๒๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑ อายุ ๓๑-๔๐ ปี จำนวน ๑๖๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖ และอายุ ๕๑-๖๐ ปี จำนวน ๘๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๘ ตามลำดับ

๓. สถานภาพ พบว่า ส่วนใหญ่มีสถานภาพโสด จำนวน ๔๗๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๗ รองลงมา คือ สถานภาพสมรส จำนวน ๓๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔ หม้าย จำนวน ๑๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑ และสถานภาพหย่าร้าง/ แยกกันอยู่ จำนวน ๘๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๘ ตามลำดับ

๔. ระดับการศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน ๓๘๐ คนคิดเป็นร้อยละ ๓๘ รองลงมาคือ มัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน ๒๙๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙ ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน ๑๖๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖ อนุปริญญา/ ปวส. จำนวน ๑๕๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕ และสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน ๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒ ตามลำดับ

๕. ลักษณะการไปท่องเที่ยว พบว่า ส่วนใหญ่จะไปท่องเที่ยวด้วยตนเอง จำนวน ๗๕๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๕ รองลงมาคือ ท่องเที่ยวโดยทัวร์ จำนวน ๒๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑ และอื่นๆ จำนวน ๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔ ตามลำดับ

๕. ได้รับแหล่งข้อมูลการท่องเที่ยวจากที่ใด พบว่า ส่วนใหญ่ได้รับแหล่งข้อมูลการท่องเที่ยวจากอินเทอร์เน็ต จำนวน ๓๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๑ รองลงมาคือ ประสบการณ์ จำนวน ๒๙๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙ แนะนำจากบุคคล จำนวน ๑๙๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙ ป้ายโฆษณา จำนวน ๑๕๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕ และนิตยสารท่องเที่ยว จำนวน ๖๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๖ ตามลำดับ

๖. เคยมาหรือไม่ พบว่า ส่วนใหญ่เคยมาท่องเที่ยว จำนวน ๙๐๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๐ รองลงมาคือ ไม่เคยมาท่องเที่ยว ๑๐๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐ ตามลำดับ

สรุปได้ว่าแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยววัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิชัย จังหวัดลำพูน เพศหญิง คิดเป็นร้อยละ ๕๗๐ อายุ ๒๑-๓๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๓๐ สถานภาพโสด คิดเป็นร้อยละ ๔๗ ระดับการศึกษาปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๓๘ ลักษณะการไปท่องเที่ยวด้วยตนเอง คิดเป็นร้อยละ ๗๕ ได้รับแหล่งข้อมูลการท่องเที่ยวจากอินเทอร์เน็ต คิดเป็นร้อยละ ๓๑ และเคยมาท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๙๐

๔.๓.๒ ผลการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยววัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอย
 คุรุบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน

ตารางที่ ๒ องค์ประกอบเกี่ยวกับการท่องเที่ยววัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยคุรุบาเจ้าศรีวิไชย
 จังหวัดลำพูน ด้านสิ่งดึงดูดใจ (n=๔๐๐)

ที่	องค์ประกอบเกี่ยวกับการท่องเที่ยว	ระดับคะแนน		แปลผล
		\bar{X}	S.D.	
๑	ด้านสิ่งดึงดูดใจ			
	๑. สถาปัตยกรรมภายในวัด	๔	๐.๘	มาก
	๒. วัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีคุณค่า	๓.๙๕	๐.๗๙	มาก
	๓. สินค้า OTOP มีประสิทธิภาพและน่าสนใจ	๓.๘๙	๐.๗๘	มาก
	๔. จิตรกรรมภายในมหาสถานมีความน่าสนใจ	๓.๘๕	๐.๗๗	มาก
	๕. ทัศนียภาพร่มรื่น เหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจ	๓.๙๗	๐.๗๙	มาก

จากตารางที่ ๒ พบว่าผู้ที่มาท่องเที่ยววัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยคุรุบาเจ้าศรีวิไชย
 จังหวัดลำพูน ให้ความสำคัญเห็นด้านสิ่งดึงดูดใจ ในเรื่องสถาปัตยกรรมภายในวัด มีความคิดเห็นระดับ
 มาก ค่าเฉลี่ย ๔ เรื่องทัศนียภาพร่มรื่น เหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจ มีความคิดเห็นระดับมาก
 ค่าเฉลี่ย ๓.๙๗ เรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีคุณค่า มีความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๙๕ เรื่องสินค้า
 OTOP มีประสิทธิภาพและน่าสนใจ มีความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๘๙ และเรื่องจิตรกรรม
 ภายในมหาสถานมีความน่าสนใจ มีความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๘๕ จะเห็นได้ว่าผู้บริโภคให้
 ให้ความสำคัญเห็นด้านสิ่งดึงดูดใจ ในเรื่องสถาปัตยกรรมภายในวัด มีความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔

ตารางที่ ๓ องค์ประกอบเกี่ยวกับการท่องเที่ยววัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยคุรุบาเจ้าศรีวิไชย
 จังหวัดลำพูน ด้านการเข้าถึง (n=๔๐๐)

ที่	องค์ประกอบเกี่ยวกับการท่องเที่ยว	ระดับคะแนน		แปลผล
		\bar{X}	S.D.	
๒	ด้านการเข้าถึง			
	๑. มีรถโดยสารให้บริการตลอดเวลา	๓.๔๖	๐.๖๙	ปานกลาง
	๒. การจราจรที่สะดวกสบายและปลอดภัย	๓.๕๖	๐.๗๑	มาก
	๓. มีเส้นทางเข้าถึงได้	๓.๖๔	๐.๗๓	มาก
	๔. มีสัญญาณโทรศัพท์เคลื่อนที่ให้บริการบริเวณวัด	๓.๖๖	๐.๗๓	มาก
	๕. มีแหล่งท่องเที่ยวที่นิยมในเขตพื้นที่	๓.๗๙	๐.๗๓	มาก

จากตารางที่ ๓ พบว่าผู้ที่มาท่องเที่ยววัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครุบาเจ้าศรีวิชัย จังหวัดลำพูน ให้ความคิดเห็นด้านการเข้าถึง ในเรื่องมีรถโดยสารให้บริการตลอดเวลา มีความคิดเห็นระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย ๓.๔๖ เรื่องการจราจรที่สะดวกสบายและปลอดภัย มีความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๕๖ เรื่องมีเส้นทางเข้าถึงได้ มีความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๖๔ เรื่องมีสัญญาณโทรศัพท์เคลื่อนที่ให้บริการบริเวณวัด มีความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๖๖ และเรื่องมีแหล่งท่องเที่ยวที่นิยมในเขตพื้นที่ มีความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๗๙ จะเห็นได้ว่าผู้บริโภครู้สึกว่ามีความคิดเห็นด้านการเข้าถึง ในเรื่องมีแหล่งท่องเที่ยวที่นิยมในเขตพื้นที่ มีความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๗๙

ตารางที่ ๔ องค์ประกอบเกี่ยวกับการท่องเที่ยววัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครุบาเจ้าศรีวิชัย จังหวัดลำพูน ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (n=๔๐๐)

ที่	องค์ประกอบเกี่ยวกับการท่องเที่ยว	ระดับคะแนน		แปลผล
		\bar{X}	S.D.	
๓	ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก			
	๑.ห้องน้ำสะอาดถูกหลักสุขอนามัย	๓.๙๒	๐.๗๘	มาก
	๒.มีสถานที่พักในบริเวณใกล้เคียง	๓.๗๗	๐.๗๕	มาก
	๓.มีบริการร้านอาหารหลากหลาย	๓.๘๕	๐.๗๗	มาก
	๔.มีที่จอดรถภายในวัดกว้างขวาง	๓.๕๐	๐.๗๐	ปานกลาง
	๕.มีป้ายสัญลักษณ์บอกทาง	๓.๗๓	๐.๗๕	มาก

จากตารางที่ ๔ พบว่าผู้ที่มาท่องเที่ยววัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครุบาเจ้าศรีวิชัย จังหวัดลำพูน ให้ความคิดเห็นด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ในเรื่องห้องน้ำสะอาดทุกหลักอนามัย มีความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๙๒ เรื่องมีสถานที่พักในบริเวณใกล้เคียง มีความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๗๗ เรื่องมีบริการร้านอาหารหลากหลาย มีความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๘๕ เรื่องมีที่จอดรถภายในวัดกว้างขวาง มีความคิดเห็นระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย ๓.๕๐ และเรื่องมีป้ายสัญลักษณ์บอกทาง มีความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๗๓ จะเห็นได้ว่าผู้บริโภครู้สึกว่ามีความคิดเห็นด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ในเรื่องห้องน้ำสะอาดทุกหลักอนามัย มีความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๙๒

ตารางที่ ๕ องค์ประกอบเกี่ยวกับการท่องเที่ยววัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน ด้านการบริการเสริม (n=๔๐๐)

ที่	องค์ประกอบเกี่ยวกับการท่องเที่ยว	ระดับคะแนน		แปลผล
		\bar{X}	S.D.	
๔	ด้านการบริการเสริม			
	๑.มีศูนย์ประชาสัมพันธ์	๓.๘๒	๐.๗๖	มาก
	๒.มีเอกสารให้ความรู้เกี่ยวกับมหาสถาน	๔.๑๐	๐.๘๒	มาก
	๓.มีแหล่งข้อมูลที่เป็นภาษาอังกฤษที่ให้ความรู้กับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ	๓.๘๘	๐.๗๘	มาก
	๔.มีจุดจำหน่ายดอกไม้ ธูป เทียนและมีผ้าถุงสำหรับนักท่องเที่ยวที่แต่งกายไม่สุภาพ	๓.๘๙	๐.๗๘	มาก
	๕.มีจุดบริการเครื่องดื่มหรือที่พัก เช่น ร้านกาแฟ โฮมสเตย์	๓.๙๑	๐.๗๘	มาก

จากตารางที่ ๕ พบว่าผู้ที่มาท่องเที่ยววัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน ให้ความสำคัญเห็นด้านการบริการเสริม ในเรื่องมีศูนย์ประชาสัมพันธ์ มีความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๘๒ เรื่องมีเอกสารให้ความรู้เกี่ยวกับมหาสถาน มีความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๑๐ เรื่องมีแหล่งข้อมูลที่เป็นภาษาอังกฤษที่ให้ความรู้กับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ มีความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๘๘ เรื่องมีจุดจำหน่ายดอกไม้ ธูป เทียนและมีผ้าถุงสำหรับนักท่องเที่ยวที่แต่งกายไม่สุภาพ มีความคิดเห็นระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย ๓.๘๙ และเรื่องมีจุดบริการเครื่องดื่มหรือที่พัก เช่น ร้านกาแฟ โฮมสเตย์ มีความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๙๑ จะเห็นได้ว่าผู้บริโภครู้สึกให้ความสำคัญเห็นด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ในเรื่องมีเอกสารให้ความรู้เกี่ยวกับมหาสถาน มีความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๑๐

ตารางที่ ๖ ตารางสรุปภาพรวมวิเคราะห์องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยววัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน (n=๔๐๐)

ที่	ภาพรวมวิเคราะห์องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา	ระดับคะแนน		แปลผล
		\bar{X}	S.D.	
๑	ด้านสิ่งดึงดูดใจ	๓.๙๓	๐.๗๙	มาก
๒	ด้านการเข้าถึง	๓.๖๒	๐.๗๒	มาก
๓	ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	๓.๗๕	๐.๗๕	มาก
๔	ด้านบริการเสริม	๓.๙๒	๐.๗๘	มาก
รวมคะแนน		๓.๘๑	๒.๕๖	มาก

จากตารางที่ ๖ ตารางสรุปภาพรวมแนวทางการพัฒนาท่องเที่ยววัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน จากการวิเคราะห์องค์ประกอบ โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยรวม ๓.๘๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ด้านสิ่งดึงดูดใจอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๙๓ รองลงมาคือด้านการบริการเสริมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๙๒ รองลงมาคือด้านสิ่งอำนวยความสะดวกอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๗๕ รองลงมาคือด้านการเข้าถึงอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๖๒

๔.๓.๓ ผลการวิเคราะห์แรงจูงใจของแหล่งท่องเที่ยววัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน

ตารางที่ ๗ แรงจูงใจการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ด้านปัจจัยส่วนตัว (n=๔๐๐)

ที่	แรงจูงใจการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว	ระดับคะแนน		แปลผล
		\bar{X}	S.D.	
๑	ด้านปัจจัยส่วนตัว			
	๑. เพื่อไปยังที่ที่ไม่เคยไป	๔.๐๘	๐.๘๒	มาก
	๒. เพื่อไปสัมผัสวัฒนธรรมที่แตกต่าง	๓.๙๗	๐.๗๙	มาก
	๓. เพื่อเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ	๓.๘๗	๐.๗๗	มาก
	๔. ไปตามความเชื่อส่วนบุคคล	๓.๖๘	๐.๗๔	มาก
	๕. เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ	๓.๖๔	๐.๗๓	มาก

จากตารางที่ ๗ แรงจูงใจการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยว วัดพระธาตุหริภุญชัย วรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ด้านปัจจัยส่วนตัว ในเรื่องเพื่อไปยังที่ที่ไม่เคยไปมีความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๐๘ เรื่องเพื่อไปสัมผัสวัฒนธรรมที่แตกต่างมีความคิดเห็นระดับมาก

ค่าเฉลี่ย ๓.๙๗ เรื่องเพื่อเรียนรู้สิ่งใหม่ๆมีความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๘๗ เรื่องไปตามความเชื่อ ส่วนบุคคลมีความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๖๘ และเรื่องเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ มีความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๖๔

ตารางที่ ๘ แรงจูงใจการท่องเที่ยวของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน ด้านปัจจัยเพื่อพัฒนาตนเอง (n=๑,๐๐๐)

ที่	แรงจูงใจการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว	ระดับคะแนน		แปลผล
		\bar{X}	S.D.	
๒	ปัจจัยเพื่อพัฒนาตนเอง			
	๑.ต้องการพักผ่อนจากการทำงาน	๓.๙๙	๐.๘๐	มาก
	๒.ต้องการทำตามความฝัน	๓.๖๑	๐.๗๒	มาก
	๓.ต้องการพบเจอวิถีชีวิตที่หลากหลาย	๓.๘๔	๐.๗๗	มาก
	๔.เพื่อศึกษาจิตรกรรมภายในของวัด	๓.๘๐	๐.๗๖	มาก
	๕.เพื่อเรียนรู้วัฒนธรรม	๓.๘๓	๐.๗๗	มาก

จากตารางที่ ๘ แรงจูงใจการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่มาวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน ปัจจัยเพื่อพัฒนาตนเอง เรื่องต้องการพักผ่อนจากการทำงาน มีความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๙๙ เรื่องต้องการทำตามความฝัน มีความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๖๑ เรื่องต้องการพบเจอวิถีชีวิตที่หลากหลาย มีความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๘๔ เรื่องเพื่อศึกษาจิตรกรรมภายในของวัดมีความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๘๐ และเรื่องเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรม มีความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๘๓

ตารางที่ ๙ แรงจูงใจการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยววัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครุบาเจ้าศรีวิชัย จังหวัดลำพูน ปัจจัยด้านอารมณ์ (n=๑,๐๐๐)

ที่	แรงจูงใจการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว	ระดับคะแนน		แปลผล
		\bar{X}	S.D.	
๓	ปัจจัยด้านอารมณ์			
	๑.ความ زیبาสงบของวัด	๓.๙๔	๐.๗๙	มาก
	๒.ความเป็นมิตรไมตรีของคนในท้องถิ่น	๓.๙๒	๐.๗๘	มาก
	๓.ความเหมาะสมและคุ้มค่าของค่าใช้จ่าย	๓.๗๙	๐.๗๖	มาก
	๔.ความปลอดภัยในการเดินทาง	๓.๗๐	๐.๗๔	มาก
	๕.สถานที่ท่องเที่ยวปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน	๓.๖๘	๐.๗๔	มาก

จากตารางที่ ๙ แรงจูงใจการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยววัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครุบาเจ้าศรีวิชัย จังหวัดลำพูน ปัจจัยด้านอารมณ์ เรื่องความ زیبาสงบของวัด แสดงความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๙๔ เรื่องความเป็นมิตรไมตรีของคนในท้องถิ่นแสดงความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๙๒ เรื่องความเหมาะสมและคุ้มค่าของค่าใช้จ่ายแสดงความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๗๙ เรื่องความปลอดภัยในการเดินทางแสดงความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๗๐ และเรื่องสถานที่ท่องเที่ยวปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินมีความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๖๘

ตารางที่ ๑๐ แรงจูงใจการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวสถานภาพ (n=๑,๐๐๐)

ที่	แรงจูงใจการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว	ระดับคะแนน		แปลผล
		\bar{X}	S.D.	
๔	สถานภาพ			
	๑.ท่องเที่ยวเพื่อพาครอบครัวหรือญาติมาท่องเที่ยว	๔.๑๐	๐.๘๒	มาก
	๒.เสริมสร้างความสามัคคีของครอบครัวหรือกลุ่มเพื่อน	๔.๐๔	๐.๘๑	มาก
	๓.ประสบการณ์ท่องเที่ยวของคนในครอบครัว	๓.๙๓	๐.๗๗	มาก
	๔.ความศรัทธาของคนในครอบครัว	๓.๙๒	๐.๗๘	มาก
	๕.ต้องการให้คนในครอบครัวคลายเครียด	๓.๗๕	๐.๗๔	มาก

จากตารางที่ ๑๐ แรงจูงใจการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยววัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครุบาเจ้าศรีวิชัย จังหวัดลำพูนด้านสถานภาพ เรื่องท่องเที่ยวเพื่อพาครอบครัวหรือญาติมาท่องเที่ยวแสดงความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๑๐ เรื่องเสริมสร้างความสามัคคีของ

ครอบครัวหรือกลุ่มเพื่อนแสดงความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๐๔ เรื่องประสบการณ์ท่องเที่ยวของคนที่ครอบครัวแสดงความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๙๓ เรื่องความศรัทธาของคนในครอบครัวแสดงความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๙๒ และเรื่องต้องการให้คนในครอบครัวคลายเครียดแสดงความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๗๕

ตารางที่ ๑๑ แรงจูงใจการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยววัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิชัย จังหวัดลำพูน ปีวิจัยวัฒนธรรม (n=๑,๐๐๐)

ที่	แรงจูงใจการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว	ระดับคะแนน		แปลผล
		\bar{X}	S.D.	
๕	วัฒนธรรม			
	๑.เป็นแหล่งความรู้ทางวัฒนธรรม ประเพณี และประวัติศาสตร์	๔.๐๑	๐.๘๐	มาก
	๒.อุตสาหกรรมพื้นบ้านงานฝีมือของคนในท้องถิ่น	๓.๙๔	๐.๗๙	มาก
	๓.เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับประเพณี ความเชื่อ	๔.๐๓	๐.๘๑	มาก
	๔.อาหารท้องถิ่นน่าสนใจ	๓.๘๙	๐.๗๘	มาก
	๕.เข้าชมเทศกาล	๓.๘๔	๐.๗๗	มาก

จากตารางที่ ๑๑ แรงจูงใจการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยววัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิชัย จังหวัดลำพูน ด้านวัฒนธรรม เรื่องเป็นแหล่งความรู้ทางวัฒนธรรม ประเพณี และประวัติศาสตร์แสดงความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๐๑ เรื่องอุตสาหกรรมพื้นบ้านงานฝีมือของคนในท้องถิ่นแสดงความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๙๔ เรื่องเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับประเพณี ความเชื่อแสดงความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๐๓ เรื่องอาหารท้องถิ่นน่าสนใจแสดงความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๘๙ และเรื่องเข้าชมเทศกาลแสดงความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๘๔

ตารางที่ ๑๒ แรงจูงใจการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยววัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิชัย จังหวัดลำพูน ด้านกายภาพ (n=๑,๐๐๐)

ที่	แรงจูงใจการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว	ระดับคะแนน		แปลผล
		\bar{X}	S.D.	
๖	ด้านกายภาพ			
	๑.ทัศนียภาพในบริเวณวัด	๔.๐๐	๐.๘๐	มาก
	๒.เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสวยงาม	๓.๙๓	๐.๗๙	มาก

๓. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีสถาปัตยกรรมที่โดดเด่น	๔.๐๖	๐.๘๑	มาก
๔. ความมีชื่อเสียงของวัด	๓.๗๑	๐.๗๔	มาก
๕. สิ่งอำนวยความสะดวกครบถ้วน	๓.๗๓	๐.๗๕	มาก

จากตารางที่ ๑๒ แรจจุงใจการท่องเทียวนองนักท่องเทียววัดที่เป็นแหล่งท่องเทียวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน ด้านกายภาพ เรื่องทัศนียภาพในบริเวณวัดแสดงความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๐๐ เรื่องเป็นแหล่งท่องเทียวที่มีความสวยงามแสดงความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๙๓ เรื่องเป็นแหล่งท่องเทียวที่มีสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นแสดงความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๐๖ เรื่องความมีชื่อเสียงของวัดแสดงความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๗๓ และเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกครบถ้วนแสดงความคิดเห็นระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๗๓

ตารางที่ ๑๓ ตารางสรุปภาพรวมการวิเคราะห์แรงจูงใจของแหล่งท่องเที่ยววัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน (n=๑,๐๐๐)

ที่	ภาพรวมการวิเคราะห์แรงจูงใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา	ระดับคะแนน		แปลผล
		\bar{X}	S.D.	
๑	ด้านปัจจัยส่วนตัว	๓.๘๕	๐.๗๗	มาก
๒	ปัจจัยเพื่อพัฒนาตนเอง	๓.๘๑	๐.๗๖	มาก
๓	ปัจจัยด้านอารมณ์	๓.๘๑	๐.๗๖	มาก
๔	ด้านสถานภาพ	๓.๙๕	๐.๗๗	มาก
๕	ด้านวัฒนธรรม	๓.๙๔	๐.๗๙	มาก
๖	ด้านกายภาพ	๓.๘๙	๐.๗๘	มาก
รวมคะแนน		๓.๘๘	๐.๙๓	มาก

จากตารางที่ ๑๓ ตารางสรุปภาพรวมวิเคราะห์แรงจูงใจของแหล่งท่องเที่ยววัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยรวม ๓.๘๘ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ด้านสถานภาพอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๙๕ รองลงมาด้านวัฒนธรรมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๙๔ รองลงมาคือด้านกายภาพ อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๘๙ รองลงมาคือด้านปัจจัยส่วนตัวอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๘๕ รองลงมาคือปัจจัยเพื่อพัฒนาตนเองและปัจจัยด้านอารมณ์อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๘๑

สรุปได้ว่าแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศาสนาจากการวิเคราะห์แรงจูงใจของแหล่งท่องเที่ยว ได้ดังนี้ ๑. ด้านสถานภาพ ควรเพิ่มแรงจูงใจในด้านความศรัทธาและการทำให้คลายเครียดมากขึ้น ๒. ด้านวัฒนธรรม ควรมีเทศกาลเพื่อเป็นดึงดูดนักท่องเที่ยวและมีโซนอาหารท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ ๓. ด้านกายภาพ ควรมีสิ่งอำนวยความสะดวกและเพิ่มชื่อเสียงของวัดในด้านอื่น ๆ ๔.

ปัจจัยเพื่อพัฒนาตนเอง ควรกิจกรรมที่น่าสนใจหลายๆ ภายในวัดให้มากขึ้น ๕. ปัจจัยด้านอารมณ์
ควรเพิ่มความปลอดภัยในด้านต่างๆ ให้มากขึ้น

๔.๒ มาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตยกรรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัด ลำพูน

๔.๒.๑ มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรม

สรณภักดิ์ อนุมัติราชกิจ^{๑๗๗} ได้สรุปความหมายของคำว่า อารยสถาปัตยกรรม (Universal Design) จากการนิยามของนักวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยจำแนกความหมายได้ดังนี้

๑. การออกแบบเพื่อทุกคน (Universal Design) หมายถึง การออกแบบผลิตภัณฑ์และสภาพแวดล้อมที่ปราศจากการออกแบบหรือดัดแปลงเป็นพิเศษ เป็นการออกแบบที่ทุกคนสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวางเท่าที่เป็นไปได้มากที่สุด โดยไม่มีข้อจำกัดด้านอายุและสภาพร่างกาย

๒. การออกแบบเพื่อคนทั้งมวล หรือการออกแบบเพื่อการใช้งานของคนทุกกลุ่มในสังคม (Universal Design) เป็นแนวคิดเรื่องการออกแบบสิ่งแวดล้อม การสร้างสถานที่และสิ่งของต่างๆ เพื่อให้ทุกคนที่อยู่ในสังคมสามารถใช้ประโยชน์จากสิ่งเหล่านั้นได้อย่างเต็มที่และเท่าเทียมกัน โดยไม่ต้องมีการออกแบบดัดแปลงพิเศษหรือเฉพาะเจาะจงเพื่อบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ

๓. สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพและคนชรา หมายถึง ส่วนของอาคารที่สร้างขึ้นและอุปกรณ์อันเป็นส่วนประกอบของอาคารที่ติดหรือตั้งอยู่ในและภายนอกอาคาร เพื่ออำนวยความสะดวกในการใช้อาคารสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพและคนชรา

นอกจากนี้ พรวิฑู โคว์คชาภรณ์^{๑๗๘} ได้สรุปความหมายของ Universal Design หรือ อารยสถาปัตยกรรม คือการออกแบบพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานบริการต่างๆ และผลิตภัณฑ์ให้สามารถรองรับคนทุกกลุ่มในสังคมได้อย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นผู้สูงอายุ คนพิการ หรือผู้ที่มีความสามารถในการใช้ชีวิตประจำวันแตกต่างจากบุคคลทั่วไปด้วยข้อจำกัดทางร่างกาย หัวใจสำคัญของการออกแบบคือความสะดวก ปลอดภัยเป็นธรรมทั่วถึง และเท่าเทียมทั้งในการดำเนินชีวิตประจำวัน และในสถานที่ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการก่อสร้างสถานที่หรือสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เป็นแนวคิดที่สร้างสรรค์เพื่อประโยชน์ส่วนรวม

อารยสถาปัตยกรรมเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างความสะดวก ปลอดภัย สำหรับคนทุกเพศ ทุกวัยและทุกสภาพร่างกาย และอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตในอาคารและสิ่งแวดล้อม กฤษณะ ละไล^{๑๗๙} (๒๕๕๖ : ๙-๑๒) กล่าวว่าในสังคมยุคปัจจุบัน อารยสถาปัตยกรรมเป็นสิ่งสำคัญ มีความจำเป็น และหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยกล่าวถึงเหตุผลสำคัญ ๕ ประการดังนี้

๑. จำนวนประชากรผู้สูงอายุที่มากขึ้นทั่วโลก รวมถึงประเทศไทย ความต้องการ สิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยในการดำเนินชีวิตเป็นปัจจัยสำคัญ

^{๑๗๗} สรณภักดิ์ อนุมัติราชกิจ, อารยสถาปัตยกรรมในสังคมไทย : ศึกษารณณ์ผู้สูงอายุ, รายงานวิจัย, (มหาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕๖๐-๒๕๖๑), หน้า ๔-๕.

^{๑๗๘} พรวิฑู โคว์คชาภรณ์, อารยสถาปัตยกรรม (Universal Design), สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒๑ (พฤศจิกายน, ๒๕๕๗) : ก.

^{๑๗๙} กฤษณะ ละไล, กฤษณะทัวร์ อารยสถาปัตยกรรม, (กรุงเทพฯ: NextBook, ๒๕๕๖), หน้า ๙-๑๒.

๒. ประชากรโลกจะมีคนพิการมากขึ้น คนพิการหรือคนที่จำเป็นต้องใช้สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในโลกปัจจุบันและอนาคตมีจำนวนเพิ่มขึ้นด้วยเงื่อนไขความพิการตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พุทธศักราช ๒๕๓๔ มาตรา ๔

๓. ประเทศที่มีความเจริญมีการออกกฎหมายบังคับให้สถานที่สาธารณะ ตึกอาคารต่างๆ จะต้องจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อคนทั้งมวล ทั้งนี้ประเทศไทยได้ออกกฎหมายหลายฉบับออกมาบังคับใช้ เช่น กฎหมายส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ กฎกระทรวงมหาดไทยปี พ.ศ. ๒๕๔๘ และกฎกระทรวงการพัฒนาสังคมฯ ปี พ.ศ. ๒๕๕๖ เป็นต้น ซึ่งมีผลบังคับใช้สำหรับการออกแบบสร้างตึกอาคาร และสถานที่สาธารณะทุกแห่งต้องจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ สำหรับคนพิการและผู้สูงอายุ

๔. อารยสถาปัตยกรรมหรือ Universal Design เป็นดัชนีชี้วัดความเจริญของประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยเฉพาะประเทศไทยกำลังก้าวสู่ความเป็นประชาคมอาเซียน การตระหนักถึงความสำคัญของอารยสถาปัตย์อันแสดงถึงการดูแลเอาใจใส่ผู้สูงอายุ คนพิการ รวมถึงผู้ป่วยพักฟื้นเป็นปัจจัยสำคัญ

๕. การออกแบบบ้านเมืองให้มีอารยสถาปัตย์ แสดงให้เห็นถึงความไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต เพราะในอนาคตอารยสถาปัตย์ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้มีปัญหาด้านสุขภาพ หญิงตั้งครรภ์ เด็กเล็ก ผู้สูงอายุ ซึ่งการปฏิบัติด้วยความไม่ประมาทได้สอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

การพัฒนาสังคมในด้านต่างๆ การตระหนักถึงความสำคัญของแนวคิดอารยสถาปัตย์เป็นสิ่งสำคัญที่ต้องนำมาปฏิบัติควบคู่กับการพัฒนาเมืองตั้งแต่ที่อยู่อาศัย ชุมชน สังคม อย่างไรก็ตามหลักการของ Universal Design หรือ การออกแบบเพื่อมวลชน เป็นแนวคิดสากลที่องค์การสหประชาชาติพยายามเผยแพร่ ส่งเสริม เพื่อให้เกิดประโยชน์กับกลุ่มเป้าหมาย โดยหลักการออกแบบตามหลักอารยสถาปัตย์ ประกอบด้วย ๗ ประการ ดังนี้^{๑๘๐}

๑. มีความเสมอภาค (Equitable Use) การออกแบบสามารถสร้างความเท่าเทียมกันในการใช้สอยของผู้ใช้ ที่ตั้งไว้ตามความสามารถ โดยคำนึงความสะดวก ปลอดภัย หลีกเลี่ยงการแบ่งแยกใช้สอย และงานออกแบบที่ดึงดูดน่าสนใจจากประชาชนทั่วไป

๒. มีความยืดหยุ่น (Flexibility in Use) รองรับการใช้สอยจากผู้ใช้งานที่หลากหลาย โดยอาจมีหลายทางเลือกที่สามารถใช้งานได้สะดวก ทั้งการใช้งานมือขวาหรือมือซ้ายก็ได้อำนวยความสะดวกที่ผู้ใช้งานสามารถปรับการใช้งานเมื่อต้องการความถูกต้องแม่นยำมากขึ้น และสามารถปรับเปลี่ยนการใช้งานตามการเคลื่อนไหวของผู้ใช้ได้

๓. เรียบง่ายและเข้าใจได้ง่าย (Simple and Intuitive Use) การออกแบบควรง่ายต่อการเข้าใจโดยไม่คำนึงถึงประสบการณ์ ความรู้ ภาษา หรือระดับความชำนาญของผู้ใช้ ฉะนั้นการออกแบบต้องเรียบง่าย ผู้ใช้งานสามารถใช้งานได้โดยง่ายจากสามัญสำนึก มีข้อเสนอแนะการใช้ที่สำคัญ โดยไม่คำนึงการรู้หรือไม่รู้หนังสือ หรือความหลากหลายทางภาษา และผู้ใช้งานสามารถประเมินผลการใช้งานหรือคำแนะนำถึงการใช้งานหลังจากการใช้งานออกแบบนั้นแล้ว

^{๑๘๐} ทิพวัลย์ ทองอาจ, “การออกแบบเพื่อมวลชน Universal Design”, วารสารนักบริหาร, ปีที่ ๓๐ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม-กันยายน, ๒๕๕๓) : ๘๕-๘๖.

๔. เป็นข้อมูลที่ชัดเจน (Perceptible Information) งานออกแบบสามารถสื่อสารข้อมูลที่จำเป็นกับผู้ใช้งานได้ โดยปราศจากข้อจำกัดของผู้ที่มีความบกพร่องทางประสาทสัมผัส งานออกแบบควรมีป้ายบอกเป็นสัญลักษณ์การใช้พื้นผิวต่างสัมผัส หรือสีเส้นที่ตัดกันกับสภาพแวดล้อมโดยรอบ และการแนะนำการใช้งานหลากหลายสื่อ เช่น มีทั้งสัญลักษณ์ อักษรเบรลล์ สัญลักษณ์เสียงประกอบกัน

๕. ทนทานต่อการใช้งานที่ผิดพลาดและเกิดอันตราย (Tolerance for Error) การออกแบบควรลดอันตรายหรืออุบัติเหตุต่างๆ อันอาจเกิดขึ้นได้โดยไม่ตั้งใจ โดยมีการออกแบบการเตือนอันตรายที่อาจเกิดขึ้น เช่น มีพื้นผิวต่างสัมผัสแบบเตือนอันตรายไว้ก่อนถึงทางลาดหรือการออกแบบที่เตรียมอุปกรณ์เพื่อให้เกิดความปลอดภัยไว้ และการออกแบบที่ป้องกันการเข้าถึงในส่วนที่เป็นอันตราย

๖. มีความสะดวกและทุ่นแรงกายในการออกกำลัง (Low Physical Effort) การออกแบบที่มีความสะดวกต่อการใช้งานง่ายด้วยท่าปกติ โดยใช้กำลังตามปกติไม่ต้องออกแรงมาก หรือต้องพยายามใช้งานหลายครั้ง

๗. ขนาด สถานที่ที่เหมาะสม (Size and Space for Approach and Use) ขนาดและพื้นที่ใช้งานที่เหมาะสม สามารถใช้งานได้สะดวกทั้งการเอื้อม การจับ โดยปราศจากเงื่อนไขของข้อจำกัดทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว อุปกรณ์หรือการออกแบบในจุดที่สำคัญต้องสามารถมองเห็นชัดเจน ไม่ว่าจะมองขณะยืนหรือนั่งในรถล้อเลื่อน และจัดเตรียมพื้นที่ใช้งานที่เหมาะสมกับการเข้าถึงและใช้สอย คำนึงถึงบุคคลทั่วไป บุคคลที่ต้องมีผู้ดูแล หรือมีอุปกรณ์ช่วงเหลือ เช่น รถล้อเลื่อน ไม้เท้า ฯลฯ

นอกจากนี้ สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ^{๑๘๑} ได้เสนอแนวคิดการออกแบบสภาพแวดล้อมและที่พักอาศัยของผู้สูงอายุ โดยมีหลักการดังนี้

๑. มีความปลอดภัยทางกายภาพ จัดให้มีแสงสว่างเพียงพอบริเวณบันไดและทางเข้า มีราวจับในห้องน้ำ พื้นกระเบื้องไม่ลื่น อุปกรณ์ปิดเปิดหน้าต่างและเปิดประตูที่ไม่ต้องออกแรงมาก มีสัญญาณฉุกเฉินจากหัวเตียงหรือห้องน้ำสำหรับเรียกขอความช่วยเหลือ

๒. สามารถเข้าถึงได้ง่าย มีทางลาดสำหรับรถเข็น ความสูงของตู้ที่ผู้สูงอายุสามารถหยิบของได้สะดวกอยู่ใกล้แหล่งบริการต่างๆ ใกล้แหล่งชุมชนเดิม เพื่อให้ญาติมิตรสามารถเยี่ยมเยียนสะดวก

๓. สามารถสร้างแรงกระตุ้น การเลือกใช้สีที่เหมาะสมมีความสว่างและชัดเจนจะทำให้การใช้ชีวิตดูกระชุ่มกระชวย ไม่ซึมเศร้า และการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ กระตุ้นให้เกิดการนำความสามารถต่างๆ ของผู้สูงอายุมาใช้อย่างเต็มที่ เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ใช้ความสามารถก่อประโยชน์กับชุมชน

๔. ดูแลรักษาง่าย ควรออกแบบให้ดูแลรักษาง่ายเท่าที่จะเป็นไปได้ ด้วยเหตุนี้ บ้านทั่วไปควรจะเล็ก ถ้าเป็นหลังใหญ่ควรมีห้องซึ่งง่ายต่อการปิดเอาไว้เพื่อสะดวกสบายในการดูแล บ้านอาจจะมีบานเลื่อนอลูมิเนียมป้องกันฝนและสนามหญ้าที่มีพุ่มไม้เตี้ยเพื่อลดงานสนาม

^{๑๘๑} อ่างใน สุภารัตน์ ชัยกิตติภรณ์ และคณะ, การมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการจัดอุปกรณ์อำนวยความสะดวกและสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ (ปีที่ ๒), รายงานวิจัย, (มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๕๖), หน้า ๑๐.

อย่างไรก็ตาม ไตรรัตน์ จารุทัศน์^{๑๘๒} ได้เสนอแนวทางการออกแบบอย่างมีส่วนร่วมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และเท่าเทียมของทุกคน ว่าการออกแบบต้องมาจากความต้องการของชุมชนแท้จริง สามารถอำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุตลอดจนคนพิการและคนทุกกลุ่ม โดยอาศัยการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนในชุมชน มีผู้ขับเคลื่อนให้งานออกแบบใช้งานได้อย่างเหมาะสมและเกิดเป็นรูปธรรมพร้อมเสนอโมเดลการมีส่วนร่วม ซึ่งประกอบด้วย

๑. เจ้าของพื้นที่ (Site Owner) ในที่นี้ คือ วัด มีหน้าที่นำเสนอข้อเท็จจริง ปัญหา สถานการณ์ แนวโน้มการใช้พื้นที่ ตลอดจนร่วมวางแผนงาน และจัดหางบประมาณ

๒. ผู้บริหารระดับท้องถิ่น (Local Government) มีหน้าที่ส่งเสริมตั้งแต่ระดับแผนนโยบาย ผลักดันนโยบายให้เกิดเป็นรูปธรรม เชื่อมโยงประสาน ช่องว่างในการทำงานให้มีความราบรื่นในการดำเนินงาน ช่วยเหลือด้านงบประมาณ ซึ่งในระดับนี้ต้องสร้างกลไกระดับปฏิบัติการ คือผู้ประสานงาน และติดตามผล นับเป็นกุญแจสำคัญในการที่จะไขไปสู่ความสำเร็จ (Key Performance)

๓. ผู้ใช้งาน (User) ในที่นี้คือชุมชนใกล้เคียงวัด และชมรมผู้สูงอายุในชุมชน ซึ่งเป็นผู้ที่ต้องเข้ามาใช้งานพื้นที่โดยตรง ผู้ใช้งานนั้นไม่ได้มีหน้าที่เพียงนำเสนอความต้องการหรือเล่าปัญหาที่ประสบเท่านั้น แต่ต้องร่วมหาแนวทางการแก้ไขปัญหาไปพร้อมกันกับผู้มีส่วนร่วมกลุ่มอื่นๆ

๔. ผู้สนับสนุน (Supporter) จำแนกดังนี้

๔.๑ ผู้สนับสนุนทางวิชาการการออกแบบ ทำหน้าที่ให้ความรู้ ตรวจสอบความถูกต้อง เสนอแนะแนวทางการแก้ไข และจัดการเพื่อให้เกิดการออกแบบที่ถูกต้องและเหมาะสมที่สุด

๔.๒ ผู้สนับสนุนทางวิชาการด้านสุขภาพ ทำหน้าที่ตรวจสอบความเหมาะสมกับการใช้งานสำหรับผู้ที่มีข้อจำกัดทางด้านร่างกาย เพื่อให้เกิดการออกแบบที่ไม่ทำให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพ

ดังนั้น อารยสถาปัตย์ (Universal Design) หรือการออกแบบเพื่อมวลชน มีแนวคิดสำคัญสำหรับการออกแบบ เพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานบริการต่างๆ และผลิตภัณฑ์ให้สามารถรองรับคนทุกกลุ่ม ตั้งแต่ผู้สูงอายุ คนพิการหรือผู้ที่มีความสามารถในการใช้ชีวิตประจำวันแตกต่างจากบุคคลทั่วไปด้วยข้อจำกัดทางร่างกาย โดยเน้นความสะดวก ความปลอดภัย ความเป็นธรรม และความเท่าเทียม ทั้งในการดำเนินชีวิตประจำวัน และในสถานที่ต่างๆ ถือเป็นแนวคิดที่สร้างสรรค์เพื่อประโยชน์ส่วนรวม

^{๑๘๒} ไตรรัตน์ จารุทัศน์, “คู่มือการจัดตั้งอำนวยความสะดวกให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ”, (กรุงเทพมหานคร : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๔-๑๕.

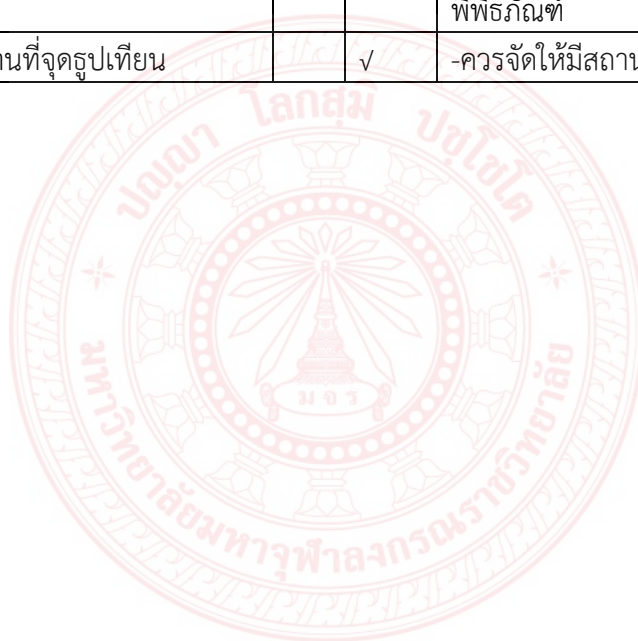
๔.๒.๒ มาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตยกรรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญใน จังหวัดลำพูน

๔.๒.๒.๑ วัดบ้านปาง อำเภอเถิน จังหวัดลำพูน

ผลการสำรวจอารยสถาปัตยกรรมในแหล่งท่องเที่ยวของวัดจังหวัดลำพูนโครงการวิจัยเรื่อง วัดครู
บาสร้าง: รูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตยกรรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย วัด
บ้านปาง ตำบลศรีวิไชย อำเภอเถิน จังหวัด ลำพูน คณะผู้วิจัยทำการสำรวจ วันที่ ๒๕ เดือน กรกฎาคม
พ.ศ. ๒๕๖๓ ผลปรากฏดังนี้

ลำดับที่	รายการอารยสถาปัตยกรรม	มี	ไม่มี	ข้อคิดเห็น
๑.	ทางลาด		√	-ควรเพิ่มทางลาดบริเวณวัด และทางขึ้นลง พิพิธภัณฑ
๒.	ราวจับขึ้น-ลง		√	-ควรเพิ่มราวจับ บริเวณบันไดขึ้น-ลง
๓.	ที่จอดรถ	√		
๔.	ทางเดิน Braille block (แผ่นทางเท้าสำหรับผู้ พิการทางสายตา)		√	-ควรสร้าง Braille block บริเวณริมถนน เพื่อกันพื้นที่อำนวยความสะดวกแก่ผู้พิการ ทางสายตา
๕.	ลิฟท์		√	
๖.	เครื่องกระจายเสียง	√		
๗.	แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด	√		
๘.	ตัวอักษรสื่อความ/ QR Code		√	-ควรจัดทำป้ายประวัติ / QR Code ให้สาระ ประวัติสถานที่ ป้ายบอกสถานที่ ป้ายบอก สิ่งอำนวยความสะดวก ป้ายบอกทาง ป้าย เตือน ให้มั่นคง ตัวอักษรคมชัด มองเห็นได้ ง่าย และมีหลายจุด
๙.	รถบริการ Wheelchair		√	-ควรมีไว้บริการ เพราะมีประชาชนมาทำบุญ มาร่วมกิจกรรม
๑๐.	ไม้เท้า		√	-ควรมีไว้บริการ เพราะมีผู้สูงอายุ และผู้ พิการมาร่วมกิจกรรมของวัดและมา ท่องเที่ยว
๑๑.	ป้ายสัญลักษณ์	√		-ควรเพิ่มจำนวนป้ายสัญลักษณ์บอกสถานที่/ ป้ายเตือน เช่น ห้องน้ำ ทางเดิน พื้นที่ต่าง ระดับ พื้นลื่น ห้ามเสียงดัง และสร้างป้าย สำหรับที่จอดรถคนพิการ โดยเป็นป้ายมั่นคง ชัดเจน เห็นชัด และมีหลายจุด

๑๒.	ห้องน้ำ	√		-ควรสร้างห้องน้ำเฉพาะ ผู้สูงอายุ และผู้พิการ
๑๓.	ทางข้ามถนน/สัญญาณไฟจราจร		√	-ควรสร้างทางข้ามถนนและสัญญาณไฟจราจรสำหรับคนพิการบริเวณถนนหลัก เนื่องจากมีรถเข้า-ออก
๑๔.	ไฟบอกทาง		√	-ควรติดตั้งไฟบอกทางตามจุดท่องเที่ยวต่างๆ เนื่องจากตอนค่ำ-กลางคืน มีผู้สูงอายุและผู้มีดัดพิการทางร่างกายมาร่วมกิจกรรม
๑๕.	จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ	√		ควรเพิ่มจุดพักผ่อนที่รื่นรมย์
๑๖.	พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน	√		-ควรเพิ่มพื้นกันลื่นบริเวณชั้นล่างของพิพิธภัณฑ
๑๗.	สถานที่จุดรูปเทียน		√	-ควรจัดให้มีสถานที่จุดรูปเทียน

๔.๒.๒.๒ วัดพระธาตุดวงเดี่ยว อำเภอลี่ จังหวัดลำพูน

ผลการสำรวจรูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตยกรรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิชัย จังหวัดลำพูน วัดพระธาตุดวงเดี่ยว ตำบลลี่ อำเภอลี่ จังหวัด ลำพูน สำรวจ วันที่ ๒๕ เดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

ลำดับที่	รายการอารยสถาปัตยกรรม	มี	ไม่มี	ข้อคิดเห็น
๑.	ทางลาด		√	-ควรเพิ่มทางลาดบริเวณวัด
๒.	ราวจับขึ้น-ลง		√	-ควรเพิ่มราวจับ บริเวณบันไดขึ้น-ลง
๓.	ที่จอดรถ	√		-ควรสร้างที่จอดรถสำหรับคนพิการ ในบริเวณที่เหมาะสมแก่ผู้พิการ
๔.	ทางเดิน Braille block (แผ่นทางเท้าสำหรับผู้พิการทางสายตา)		√	-ควรสร้าง Braille block บริเวณริมถนน เพื่อกันพื้นที่อำนวยความสะดวกแก่ผู้พิการทางสายตา
๕.	ลิฟท์		√	
๖.	เครื่องกระจายเสียง	√		
๗.	แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด	√		
๘.	ตัวอักษรสื่อความ/ QR Code		√	-ควรจัดทำป้ายประวัติ / QR Code ให้สาระประวัติสถานที่ ป้ายบอกสถานที่ ป้ายบอกสิ่งอำนวยความสะดวก ป้ายบอกทาง ป้ายเตือน ให้มั่นคง ตัวอักษรคมชัด มองเห็นได้ง่าย และมีหลายจุด
๙.	รถบริการ Wheelchair		√	-ควรมีไว้บริการ เพราะมีประชาชนมาทำบุญมาร่วมกิจกรรม
๑๐.	ไม้เท้า		√	-ควรมีไว้บริการ เพราะมีผู้สูงอายุ และผู้พิการมาร่วมกิจกรรมของวัดและมาท่องเที่ยวจำนวนมาก
๑๑.	ป้ายสัญลักษณ์	√		-ควรเพิ่มจำนวนป้ายสัญลักษณ์บอกสถานที่/ป้ายเตือน เช่น ห้องน้ำ ทางเดิน พื้นที่ต่างระดับ พื้นลื่น ห้ามเสียงดัง และสร้างป้ายสำหรับที่จอดรถคนพิการ โดยเป็นป้ายมั่นคง ชัดเจน เห็นชัด และมีหลายจุด
๑๒.	ห้องน้ำ	√		-ควรสร้างห้องน้ำเพิ่มสำหรับ ผู้สูงอายุ และผู้พิการ
๑๓.	ทางข้ามถนน/สัญญาณไฟจราจร		√	-ควรสร้างทางข้ามถนนและสัญญาณไฟจราจรสำหรับคนพิการบริเวณถนนหลัก เนื่องจากมีรถเข้า-ออก

๔.๒..๒.๓ วัดพระธาตุหัตถ์ดวง อำเภอถ้ำ จังหวัดลำพูน

ผลการสำรวจรูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตยกรรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิชัย จังหวัดลำพูน วัดพระธาตุหัตถ์ดวงเดี่ยว ตำบลถ้ำ อำเภอถ้ำ จังหวัด ลำพูน สำรวจ วันที่ ๒๕ เดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

ลำดับที่	รายการอารยสถาปัตยกรรม	มี	ไม่มี	ข้อคิดเห็น
๑.	ทางลาด	√		-ควรเพิ่มทางลาดบริเวณ ทางขึ้นลงวิหาร
๒.	ราวจับขึ้น-ลง		√	-ควรเพิ่มราวจับ บริเวณบันไดขึ้น-ลง
๓.	ที่จอดรถ	√		-ควรสร้างที่จอดรถสำหรับคนพิการ ในบริเวณที่เหมาะสมแก่ผู้พิการ
๔.	ทางเดิน Braille block (แผ่นทางเท้าสำหรับผู้พิการทางสายตา)		√	-ควรสร้าง Braille block บริเวณริมถนนเพื่อกันพื้นที่อำนวยความสะดวกแก่ผู้พิการทางสายตา
๕.	ลิฟท์		√	
๖.	เครื่องกระจายเสียง	√		
๗.	แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด	√		
๘.	ตัวอักษรสื่อความ/ QR Code	√		-ควรปรับปรุงป้ายประวัติ/QR Code ให้สาระประวัติสถานที่ ป้ายบอกสถานที่ ป้ายบอกสิ่งอำนวยความสะดวก ป้ายบอกทาง ป้ายเตือนให้มั่นคง ตัวอักษรคมชัด มองเห็นได้ง่าย และมีหลายจุด
๙.	รถบริการ Wheelchair		√	-ควรมีไว้บริการ เพราะมีประชาชนมาทำบุญมาร่วมกิจกรรมของวัดจำนวนมาก
๑๐.	ไม้เท้า		√	-ควรมีไว้บริการ เพราะมีผู้สูงอายุ และผู้พิการมาร่วมกิจกรรมของวัดและมาท่องเที่ยวจำนวนมาก
๑๑.	ป้ายสัญลักษณ์	√		-ควรเพิ่มจำนวนป้ายสัญลักษณ์บอกสถานที่/ป้ายเตือน เช่น ห้องน้ำ ทางเดิน พื้นที่ต่างระดับ พื้นลื่น ห้ามเสียงดัง และสร้างป้ายสำหรับที่จอดรถคนพิการ โดยเป็นป้ายมั่นคง ชัดเจน เห็นชัด และมีหลายจุด
๑๒.	ห้องน้ำ	√		-ทางวัดได้รับคัดเลือกให้เป็นวัดท่องเที่ยว จึงได้รับการสนับสนุนจาก สำนักงานพัฒนาสังคมและ

				ความมั่นคงของมนุษย์ จัดห้องน้ำเฉพาะสำหรับ คนพิการ ผู้สูงอายุ ด้านข้างทิศใต้ของวัด
๑๓.	ทางข้ามถนน/ สัญญาณไฟจราจร		√	-ควรสร้างทางข้ามถนนและสัญญาณไฟจราจร สำหรับคนพิการบริเวณถนนหลัก เนื่องจากมีรถ เข้า-ออก ตลอด
๑๔.	ไฟบอกทาง		√	-ควรติดตั้งไฟบอกทางตามจุดท่องเที่ยวต่างๆ เนื่องจากตอนค่ำ-กลางคืน มีผู้สูงอายุและผู้ พิการเดินทางร่างกายมาร่วมกิจกรรมและท่องเที่ยว จำนวนมาก
๑๕.	จุดพักผ่อนสำหรับคน พิการ	√		-ควรสร้างจุดพักผ่อนสำหรับคนพิการเพิ่มบริเวณ หน้าอุโบสถ
๑๖.	พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน	√		-ควรเพิ่มพื้นกันลื่นบริเวณรอบพระธาตุ
๑๗.	สถานที่จุดเทียนรูป	√		

๔.๒.๒.๔ วัดพระพุทธบาทตากผ้า อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

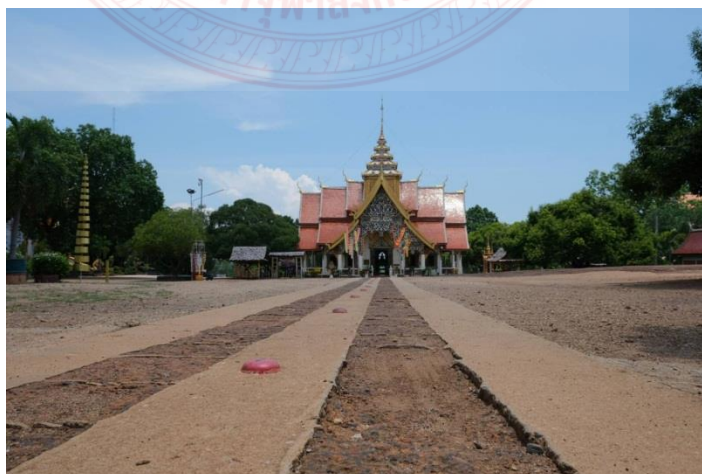
ผลการสำรวจรูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตยกรรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิชัย จังหวัดลำพูน วัดพระพุทธบาทตากผ้า อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน สำรวจ วันที่ ๒๕ เดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

ลำดับที่	รายการอารยสถาปัตยกรรม	มี	ไม่มี	ข้อคิดเห็น
๑.	ทางลาด	√		-ควรเพิ่มทางลาดบริเวณทางขึ้นลง วิหารจัตุรมุข ครอบรอยพระพุทธบาท
๒.	ราวจับขึ้น-ลง		√	-ควรเพิ่มราวจับ บริเวณทางเดินขึ้นลงวิหาร จัตุรมุขครอบรอยพระพุทธบาท
๓.	ที่จอดรถ	√		-ควรเพิ่มที่จอดรถ สำหรับผู้พิการ ผู้ที่ต้องการ ความช่วยเหลือ อาจต่างระดับเพื่อขึ้นลงได้ง่ายขึ้น
๔.	ทางเดิน Braille block (แผ่นทางเท้าสำหรับผู้ พิการทางสายตา)	√		-ควรสร้าง Braille block บริเวณทางขึ้นลง เพื่อ กันพื้นที่อำนวยความสะดวกแก่ผู้พิการทางสายตา
๕.	ลิฟท์		√	
๖.	เครื่องกระจายเสียง	√		-ควรเปิดเสียงเพื่อแนะนำสถานที่บริเวณวัด เป็น ระยะ
๗.	แสงสว่างเพียงพอ/ สะอาด	√		
๘.	ตัวอักษรสื่อความ/ QR Code	√		-ควรจัดทำป้ายประวัติ / QR Code เพิ่มเติม
๙.	รถบริการ Wheelchair		√	-ควรจัดให้มีเพราะเป็นวัดสำคัญ เป็นที่สนใจของ นักท่องเที่ยว
๑๐.	ไม้เท้า		√	-ควรจัดให้มีเพื่อบริการ เพราะมีผู้สูงอายุ และผู้ พิการมาร่วมกิจกรรมกับทางวัดและมาท่องเที่ยว
๑๑.	ป้ายสัญลักษณ์	√		-ควรเพิ่มจำนวนป้ายสัญลักษณ์บอกสถานที่/ป้าย เตือน เช่น ห้องน้ำ ทางเดิน พื้นที่ต่างระดับ พื้น ลื่น ห้ามเสียงดัง และสร้างป้ายสำหรับที่จอดรถคน พิการ โดยเป็นป้ายมั่นคง ชัดเจน เห็นชัด และมี หลายจุด
๑๒.	ห้องน้ำ	√		-ควรสร้างห้องน้ำเฉพาะผู้สูงอายุและผู้พิการเพิ่ม ตั้งในจุดที่เข้าถึงสะดวก
๑๓.	ทางข้ามถนน/ สัญญาณไฟจราจร		√	-ควรมีสัญญาณไฟเตือน ตรงถนนทางแยกไป หมู่บ้าน

๑๔.	ไฟบอกทาง		√	-ควรติดตั้งไฟบอกทางตามจุดท่องเที่ยวต่างๆ เนื่องจากตอนค่ำ-กลางคืน มีผู้สูงอายุและผู้พิการเดินทางร่างกายมาร่วมกิจกรรม
๑๕	จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ		√	-ควรเพิ่มจุดนั่งพักผ่อน บริเวณลานจอดรถ ให้ผู้สูงอายุและผู้พิการ
๑๖	พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน		√	-ควรเพิ่มพื้นกันลื่น บริเวณทางเดินไปตามจุดสำคัญ
๑๗	สถานที่จุดรูปเทียน		√	

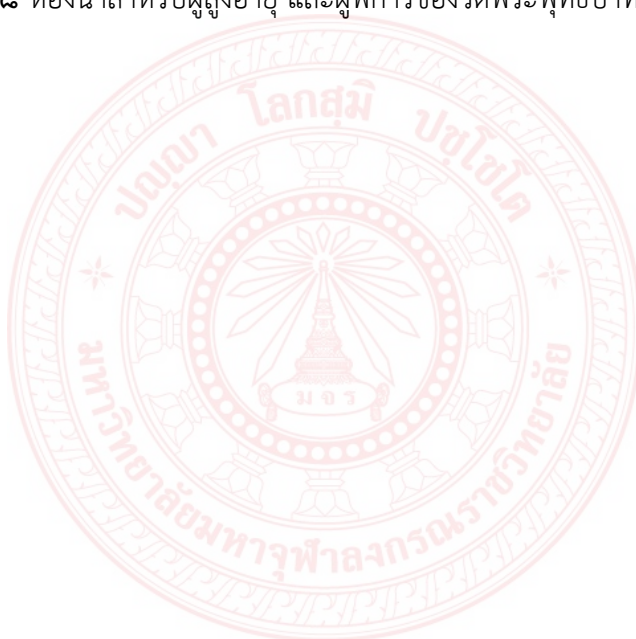
ภาพที่ ๔.๖๖ ทางขึ้นพระวิหารครอบรอยพระพุทธรูป

ภาพที่ ๔.๖๗ ทางเดินภายในวัด จากจุดที่ ๑ ถึง จุด ๘

ภาพที่ ๔.๖๘ ห้องน้ำสำหรับผู้สูงอายุ และผู้พิการของวัดพระพุทธรบาทตากผ้า อำเภopaซาง

๔.๒.๒.๕ วัดพระนอนม่อนช้าง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

ผลการสำรวจรูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตยกรรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิชัย จังหวัดลำพูน วัดพระนอนม่อนช้าง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน สำรวจ วันที่ ๒๕ เดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

ลำดับที่	รายการอารยสถาปัตยกรรม	มี	ไม่มี	ข้อคิดเห็น
๑.	ทางลาด	√		-ควรเพิ่มทางลาดบริเวณทางขึ้นลง วิหารพระนอน
๒.	ราวจับขึ้น-ลง		√	-ควรเพิ่มราวจับ บริเวณทางเดินรอบพระธาตุ
๓.	ที่จอดรถ	√		
๔.	ทางเดิน Braille block (แผ่นทางเท้าสำหรับผู้พิการทางสายตา)		√	-ควรสร้าง Braille block บริเวณริมถนนเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้พิการทางสายตา
๕.	ลิฟท์		√	
๖.	เครื่องกระจายเสียง	√		-ควรเปิดเสียงเพลงธรรมชาติ หรือ บทสวดมนต์เบาๆ
๗.	แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด	√		
๘.	ตัวอักษรสื่อความ/ QR Code		√	-ควรจัดทำป้ายประวัติ / QR Code ให้สาระประวัติสถานที่ ป้ายบอกสถานที่ ป้ายบอกสิ่งอำนวยความสะดวก ป้ายบอกทาง ป้ายเตือน ให้มั่นคง ตัวอักษรคมชัด มองเห็นได้ง่าย และมีหลายจุด
๙.	รถบริการ Wheelchair	√		-ควรจัดเพิ่มและให้มีสภาพใช้งานได้ เพื่อบริการนักท่องเที่ยวและประชาชนที่มาทำบุญ
๑๐.	ไม้เท้า	√		-ควรจัดเพิ่มเพื่อบริการ เพราะมีผู้สูงอายุ และผู้พิการมาร่วมกิจกรรมของวัดและมาท่องเที่ยว
๑๑.	ป้ายสัญลักษณ์	√		-ควรเพิ่มจำนวนป้ายสัญลักษณ์บอกสถานที่/ป้ายเตือน เช่น ห้องน้ำ ทางเดิน พื้นที่ต่างระดับ พื้นลื่น ห้ามเสียงดัง และสร้างป้ายสำหรับที่จอดรถคนพิการ โดยเป็นป้ายมั่นคง ชัดเจน เห็นชัด และมีหลายจุด
๑๒.	ห้องน้ำ	√		-ควรสร้างห้องน้ำเฉพาะ ผู้สูงอายุ และผู้พิการ
๑๓.	ทางข้ามถนน/ สัญญาณไฟจราจร		√	-ควรมีสัญญาณไฟเตือน ตรงถนนทางแยกไปหมู่บ้าน

๑๔.	ไฟบอกทาง		√	-ควรติดตั้งไฟบอกทางตามจุดท่องเที่ยวต่างๆ เนื่องจากตอนค่ำ-กลางคืน มีผู้สูงอายุและผู้พิการทางร่างกายมาร่วมกิจกรรม
๑๕	จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ		√	ควรเพิ่มจุดพักผ่อนที่ริมนรมย์ บริเวณรอบองค์พระธาตุ
๑๖	พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน	√		-ควรเพิ่มพื้นกันลื่น บริเวณรอบองค์พระธาตุ และทางเดินไปห้องน้ำ
๑๗	สถานที่จุดรูปเทียน	√		

ภาพที่ ๔.๖๙ รถเข็นสภาพชำรุด จอดไว้ตรงบริเวณด้านหน้า

ภาพที่ ๔.๗๐ ทางเข้าวิหารพระนอน ซึ่งไม่ปรากฏทางลาดคนพิการ

ภาพที่ ๔.๗๑ ต่างระดับ ในวัดพระนอนม่อนช้าง

ภาพที่ ๔.๗๒ ห้องน้ำสำหรับบริการนักท่องเที่ยว วัดพระนอนม่อนช้าง

๔.๒.๒.๖ วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

ผลการสำรวจรูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตยกรรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิชัย จังหวัดลำพูน วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน สํารวจวันที่ ๒๕ เดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

ลำดับที่	รายการอารยสถาปัตยกรรม	มี	ไม่มี	ข้อคิดเห็น
๑.	ทางลาด	✓		
๒.	ราวจับขึ้น-ลง	✓		
๓.	ที่จอดรถ	✓		
๔.	ทางเดิน Braille block (แผ่นทางเท้าสำหรับผู้พิการทางสายตา)		✓	-ควรสร้าง Braille block บริเวณทางขึ้นลง เพื่อ กันพื้นที่อำนวยความสะดวกแก่ผู้พิการทางสายตา

๕.	ลิฟท์		√	
๖.	เครื่องกระจายเสียง	√		
๗.	แสงสว่างเพียงพอ/ สะอาด	√		
๘.	ตัวอักษรสื่อความ/ QR Code	√		
๙.	รถบริการ Wheelchair	√		
๑๐.	ไม้เท้า	√		
๑๑.	ป้ายสัญลักษณ์	√		
๑๒.	ห้องน้ำ	√		
๑๓.	ทางข้ามถนน/ สัญญาณไฟจราจร		√	-ควรมีการติดตั้ง ไฟจราจรเพื่อเตือนนักท่องเที่ยง
๑๔.	ไฟบอกทาง	√		
๑๕.	จุดพักผ่อนสำหรับคน พิการ	√		
๑๖.	พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน	√		
๑๗.	สถานที่จัดรูปเขียน	√		

๔.๒.๒.๗ วัดจามเทวี อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

ผลการสำรวจรูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตยกรรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิชัย จังหวัดลำพูน วัดจามเทวี อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน สำรวจ วันที่ ๒๕ เดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

ลำดับที่	รายการอารยสถาปัตยกรรม	มี	ไม่มี	ข้อคิดเห็น
๑.	ทางลาด	√		-ควรเพิ่มทางลาดบริเวณทางขึ้นลงวิหารและพิพิธภัณฑ์ ครูบาศรีวิชัย
๒.	ราวจับขึ้น-ลง		√	-ควรเพิ่มราวจับ บริเวณทางเดินขึ้นลงวิหาร และพิพิธภัณฑ์ครูบาศรีวิชัย
๓.	ที่จอดรถ	√		-ควรจัดสถานที่ลานจอดรถ สำหรับผู้พิการ ผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษ ภายในวัด
๔.	ทางเดิน Braille block (แผ่นทางเท้าสำหรับผู้ พิการทางสายตา)		√	-ควรสร้าง Braille block บริเวณทางขึ้นลง เพื่อ กันพื้นที่อำนวยความสะดวกแก่ผู้พิการทางสายตา
๕.	ลิฟท์		√	
๖.	เครื่องกระจายเสียง	√		

๗.	แสงสว่างเพียงพอ/ สะอาด	√		
๘.	ตัวอักษรสื่อความ/ QR Code	√		
๙.	รถบริการ Wheelchair		√	-ควรจัดให้มีเพราะเป็นวัดสำคัญ เป็นที่สนใจของ นักท่องเที่ยว
๑๐.	ไม้เท้า		√	-ควรจัดให้มีเพื่อบริการ เพราะมีผู้สูงอายุ และผู้ พิการมาร่วมกิจกรรมกับทางวัดและมาท่องเที่ยว
๑๑.	ป้ายสัญลักษณ์	√		-ควรเพิ่มจำนวนป้ายสัญลักษณ์บอกสถานที่/ป้าย เตือน เช่น ห้องน้ำ ทางเดิน พื้นลื่น
๑๒.	ห้องน้ำ	√		มีจำนวนเพียงพอ
๑๓.	ทางข้ามถนน/ สัญญาณไฟจราจร		√	-ควรมีการติดตั้ง ไฟจราจรเพื่อเตือนนักท่องเที่ยว
๑๔.	ไฟบอกทาง		√	-ควรติดตั้งไฟบอกทางตามจุดท่องเที่ยวต่างๆ เนื่องจากตอนค่ำ-กลางคืน มีผู้สูงอายุและผู้ ผิดปกติทางร่างกายมาร่วมกิจกรรม
๑๕.	จุดพักผ่อนสำหรับคน พิการ	√		
๑๖.	พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน	√		-ควรเพิ่มพื้นกันลื่น บริเวณทางเดินไปตาม จุดสำคัญ
๑๗.	สถานที่จุดรูปเทียน	√		

ภาพที่ ๔.๗๓ บริเวณวัดจามเทวี

ภาพที่ ๔.๗๔ ห้องน้ำภายในวัดจามเทวี

ภาพที่ ๔.๗๕ ป้ายประวัติวัดและแผนผังตำแหน่งต่างๆ

ภาพที่ ๔.๗๖ ป้าย QR. ประวัติวัดจามเทวี ๓ ภาษา

ภาพที่ ๔.๗๗ ผู้พิการนำรถเข็นมาเอง แต่สามารถไปรอบวัดได้

ภาพที่ ๔.๗๘ มีทางลาดสำหรับผู้พิการ โดยรอบพระวิหาร วัดจามเทวี

ภาพที่ ๔.๗๙ ป้ายบอกทางไปห้องน้ำ

๔.๒.๒.๘ วัดธรรมิการาม (กุหลุมัก) อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

ผลการสำรวจรูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตยกรรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิชัย จังหวัดลำพูน วัดธรรมิการาม (กุหลุมัก) อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน สำรวจ วันที่ ๒๕ เดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

ลำดับที่	รายการอารยสถาปัตยกรรม	มี	ไม่มี	ข้อคิดเห็น
๑.	ทางลาด	√		-ควรเพิ่มทางลาดบริเวณทางขึ้นลงวิหาร และรอบกุ
๒.	ราวจับขึ้น-ลง		√	-ควรเพิ่มราวจับ บริเวณทางเดินขึ้นลงวิหาร
๓.	ที่จอดรถ	√		-ควรจัดสถานที่ลานจอดรถ สำหรับผู้พิการ ผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษ
๔.	ทางเดิน Braille block (แผ่นทางเท้าสำหรับผู้พิการทางสายตา)		√	-ควรสร้าง Braille block บริเวณทางขึ้นลง เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้พิการทางสายตา
๕.	ลิฟท์		√	
๖.	เครื่องกระจายเสียง	√		
๗.	แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด	√		
๘.	ตัวอักษรสื่อความ/ QR Code		√	-ควรจัดทำป้ายประวัติ / QR Code ประวัติวัด เรื่องราวประวัติศาสตร์
๙.	รถบริการ Wheelchair		√	-ควรจัดให้มีเพราะเป็นวัดสำคัญ เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยว
๑๐.	ไม้เท้า		√	-ควรจัดให้มีเพื่อบริการ เพราะมีผู้สูงอายุ และผู้พิการมาร่วมกิจกรรมกับทางวัดและมาท่องเที่ยว
๑๑.	ป้ายสัญลักษณ์	√		-ควรเพิ่มจำนวนป้ายสัญลักษณ์บอกสถานที่/ป้ายเตือน เช่น ห้องน้ำ ทางเดิน พื้นลื่น
๑๒.	ห้องน้ำ	√		-ควรปรับพื้นที่ห้องน้ำเพื่อลดอุบัติเหตุที่จะเกิดแก่ผู้สูงอายุและผู้พิการ
๑๓.	ทางข้ามถนน/ สัญญาณไฟจราจร		√	
๑๔.	ไฟบอกทาง		√	-ควรติดตั้งไฟบอกทางตามจุดท่องเที่ยวต่างๆ เนื่องจากตอนค่ำ-กลางคืน มีผู้สูงอายุและผู้มีดปกติทางร่างกายมาร่วมกิจกรรม
๑๕.	จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ	√		-ควรเพิ่มจุดนั่งพักผ่อน บริเวณลานจอดรถ ให้ผู้สูงอายุและผู้พิการ

๑๖	พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน	√		-ควรเพิ่มพื้นกันลื่น บริเวณทางเดินไปตามจุดสำคัญ
๑๗	สถานที่จัดรูปเทียน		√	-จัดให้มีสถานที่จัดรูปเทียน ช้างองค์พระธาตุ หรือ กู่

ภาพที่ ๔.๘๐ ห้องน้ำจำนวนหลายห้อง บริการประชาชนทั่วไป
ภายในวัดมณเฑียราราม

๔.๒.๒.๙ วัดพระบาทสามยอต อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน

ผลการสำรวจรูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตยกรรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิชัย จังหวัดลำพูน วัดพระบาทสามยอต ตำบลป่าพูล อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน สำรวจวันที่ ๒๖ เดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

ลำดับที่	รายการอารยสถาปัตยกรรม	มี	ไม่มี	ข้อคิดเห็น
๑.	ทางลาด		√	-ควรเพิ่มทางลาดบริเวณวัด และทางขึ้นลงพิพิธภัณฑ
๒.	ราวจับขึ้น-ลง		√	-ควรเพิ่มราวจับ บริเวณบันไดขึ้น-ลง
๓.	ที่จอดรถ	√		
๔.	ทางเดิน Braille block (แผ่นทางเท้าสำหรับผู้พิการทางสายตา)		√	-ควรสร้าง Braille block บริเวณริมถนนเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้พิการทางสายตา
๕.	ลิฟท์		√	หากสร้างได้ จะทำให้มีนักท่องเที่ยวมากราบสักการะได้
๖.	เครื่องกระจายเสียง		√	จัดให้มีเพื่อประชาสัมพันธ์
๗.	แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด	√		
๘.	ตัวอักษรสื่อความ/ QR Code		√	-ควรจัดทำป้ายประวัติ / QR Code ให้สาระประวัติสถานที่ ป้ายบอกสถานที่ ป้ายบอกสิ่งอำนวยความสะดวก ป้ายเตือน ให้มั่นคง ตัวอักษรคมชัด มองเห็นได้ง่าย และมีหลายจุด
๙.	รถบริการ Wheelchair		√	-ควรมีไว้บริการ เพราะมีประชาชนมาทำบุญมาร่วมกิจกรรม
๑๐.	ไม้เท้า		√	-ควรมีไว้บริการ เพราะมีผู้สูงอายุ และผู้พิการมาร่วมกิจกรรมของวัดและมาท่องเที่ยว
๑๑.	ป้ายสัญลักษณ์	√		-ควรเพิ่มจำนวนป้ายสัญลักษณ์บอกสถานที่/ป้ายเตือน เช่น ห้องน้ำ ทางเดิน พื้นที่ต่างระดับ พื้นลื่น ห้ามเสียงดัง และสร้างป้ายสำหรับที่จอดรถคนพิการ โดยเป็นป้ายมั่นคง ชัดเจน เห็นชัด และมีหลายจุด
๑๒.	ห้องน้ำ	√		-ควรสร้างห้องน้ำเฉพาะ ผู้สูงอายุ และผู้พิการ
๑๓.	ทางข้ามถนน/สัญญาณไฟจราจร		√	

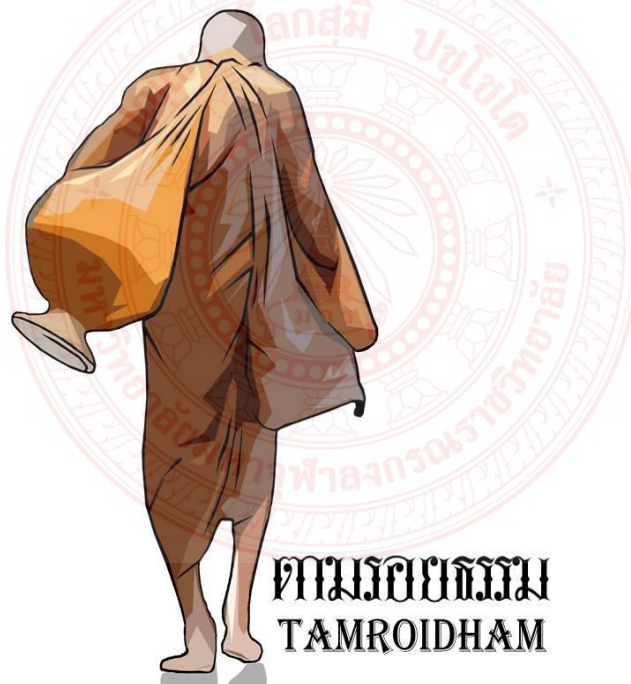
๔.๓.๑ แอปพลิเคชันเส้นทางท่องเที่ยวของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดลำพูน

นวัตกรรมที่เกิดจากงานวิจัยนี้ คือ เว็บไซต์แอปพลิเคชันโดยใช้ภาษา php ,html, ซึ่งจะสามารถแสดงผลครอบคลุมอุปกรณ์มือถือ ไอแพด แท็บเล็ต และคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล โดยเน้นไปที่อุปกรณ์มือถือซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่นิยมใช้งานในปัจจุบัน มีระบบแผนที่โดยใช้ google map “ตามรอยธรรม www.tamroidham.com” สำหรับการออกแบบการแสดงผลใช้ bootstrap โดยคำนึงถึง user experience (UX) ซึ่งจะช่วยให้ผู้ใช้งานแอปพลิเคชันสามารถใช้ได้อย่างคล่องตัว

ตามรอยธรรม: เว็บไซต์แอปพลิเคชันแหล่งท่องเที่ยว

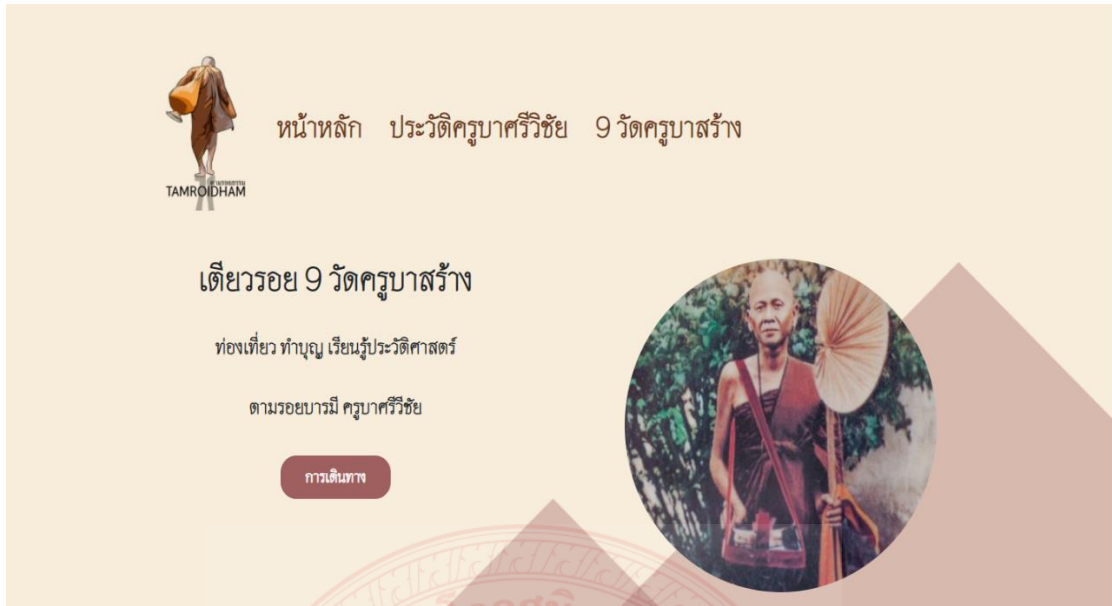
ตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน

<http://www.tamroidham.com>

ภาพที่ ๔.๘๑ เว็บไซต์แอปพลิเคชันแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน

<http://www.tamroidham.com>

นวัตกรรมที่เกิดจากงานวิจัยนี้ คือ เว็บแอปพลิเคชันโดยใช้ภาษา php ,html, ซึ่งจะสามารถแสดงผลครอบคลุมอุปกรณ์มือถือ ไอแพด แท็บเล็ต และคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล โดยเน้นไปที่อุปกรณ์มือถือซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่นิยมใช้งานในปัจจุบัน มีระบบแผนที่โดยใช้ google map “ตามรอยธรรม www.tamroidham.com” สำหรับการออกแบบการแสดงผลใช้ bootstrap โดยคำนึงถึง user experience (UX) ซึ่งจะช่วยให้ผู้ใช้งานแอปพลิเคชันสามารถใช้ได้อย่างคล่องตัว

๔.๓ รูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครุบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน

ผลจากการศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวตามรอยวัดครุบาสร้าง เพื่อนำผลการศึกษา มาพัฒนารูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครุบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน จำนวน ๙ วัด วิเคราะห์ตามมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวใน ๕ ประเด็น (๕As) ได้แก่ ๑) สิ่งดึงดูดใจ ๒) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ๓) สิ่งอำนวยความสะดวก ๔) ที่พัก ๕) กิจกรรมสนับสนุนการท่องเที่ยว จากนักท่องเที่ยวจำนวน ๔๐๐ คน ซึ่งพบว่า ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครุบาเจ้าศรีวิไชย

จังหวัดลำพูน ๙ วัด ตามกรอบมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม ๕ ด้าน พบว่า มีความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยรวม ๓.๖๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า สิ่งดึงดูดใจ มีคะแนนความคิดเห็นสูงสุด รองลงมา คือ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ที่พัก และสิ่งอำนวยความสะดวก และกิจกรรมการท่องเที่ยว

นอกจากนั้น ผู้วิจัยได้สอบถามนักท่องเที่ยวชาวไทย จำนวน ๔๐๐ คน โดยใช้วิธีคัดเลือกแบบบังเอิญได้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคลในจังหวัดเชียงใหม่ให้เป็นไปตามกรอบมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม (๕As) ดังนี้

๑. สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) วัดควรพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเสริมที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ หรือมีลักษณะชวนตา ชวนใจ มีเสน่ห์เฉพาะตัวเพิ่มเติม เช่น การคงสถาปัตยกรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะแบบพื้นเมืองของพระเจ้าเจดีย์ กุฏิ ศาลา วิหาร หรือสิ่งปลูกสร้างที่มีลักษณะเฉพาะแบบล้านนา เพิ่มเรื่องราว ประวัติศาสตร์ ความเชื่อ คติธรรม คำกลอน หรือสร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เป็นต้น

๒. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) การเดินทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคลมีความสะดวกอยู่แล้ว สามารถเดินเท้า ปั่นจักรยาน หรือเดินทางโดยรถโดยสารสาธารณะได้ แต่ควรเพิ่มบริเวณ หรือสถานที่จอด ป้ายบอกทาง หรือป้ายแสดงแผนที่หรือจุดหมายแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถเห็นได้ในระยะไกลในขณะขับรถ เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวต่างถิ่น หรือนักท่องเที่ยวผ่านทางสามารถแวะมาเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวได้

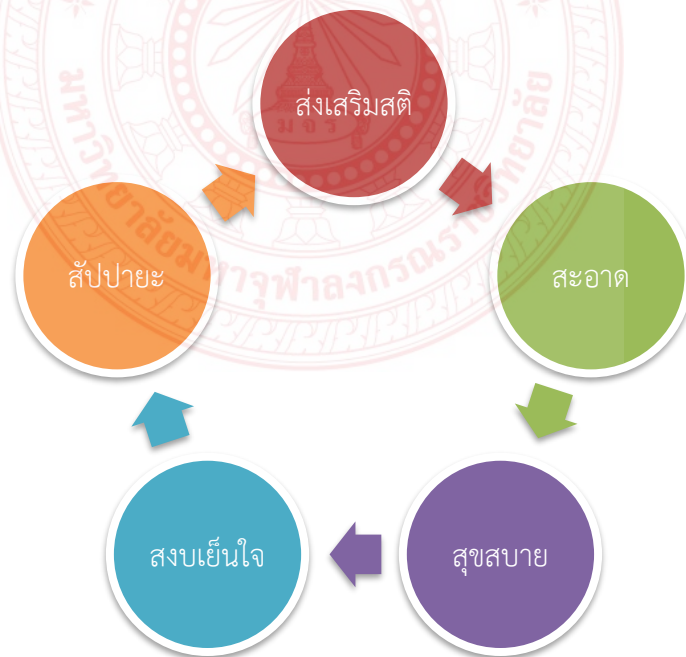
๓. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) การเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง สิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการได้รับ คือ ความสะดวกสบายในการท่องเที่ยว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาควรปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้องน้ำ ทางลาดสำหรับผู้พิการ ระบบสื่อสารต่างๆ เพื่อให้บริการประชาชนและนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

๔. ที่พัก (Accommodation) ปัจจุบันวัดหลายแห่งมีการบริการที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการค้างคืน หรืออยู่ปฏิบัติธรรมด้วย ดังนั้น วัดควรมีการจัดบริการที่พักแรมภายในวัดสำหรับนักท่องเที่ยวที่มาเป็นหมู่คณะด้วย หรือควรมีสร้างที่นั่งพัก ศาลา สำหรับนั่งพักผ่อน ทำกิจกรรมหรือรับประทานอาหารเพิ่มเติม

๕. กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activity) ควรจัดกิจกรรมเพิ่มเติมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ สัมผัสวิถีชีวิตท้องถิ่น การฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ฝึกสติ สมาธิ บำบัด ศึกษาศาถาปัตยกรรม พุทธศิลป์ หรือศึกษาพระไตรปิฎก เรียนอักษรล้านนา เป็นต้น

สำหรับผลการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มกับผู้ที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๒๐ คน ได้แก่ เจ้าอาวาส ๖ รูป มัคคุเทศก์ ๕ คน เจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เชียงใหม่ ๑ คน เจ้าหน้าที่สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงใหม่ ๑ คน เจ้าหน้าที่เทศบาล นครเชียงใหม่ ๒ คน และนักท่องเที่ยวชาวไทย ๕ คน โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เน้นประเด็นศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคลในจังหวัดเชียงใหม่ ทั้ง ๙ แห่ง โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) ปรากฏข้อมูลที่สำคัญดังนี้

ผลจากการสอบถาม สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน ๒๐ คน ได้นำเสนอแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคลในเขตอำเภอเมือง จังหวัด เชียงใหม่ เรียกว่า “รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ๕ ส.” เพื่อตอบโจทย์ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยว เชิงศาสนาและยังรักษาอัตลักษณ์ความเป็นวัดไว้ได้ คือ ๑) ส่งเสริมสติ ๒) สะอาด ๓) สุขสบาย ๔) สงบเย็นใจ และ ๕) สบายใจ ดังแผนภูมิภาพต่อไปนี้

แผนภูมิภาพที่ ๔.๑ รูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอย
ครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน

สำหรับรูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรี
วิไชย จังหวัดลำพูน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) ส่งเสริมสติ จุดประสงค์ดั้งเดิมตั้งแต่สมัยพุทธกาลของการสร้างวัด คือ เป็นพุทธสถานและที่พักอาศัยของนักบวชในพระพุทธศาสนาและการเผยแผ่ศาสนาเท่านั้น แต่ในปัจจุบันวัดถือเป็นพื้นที่สาธารณะเป็นสถานที่สร้างแรงบันดาลใจในการทำความคิด สร้างประโยชน์ให้เกิดแก่ตนเองและเพื่อนมนุษย์ วัดอาจจะมีการทำป้ายคำสอน ป้ายสุภาษิต ปรีชาธรรม หรือการพบปะสนทนาธรรมกับผู้ที่เดินทางเข้ามาในวัดเพื่อให้เกิดสติ ย้อนมาดูกิเลสของตัวเองเพื่อการพัฒนาจิตใจและปัญญาไปสู่เป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนาและดำเนินชีวิตได้

๒) สะอาด ด้านกายภาพ วัดต้องมีความสะอาด รื่นรมย์ มีความเป็นธรรมชาติที่จะเอื้อต่อการพัฒนาจิตใจ ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวสร้างสุขได้ ส่วนด้านจิตภาพ วัดต้องเป็นพื้นที่ลด ละกิเลส (พหาคาราม) และเพิ่มพูนบุญกุศล (ภาวนาราม) เพื่อให้เกิดความสะอาดทางจิตใจจากการรักษาศีลและเกิดปัญญาจากการเจริญภาวนา

๓) สุขสบาย วัดแบบดั้งเดิมเน้นความเป็นธรรมชาติ มีร่มไม้ มีสายน้ำ มีป่าเป็นส่วนประกอบที่สำคัญ ส่วนเสนาสนะภายในวัดนั้น พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้มีระบบสาธารณูปโภค สิ่งอำนวยความสะดวกตามความเหมาะสม สร้างรั้วกำแพง หรือแนวเขตวัดได้ ไม่สร้างอสังการเกินไถ่ โดยต้องยึดเป้าหมายสำคัญ คือ เป็นสถานที่ที่รื่นรมย์กายและใจ มีพื้นที่สีเขียว มีบุคคลผู้มีคุณธรรมให้พบปะและสนทนาธรรม

๔) สงบเย็นใจ วัดควรอยู่ในฐานะที่เป็นศาสนสถานเพื่อปฏิบัติธรรม บำเพ็ญศาสนกิจ ศาสนพิธีทำให้เกิดความสงบเย็นใจ มากกว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงหรรษา มากกว่าการท่องเที่ยวเพื่อความสนุกที่ผูกติดกับรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส แต่ควรเน้นที่ความสงบเย็นใจจากการเข้าวัด ปฏิบัติธรรม เพื่อให้เกิดความสุขภายในที่สัมพันธ์กับความรู้สึกทางจิตใจ ความสงบภายในและการเรียนรู้ชีวิต

๕) สบายใจ^{๑๘๓} การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาต้องยึดหลัก ๔ ข้อ คือ ๑) ถิ่นที่เป็นที่รื่นรมย์ คือถิ่นที่ทำให้เกิดความรู้สึกสดชื่นรื่นรมย์ ชุบชูชีวิต ชื่นกายชูใจ ๒) พื้นที่ตั้งเหมาะสม คือ มีทำเล พื้นที่ บริเวณ แผ่นดินที่สะอาด สดใส ไร้ขยะ ไม่รกรุงรัง เรียบร้อย ราบรื่น เดินง่าย ปลอดภัย สบายตา ควรทัศนียภาพน่าชื่นชม ๓) การคมนาคมสะดวกปลอดภัย คือ ไม่ไกลเกินไป ไม่ไกลเกินไป เดินทางไปถึงได้สะดวก และ ๔) มากมายกัลยาณมิตร คือ ปลอดภัย มีคนดี มีคนที่พึ่งพาอาศัยได้ที่จะให้ความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมและชีวิต

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพิ่มเติมจากแบบสอบถามจากนักท่องเที่ยว การสังเกตจากคณะผู้วิจัย การสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มย่อยกับประชาชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวัดนามมงคลในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ได้ข้อมูล และแนวทางสำคัญโดยแบ่งออกเป็น ๔ ประเด็นดังนี้

๑) อัตลักษณ์และความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ที่ตอบสนองนักท่องเที่ยว ควรมีการจัดการอัตลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณีที่มีอยู่ในชุมชน ประสานให้มาอยู่แนวเดียวกันกับเส้นทางการท่องเที่ยว เพราะว่าแหล่งท่องเที่ยวที่มีจุดขาย หรือจุดดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวหลากหลาย ก็จะสามารถจูงใจให้

^{๑๘๓} หมายถึง สถานที่ที่อยู่แล้วเกิดความสะดวกสบาย

นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในแหล่งท่องเที่ยวได้ การนำเอาวัฒนธรรมแบบล้านนามาเชื่อมประสานกับวัฒนธรรมอื่นๆ ควรมีการจัดการให้เหมาะสมโดยไม่สูญเสียอัตลักษณ์ของชุมชนแบบล้านนา

๒) การมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวพระราชรัฐ ปัจจัยสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคลในเชียงใหม่ได้ เนื่องจากพระสงฆ์ท่านมีกิจพระศาสนาที่ต้องปฏิบัติ การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวจึงต้องอาศัยสรรพกำลังจากทุกภาคส่วน คือ การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งคนภายในและคนภายนอก หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานภาคเอกชน รวมถึงประชาชนในชุมชนทุกคนที่จะเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญให้การท่องเที่ยวเชิงศาสนาดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดความยั่งยืน

๓) การประชาสัมพันธ์ สังคมสมัยใหม่เชื่อมต่อสื่อสารกันผ่านโลกออนไลน์เป็นส่วนมาก การเข้าถึง ทราบข่าว การส่งต่อผ่านสื่อสังคมออนไลน์ทำได้ง่าย ดังนั้น การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อออนไลน์ สื่อดิจิทัลต้องมีผู้จัดการดูแลอย่างเป็นระบบ การแบ่งหน้าที่ให้เยาวชนหรือคนรุ่นใหม่ช่วยจัดการในส่วนนี้จะเพิ่มนักท่องเที่ยวเข้ามาสู่ชุมชนได้มาก

๔) การจัดการแหล่งท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมแตกต่างจากการท่องเที่ยวประเภทอื่น เพราะการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ให้ได้มากที่สุด เพราะนักท่องเที่ยวต้องการเสพความแท้ ความดั้งเดิมของวัฒนธรรมนั้น การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวนั้นจึงไม่ใช่แนวทางที่ถูกต้อง และจะไม่สามารถสร้างความยั่งยืนของการท่องเที่ยวได้ในระยะยาว

สรุปได้ว่า งานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน” ครั้งนี้ เป็นการวิจัยเพื่อเสนอแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมแห่งใหม่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยได้ชี้ให้เห็นว่าข้อมูลสำคัญ ๓ ประการ คือ ๑) พระเจดีย์และพระพุทธรูปวัดนามมงคลมีความเก่าแก่ มีเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับที่มาของชื่อที่เป็นมงคล และมีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงใหม่ ๒) นามของวัดพระเจดีย์ และพระพุทธรูปเป็นนามมงคลที่เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว รวมถึงประวัติความเก่าแก่ ความศักดิ์สิทธิ์ ความงดงามวิจิตรทางศิลปกรรมแบบล้านนาเป็นจุดแข็งของวัดนามมงคลทั้ง ๔ แห่ง ๓) แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลควรให้ความสำคัญ ๕ ประการเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา คือ ๑) ส่งเสริมสติ ๒) สะอาด ๓) สุขสบาย ๔) สงบ เย็นใจ และ ๕) สบาย ส่วนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคลทั้ง ๔ แห่งในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ยังไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวต่างถิ่นมากนัก แต่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น และเป็นความภาคภูมิใจของชุมชน ดังนั้น การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว และการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเป็นสำคัญ โดยควรมุ่งเน้น ๑) การบริหารจัดการระบบแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัฒนธรรมให้เกิดประสิทธิภาพในมิติต่างๆ โดยสอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมและระบบนิเวศของชุมชน ๒) ต้องให้ความรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ความรู้ในด้านต่างๆ เพื่อผลในมิติของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ๓) การกำหนดกติกาและการจัดการร่วมกันในด้านการจัดการสิ่งปฏิภูลเพื่อดำรงไว้ของวัฒนธรรมที่ดีของชุมชน ๔) การจัดการด้านการตลาด ควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อดิจิทัลต่างๆ และสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นเพิ่มเติม

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาศักยภาพของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ๙ แห่งที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิไชยในจังหวัดลำพูน ๒) เพื่อศึกษามาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดลำพูน ๓) เพื่อพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดลำพูน รูปแบบการวิจัยเป็นแบบผสม ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่วิจัย คือ วัดที่ครูบาเจ้าศรีวิไชยสร้าง ๙ แห่งในจังหวัดลำพูน ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง การวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ นักท่องเที่ยว ๑,๐๐๐ คน ใช้วิธีการคัดเลือกแบบบังเอิญ เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มตัวอย่าง ๒๕ รูป/คน ได้แก่ ผู้สูงอายุ ผู้มีความบกพร่องทางร่างกาย พระสงฆ์ สามเณร ผู้นำชุมชน ประชาชน และนักท่องเที่ยวทั่วไป ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ วิเคราะห์เนื้อหาแล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า

๑. ความศรัทธาต่อวัตรปฏิบัติและปฏิปทาของครูบาเจ้าศรีวิไชย คือ ศักยภาพสำคัญของการเดินทางมาสักการะและเที่ยวชมวัดที่ครูบาส่งสร้างขึ้น ส่วนศักยภาพวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ๙ แห่งใน ตามกรอบมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม (๕As) พบว่า ๑) สิ่งดึงดูดใจ วัดควรพัฒนาสร้างสิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวหรือมีลักษณะชวนตา ชวนใจ มีเสน่ห์เฉพาะตัวเพิ่มเติม เช่น การคงสถาปัตยกรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะแบบพื้นเมืองของพระเจดีย์ กุฏิ ศาลา วิหาร หรือสิ่งปลูกสร้างที่มีลักษณะเฉพาะแบบล้านนา เพิ่มเรื่องราว ประวัติศาสตร์ ความเชื่อ คติธรรม คำกลอน หรือสร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เป็นต้น ๒) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว การเดินทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคลมีความสะดวกอยู่แล้ว สามารถเดินเท้า ปั่นจักรยาน หรือเดินทางโดยรถโดยสารสาธารณะได้ แต่ควรเพิ่มบริเวณ หรือสถานที่จอด ป้ายบอกทาง หรือป้ายแสดงแผนที่ หรือจุดหมายแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถเห็นได้ในระยะไกล ๓) สิ่งอำนวยความสะดวก ควรปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้องน้ำ ทางลาดสำหรับผู้พิการ ระบบสื่อสารต่างๆ เพื่อให้บริการประชาชน และนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น ๔) ที่พัก ปัจจุบันวัดหลายแห่งมีการบริการที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการค้างคืน หรืออยู่ปฏิบัติธรรมด้วย ดังนั้น วัดควรมีการจัดบริการที่พักแรมภายในวัดสำหรับนักท่องเที่ยวที่มาเป็นหมู่คณะด้วย หรือควรสร้างที่นั้งพัก ศาลา สำหรับนั้งพักผ่อน ทำกิจกรรมหรือรับประทานอาหารเพิ่มเติม

๒. มาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดลำพูน มาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตย์ของแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย ผลการสำรวจมาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดทั้ง ๙ แห่งพบว่า มีเพียงวัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหารเพียงแห่งเดียวที่ได้

มาตรฐาน การพัฒนามาตรฐานอารยสถาปัตย์ของวัดอื่น ควรเน้น ๑) ความปลอดภัยทางกายภาพ จัดให้มีแสงสว่างเพียงพอบริเวณบันไดและทางเข้า มีราวจับในห้องน้ำ พื้นกระเบื้องไม่ลื่น อุปกรณ์เปิดหน้าต่างและเปิดประตูที่ไม่ต้องออกแรงมาก มีสัญญาณฉุกเฉินจากหัวเตียงหรือห้องน้ำสำหรับเรียกขอความช่วยเหลือ ๒) สามารถเข้าถึงได้ง่าย มีทางลาดสำหรับรถเข็น ความสูงของตู้ที่ผู้สูงอายุสามารถหยิบของได้สะดวกอยู่ใกล้แหล่งบริการต่างๆ ใกล้แหล่งชุมชนเดิม เพื่อให้ญาติมิตรสามารถเยี่ยมเยียนสะดวก ๓) สามารถสร้างแรงกระตุ้น การเลือกใช้สีที่เหมาะสมมีความสว่างและชัดเจนจะทำให้การใช้ชีวิตดูกระชุ่มกระชวย ไม่ซีมีคร่ำ และการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ กระตุ้นให้เกิดการนำความสามารถต่างๆ ของผู้สูงอายุมาใช้อย่างเต็มที่ เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ใช้ความสามารถก่อประโยชน์กับชุมชน ๔) ดูแลรักษาง่าย ควรออกแบบให้ดูแลรักษาง่ายเท่าที่จะเป็นไปได้ ด้วยเหตุนี้ บ้านทั่วไปควรจะเล็กถ้าเป็นหลังใหญ่ควรมีห้องซึ่งง่ายต่อการปิดเอาไว้เพื่อสะดวกสบายในการดูแล บ้านอาจจะมียานเลื่อนอูลูมิเนียมป้องกันฝนและสนามหญ้าที่มีพุ่มไม้เตี้ยเพื่อลดงานสนาม

๓. รูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน เรียกว่า “รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ๕ ส.” เพื่อตอบโจทย์ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมที่ยังรักษาอัตลักษณ์ความเป็นวัดไว้ได้ คือ ๑) ส่งเสริมสติ ๒) สะอาด ๓) สุขสบาย ๔) สงบเย็นใจ และ ๕) สบายใจ ผลการวิจัยได้ชี้ให้เห็นว่าข้อมูลสำคัญว่า แหล่งท่องเที่ยวของวัดบางแห่งยังไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวต่างถิ่นมากนัก แต่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น และเป็นความภาคภูมิใจของชุมชนและของนักท่องเที่ยวต่อไป

นวัตกรรมที่เกิดจากงานวิจัยนี้ คือ เว็บแอปพลิเคชันโดยใช้ภาษา php ,html, ซึ่งจะสามารถแสดงผลครอบคลุมอุปกรณ์มือถือ ไอแพด แท็บเล็ต และคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล โดยเน้นไปที่อุปกรณ์มือถือซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่นิยมใช้งานในปัจจุบัน มีระบบแผนที่โดยใช้ google map “ตามรอยธรรม www.tamroidham.com” สำหรับการออกแบบการแสดงผลใช้ bootstrap โดยคำนึงถึง user experience (UX) ซึ่งจะช่วยให้ผู้ใช้งานแอปพลิเคชันสามารถใช้อย่างคล่องตัว

๕.๒ อภิปรายผล

หลังจากได้รูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน ผู้ศึกษาจึงอยากนำเสนอรูปแบบการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า “รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ๕ ส.” เพื่อตอบโจทย์ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมที่ยังรักษาอัตลักษณ์ความเป็นวัดไว้ได้ คือ ๑) ส่งเสริมสติ ๒) สะอาด ๓) สุขสบาย ๔) สงบเย็นใจ และ ๕) สบายใจ ผลการวิจัยได้ชี้ให้เห็นว่าข้อมูลสำคัญว่า แหล่งท่องเที่ยวของวัดบางแห่งยังไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวต่างถิ่นมากนัก แต่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น และเป็นความภาคภูมิใจของชุมชนและของนักท่องเที่ยวต่อไป สำหรับรูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) ส่งเสริมสติ จุดประสงค์ดั้งเดิมตั้งแต่สมัยพุทธกาลของการสร้างวัด คือ เป็นพุทธสถานและที่พักอาศัยของนักบวชในพระพุทธศาสนาและการเผยแผ่ศาสนาเท่านั้น แต่ในปัจจุบันวัดถือเป็นพื้นที่สาธารณะเป็นสถานที่สร้างแรงบันดาลใจในการทำมาตุ สร้างประโยชน์ให้เกิดแก่ตนเองและเพื่อน

มนุษย์ วัดอาจจะมีการทำป้ายคำสอน ป้ายสุภาสิต ปรีศนาธรรม หรือการพบปะสนทนาธรรมกับผู้ที่เดินทางเข้ามาในวัดเพื่อให้เกิดสติ ย้อนมาดูกิเลสของตัวเองเพื่อการพัฒนาจิตใจและปัญญาไปสู่เป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนาและดำเนินชีวิตได้

๒) สะอาด ด้านกายภาพ วัดต้องมีความสะอาด รื่นรมย์ มีความเป็นธรรมชาติที่จะเอื้อต่อการพัฒนาจิตใจ ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวสร้างสุขได้ ส่วนด้านจิตภาพ วัดต้องเป็นพื้นที่ลด ละกิเลส (พหาคาราม) และเพิ่มพูนบุญกุศล (ถาวราราม) เพื่อให้เกิดความสะอาดทางจิตใจจากการรักษาศีลและเกิดปัญญาจากการเจริญภาวนา

๓) สุขสบาย วัดแบบดั้งเดิมเน้นความเป็นธรรมชาติ มีร่มไม้ มีสายน้ำ มีป่าเป็นส่วนประกอบที่สำคัญ ส่วนเสนาสนะภายในวัดนั้น พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้มีระบบสาธารณูปโภค สิ่งอำนวยความสะดวกตามความเหมาะสม สร้างรั้วกำแพง หรือแนวเขตวัดได้ ไม่สร้างอสังการเกินไปนัก โดยต้องยึดเป้าหมายสำคัญ คือ เป็นสถานที่ที่รื่นรมย์กายและใจ มีพื้นที่สีเขียว มีบุคคลผู้มีคุณธรรมให้พบปะและสนทนาธรรม

๔) สงบเย็นใจ วัดควรอยู่ในฐานะที่เป็นศาสนสถานเพื่อปฏิบัติธรรม บำเพ็ญศาสนกิจ ศาสนพิธีทำให้เกิดความสงบเย็นใจ มากกว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงหรรษา มากกว่าการท่องเที่ยวเพื่อหาความสุขที่ผูกติดกับรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส แต่ควรเน้นที่ความสงบเย็นใจจากการเข้าวัด ปฏิบัติธรรม เพื่อให้เกิดความสุขภายในที่สัมพันธ์กับความรู้สึทางจิตใจ ความสงบภายในและการเรียนรู้ชีวิต

๕) สบายใจ การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาต้องยึดหลัก ๔ ข้อ คือ ๑) ถิ่นที่เป็นที่รื่นรมย์ คือถิ่นที่ทำให้เกิดความรู้สึสดชื่นรื่นรมย์ ชุบชูชีวิต ชื่นกายชูใจ ๒) พื้นที่ตั้งเหมาะสม คือ มีทำเล พื้นที่ บริเวณ แผ่นดินที่สะอาด สดใส ไร้ขยะ ไม่รกรุงรัง เรียบร้อย ราบรื่น เดินง่าย ปลอดภัย สบายตา ควรทัศนียภาพน่าชื่นชม ๓) การคมนาคมสะดวกปลอดภัย คือ ไม่ใกล้เกินไป ไม่ไกลเกินไป เดินทางไปถึงได้สะดวก และ ๔) มากมายกัลยาณมิตร คือ ปลอดภัย มีคนดี มีคนที่พึ่งพาอาศัยได้ที่จะให้ความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมและชีวิต

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพิ่มเติมจากแบบสอบถามจากนักท่องเที่ยว การสังเกตจากคณะผู้วิจัย การสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มย่อยกับประชาชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวัดนามมงคลในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ได้ข้อมูล และแนวทางสำคัญโดยแบ่งออกเป็น ๔ ประเด็นดังนี้

๑) อัตลักษณ์และความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ที่ตอบสนองนักท่องเที่ยว ควรมีการจัดการอัตลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณีที่มีอยู่ในชุมชน ประสานให้มาอยู่แนวเดียวกันกับเส้นทางการท่องเที่ยว เพราะว่าแหล่งท่องเที่ยวที่มีจุดขาย หรือจุดดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวหลากหลาย ก็จะสามารถจูงใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในแหล่งท่องเที่ยวได้ การนำเอาวัฒนธรรมแบบล้านนามาเชื่อมประสานกับวัฒนธรรมอื่นๆ ควรมีการจัดการให้เหมาะสมโดยไม่สูญเสียอัตลักษณ์ของชุมชนแบบล้านนา

๒) การมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวพระราชรัฐ ปัจจัยสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคลในเชียงใหม่ได้ เนื่องจากพระสงฆ์ท่านมีกิจพระศาสนาที่ต้องปฏิบัติ การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวจึงต้องอาศัยสรรพกำลังจากทุกภาคส่วน คือ การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งคนภายในและคนภายนอก หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานภาคเอกชน รวมถึงประชาชนในชุมชนทุก

คนที่จะเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญให้การท่องเที่ยวเชิงศาสนาดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดความยั่งยืน

๓) การประชาสัมพันธ์ สังคมสมัยใหม่เชื่อมต่อสื่อสารกันผ่านโลกออนไลน์เป็นส่วนมาก การเข้าถึง ทราบข่าว การส่งต่อผ่านสื่อสังคมออนไลน์ทำได้ง่าย ดังนั้น การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อออนไลน์ สื่อดิจิทัลต้องมีผู้จัดการดูแลอย่างเป็นระบบ การแบ่งหน้าที่ให้เยาวชนหรือคนรุ่นใหม่ช่วยจัดการในส่วนนี้จะเพิ่มนักท่องเที่ยวเข้ามาสู่ชุมชนได้มาก

๔) การจัดการแหล่งท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมแตกต่างจากการท่องเที่ยวประเภทอื่น เพราะการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ให้ได้มากที่สุด เพราะนักท่องเที่ยวต้องการเสพความแท้ ความดั้งเดิมของวัฒนธรรมนั้น การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวนั้นจึงไม่ใช่แนวทางที่ถูกต้อง และจะไม่สามารถสร้างความยั่งยืนของการท่องเที่ยวได้ในระยะยาว

งานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน” ครั้งนี้ เป็นการศึกษาเพื่อเสนอแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมแห่งใหม่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยได้ชี้ให้เห็นว่าข้อมูลสำคัญ ๓ ประการ คือ ๑) พระเจดีย์และพระพุทธรูปวัดนามมงคลมีความเก่าแก่ มีเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับที่มาของชื่อที่เป็นมงคล และมีความเกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงใหม่ ๒) นามของวัด พระเจดีย์ และพระพุทธรูปเป็นนามมงคลที่เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว รวมถึงประวัติความเก่าแก่ ความศักดิ์สิทธิ์ ความงดงามวิจิตรทางศิลปกรรมแบบล้านนาเป็นจุดแข็งของวัดนามมงคลทั้ง ๙ แห่ง ๓) แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลควรให้ความสำคัญ ๕ ประการเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา คือ ๑) ส่งเสริมสติ ๒) สะอาด ๓) สุขสบาย ๔) สงบ เย็นใจ และ ๕) สบาย ส่วนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคลทั้ง ๙ แห่งในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ยังไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวต่างถิ่นมากนัก แต่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น และเป็นความภาคภูมิใจของชุมชน ดังนั้น การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว และการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเป็นสำคัญ โดยควรมุ่งเน้น ๑) การบริหารจัดการระบบแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัฒนธรรมให้เกิดประสิทธิภาพในมิติต่างๆ โดยสอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมและระบบนิเวศของชุมชน ๒) ต้องให้ความรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ความรู้ในด้านต่างๆ เพื่อผลในมิติของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ๓) การกำหนดกติกาและการจัดการร่วมกันในด้านการจัดการสิ่งปฏิกูลเพื่อดำรงไว้ของวัฒนธรรมที่ดีของชุมชน ๔) การจัดการด้านการตลาด ควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อดิจิทัลต่างๆ และสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นเพิ่มเติม

สำหรับรูปแบบการพัฒนาตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูนนั้น ควรนำหลักธรรมของพุทธเป็นจุดมุ่งหมายในการท่องเที่ยว ซึ่งในข้อนี้ อาจย้อนกลับไปดูจุดประสงค์แรกเริ่มของประเพณีนี้ว่า มีจุดหมายของพิธีกรรมแต่เดิมเป็นอย่างไร เพื่อที่จะเข้าใจจุดมุ่งหมายของการประกอบพิธีกรรม ไม่ใช่ปฏิบัติกันสืบต่อๆ กันมาเพราะว่าเป็นประเพณีที่ต้องกระทำและปฏิบัติตาม โดยไม่ทราบจุดหมายหรือปริศนาธรรมที่แฝงอยู่ในพิธีกรรมและประเพณีเหล่านั้น และที่สำคัญที่สุดของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาคนที่มา

ท่องเที่ยวหรือคนที่จัดการท่องเที่ยวควรจะประพฤติปฏิบัติตนให้ดำรงอยู่ในศีล ๕ ซึ่งเป็นศีลที่เป็นพื้นฐานของคนดี ขั้นตอนของพิธีกรรมอาจมีการปรับเปลี่ยนบ้างตามความเหมาะสมของสภาพแวดล้อมของสังคมในปัจจุบัน แต่หลักกรรมและแนวทางปฏิบัติหลักยังคงต้องอยู่ยกตัวอย่างเช่น ประเพณีจุลกฐิน ซึ่งในปัจจุบันมีการผสมผสานเป็นทั้งประเพณีจุลกฐิน เป็นทั้งประเพณีทอดกฐินสามัคคี และยังเป็นงานบุญผ้าป่าสามัคคี แต่จุดมุ่งหมายของประเพณียังคงเป็นจุดมุ่งหมายเดียวกันคือการทำบุญตามหลักกรรมบุญกิริยาวัตถุ ๑๐

รูปแบบการพัฒนาตามแบบอารยสถาปัตยกรรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน ควรมีการแยกในส่วนของทั้ง พิธีการของสงฆ์ และพิธีการของฆราวาส อีกทั้งแยกสถานที่จัดงานประเพณี ให้ชัดเจน ยกตัวอย่างของการจัดงานประเพณีไหลเรือไฟของบ้านห้วยลึก ได้แยก จัดงานทั้งในส่วนของพิธีกรรมทางพระสงฆ์และพิธีการของฆราวาส ซึ่งในส่วนของสงฆ์ได้แสดงถึงการแสดงออกเรื่องการบูชา และการแสดงความกตัญญู และได้ทำพิธีในวัด และในส่วนของฆราวาสได้จัดสถานที่อยู่ริมแม่น้ำโขง ด้วยความต้องการสนุกสนานรื่นเริง เพราะถือว่าเป็นการเฉลิมฉลองเนื่องในวันออกพรรษา และแสดงออกถึงความดีใจที่ได้พบญาติพี่น้องที่อยู่คนละฝั่งกัน ซึ่งปีหนึ่งอาจจะได้เจอกันเพียงครั้งเดียวในงานประเพณีนี้ ทำให้มองเห็นแยกออกเป็น ๒ ส่วน แต่จุดมุ่งหมายเดียวกันเรื่องการบูชาและการแสดงความกตัญญู การบริหารจัดการประเพณีในลักษณะนี้ ทำให้ความศรัทธาในประเพณียังคงมีอยู่เนื่องจากการหลักการและจุดหมายของประเพณียังคงอยู่ ความศรัทธาในประเพณียังคงอยู่ บุคคลที่ปฏิบัติตามประเพณีที่ถูกต้องก็ยังคงมีอยู่ เป็นตัวอย่างเป็นแนวทางที่นำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักของชาวพุทธที่ดี ที่งาม และที่ถูกต้องสมควรแก่การปฏิบัติตาม

รูปแบบการพัฒนาตามแบบอารยสถาปัตยกรรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูนต้องมีครบทั้ง ๓ อย่างคือ ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อผู้ที่มาจะได้เข้าใจถึงหลักการปฏิบัติในพระพุทธศาสนาถึงจะเรียกว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทางพระพุทธอย่างแท้จริง ขอยกตัวอย่าง ประเพณีไหลเรือไฟ เมื่อนำหลักกรรมที่ปรากฏอยู่ในประเพณีมาวิเคราะห์แล้วจะเห็นได้ว่าเป็นเพียงอามิสบูชา ยังไม่ได้เป็น ปฏิบัติบูชา เพราะฉะนั้นควรจะมีการจัดกิจกรรมเพิ่มเติมคือ การรักษาศีล การนั่งสมาธิ และการฟังเทศน์ จึงจะถือว่าเป็นการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพระพุทธศาสนาที่แท้จริง ประเพณีเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งในทางพระพุทธศาสนา เป็นกิจกรรมที่ทำให้คนที่อยู่กันในสังคมมีความรู้สึกถึงความ เป็นพวกพ้องเป็นหมู่เหล่า เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และร่วมกันรักษาพื้นที่มรดกธรรมทางพระพุทธศาสนา สืบทอดและส่งต่อรุ่นต่อรุ่นให้กับคนในสังคมให้สืบทอดไป เป็นกระบวนการของประชาสังคม เพื่อการมีชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขของคนในสังคมชาวพุทธ

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากการที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาตามแบบอารยสถาปัตยกรรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน” ผู้วิจัยเห็นว่ายังมีประเด็นที่น่าสนใจอีกหลายประเด็นที่น่าจะนำมาศึกษาวิจัยเพิ่มเติม คือ

๑. ศึกษาวิเคราะห์คติ ประเพณี และหลักกรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับครูบาเจ้าศรีวิไชยในจังหวัดลำพูน

บรรณานุกรม

หนังสือ :

๑๐๐ เอกสารสำคัญ : สรรพสาระประวัติศาสตร์ไทย ลำดับที่ ๒๓. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภณ
การพิมพ์, ๒๕๕๕.

กรมศิลปากร. ฝรั่งในล้านนา. กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, ๒๕๖๑.

ชมชาติ เทพไชย และคณะ. รายงานการขุดค้น – ขุดแต่ง เพื่อศึกษาโบราณสถานกุแก้ว วัดเจ็ดยอด ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ : ประจำปีงบประมาณ ๒๕๓๖.
กรุงเทพมหานคร : กองโบราณคดี กรมศิลปากร, ม.ป.ป.

จรรย์ สุนทรสิงห์. ๖๐๐ ปี ชาตกาลพระเจ้าติโลกราช. เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์มรดกล้านนา, ๒๕๕๒.

ชุ่ม ณ บางช้าง. นำชมโบราณวัตถุสถานในเมืองเชียงใหม่. กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, ๒๕๑๖.

เชษฐ ติงส์ชูชลี. สัตตมหาสถาน : พุทธประวัติตอนเสวยวิมุตติสุขกับศิลปกรรมอินเดียและเอเชีย
อาคเนย์. กรุงเทพมหานคร : เมืองโบราณ, ๒๕๕๕.

แดเนียล แมคกิลวารี. กิ่งศตวรรษในหมู่คนไทยและคนลาว : อัครชีวิตประวัติของศาสนาจารย์ เด
เนียล แมคกิลวารี เมืองไทยที่ข้าพเจ้ารู้จัก. กรุงเทพมหานคร : สุริยบรรณ, ๒๕๒๕.

ตำนาน ๑๕ ราชวงศ์ เล่ม ๒ ผูกที่ ๓-๕. โครงการวิจัยคัมภีร์ใบลานภาคเหนือ สถาบันวิจัยสังคม
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๕.

ตำนานพื้นเมืองใหม่ ฉบับเชียงใหม่ ๗๐๐ ปี, ปรีวรรตและตรวจสอบโดยคณะกรรมการตรวจสอบ
และชำระตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่และศูนย์
ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเชียงใหม่. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มิ่งเมือง, ๒๕๓๘.

ธนกร สุธีรศักดิ์. วัดต้นแก้ว (วัดอินทราวาส) : ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม และการสืบสาน
ประเพณี วิถีล้านนา. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม เชียงใหม่, ๒๕๖๒.

บำเพ็ญ ระวิน. มุลศาสนา : ล้านนาล้านนา. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๘.

ปัญหาเถรจันทร์. เชียงใหม่ : พุทธนิคม, ๒๕๓๐.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระราชนิพนธ์). ลลิตพ่ายพ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. ธนบุรี :
ประเสริฐการพิมพ์, ๒๕๑๑.

พระพุทธรูปงาม และพระพุทธรูปงาม. ตำนานมุลศาสนา ล้านนาล้านนา. พิมพ์แจกในงานทำบุญอายุ
วัฒนมงคล พระครูสุวัตถ์ปัญญาโสภิต (ครูบาปัญญาวัชร) วัดแสนเมืองมาหลวง (หัวข่วง)
จังหวัดเชียงใหม่.

พระมหาธีระศักดิ์ ธีรปัญญา. ประวัติวัดในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่. เชียงใหม่ : นันทพันธ์, ๒๕๔๘.

พระมหาบุญเป็ง ปากาโร และคณะ. ตำนานพระบรมธาตุคอกยสุเทพ นครเชียงใหม่. พิมพ์ครั้งที่ ๒.
พระและนางอาสาสงคราม พิมพ์ถวายวัดพระธาตุคอกยสุเทพ, ๒๕๘๓.

- พระยาประชาภิจักรจักร (แช่ม บุนนาค). **พงศาวดารโยนก**. พิมพ์ครั้งที่ ๕ . กรุงเทพมหานคร : คลัง
วิทยา, ๒๕๐๗.
- พระยาประชาภิจักรจักร. **พงศาวดารโยนก**. พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ เจ้าพระยาสุธรรม
มนตรี (ปลื้ม สุจริตกุล). โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๗๘.
- พระรัตนปัญญา. **ชินกาลมาลี**. แปลโดยพระยาพจนานิมิต. กรุงเทพมหานคร : ศรีปัญญา, ๒๕๕๔.
_____. **ชินกาลมาลีปกรณ์**. แปลโดย แสง มนวิฑูร . พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- มารุต อัมรานนท์. **วัดเจ็ดยอด(มหาโพธาราม) : ศิลปะยุคทองของล้านนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒.
เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖.
- วัดผาลาด, **วัดผาลาด (สภาคาม)**, เชียงใหม่ : เอกสารการบูรณะและพัฒนาวัดผาลาด, ๒๕๕๙.
- วิเชียร บำรุงผล. **ประวัติวัดสำคัญโดยสังเขป**. พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ นายวิเชียร
บำรุงผล ต.ม. โดยสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ชุตินฺธรมหาเถระ), ๒๕๑๙.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. **คู่มือนำชมศิลปกรรมโบราณในล้านนา**. นนทบุรี : เมืองโบราณ, ๒๕๖๓.
_____. **เจดีย์ในประเทศไทย : รูปแบบ พัฒนาการและพลังศรัทธา**. นนทบุรี : เมืองโบราณ,
๒๕๖๐.
- ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี. **เวียงสวนดอก**. เชียงใหม่ : โรงพยาบาลสวนดอกคณะมหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
๒๕๕๕.
- สงวน โชติสุขรัตน์. **ประชุมตำนานล้านนาไทย**. นนทบุรี : ศรีปัญญา, ๒๕๕๕.
- สมาคมชาวลำพูน. **ครูบาศรีวิชัย : ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ จังหวัด
ลำพูนและเชียงใหม่**. เล่มที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : พี.พี.เค.การพิมพ์, ๒๕๖๑.
_____. **ครูบาศรีวิชัย : ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ จังหวัด
ลำพูนและเชียงใหม่**. เล่มที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : พี.พี.เค.การพิมพ์, ๒๕๖๑.
- สร้อยดี อ่องสกุล. **กษัตริย์ล้านนาเชียงใหม่**. เชียงใหม่ : ศูนย์ล้านนาศึกษา คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัย เชียงใหม่, ๒๕๕๗.
_____. **ประวัติศาสตร์ล้านนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์, ๒๕๕๘.
_____. **หลักฐานประวัติศาสตร์ล้านนาจากเอกสารคัมภีร์โบราณ และพิบสา รวมเรื่องเมือง
เชียงใหม่ : หลักฐานประวัติศาสตร์**. ม.ป.ท., ๒๕๓๔.
- สันติ เล็กสุขุม. **ศิลปะภาคเหนือ : หริภุญชัย - ล้านนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. นนทบุรี : เมืองโบราณ,
๒๕๖๑.
- สุกัญญา เบาเนิต และชินนวุฒิ วิทยาลัย. **โบราณคดีหลากหลาย ในดินแดนอีสาน-ล้านนา**.
อุบลราชธานี : ศิริธรรมออฟเซ็ท, ๒๕๕๓.
- สุรพล ดำริห์กุล. **แผ่นดินล้านนา : รวบรวมบทความทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี สังคมและ
วัฒนธรรมของล้านนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒ . กรุงเทพมหานคร : เมืองโบราณ, ๒๕๔๕.

องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่, พระธาตุเจ้าเข้าเวียง, กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรินต์ติ้งเฮ้าส์,
๒๕๕๙.

อนุสรณ์วัฒนธรรม ๘๐ ปี ของพ่อเจ้าถวิล ณ เชียงใหม่ ๒๕๕๗-๒๕๓๗. พิมพ์ แจกเป็นวิทยาทาน
ในวโรกาสอายุครบ ๘๐ ปี ของพ่อถวิล ณ เชียงใหม่. ม.ป.ท. ม.ป.ป.

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และเดวิด วยออาจ ปวีรรต. **ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่**. เชียงใหม่ : ซิลค์เวอร์
บุคส์, ๒๕๔๗.

_____. **โบราณวัตถุ โบราณสถานในวัดล้านนา**. เชียงใหม่ : แสงศิลป์, ๒๕๔๙.

_____. **พระพุทธรูปตามคติชาวล้านนา**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

บทความ :

เกรียงไกร เกิดศรี และอิสระชัย บุรณะอรจรณ์. สถาปัตยกรรมหอพระเจ้าน้ำตกลมพลาต วัดพลาต
สกทาคามีเชิงดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่. **หน้าจั่ว : สถาปัตยกรรม การออกแบบ และ
สภาพแวดล้อม**, ฉบับที่ ๒๖ (กันยายน ๒๕๕๔-สิงหาคม ๒๕๕๕).

เพ็ญสุภา สุขคตะ ใจอินทร์. “จอบแรกครุบา” จุดเริ่มขบวนประชาชน. **มติชน**, ปีที่ ๓๓ ฉบับที่
๑๖๘๑ (พฤศจิกายน) : ๗๖.

สฤกษ์พงศ์ ขุนทรง. ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับพระพุทธรูปประดิษฐานในจระนำซุ้มที่ฐานเจดีย์เหลี่ยม เวียง
กุมกาม. **ตำรงวิชาการ**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๔๙) : ๓๑.

วิทยานิพนธ์/งานวิจัย :

จิรศักดิ์ เดชวงศ์ญา. **วัดพระสิงห์ ศูนย์กลางพุทธศาสนาแห่งหนึ่งในล้านนาไทย ศึกษาจากโบราณวัตถุ
สถาน**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร,
๒๕๓๕.

ฉัตรแก้ว สิมาร์ักษ์. **ประติมากรรมปูนปั้นรูปเทพชุมนุมประดับผนังวิหารเจดีย์ยอด วัดเจดีย์ยอด(มหาโพ
ธาราม) จังหวัดเชียงใหม่**. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
ศิลปากร, ๒๕๔๑.

ชุตินา สุคันธสิริกุล. **แนวคิดเรื่องพุทธจักรวาลวิทยาที่ปรากฏในการวางผังวัดอินทราวาส อำเภอหาง
ดง จังหวัดเชียงใหม่**. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
๒๕๕๘.

พระครูสิริรัตนานวัตร. **การพัฒนาภูมิสถาปัตยกรรมของวัดตามหลักจักรวาลวิทยา**. **รายงานการวิจัย**.
ทุนอุดหนุนการวิจัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒.

พระใบฎีกาเสน่ห์ ญาณเมธี. รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาใน

ภาคเหนือ : กระบวนการเรียนรู้สู่การสร้างสรรค์เชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม.

รายงานการวิจัย. สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติและสำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๖.

พระวีระเดช สนดีโก และคณะ. โครงการวิจัยประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนศรัทธาวัดช้างค้ำ

เวียงกุมกาม อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่. **รายงานการวิจัย.** ทุนอุดหนุนจากสำนักงาน
คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๔๗.

ศรารุณี เมืองอินทร์. การศึกษานิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการ. **พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต.**

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

ศิวพร วงษ์แดง. พระเจดีย์หลวง เมืองเชียงใหม่ : รูปแบบศิลปกรรมและรูปทรงสันนิษฐานภาพ ๓ มิติ.

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๖.

สิริมา เงินอนันต์. มองประวัติศาสตร์ผ่านลวดลายที่ปรากฏบนหน้าบันวิหารหลวงในอำเภอเมือง

จังหวัดเชียงใหม่. **ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร,
๒๕๕๖.

สุพิชฌาย์ เมืองศรี. แนวทางการปรับปรุงคุณภาพเชิงทัศน์บริเวณมุมมองสำคัญของสถานที่ท่องเที่ยว

ทางประวัติศาสตร์ในเขตเมืองเชียงใหม่. **ภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิต
วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

อนุรักษ์ ชำนาญช่าง. การศึกษาสถาปัตยกรรมวัดมหาโพธาราม(วัดเจ็ดยอด) จังหวัดเชียงใหม่. **ศิลปศา**

สตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๔.

เอกสารอื่นๆ :

ประกาศกรมศิลปากร เรื่อง กำหนดจำนวนโบราณสถานสำหรับชาติ. ๘ มีนาคม ๒๔๗๗.

ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๕๒, หน้า ๓๖๘๒.

แจ้งความกระทรวงธรรมการ เรื่อง ยกวัดราษฎร์เป็นพระอารามหลวง. ๒๖ พฤศจิกายน ๒๔๗๓.

ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๕๗, หน้า ๒๙๐๙.

ประกาศกรมศิลปากร เรื่อง ขึ้นทะเบียนโบราณสถาน. ๑๔ มีนาคม ๒๕๒๓. **ราชกิจจานุเบกษา.** เล่มที่

๙๗ ตอนที่ ๔๑. ฉบับพิเศษ หน้า ๑๑.

ออนไลน์ :

ประวัติวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร. แหล่งที่มา : <http://www.xn72cai2bycvaff7a7 amd2dk4c>

t9p7bwf5c.com/history.php สืบค้น ๒๗ เมษายน ๒๕๖๓.

ศูนย์สนเทศภาคเหนือ สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ตำนานอินทิลและประเพณีบูชาอินทิล.

แหล่งที่มา : http://library.cmu.ac.th/ntic/knowledge_show.php?docid=12

สืบค้น ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม. วัดบ้านเด่นสะหรีศรีเมืองแก่น. แหล่งที่มา : <http://www.Thaiculture.go.th/web/detail.php?nid=111&tid=resident&sid=> สืบค้น ๑๗

กรกฎาคม ๒๕๖๓.

เทศบาลเมืองแก่นพัฒนา. วัดเด่นสะหรีศรีเมืองแก่น. แหล่งที่มา : <http://muangkaen.go.th/page/catalog/view/travel/2> สืบค้น ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

กรกฎาคม ๒๕๖๓.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. รายงานทะเบียนวัด จังหวัดเชียงใหม่ ปี ๒๕๖๑. แหล่งที่มา :

http://www3.onab.go.th/wp-content/uploads/2018/09/cmi_092561.pdf

สืบค้น ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

สัมภาษณ์ :

พระครูธรรมธรชัยวิชิต (พระมหาชัยวิชิต ขยาภินนโท). ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระธาตุอภัยสุเทพวรวิหาร.

สัมภาษณ์, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

พระครูธีรสุตพจน์ (สง่า ธีรสวโร). เจ้าอาวาสวัดผาลาด สัมภาษณ์, สัมภาษณ์, ๒๓ กรกฎาคม

พ.ศ. ๒๕๖๓

พระครูวิฑิตศาสนาทรร, ดร. (เกษม อุปสนโต). ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร รองเจ้าคณะ

อำเภอเมืองเชียงใหม่. สัมภาษณ์, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

พระครูสมุห์โกเมนทร์ คุณวีโร. พระอาจารย์สอนนักรธรรม วัดสวนดอก พระอารามหลวง. สัมภาษณ์,

๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

พระครูสังฆพิชัย (จ่านงค์ วรปญโญ). เจ้าอาวาสวัดเจติย์เหล็กม. สัมภาษณ์, ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๓.

พระครูโสภณกวีวิวัฒน์ (ธนจรรย์ สุระมณี). ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเจติย์หลวงวรวิหาร. สัมภาษณ์,

๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

พระมหาชลัน ภูริวฑฒโน. เจ้าอาวาสวัดอินทราวาส (วัดต้นแก้ว). สัมภาษณ์, ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๓.

พระสมบุรณ์ จิตธัมโม. ผู้ดูแลพระอุโบสถและวิหารในเขตพื้นที่โบราณสถานวัดเจ็ดยอด พระอาราม

หลวง. สัมภาษณ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

พระอาจารย์อินจันทร์ กนตจारी. เจ้าอาวาสวัดช้างค้ำ. สัมภาษณ์, ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๓.

นายจรัญ ปัญญา. มัคคนายกและลูกศิษย์ผู้ให้การอุปฐากพระครูบาเทือง นาสีโล เจ้าอาวาส

วัดเด่นสะหรีศรีเมืองแก่น (วัดบ้านเด่น). สัมภาษณ์, ๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

ตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน
Construction Temple of Instructors: Development Model of Friendly Design on
Tourist Temples tracking to Kruba Chao Srivichai Lamphun Province

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

คำชี้แจงในการตอบแบบสัมภาษณ์

1. แบบสัมภาษณ์นี้สำหรับนักท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตยกรรม เช่น ผู้สูงอายุ ผู้พิการทางร่างกาย พระสงฆ์ สามเณร นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้รับข้อมูลสำหรับใช้ในการวิเคราะห์และประเมินการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาไปสู่การสร้างนวัตกรรมตามแบบอารยสถาปัตยกรรมในจังหวัดเชียงใหม่

2. แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 ประเด็นคำถามสำหรับการสัมภาษณ์

ส่วนที่ 3 แบบจำลองนวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมของวัดในจังหวัดเชียงใหม่ตามที่ท่านต้องการ

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ

(ดร.อาภากร ปัญโญ)

หัวหน้าโครงการวิจัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำปาง

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

(พระ/สามเณร/นาย/นาง/นางสาว) ชื่อ/นามสกุล.....

ฉายา (กรณีเป็นพระภิกษุ).....อายุ..... ปี พรรษา.....พรรษา

อาชีพ..... ตำแหน่ง.....

ระดับการศึกษา

ประถมศึกษา

มัธยมศึกษา

อาชีวศึกษา

ปริญญาตรี

ปริญญาโท

ปริญญาเอก

อื่นๆ

ความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยว

ครู/อาจารย์/นักวิชาการด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยว

ผู้ดูแล/ผู้บริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

ข้าราชการ/เจ้าหน้าที่ด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยว

พระสงฆ์/สามเณร/ปราชญ์ชาวบ้าน/ผู้นำชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยว / ผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่อารยสถาปัตยกรรม

- นักท่องเที่ยวชาวไทย
- นักท่องเที่ยวต่างชาติ
- ผู้สูงอายุ ผู้ตั้งครรภ์
- ผู้มีความผิดปกติทางร่างกาย

อื่นๆ โปรดระบุ.....

ที่อยู่ปัจจุบัน เลขที่..... หมู่ที่..... ตำบล..... อำเภอ.....
..... จังหวัด..... E-mail.....

เบอร์ติดต่อ

วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์ / /.....

ส่วนที่ 2 ประเด็นคำถามสำหรับการสัมภาษณ์

1. วัด.....ในแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดลำพูน มีความสำคัญและมีความโดดเด่นอย่างไร ? ที่ทำให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจเลือกเข้ามาท่องเที่ยว

.....

.....

.....

.....

2. รูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัด.....จังหวัดลำพูนในปัจจุบัน มีลักษณะอย่างไร ?

.....

.....

.....

.....

3. ท่านคิดว่า สภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัด.....ในแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดลำพูนในปัจจุบัน มีอุปสรรคปัญหาอย่างไรบ้าง ? เพราะเหตุใด ? จะมีแนวทางในการแก้ปัญหอย่างไร ?

.....

.....

.....

.....

4. ท่านคิดว่า วัด.....ในแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดลำพูน มีความจำเป็นในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ตามแบบอารยสถาปัตยกรรมหรือไม่ ? เพราะเหตุใด ?

.....

.....

.....

.....

5. ท่านคิดว่า อารยสถาปัตยกรรมประเภทใดบ้าง ที่ควรได้รับการพัฒนาในแหล่งท่องเที่ยวของวัด..... จังหวัดลำพูน เพราะเหตุไร ?

.....

.....

.....

6. ท่านคิดว่า อารยสถาปัตยกรรมแต่ละประเภทที่ได้รับการพัฒนาในแหล่งท่องเที่ยวของวัด..... จังหวัดลำพูนนั้น ควรออกแบบโดยให้ความสำคัญต่อนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มอย่างไรบ้าง ?

.....

.....

.....

7. อารยสถาปัตยกรรมที่มีอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวของวัด.....จังหวัดลำพูน ประกอบด้วยอะไรบ้าง ? มีคุณสมบัติเป็นไปตามลักษณะอารยสถาปัตยกรรม 7 ประการ หรือไม่ อย่างไร ?

.....

.....

.....

ลักษณะอารยสถาปัตยกรรม (Universal Design) 7 ประการ

หลัก 7 ประการ ของอารยสถาปัตยกรรม	ปัญหา-อุปสรรค	แนวทางป้องกัน/แก้ไข และลดปัญหา
1. ทุกคนใช้ได้อย่างเท่าเทียมกัน (Equitable Use)		
2. มีความยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนการใช้ได้ (Flexibility in Use)		
3. เรียบง่ายและเข้าใจได้ง่าย (Simple and Intuitive Use)		
4. การสื่อสาร/การให้ข้อมูลที่ชัดเจน เข้าใจง่าย (Perceptible Information)		
5. การออกแบบที่ทนทานต่อการใช้งาน ที่ ผิดพลาด และ เกิดอันตราย (Tolerance for Error)		
6. มีความสะดวกและทุ่นแรงภายใน การออกกำลัง (Low Physical Effort)		

7. มีขนาดและพื้นที่ที่เหมาะสม กับการเข้าถึงและใช้งาน (Size and Space for Approach and Use)		
ข้อเพิ่มเติมอื่นๆ		

8. ท่านคิดว่า วัด ชุมชน และหน่วยงาน/องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัด.....จังหวัดลำพูน ควรร่วมมือกันพัฒนาอารยสถาปัตย์อย่างไร ?

.....

.....

.....

.....

9. ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

.....

.....

.....

ส่วนที่ 3 แบบจำลองนวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัด.....จังหวัดลำพูน ตามที่ท่านต้องการ

ตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน”

Construction Temple of Instructors: Development Model of Friendly Design on
Tourist Temples tracking to Kruba Chao Srivichai Lamphun Province

วัด.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัดลำพูน
สำรวจวันที่.....เดือน.....พ.ศ. 2563

ลำดับที่	รายการอารยสถาปัตยกรรม	มี	ควรปรับปรุง	ไม่มี	ควรสร้าง	หมายเหตุ
1	ทางลาด					
2	ราวจับขึ้น-ลง					
3	ที่จอดรถ					
4	ทางเดิน Braille block (แผ่นทางสำหรับผู้พิการทางสายตา)					
5	ลิฟท์					
6	ลำโพงห้องประชุม					
7	แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด					
8	ตัวอักษรสื่อความ					
9	รถบริการ Wheelchair					
10	ไม้เท้า					
11	ป้ายสัญลักษณ์					
12	ห้องน้ำ					
13	ทางข้ามถนน					
14	ไฟบอกทาง					
15	จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ					
16	พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน					
17	สถานที่จุดเทียนธูป					

นวัตกรรมการจากงานวิจัย
ตามรอยธรรม: เว็บแอปพลิเคชันแหล่งท่องเที่ยว
ตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน

นวัตกรรมการ

ตามรอยธรรม: เว็บแอปพลิเคชันแหล่งท่องเที่ยว
ตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน

<http://www.tamroidham.com>

ตามรอยธรรม TAMROIDHAM

ดร.อาภากร ปัญโญ

ผศ.ดร. ประทีป พิษทองกลาง

โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๓

หน้าหลัก ประวัติครูบาศรีวิชัย 9 วัดครูบาสร้าง

เที่ยวรอย 9 วัดครูบาสร้าง

ท่องเที่ยว ทำบุญ เรียนรู้ประวัติศาสตร์

ตามรอยบารมี ครูบาศรีวิชัย

[การเดินทาง](#)

นวัตกรรมที่เกิดจากงานวิจัยนี้ คือ เว็บแอปพลิเคชันโดยใช้ภาษา php ,html, ซึ่งจะ
สามารถแสดงผลครอบคลุมอุปกรณ์มือถือ ไอแพด แท็บเล็ต และคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล โดยเน้นไปที่
อุปกรณ์มือถือซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่นิยมใช้งานในปัจจุบัน มีระบบแผนที่โดยใช้ google map ตามรอย“
ธรรมwww.tamroidham.com” สำหรับการออกแบบการแสดงผลใช้ bootstrap โดยคำนึงถึง user
experience)UXซึ่งจะช่วยให้ผู้ใช้งาน (แอปพลิเคชันสามารถใช้ได้อย่างคล่องตัว

ภาคผนวก จ

หนังสือรับรองการนำไปใช้ประโยชน์

สพ.๐๙

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๒ เดือน มกราคม พ.ศ.๒๕๖๔

เรื่อง รับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร.

ข้าพเจ้า พระอธิการพิทักษ์ วิชชากร ตำแหน่ง เจ้าอาวาส ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน
วัดพระธาตุคงเคียว เลขที่ ๕๔๗ หมู่ ๑๕ ตำบล ลี้ อำเภอลี้ จังหวัด ลำพูน โทรศัพท์ ๐๙๓-๓๑๗-
๙๕๘๓

ขอรับรองว่า ได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย เรื่อง วัตถุประสงค์ : รูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตาม
รอยครูบาศรีวิชัย จังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของคณะนักวิจัย ๒ คน ได้แก่
ดร.อาภากร ปัญญา และ ผศ.ดร.ประทีป พิษทองกลาง

โดยนำไปใช้ประโยชน์ดังนี้

- การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ทางพระพุทธศาสนา
- การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่ใช้ประโยชน์ ตั้งแต่วันที่ ๒ เดือน มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๔ เป็นต้นมา

ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

นำผลการวิจัยมาใช้ในการสร้างห้องน้ำสำหรับผู้สูงอายุ ผู้พิการ และสตรีมีครรภ์ หรือ
ผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษ ทำให้คนกลุ่มนี้ ได้รับการบริการอย่างเท่าเทียม ได้รับความ
สะดวก ความปลอดภัย อีกทั้งลดความเหลื่อมล้ำในสังคม สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้โดยไม่มี
ความกังวลเรื่อง ห้องน้ำ ห้องสุขา

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ พระ พิทักษ์ วิชชากร

(พระอธิการพิทักษ์ วิชชากร)

ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดพระธาตุคงเคียว
ตำบลลี้ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๒ เดือน มกราคม พ.ศ.๒๕๖๔

เรื่อง รับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์
นมัสการ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า นายสามารถ โปธิกา ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน หมู่ที่ ๑๕ บ้านพระธาตุห้าดวง ตำบล ลี อำเภอลี้ จังหวัด ลำพูน โทรศัพท์ ๐๘๓-๓๒๒-๒๕๔๙

ขอรับรองว่า ได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดครูบาสร้าง : รูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาศรีวิชัย จังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของคุณะนัน กวีชัย ๒ คน ได้แก่ ดร.อาภากร ปัญญา และ ผศ.ดร.ประทีป พิษทองกลาง

ได้นำไปใช้ประโยชน์ดังนี้

- การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ทางพระพุทธศาสนา
- การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่วันที่ ๒ เดือน มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๔ เป็นต้นมา ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

นำผลการวิจัยมาใช้ในการสร้างห้องน้ำสำหรับผู้สูงอายุ ผู้พิการ และสตรีมีครรภ์ หรือผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษ ทำให้คนกลุ่มนี้ ได้รับการบริการอย่างเท่าเทียม ได้รับความสะดวก ความปลอดภัย อีกทั้งลดความเหลื่อมล้ำในสังคม สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้โดยไม่มี ความกังวลเรื่อง ห้องน้ำ ห้องสุขา

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(นายสามารถ โปธิกา)

ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๑๕ บ้านพระธาตุห้าดวง
ตำบล ลี อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

ภาคผนวก ข
การเผยแพร่ผลงาน

วัดครูบาสร้าง รูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตยกรรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอย :
ครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน

Construction Temple of Instructors :Development Model of Friendly Design on
Tourist Temples tracking to Kruba Chao Srivichai Lamphun Province

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาศักยภาพของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ๙ แห่งที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิไชยในจังหวัดลำพูน ๒) เพื่อศึกษามาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตยกรรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดลำพูน ๓) เพื่อพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดลำพูน รูปแบบการวิจัยเป็นแบบผสม ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่วิจัย คือ วัดที่ครูบาศรีวิไชยสร้าง ๙ แห่งในจังหวัดลำพูน ใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง การวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ นักท่องเที่ยว ๑,๐๐๐ คน ใช้วิธีการคัดเลือกแบบบังเอิญ เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มตัวอย่าง ๒๕ รูป/คน ได้แก่ ผู้สูงอายุ ผู้มีความบกพร่องทางร่างกาย พระสงฆ์ สามเณร ผู้นำชุมชน ประชาชน และนักท่องเที่ยวทั่วไป ใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ วิเคราะห์เนื้อหาแล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า

๑.ความศรัทธาต่อวัตรปฏิบัติและปฏิบัติของครูบาเจ้าศรีวิไชย คือ ศักยภาพสำคัญของการเดินทางมาสักการะและเที่ยวชมวัดที่ครูบาสร้างขึ้น ส่วนศักยภาพวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ๙ แห่งใน ตามกรอบมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม ๕)As (พบว่า ๑ (สิ่งดึงดูดใจ วัดควรพัฒนาสร้างสิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวหรือมีลักษณะชวนตา ชวนใจ มีเสน่ห์เฉพาะตัวเพิ่มเติม เช่น การคงสถาปัตยกรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะแบบพื้นเมืองของพระเจดีย์ กุฏิ ศาลา วิหาร หรือสิ่งปลูกสร้างที่มีลักษณะเฉพาะแบบล้านนา เพิ่มเรื่องราว ประวัติศาสตร์ ความเชื่อ คติธรรม คำกลอน หรือสร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เป็นต้น ๒ (การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว การเดินทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคลมีความสะดวกอยู่แล้ว สามารถเดินเท้า ปั่นจักรยาน หรือเดินทางโดยรถโดยสารสาธารณะได้ แต่ควรเพิ่มบริเวณ หรือสถานที่จอด ป้ายบอกทาง หรือป้ายแสดงแผนที่ หรือจุดหมายแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถเห็นได้ในระยะไกล ๓ (สิ่งอำนวยความสะดวก ควรปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้องน้ำ ทางลาดสำหรับผู้พิการ ระบบสื่อสารต่างๆ เพื่อให้บริการประชาชน และนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น ๔ (ที่พัก ปัจจุบันวัดหลายแห่งมีการบริการที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการค้างคืน หรืออยู่ปฏิบัติธรรมด้วย ดังนั้น วัดควรมีการจัดบริการที่พักแรมภายในวัดสำหรับนักท่องเที่ยวที่มาเป็นหมู่คณะด้วย หรือควรสร้างที่นั่งพัก ศาลา สำหรับนั่งพักผ่อน ทำกิจกรรมหรือรับประทานอาหารเพิ่มเติม

๒. มาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตยกรรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดลำพูน มาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตยกรรมของแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย ผลการสำรวจมาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตยกรรมของวัดทั้ง ๙ แห่งพบว่า มีเพียงวัดพระธาตุทริภุญชัยวรมหาวิหารเพียงแห่งเดียวที่ได้มาตรฐาน การพัฒนามาตรฐานอารยสถาปัตยกรรมของวัดอื่น ควรเน้น ๑ (ความปลอดภัยทางกายภาพ จัดให้มีแสงสว่างเพียงพอบริเวณบันไดและทางเข้า มีราวจับในห้องน้ำ พื้นกระเบื้องไม่ลื่น อุปกรณ์เปิดหน้าต่างและเปิดประตูที่ไม่ต้องออกแรงมาก มีสัญญาณฉุกเฉินจากหัวเตียงหรือห้องน้ำสำหรับเรียกขอความช่วยเหลือ ๒ (สามารถเข้าถึงได้ง่าย มีทางลาดสำหรับรถเข็น ความสูงของตู้ที่ผู้สูงอายุสามารถหยิบของได้สะดวกอยู่ใกล้แหล่งบริการต่างๆ ใกล้แหล่งชุมชนเดิม เพื่อให้ญาติมิตรสามารถเยี่ยมเยียนสะดวก ๓ (สามารถสร้างแรงกระตุ้น การเลือกใช้สีที่เหมาะสมมีความสว่างและชัดเจนจะทำให้การใช้ชีวิตดูกระชุ่มกระชวย ไม่ซีมีคร่ำ และการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ กระตุ้นให้เกิดการนำความสามารถต่างๆ ของผู้สูงอายุมาใช้อย่างเต็มที่ เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ใช้ความสามารถก่อประโยชน์กับชุมชน ๔ (ดูแลรักษาง่าย ควรออกแบบให้ดูแลรักษาง่ายเท่าที่จะเป็นไปได้ ด้วยเหตุนี้ บ้านทั่วไปควรจะมีลิ้นชักเป็นหลังใหญ่ควรมีห้องซึ่งง่ายต่อการปิดเอาไว้เพื่อสะดวกสบายในการดูแล บ้านอาจจะมียานเลื่อนอลูมิเนียมป้องกันฝนและสนามหญ้าที่มีพุ่มไม้เตี้ยเพื่อลดงานสนาม

๓. รูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตยกรรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิชัย จังหวัดลำพูน เรียกว่ารูปแบบการ “ท่องเที่ยวเชิงศาสนา ๕ ส.” เพื่อตอบโจทย์ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมที่ยังรักษาอัตลักษณ์ความเป็นวัดไว้ได้ คือ ๑๒ ส่งเสริมสติ () สะอาด ๓๔ สุขสบาย () สงบเย็นใจ และ ๕ สบายใจ (ผลการวิจัยได้ชี้ให้เห็นว่าข้อมูลสำคัญว่า แหล่งท่องเที่ยวของวัดบางแห่งยังไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวต่างถิ่นมากนัก แต่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น และเป็นความภาคภูมิใจของชุมชนและของนักท่องเที่ยวต่อไป

นวัตกรรมที่เกิดจากงานวิจัยนี้ คือ เว็บแอปพลิเคชันโดยใช้ภาษา php ,html, ซึ่งจะสามารถแสดงผลครอบคลุมอุปกรณ์มือถือ ไอแพด แท็บเล็ต และคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล โดยเน้นไปที่อุปกรณ์มือถือซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่นิยมใช้งานในปัจจุบัน มีระบบแผนที่โดยใช้ google map ตามรอยธรรม “www.tamroidham.com” สำหรับการออกแบบการแสดงผลใช้ bootstrap โดยคำนึงถึง user experience)UXซึ่งจะช่วยให้ผู้ใช้งาน (แอปพลิเคชันสามารถใช้ได้อย่างคล่องตัว

คำสำคัญ: ครูบาเจ้าศรีวิชัย, อารยสถาปัตยกรรม, การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

ABSTRACT

The objectives of this research aims to; 1) study the potential of 9 temples built by Kruba Chao Sriwichai in Lamphun Province that are important tourist attractions, 2) To study the norms of Temple's universal design that are important tourist attractions in the Lamphun Province, and 3) create tourism models that are important tourist attractions in Lamphun based on the temple's universal design. A mixed method with quantitative analysis and qualitative research is the

methodological approach. The study area consisted of 9 temples established in Lamphun Province by Kruba Sriwichai using a purposeful sampling method. Using the accidental sampling method, quantitative analysis decides the survey population, which is 1,000 visitors, and a questionnaire is the instrument used. Basic statistics were used to analyse the data: percentage, mean and standard deviation. The instrument used was an in-depth interview with qualitative analysis. A purposive sampling approach was used for the survey group of 25 individuals, including the elderly, people with disabilities, monks, novices, community representatives, residents, and general visitors, based on the criteria defined and analyzed the content in descriptive writing.

The research result revealed that;

1. An significant opportunity to visit the temples founded by Kruba is the belief in the conduct and practice of Kruba Chao Sriwichai. As regards the capacity of 9 temples that are significant tourist attractions in compliance with the standardized religious and cultural tourist sites system 5 S), it was found that; 1) temples should be built to draw the attention of visitors or have an attractive character with additional individual charms such as retaining the unique architecture of the pagoda, cubicle, pavilion, sanctuary, or unique Lanna-style buildings by incorporating a local museum tale, tradition, beliefs, morality, poetry or construction, etc. 2) Entry to tourist attractions is convenient when going when going to religious tourist sites under the auspicious name of the temple by attaching an area or location to the park, signposts or maps with signage or tourism attractions that can be seen from a distance, tourists can go on foot, bike, or ride by public transport. 3) Facilities Services: In order to accommodate both of residents and visitors, facilities such as showers, ramps for the disabled and various communication systems should be strengthened. 4) Accommodation Services; For visitors who wish to stay overnight or to practice dharma, several temples also provide accommodation. Therefore, the temple should also provide accommodation for visitors who come as a group or build a pavilion to rest, do activities or dine in the temple.

2. Standards according to the universal design of temples, which are important tourist attractions in Lamphun province, which are the standards according to the universal design of tourist destinations in Thailand, the findings of the survey of standards according to the universal design of 9 temples found that only Wat Phrathathariphunchi Woramahawihan has the standard. For other temples, the implementation of universal design standards should be encouraged as follows: 1) Physical safety; sufficient lighting around stairs and exits and handrails in the bathroom should be provided. It should not be slippery on tiled floors. Door closing and opening

equipment that do not need a considerable effort and an alarm signal from the head of the bed or the bathroom is needed to call for assistance. 2) Readily accessible; there should be a wheelchair ramp. The cabinet height so the elderly can easily reach things near different sources of service or close to the same common area so that families can visit comfortably. 3) An impulse can be created by choosing the right colors that are vivid and simple, older life can look colorful and not sad. Participating in various activities makes it possible to make the most use of the skills of older people and lets them use their abilities to benefit society. 4) basic maintenance; they should be designed to be as easy as possible to care for. A typical house should, for this reason, be compact. There should be an area that is easy to cover for convenient upkeep as it is a big house. In order to minimize yard duty, the house can be equipped with rain-proof aluminum sliding sills and a lawn with low hedges.

3. The "religious tourism model 5S" is the kind of universal designed development of the temple, which is a tourist attraction following the footsteps of Kruba Chao Sriwichai in Lamphun Province. The 5S consists of 1) encouraging mindfulness, 2) cleanliness, 3) comforting, 4) peace and calm, and 5) helpful to address the issue of becoming a religious and cultural tourist destination that also retains a monastic identity. The study's findings found that certain temple attractions are not well known to international visitors, but have a distinctive cultural identity and continue to be the pride of the city and tourists.

A web application using php, html, which can be viewed through mobile devices, iPads, tablets and personal computers with a focus on common mobile devices, is the innovation created by this research. Currently, there is actually a mapping device that uses the Google map 'www.tamroidham.com' to make bootstrap with user experience (UX) with design use in mind, enabling users to use the application flexibly.

Keywords: Kruba Chao Srivichai, Friendly Design, Buddhist Tourism

บทนำ

ประวัติศาสตร์ของประเทศไทยเป็นประวัติศาสตร์ของชนชาติที่นับถือพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตของคนไทยได้ผูกพันประสานกลมกลืนหลักความเชื่อ และหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนา ตลอดเวลายาวนานจนทำให้เกิดการปรับตัวเข้าหากัน และสนองความต้องการของกันและกัน ตลอดจนผสมคลุกเคล้ากับความเชื่อถือและปฏิบัติสายอื่นๆ ที่มีมาในหมู่ชนชาวไทย ถึงขั้นที่ทำให้เกิด

มีระบบความเชื่อและความประพฤติปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาที่เป็นแบบของคนไทยโดยเฉพาะ¹⁸⁴ พระพุทธศาสนาเข้าสู่ดินแดนประเทศไทยหรือสุวรรณภูมิตั้งแต่ในสมัยปลายพุทธศตวรรษที่ ๓ หรือต้นพุทธศตวรรษที่ ๔ หลังจากการส่งสมณทูตของพระเจ้าอโศกมหาราช แต่เดิมดินแดนแถบนี้ เชื่อกันว่ามีการนับถือผี สาง เทวดา หรือมีความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ที่มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม เมื่อพระพุทธศาสนาแพร่เข้ามา พระโสมณะและพระอูตรเถระ ได้แสดงพรหมชาลสูตรให้ประชาชนชาวสุวรรณภูมิเลื่อมใส¹⁸⁵ ซึ่งกล่าวกันว่าเวลาที่พระเถระทั้งสอง ได้แสดงพรหมชาลสูตรนั้นก็เพื่อให้ชาวสุวรรณภูมิได้เข้าใจถึงความเชื่อหรือพิธีต่างๆ และสอนให้มีความสอดคล้องกับความเชื่อของตนและหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ต่อจากนั้นท่านทั้งสองก็ประกาศสั่งสอนพระธรรมวินัย ทำการบรรพชาอุปสมบททุกบุตรทั่วไป ต่อมาก็ได้ขยายไปในดินแดนใกล้เคียงทั้งในอาณาจักรโคตรบูร โยนกหรือล้านนา ก็ได้รับอิทธิพลของพระพุทธศาสนาในสมัยนี้ด้วย โดยจะเห็นได้จากร่องรอยโบราณวัตถุสมัยทวารวดี เฉพาะในล้านนาที่จังหวัดลำพูน คือเจดีย์วัดกู่กุด หรือวัดจามเทวี ที่เป็นที่บรรจุอัฐิของพระนางจามเทวี อีกแห่งหนึ่งคือพระพุทธรูปในซุ้มเจดีย์วัดกู่กุด กับเจดีย์กู่คำที่วัดพระธาตุหริภุญชัย ซึ่งนักปราชญ์ทางโบราณคดีกล่าวว่า สมัยทวารวดี เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๕๐๐ ถึง พ.ศ. ๑๓๐๐ รวมระยะเวลาประมาณ ๘๐๐ ปี

พุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทย ช่วงระยะเวลาที่แตกต่างกัน จำนวน ทองประเสริฐ ได้สรุปหลักฐานจากลักษณะพุทธเจดีย์ สามารถนำมาเป็นเกณฑ์ในการจำแนกได้ว่า พุทธศาสนาเข้าสู่ดินแดนประเทศไทยแบ่งออกได้ ๔ ยุค ยุคที่ ๑ ลัทธิหินยานอย่างเถรวาท(ดินแดนสุวรรณภูมิ) ยุคที่สองลัทธิมหายาน ยุคที่สาม ลัทธิหินยานอย่างพุกาม และยุคที่ สี่ลัทธิลังกาวงศ์¹⁸⁶ วัฒนธรรมไทย – ลาว ส่วนใหญ่มีรากฐานมาจากพุทธศาสนา ก่อให้เกิดการรับอิทธิพลต่อประเพณีอันเนื่องด้วยการดำเนินชีวิต และเนื่องด้วยศาสนา ผลก็คือได้สร้างสรรค์ผลงานอุทิศถวายไว้ในพุทธศาสนาด้วยความศรัทธาตามอัธยาศัย เศรษฐกิจ และสังคม¹⁸⁷ การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมการผ่อนคลายความเครียดที่ปัจจุบันได้รับความนิยมเพิ่มสูงขึ้นพร้อมๆ กับรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น นอกเหนือจากการผ่อนคลายความเครียดแล้วกิจกรรมการท่องเที่ยวยังสามารถสร้างผลกระทบทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวได้อีกทางหนึ่งด้วยกล่าวคือ รายได้ที่จะกระจายสู่แหล่งท่องเที่ยวและชุมชนที่เกี่ยวข้องในลักษณะของการสร้างงาน และนำไปสู่การสร้างรายได้แก่คนในท้องถิ่น ซึ่งภาครัฐได้กำหนดให้การท่องเที่ยวเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งของประเทศและกลุ่มจังหวัดการท่องเที่ยวทุกภูมิภาคของไทย

เมืองหริภุญชัยหรือลำพูนในปัจจุบันเป็นเมืองเก่าแก่ที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน และเป็นเมืองที่มีขนาดเล็กที่สุดในภาคเหนือ แต่กลับมีความโด่งดังในด้านประวัติศาสตร์วิถาวารามเจดีย์ สถานที่ที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ และเป็นเมืองที่มีพระพุทธศาสนาฝังรากลึกตั้งแต่เริ่มสร้างเมือง ลำพูนมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและมีแหล่งท่องเที่ยวทั้งวิถาวาราม

¹⁸⁴ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎกหมวดพุทธศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๒).

¹⁸⁵ พระปัญญาสามิเถระ, **ศาสนวงศ์**, แปลและเรียงเรียงโดย กรมศิลปากร, (พระนคร : กรมศิลปากร, ๒๕๒๐).

¹⁸⁶ จำนวนค์ ทองประเสริฐ, **ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์**, (กรุงเทพมหานคร : องค์การการค้าของคุรุสภา, ๒๕๓๔).

¹⁸⁷ แนน้อย ปัญจพรรค และสมชาย ณ นครพนม, **วิญญาณไม้แกะสลักอีสาน**, (กรุงเทพมหานคร : เจริญชัย, ๒๕๓๖).

เจดีย์เก่าแก่ ศิลปะล้านนาแท้ที่มีลวดลายอันวิจิตรงดงาม โดยนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่นิยมมาเที่ยวเพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ตำนาน และความเป็นมาต่างๆ ของจังหวัดลำพูน

ครุบา เป็นคำยกย่องในฐานะนักบุญ ซึ่งเป็นคำที่ใช้เรียกพระเถระผู้เป็นที่เคารพนับถือ ซึ่งมักจะมีอายุประมาณ ๕๐ ปีขึ้นไป จรัส โฆษณานันท์ อธิบายว่า ครุบา ผู้ที่จะเป็นครุบานั้นต้องมีคุณสมบัติทั้ง ๓ ข้อ คือ ๑๒ เป็นพระสงฆ์ที่มีอายุพรรษามากทั้งอายุและอายุการบวช () ต้องปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบตลอดอายุการบวช และ ๓ สร้างสิ่งดีสิ่งงามให้กับพระศาสนา หรือบูรณปฏิสังขรณ์ (เกี่ยวกับศาสนสถาน ณ วัดที่ตนจำพรรษาอยู่ แต่ถ้าจะกล่าวถึง ครุบาตามการพูดแบบชาวบ้าน ก็จะเรียกขานว่า ตู๋ หรือ ๓ และ ๒ ถึงแม้จะมีอายุมาก และบวชมานาน แต่ขาดคุณสมบัติตามข้อ ๑ ใดๆ อาจเติมคำว่า ลุง ปู่ หรือ พ่อ หรือขาดคุณสมบัติข้อ ๑ ก็จะไม่เรียกว่า ครุบา ถึงแม้พระเถระบางองค์ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบแต่อายุยังน้อย คือ ได้เป็นครุบาตั้งแต่ยังหนุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับหลักฐาน โอลจรัสพร ที่ได้ศึกษาบทบาทในฐานะนักบุญแห่งล้านนาพบว่า นักบุญแห่งล้านนา เป็นผู้มีบทบาททางด้านข้อวัตรปฏิบัติที่แสดงออกให้บุคคลทั่วไปได้พบเห็น และสัมผัสได้อย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน คือ การที่พระครุบาศรีวิชัยนั้นได้ปฏิบัติตนบำเพ็ญเพียรภาวนาสิกขาวิญญัตตามรอยของพระบรมศาสดาด้วยข้อวัตรปฏิบัติ ส่งเสริมให้บุคลิกภาพของท่านมีความน่าเลื่อมใสเป็นอย่างมากอันเป็นลักษณะพิเศษที่เรียกว่า และด้วยจริยาวัตรอันเคร่งครัดที่ปรากฏให้บุคคลทั่วไปได้พบเห็นทำให้เกิดความ "ตบถ" ศรัทธา ความเคารพนับถือ และลักษณะของความสันโดษ เคร่งครัดในการรักษาศีลและวินัย ละเว้นสิ่งที่ไม่ควรกระทำเป็นสิ่งแรกที่สามารถสร้างศรัทธาแก่ผู้ที่ได้พบเห็นเป็นอย่างมาก

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ค้นพบทั้งโบราณสถานและโบราณวัตถุ เนื่องจากเป็นเมืองเก่าแก่ที่มีประวัติศาสตร์มายาวนาน ทำให้จังหวัดลำพูนมีแหล่งท่องเที่ยว ตำนาน และมีเรื่องเล่าต่างๆ ทางศาสนาและวัฒนธรรมมากมาย นักท่องเที่ยวจึงนิยมมาเที่ยวที่จังหวัดลำพูน เพราะอยากศึกษาและหลงใหลในวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีมาช้านานเช่น งานประเพณีสงกรานต์น้ำอุนสาวรีย์ครุบาที่ตั้งอยู่ในวัดนั้น เพื่อเป็นการระลึกถึงคุณงามความดีของครุบาท่านที่ได้ทำคุณประโยชน์ บูรณปฏิสังขรณ์ ซ่อมแซมวัดวาอาราม โบราณสถานในวัดที่ครุบาท่านเคยจำพรรษา เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ งานวิจัยนี้จะนำเสนอประวัติของครุบาล้านนาที่มีถิ่นกำเนิดในจังหวัดลำพูน ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสักการะครุบาและการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อสักการะครุบาในจังหวัดลำพูน ซึ่งถือเป็นเส้นทางที่นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางจากจังหวัดลำปาง ผ่านเข้าสู่จังหวัดลำพูน เพื่อไปยังจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๙ แห่ง ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดลำพูน ได้แก่ วัดพระธาตุหริภุญชัยราชวรมหาวิหาร และวัดบ้านปาง เป็นต้น เพื่อส่งเสริมมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดลำพูนต่อไป

บทความวิจัยนี้จะนำเสนอผลการศึกษาเชิงลึกในประเด็นการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ๒ ประเด็น คือ ประวัติ ความสำคัญของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวนามมงคลในจังหวัดเชียงใหม่ สภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ ศึกษาและพัฒนานวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อขยายองค์ความรู้และกิจกรรมไปสู่วัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามรูปแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อไป

การทบทวนวรรณกรรม

๑. แนวคิดองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการดำเนินการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อแสดงความคิดเห็น และแสดงเจตจำนงในการพัฒนาชุมชนสู่ การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นอกจากนี้ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมยังต้องอาศัยความร่วมมือทั้งจากคนในท้องถิ่นและและเอกชนในฐานะที่เป็นผู้ชำนาญการเพื่อหาแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับชุมชน ทั้งนี้ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น The European Center for Traditional and Relational Culture หรือ ECTARC (วาเลกา แสนคำ ,๒๕๔๕) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่เป็นสิ่งดึงดูดใจของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ ๑) โบราณคดีและพิพิธภัณฑต่างๆ ๒) สถาปัตยกรรม สิ่งปลูกสร้าง รวมถึงซากฝังเมืองในอดีต ๓) ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ประเพณี และเทศกาลต่างๆ ๔) ความน่าสนใจทางดนตรี ๕) การแสดงละคร ภาพยนตร์ มหรสพต่างๆ ๖) ภาษาและวรรณกรรม ๗) ประเพณี ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนา และ ๘) วัฒนธรรมเก่าแก่โบราณ วัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือวัฒนธรรมย่อย ทั้งหมดนี้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนได้ โดยงานวิจัยชิ้นนี้ได้ยึดเอาประเด็นเกี่ยวกับประเพณี ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพระเจดีย์และพระพุทธรูปสำคัญมาเชื่อมโยงกับวัดที่เป็นนามมงคลในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาแห่งใหม่ต่อไป

๒. แนวคิดศักยภาพและมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว (๕As)

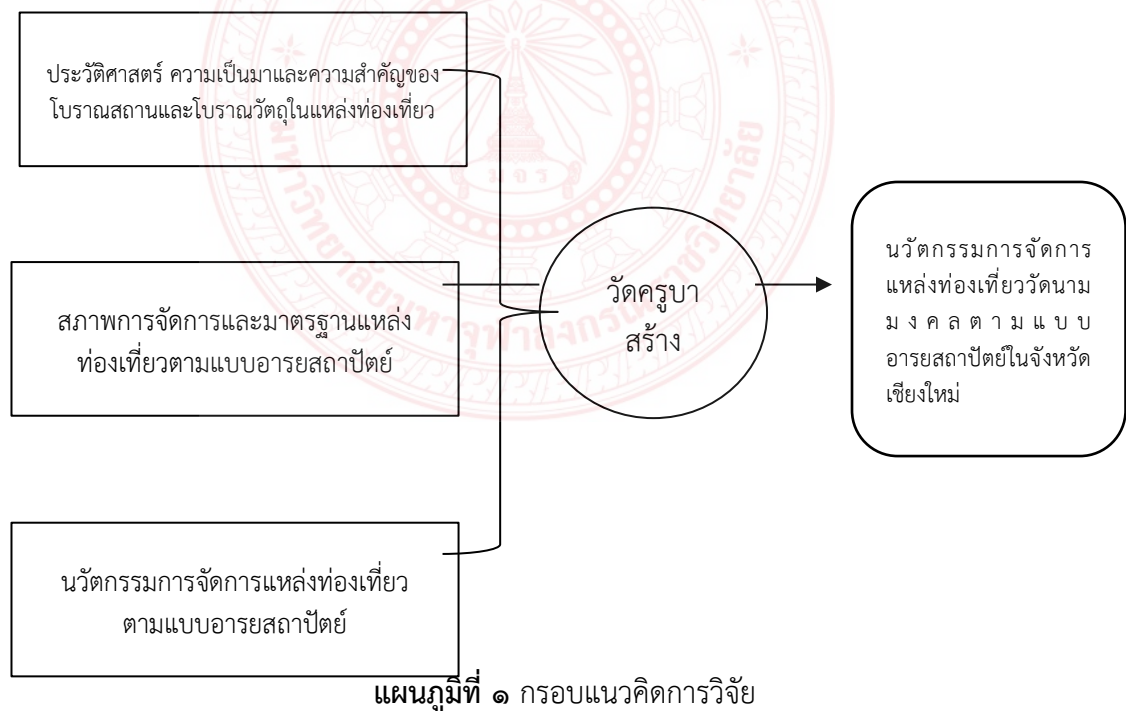
การท่องเที่ยวแห่งออสเตรเลีย (๒๕๕๔) ได้กำหนดมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เรียกว่า ๕As ไว้ดังนี้ ๑) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) ๒) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) ๓) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) ๔) ที่พัก (Accommodation) และ ๕) กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activity) สอดคล้องกับอารีย์ นัยพินิจและคณะ (๒๕๕๕) และประทีป พิษทองกลาง และคณะ (๒๕๖๐) แนวคิด ๕As นี้ มีความจำเป็นในการนำมาใช้วางแผนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชนทั้งสิ้น ส่วนมาตรฐานคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวเป็นปัจจัยที่จะช่วยสร้างความพึงพอใจและกลับมาท่องเที่ยวซ้ำให้แก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม งานวิจัยนี้ได้นำแนวคิด ๕As มาใช้ในการประเมินและวิเคราะห์ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคลของวัดในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ทั้งจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและนักท่องเที่ยวทั่วไป

๓. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้เสนอแนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นสถานที่สัปปายะ (๒๕๕๙) ไว้ว่า ควรมีองค์ประกอบ ๔ ข้อ ได้แก่ ๑) ถิ่นที่เป็นที่รื่นรมย์ คือ ที่ทำให้เกิดความรู้สึก สดชื่นรื่นรมย์ ชุบชูชีวิต ชื่นกาย ชูใจ ที่ถือเป็นจุดเริ่มต้น ๒) ภูมิภาคนิยม คือ มีทำเล พื้น ที่ บริเวณ ผืนแผ่นดินที่สะอาด สดใส ไร้ชยะ ไม่รกรุงรัง เรียบร้อย ราบรื่น เดินง่าย ปลอดภัย สบายตา ควรทอดทัศน่าน่าชื่นชม ๓) คมนาคมสมบัติ หมายถึงไม่ไกลเกินไป ไม่ไกลเกินไป เดินทางไปถึงได้สะดวก และ ๔) บุคคลสมบัติ คือ ปลอดภัย มีคนดี มีคนที่พึงพิงอาศัยได้ที่จะให้ความรู้ความเข้าใจ สอดรับกับการศึกษาของชุมชน ก้นทะเลเตียน (๒๕๖๐) ที่เสนอไว้ว่าการพัฒนาวัดจะต้องคำนึงและครอบคลุมองค์ประกอบศาสนาใน ๔ ด้านเป็นสำคัญ ได้แก่ ๑) ศาสนบุคคล ๒) ศาสนธรรม ๓) ศาสนวัตถุสถาน และ ๔) ศาสนพิธี เพื่อนำไปสู่การเป็นสถานที่ควรที่จรรโลงใจไปสู่กุศลและเข้าถึงธรรม แนวคิดทั้ง ๒ ประการ คณะผู้วิจัยนำมาสู่การแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคลในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (๕ ส.)

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดดังกล่าวมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

ระเบียบวิธีวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยผสมผสานวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ กับการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัยดังนี้

พื้นที่วิจัย คือ วัด ๙ แห่ง ในจังหวัดลำพูนที่ดำเนินการสร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิไชยและเป็นวัดแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดลำพูน จำนวน วัด ได้แก่ ๑๒ วัดบ้านปาง อำเภอลี้ () วัดพระธาตุ

ดวงเดียว อำเภอสี ๓๔ วัดพระธาตุห้าดวง อำเภอสี () วัดพระพุทธบาทตากผ้า อำเภอป่าซาง ๕วัด (พระนอนม่อนช้าง อำเภอป่าซาง ๖๗ วัดพระธาตุหรือภูชัยวรมหาวิหาร อำเภอเมือง () วัดจามเทวี อำเภอเมือง ๘๙ อำเภอเมือง และ (กุละม๊ก) วัดรมณีนาราม () วัดพระบาทสามยอด อำเภอบ้านโฮ่ง

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ ๑กลุ่มต (อบแบบสอบถาม ทั้งหมด ๑,๐๐๐ คน โดยจากนักท่องเที่ยว แบบอารยสถาปัตย์ เช่น ผู้สูงอายุ ผู้มีติดปกติทางร่างกาย พระสงฆ์ สามเณร นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ๒ (การสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อวิเคราะห์และประเมินเพื่อนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวและนวัตกรรมที่เกื้อหนุนโดย ผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างประกอบจำนวน ๒๕ รูป คน/

ขอบเขตด้านเนื้อหา

๑) ศักยภาพของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ๙ แห่ง ที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิไชยใน จังหวัดลำพูน มีประวัติ ความสำคัญ และมีทุนเดิมที่เอื้อต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว

๒) มาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดลำพูน ตามเกณฑ์สากล

เนื้อหา องค์ประกอบ และกระบวนการพัฒนาแอปพลิเคชันเส้นทางท่องเที่ยวของวัดที่ (๓ เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดลำพูน

ขอบเขตการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ มีวิธีการและระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑ (ช่วงที่ ๑ เป็นการศึกษาด้านเนื้อหา แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างเครื่องมือแบบสอบถามและเครื่องมือ เชิงคุณภาพนั้นเป็นการสัมภาษณ์ และสังเกตการณ์ ว่ามีปัจจัย เงื่อนไขอะไรนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ๙ แห่งที่สร้างโดยครูบาเจ้า ศรีวิไชยในจังหวัดลำพูน

การสร้างเครื่องมือการวิจัย โดยมี ๒ ช่วงที่ (๒ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๓ รูปคน เป็นผู้/ ตรวจสอบเครื่องมือหรือความเที่ยงตรงของข้อมูลแล้วนำไปสู่การทดลองในพื้นที่ที่ใกล้เคียงกันตามสูตร ทางสถิติ หาความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟา (Coefficient Alphaของ (Cronbach โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

๓ (ช่วงที่ ๓ เป็นการทดลองเครื่องมือการประเมิน

(๔ช่วงที่ ๔ การเก็บข้อมูลพื้นที่หรือการสัมภาษณ์เชิงลึก)Deep Interviewเพื่อ (ประเมินการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว วัดครูบาสร้าง รูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่ : เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาศรีวิไชย จังหวัดลำพูน

๕เป็นการทดสอบข้อมูลจากพื้นที่ที่ ๕ ช่วงที่ (งหมดเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่น และองค์ ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้

๖บทความวิจัยระดับชาติหรือระดับ/เป็นการเผยแพร่ความรู้ในวารสาร ๖ ช่วงที่ (นานาชาติ และจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

ผลการวิจัย

รูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน

ผลจากการศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวตามรอยวัดครูบาสร้าง เพื่อนำผลการศึกษามาพัฒนารูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน จำนวน ๙ วัด วิเคราะห์ตามมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวใน ๕ ประเด็น (๕)As๑ ได้แก่ () สิ่งดึงดูดใจ ๒๓ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว () สิ่งอำนวยความสะดวก ๔๕ ที่พัก () กิจกรรมสนับสนุนการท่องเที่ยว จากนักท่องเที่ยวจำนวน ๔๐๐ คน ซึ่งพบว่า ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย

ด้าน ๕ วัด ตามกรอบมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม ๙ จังหวัดลำพูน ๓ พบว่า มีความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยรวม.๖๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า สิ่งดึงดูดใจ มีคะแนนความคิดเห็นสูงสุด รองลงมา คือ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ที่พัก และสิ่งอำนวยความสะดวก และกิจกรรมการท่องเที่ยว

นอกจากนั้น ผู้วิจัยได้สอบถามนักท่องเที่ยวชาวไทย จำนวน ๔๐๐ คน โดยใช้วิธีคัดเลือกแบบบังเอิญได้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคลในจังหวัดเชียงใหม่ให้เป็นไปตามกรอบมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม (๕) Asดังนี้ (

๑) สิ่งดึงดูดใจ .Attraction (วัดควรพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเสริมที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ หรือมีลักษณะชวนตา ชวนใจ มีเสน่ห์เฉพาะตัวเพิ่มเติม เช่น การคงสถาปัตยกรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะแบบพื้นเมืองของพระเจดีย์ กุฏิ ศาลา วิหาร หรือสิ่งปลูกสร้างที่มีลักษณะเฉพาะแบบล้านนา เพิ่มเรื่องราว ประวัติศาสตร์ ความเชื่อ คติธรรม คำกลอน หรือสร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เป็นต้น

๒) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว .Accessibility(การเดินทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคลมีความสะดวกอยู่แล้ว สามารถเดินเท้า ปั่นจักรยาน หรือเดินทางโดยรถโดยสารสาธารณะได้ แต่ควรเพิ่มบริเวณ หรือสถานที่จอด ป้ายบอกทาง หรือป้ายแสดงแผนที่หรือจุดหมายแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถเห็นได้ในระยะไกลในขณะขับรถ เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวต่างถิ่น หรือนักท่องเที่ยวผ่านทางสามารถแวะมาเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวได้

๓) สิ่งอำนวยความสะดวก .Amenity(การเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง สิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการได้รับ คือ ความสะดวกสบายในการท่องเที่ยว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาควรปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้องน้ำ ทางลาดสำหรับผู้พิการ ระบบสื่อสารต่างๆ เพื่อให้บริการประชาชนและนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

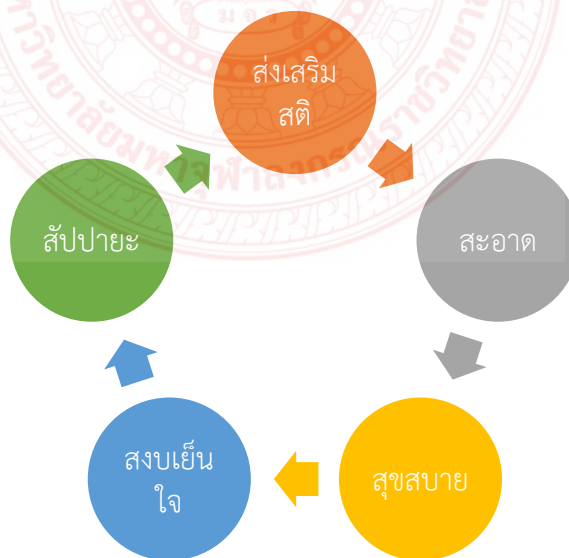
๔) ที่พัก .Accommodation(ปัจจุบันวัดหลายแห่งมีการบริการที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการค้างคืน หรืออยู่ปฏิบัติธรรมด้วย ดังนั้น วัดควรมีการจัดบริการที่พักแรมภายในวัดสำหรับ

นักท่องเที่ยวที่มาเป็นหมู่คณะด้วย หรือควรรสร้างที่นั่งพัก ศาลา สำหรับนั่งพักผ่อน ทำกิจกรรมหรือรับประทานอาหารเพิ่มเติม

๕) กิจกรรมการท่องเที่ยว .Activity(ควรจัดกิจกรรมเพิ่มเติมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ สัมผัสวิถีชีวิตท้องถิ่น การฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ฝึกสติ สมาธิ บำบัด ศึกษาศาปตยกรรม พุทธศิลป์ หรือศึกษาพระไตรปิฎก เรียนอักษรล้านนา เป็นต้น

สำหรับผลการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มกับผู้ที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๒๐ คน ได้แก่ เจ้าอาวาส ๖ รูป มัคคุเทศก์ ๕ คน เจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เชียงใหม่ ๑ คน เจ้าหน้าที่สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงใหม่ ๑ คน เจ้าหน้าที่เทศบาล นครเชียงใหม่ ๒ คน และนักท่องเที่ยวชาวไทย ๕ คน โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง)Purposive Samplingเน้นประเด็นศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคลในจังหวัดเชียงใหม่ () แห่ง โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม ๙ ทั้งSWOT Analysis ปรากฏข้อมูลที่สำคัญดังนี้ (

ผลจากการสอบถาม สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน ๒๐ คน ได้นำเสนอแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคลในเขตอำเภอเมือง จังหวัด เชียงใหม่ เรียกว่า .ส ๕ รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนา“” เพื่อตอบโจทย์ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและยังรักษาอัตลักษณ์ความเป็นวัดไว้ได้ คือ ๑๒ ส่งเสริมสติ () สะอาด ๓๔ สุขสบาย () สงบเย็นใจ และ ๕ สบายใจ (ตั้งแผนภูมิภาพต่อไปนี้

แผนภูมิภาพที่ ๔ ๑.รูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน

สำหรับรูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑(ส่งเสริมสติ จุดประสงค์ดั้งเดิมตั้งแต่สมัยพุทธกาลของการสร้างวัด คือ เป็นพุทธสถานและที่พักอาศัยของนักบวชในพระพุทธศาสนาและการเผยแผ่ศาสนาเท่านั้น แต่ในปัจจุบันวัดถือเป็นพื้นที่สาธารณะเป็นสถานที่สร้างแรงบันดาลใจในการทำความดี สร้างประโยชน์ให้เกิดแก่ตนเองและเพื่อนมนุษย์ วัดอาจจะมีการทำป้ายคำสอน ป้ายสุภาษิต ปรีศนาธรรม หรือการพบปะสนทนาธรรมกับผู้ที่เดินทางเข้ามาในวัดเพื่อให้เกิดสติ ย้อนมาดูกิเลสของตัวเองเพื่อการพัฒนาจิตใจและปัญญาไปสู่เป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนาและดำเนินชีวิตได้

๒(สะอาด ด้านกายภาพ วัดต้องมีความสะอาด รื่นรมย์ มีความเป็นธรรมชาติที่จะเอื้อต่อการพัฒนาจิตใจ ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวสร้างสุขได้ ส่วนด้านจิตภาพ วัดต้องเป็นพื้นที่ลด ละกิเลส เพื่อให้เกิดความสะอาด (ภาวนาราม) และเพิ่มพูนบุญกุศล (พหวนาราม) าดทางจิตใจจากการรักษาศีลและเกิดปัญญาจากการเจริญภาวนา

๓ (สุขสบาย วัดแบบดั้งเดิมเน้นความเป็นธรรมชาติ มีร่มไม้ มีสายน้ำ มีป่าเป็นส่วนประกอบที่สำคัญ ส่วนเสนาสนะภายในวัดนั้น พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้มีระบบสาธารณูปโภค สิ่งอำนวยความสะดวกตามความเหมาะสม สร้างรั้วกำแพง หรือแนวเขตวัดได้ ไม่สร้างอสังการเกินไถ่ โดยต้องยึดเป้าหมายสำคัญ คือ เป็นสถานที่ที่รื่นรมย์กายและใจ มีพื้นที่สีเขียว มีบุคคลผู้มีคุณธรรมให้พบปะและสนทนาธรรม

๔(สงบเย็นใจ วัดควรอยู่ในฐานะที่เป็นศาสนสถานเพื่อปฏิบัติธรรม บำเพ็ญศาสนกิจ ศาสนพิธีทำให้เกิดความสงบเย็นใจ มากกว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงหรรษา มากกว่าการท่องเที่ยวเพื่อหาความสุขที่ผูกติดกับรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส แต่ควรเน้นที่ความสงบเย็นใจจากการเข้าวัด ปฏิบัติธรรม เพื่อให้เกิดความสุขภายในที่สัมพันธ์กับความรู้สึทางจิตใจ ความสงบภายในและการเรียนรู้ชีวิต

๕(สบายใจ¹⁸⁸ การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาต้องยึดหลัก ๔ ข้อ คือ ๑ ถิ่น (๒ ที่เป็นที่รื่นรมย์ คือ ถิ่นที่ทำให้เกิดความรู้สึกสดชื่นรื่นรมย์ ชุบชูชีวิต ชื่นกายชูใจ) พื้นที่ที่เหมาะสมคือ มีทำเล พื้นที่ บริเวณ แผ่นดินที่สะอาด สดใส ไร่ชยะ ไม่รกรุงรัง เรียบร้อย ราบรื่น เดินง่าย ปลอดภัย สบายตา ควรทัศน น้าชื่นชม ๓ การคมนาคมสะดวกปลอดภัย คือ ไม่ใกล้เกินไป ไม่ไกล (๔ เกินไป เดินทางไปถึงได้สะดวก และ) มากมายกัลยาณมิตร คือ ปลอดภัย มีคนดี มีคนที่พึ่งพาอาศัยได้ที่จะให้ความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมและชีวิต

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพิ่มเติมจากแบบสอบถามจากนักท่องเที่ยว การสังเกตจากคณะผู้วิจัย การสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มย่อยกับประชาชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวัดนามมงคลในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ได้ข้อมูล และแนวทางสำคัญโดยแบ่งออกเป็น ๔ ประเด็นดังนี้

¹⁸⁸ หมายถึง สถานที่ที่อยู่แล้วเกิดความสะดวกสบาย

๑(อัตลักษณ์และความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ที่ตอบสนองนักท่องเที่ยว ควรมีการจัดการอัตลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณีที่มีอยู่ในชุมชน ประสานให้มาอยู่แนวเดียวกันกับเส้นทางการท่องเที่ยว เพราะว่าแหล่งท่องเที่ยวที่มีจุดขาย หรือจุดดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวหลากหลาย ก็จะสามารถจูงใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในแหล่งท่องเที่ยวได้ การนำเอาวัฒนธรรมแบบล้านนามาเชื่อมประสานกับวัฒนธรรมอื่นๆ ควรมีการจัดการให้เหมาะสมโดยไม่สูญเสียอัตลักษณ์ของชุมชนแบบล้านนา

๒(การมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวพระราชรัฐ ปัจจัยสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคลในเชียงใหม่ได้ เนื่องจากพระสงฆ์ท่านมีกิจพระศาสนาที่ต้องปฏิบัติ การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวจึงต้องอาศัยสรรพกำลังจากทุกภาคส่วน คือ การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งคนภายในและคนภายนอก หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานภาคเอกชน รวมถึงประชาชนในชุมชนทุกคนที่จะเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญให้การท่องเที่ยวเชิงศาสนามาดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดความยั่งยืน

๓(การประชาสัมพันธ์ สังคมสมัยใหม่เชื่อมต่อสื่อสารกันผ่านโลกออนไลน์เป็นส่วนมาก การเข้าถึง ทราบข่าว การส่งต่อผ่านสื่อสังคมออนไลน์ทำได้ง่าย ดังนั้น การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อออนไลน์ สื่อดิจิทัลต้องมีผู้จัดการดูแลอย่างเป็นระบบ การแบ่งหน้าที่ให้เยาวชนหรือคนรุ่นใหม่ช่วยจัดการในส่วนนี้จะเพิ่มนักท่องเที่ยวเข้ามาสู่ชุมชนได้มาก

๔(การจัดการแหล่งท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมแตกต่างจากการท่องเที่ยวประเภทอื่น เพราะการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ให้ได้มากที่สุด เพราะนักท่องเที่ยวต้องการเสพความแท้ ความดั้งเดิมของวัฒนธรรมนั้น การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวนั้นจึงไม่ใช่แนวทางที่ถูกต้อง และจะไม่สามารถสร้างความยั่งยืนของการท่องเที่ยวได้ในระยะยาว

สรุปได้ว่า งานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิชัย จังหวัดลำพูนครั้งนี้ เป็นการวิจัยเพื่อเสนอแนะ ”แหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมแห่งใหม่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยได้ชี้ให้เห็นว่าข้อมูลสำคัญ ๓ ประการ คือ ๑พระเจดีย์และพระพุทธรูปวัดนามมงคลมีความเก่าแก่ มีเรื่องราวที่เกี่ยวข้อง (กับที่มาของชื่อที่เป็นมงคล และมีความเกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงใหม่ ๒นามของ (วัด พระเจดีย์ และพระพุทธรูปเป็นนามมงคลที่เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว รวมถึงประวัติความ ๙ เก่าแก่ ความศักดิ์สิทธิ์ ความงดงามวิจิตรทางศิลปกรรมแบบล้านนาเป็นจุดแข็งของวัดนามมงคลทั้ง ๓ แห่ง) แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลควรให้ความสำคัญ ๕ ประการเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา คือ ๑๒ ส่งเสริมสติ () สะอาด ๓๔ สุขสบาย () สงบ เย็นใจ และ ๕ สัมปายะ (ส่วนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคลทั้ง ๙ แห่งในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ยังไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวต่างถิ่นมากนัก แต่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น และเป็นความภาคภูมิใจของชุมชน ดังนั้น การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว และการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเป็นสำคัญ โดยควรมุ่งเน้น ๑ (

การบริหารจัดการระบบแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัฒนธรรมให้เกิดประสิทธิภาพในมิติต่างๆ โดย ๒ สอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมและระบบนิเวศของชุมชน) ต้องให้ความรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ความรู้ ในด้านต่างๆ เพื่อผลในมิติของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ๓การกำหนด (ตกติกาและการจัดการ ร่วมกันในด้านการจัดการสิ่งปฏิกูลเพื่อดำรงไว้ของวัฒนธรรมที่ดีของชุมชน ๔การจัดการด้าน (การตลาด ควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อดิจิทัลต่างๆ และสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น เพิ่มเติม

องค์ความรู้และการนำไปใช้ประโยชน์

งานวิจัยนี้ได้เกิดประโยชน์เชิงวิชาการ คือ ทำให้ทราบภูมิหลังของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว นามมงคลในจังหวัดเชียงใหม่ ข้อมูลสภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบ อารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ และได้ันวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบ อารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ ส่วนประโยชน์เชิงสังคมและชุมชน ทำให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวเชิง พุทธศาสนาแห่งใหม่ เป็นทางเลือกให้แก่ักท่องเที่ยวผู้สูงอายุและผู้พิการที่พัฒนาให้เป็นแหล่ง ท่องเที่ยวได้มาตรฐานแบบอารยสถาปัตย์ สำหรับประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ สามารถสร้างงาน สร้าง รายได้ และอาชีพให้แก่ประชาชน ผู้ประกอบการในแหล่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์ทั้ง ๑๐ แห่ง เกิด ผลิตภัณฑ์ของฝาก ของที่ระลึก สาธารณูปโภค การเดินทางที่สามารถสร้างมูลค่าทางการตลาดให้แก่ ประชาชนและชุมชนแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ได้ นอกจากนี้ ยังเกิดประโยชน์เชิงนโยบาย ได้ข้อมูลเชิงลึกและเกิดการขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ สำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการในแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดและโบราณสถานในจังหวัดเชียงใหม่ต่อไป

บทสรุป

เอกสารอ้างอิง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (๒๕๕๔). **มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว**. ออسترเลีย:

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

คณะกรรมการบริหารจังหวัดแบบบูรณาการ. (๒๕๕๘). **แผนพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ ๔ ปี (๒๕๕๘-๒๕๖๑)**. เชียงใหม่: จังหวัดเชียงใหม่.

ปฐุม หงส์สุวรรณ. (๒๕๕๔). **ตำนานพระพุทธรูปล้านนา: พลังปัญญาทางความเชื่อและ**

ความสัมพันธ์กับท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

ประทีป พีชทองกลาง. (๒๕๕๘). **เส้นทางท่องเที่ยวเชิงศาสนาประเภทเจดีย์และพระพุทธรูปสำคัญใน** จังหวัดเชียงใหม่. **วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น**, ๙ (๒-๔), ๑๑๑-๑๒๓.

ประทีป พีชทองกลาง). นิศรา จันท์เจริญสุข และญาตาวิมินทร์ พีชทองกลาง ,๒๕๖๐). **แนวทางการ** พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประดิษฐานพระเจ้าทันใจ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่.

จันทรเกษมสาร, ๒๓(๔๕) ,๖๕-๘๐.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (๒๕๕๙). **บทนำสู่พุทธธรรม: ชีวิตงาม สังคมดี ธรรมชาติเป็น**

รณีย์. กรุงเทพฯ: ผลิตภัณ์.

- มานิช พรหมปัญญา. (๒๕๕๖). แนวทางการเตรียมความพร้อมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของจังหวัดอุบลราชธานีเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน. **วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย**. ๘ (๒), ๓๖-๔๗).
- วงศ์ธีรา สุวรรณิน. (๒๕๕๗). การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในจังหวัดปทุมธานี. **วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์**. ๘(๓), ๖๓-๘๒).
- วาลิกา แสนคำ. (๒๕๔๕). **การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่**. การค้นคว้าอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วุฒินันท์ กันทะเตียน. (๒๕๖๐). ภูมิสถาปัตยกรรมของวัดไทยกับการเรียนรู้และการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธบูรณาการ. **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**, ๑๓(๒), ๑๓๗-๑๔๙.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (๒๕๕๖). **พุทธศิลป์สมัยรัตนโกสินทร์: พัฒนาการของงานช่างและแนวคิดที่ปรับเปลี่ยน**. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- สุดาทิพย์ นันทโชค. (๒๕๕๕). **พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในจังหวัดสิงห์บุรีของนักท่องเที่ยวสูงอายุ**. ประชุมเชิงวิชาการ SWUMBA Research Conference. ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๕๕ ณ โรงแรมจัสมิน เอ็กเซกคิวทีฟสวีท. กรุงเทพฯ.
- อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. (๒๕๕๖). **พระพุทธรูปตามคติชาวล้านนา**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อารีย์ นัยพินิจ) และภัทรพงษ์ เกริกสกุล ,ชงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร ,จิรัชญา มณีเนตร ,๒๕๕๕). การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์. **วารสารปัญญาภิวัฒน์**, ๕(๑), ๓๑-๔๐.

ภาคผนวก ซ
ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย

ผลผลิต (Output)

ประเภทผลงานที่ได้รับ

- ต้นแบบผลิตภัณฑ์
- ต้นแบบเทคโนโลยี
- กระบวนการใหม่
- องค์ความรู้
- การใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์
- การใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะ
- การพัฒนากำลังคน
- ทรัพย์สินทางปัญญา
- บทความทางวิชาการ
- การประชุม/สัมมนาระดับนานาชาติ
- การประชุม/สัมมนาระดับชาติ

ระดับผลงานที่ได้รับ

- ระดับอุตสาหกรรม
- ระดับกิ่งอุตสาหกรรม
- ระดับภาคสนาม
- ระดับห้องปฏิบัติการ

รายละเอียดผลงาน

๑ความศรัทธาต่อวัตรปฏิบัติและปฏิบัติทาของครูบาเจ้าศรีวิไชย คือ ศักยภาพสำคัญของการเดินทางมาสักการะและเที่ยวชมวัดที่ครูบาสร้างขึ้น ส่วนศักยภาพวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ๙ แห่งใน ตามกรอบมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม ๕)As (พบว่า ๑ (สิ่งดึงดูดใจ วัดควรพัฒนาสร้างสิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวหรือมีลักษณะชวนตา ชวนใจ มีเสน่ห์เฉพาะตัวเพิ่มเติม เช่น การคงสถาปัตยกรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะแบบพื้นเมืองของพระเจดีย์ กุฏิ ศาลา วิหาร หรือสิ่งปลูกสร้างที่มีลักษณะเฉพาะแบบล้านนา เพิ่มเรื่องราว ประวัติศาสตร์ ความเชื่อ คติธรรม คำกลอน หรือสร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เป็นต้น ๒ (การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว การเดินทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคลมีความสะดวกอยู่แล้ว สามารถเดินเท้า ปั่นจักรยาน หรือเดินทางโดยรถโดยสารสาธารณะได้ แต่ควรเพิ่มบริเวณ หรือสถานที่จอด ป้ายบอกทาง หรือป้ายแสดงแผนที่ หรือจุดหมายแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถเห็นได้ในระยะไกล ๓ (สิ่งอำนวยความสะดวก ควรปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้องน้ำ ทางลาดสำหรับผู้พิการ ระบบสื่อสารต่างๆ เพื่อให้บริการประชาชน และนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น ๔ (ที่พัก ปัจจุบันวัดหลายแห่งมีการบริการที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการค้างคืน หรืออยู่ปฏิบัติธรรมด้วย ดังนั้น วัดควรมีการจัดบริการที่พักแรมภายในวัดสำหรับนักท่องเที่ยวที่มาเป็นหมู่คณะด้วย หรือควรสร้างที่นั่งพัก ศาลา สำหรับนั่งพักผ่อน ทำกิจกรรมหรือรับประทานอาหารเพิ่มเติม

๒. มาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตยกรรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดลำพูน มาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตยกรรมของแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย ผลการสำรวจมาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตยกรรมของวัดทั้ง ๙ แห่งพบว่า มีเพียงวัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหารเพียงแห่งเดียวที่ได้มาตรฐาน การพัฒนามาตรฐานอารยสถาปัตยกรรมของวัดอื่น ควรเน้น ๑ (ความปลอดภัยทางกายภาพ จัดให้มีแสงสว่างเพียงพอบริเวณบันไดและทางเข้า มีราวจับในห้องน้ำ พื้นกระเบื้องไม่ลื่น อุปกรณ์เปิดหน้าและเปิดประตูที่ไม่ต้องออกแรงมาก มีสัญญาณฉุกเฉินจากหัวเตียงหรือห้องน้ำสำหรับเรียกขอความช่วยเหลือ ๒ (สามารถเข้าถึงได้ง่าย มีทางลาดสำหรับรถเข็น ความสูงของตู้ที่ผู้สูงอายุสามารถหยิบของได้สะดวกอยู่ใกล้แหล่งบริการต่างๆ ใกล้แหล่งชุมชนเดิม เพื่อให้ญาติมิตรสามารถเยี่ยมเยียนสะดวก ๓ (สามารถสร้างแรงกระตุ้น การเลือกใช้สีที่เหมาะสมมีความสว่างและชัดเจนจะทำให้การใช้ชีวิตดูกระชุ่มกระชวย ไม่ซีมีเศร้า และการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ กระตุ้นให้เกิดการนำความสามารถต่างๆ ของผู้สูงอายุมาใช้อย่างเต็มที่ เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ใช้ความสามารถก่อประโยชน์กับชุมชน ๔ (ดูแลรักษาง่าย ควรออกแบบให้ดูแลรักษาง่ายเท่าที่จะเป็นไปได้ ด้วยเหตุนี้ บ้านทั่วไปควรจะมีลิ้นชักถ้าเป็นหลังใหญ่ควรมีห้องซึ่งง่ายต่อการปิดเอาไว้เพื่อสะดวกสบายในการดูแล บ้านอาจจะมียานเลื่อนอลูมิเนียมป้องกันฝนและสนามหญ้าที่มีพุ่มไม้เตี้ยเพื่อลดงานสนาม

๓. รูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตยกรรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครุบาเจ้าศรีวิชัย จังหวัดลำพูน เรียกว่า .ส ๕ รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนา“ ” เพื่อตอบโจทย์ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมที่ยังรักษาอัตลักษณ์ความเป็นวัดไว้ได้ คือ ๑๒ ส่งเสริมสติ () สะอาด ๓๔ สุขสบาย () สงบเย็นใจ และ ๕ สบายใจ (ผลการวิจัยได้ชี้ให้เห็นว่าข้อมูลสำคัญว่า แหล่งท่องเที่ยวของวัดบางแห่งยังไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวต่างถิ่นมากนัก แต่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น และเป็นความภาคภูมิใจของชุมชนและของนักท่องเที่ยวต่อไป

นวัตกรรมที่เกิดจากงานวิจัยนี้ คือ เว็บแอปพลิเคชันโดยใช้ภาษา php ,html, ซึ่งจะสามารถแสดงผลครอบคลุมอุปกรณ์มือถือ ไอแพด แท็บเล็ต และคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล โดยเน้นไปที่อุปกรณ์มือถือซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่นิยมใช้งานในปัจจุบัน มีระบบแผนที่โดยใช้ google map ตามรอยธรรม“ www.tamroidham.com” สำหรับการออกแบบการแสดงผลใช้ bootstrap โดยคำนึงถึง user experience)UX (ซึ่งจะช่วยให้ผู้ใช้งานแอปพลิเคชันสามารถใช้ได้อย่างคล่องตัว

ผลลัพธ์ (Outcome) ที่ได้ตลอดระยะเวลาโครงการ

ชื่อผลลัพธ์ : ระดับบุคคล

ประเภท :

- เชิงปริมาณ
- เชิงคุณภาพ
- เชิงเวลา
- เชิงต้นทุน

รายละเอียด :

๑. เจ้าอาวาส คณะกรรมการวัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้ทราบข้อมูลเชิงลึกศักยภาพสำคัญของการเดินทางมาสักการะและเที่ยวชมวัดที่ครูบาสร้างขึ้น ส่วนศักยภาพวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ๙ แห่งใน ตามกรอบมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม (๕)As (พบว่า ๑ (สิ่งดึงดูดใจ วัดควรพัฒนาสร้างสิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวหรือมีลักษณะชวนตา ชวนใจ มีเสน่ห์เฉพาะตัวเพิ่มเติม เช่น การคงสถาปัตยกรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะแบบพื้นเมืองของพระเจดีย์ กุฎี ศาลา วิหาร หรือสิ่งปลูกสร้างที่มีลักษณะเฉพาะแบบล้านนา เพิ่มเรื่องราว ประวัติศาสตร์ ความเชื่อ คติธรรม คำกลอน หรือสร้างพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น เป็นต้น ๒ (การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว การเดินทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคลมีความสะดวกอยู่แล้ว สามารถเดินเท้า ปั่นจักรยาน หรือเดินทางโดยรถโดยสารสาธารณะได้ แต่ควรเพิ่มบริเวณ หรือสถานที่จอด ป้ายบอกทาง หรือป้ายแสดงแผนที่หรือจุดหมายแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถเห็นได้ในระยะไกล ๓ (สิ่งอำนวยความสะดวก ควรปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้องน้ำ ทางลาดสำหรับผู้พิการ ระบบสื่อสารต่างๆ เพื่อให้บริการประชาชนและนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น ๔ (ที่พัก ปัจจุบันวัดหลายแห่งมีการบริการที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการค้างคืน หรืออยู่ปฏิบัติธรรมด้วย ดังนั้น วัดควรมีการจัดบริการที่พักแรมภายในวัดสำหรับนักท่องเที่ยวที่มาเป็นหมู่คณะด้วย หรือควรสร้างที่นั้งพัก ศาลา สำหรับนั่งพักผ่อน ทำกิจกรรมหรือรับประทานอาหารเพิ่มเติม

๒. หน่วยงานด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดลำพูน ได้ทราบมาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดลำพูน มาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตย์ของแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย ผลการสำรวจมาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดทั้ง ๙ แห่งพบว่า มีเพียงวัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหารเพียงแห่งเดียวที่ได้มาตรฐาน การพัฒนามาตรฐานอารยสถาปัตย์ของวัดอื่น ควรเน้น ๑) ความปลอดภัยทางกายภาพ จัดให้มีแสงสว่างเพียงพอบริเวณบันไดและทางเข้า มีราวจับในห้องน้ำ พื้นกระเบื้องไม่ลื่น อุปกรณ์ปิดเปิดหน้าต่างและเปิดประตูที่ไม่ต้องออกแรงมาก มีสัญญาณฉุกเฉินจากหัวเตียงหรือห้องน้ำสำหรับเรียกขอความช่วยเหลือ ๒) สามารถเข้าถึงได้ง่าย มีทางลาดสำหรับรถเข็น ความสูงของตู้ผู้สูงอายุสามารถหยิบของได้สะดวกอยู่ใกล้แหล่งบริการต่างๆ ใกล้แหล่งชุมชนเดิม เพื่อให้ญาติมิตรสามารถเยี่ยมเยียนสะดวก ๓) สามารถสร้างแรงกระตุ้น การเลือกใช้สีที่เหมาะสมมีความสว่างและชัดเจนจะทำให้การใช้ชีวิตดูกระชุ่มกระชวย ไม่ซีมีเศร้า และการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ กระตุ้นให้เกิดการนำความสามารถต่างๆ ของผู้สูงอายุมาใช้อย่างเต็มที่ เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ใช้ความสามารถก่อประโยชน์กับชุมชน ๔) ดูแลรักษาง่าย ควรออกแบบให้ดูแลรักษาง่ายเท่าที่จะเป็นไปได้ ด้วยเหตุนี้ บ้านทั่วไปควรจะทำเล็ก ถ้าเป็นหลังใหญ่ควรมีห้องซึ่งง่ายต่อการปิดเอาไว้เพื่อสะดวกสบายในการดูแล บ้านอาจจะมียานเลื่อนอลูมิเนียมป้องกันฝนและสนามหญ้าที่มีพุ่มไม้เตี้ยเพื่อลดงานสนาม

๓. นวัตกรรมที่เกิดจากงานวิจัยเรื่องนี้ คือ รูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชยจังหวัดลำพูน เรียกว่า ๕ รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนา “ .ส” เพื่อตอบโจทย์ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมที่ยังรักษาอัตลักษณ์ความเป็นวัดไว้ได้ คือ ๑๒ ส่งเสริมสติ () สะอาด ๓๔ สุขสบาย () สงบเย็นใจ และ ๕ สัปปายะ (ผลการวิจัยได้ชี้ให้เห็นว่าข้อมูลสำคัญว่า แหล่งท่องเที่ยวของวัดบางแห่งยังไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวต่างถิ่นมากนัก แต่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น และเป็นความภาคภูมิใจของชุมชนและของนักท่องเที่ยว

ต่อไป นวัตกรรมที่เกิดจากงานวิจัยนี้ คือ เว็บแอปพลิเคชันโดยใช้ภาษา php ,html, ซึ่งจะสามารถแสดงผลครอบคลุมอุปกรณ์มือถือ ไอแพด แท็บเล็ต และคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล โดยเน้นไปที่อุปกรณ์มือถือซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่นิยมใช้งานในปัจจุบัน มีระบบแผนที่โดยใช้ google map ตามรอยธรรม “www.tamroidham.com” สำหรับการออกแบบการแสดงผลใช้ bootstrap

ผลกระทบ (Impact) จากการดำเนินโครงการ

- ผลกระทบทางเศรษฐกิจของประเทศ
- ผลกระทบต่อภาคการผลิตและธุรกิจที่เกี่ยวข้อง
- ผลกระทบต่อขีดความสามารถทาง วทน.
- ผลกระทบต่อการจ้างงาน
- ผลกระทบต่อสังคม
- ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
- เพิ่มความสามารถการแข่งขันของเอกชนที่ร่วมโปรแกรม
- เพิ่มความสามารถในการแข่งขันของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม
- สนับสนุนให้เกิดวิสาหกิจเริ่มต้น (Startup)

รายละเอียด :

งานวิจัยนี้ได้เกิดประโยชน์เชิงวิชาการ คือ ทำให้ทราบภูมิหลังของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวจำนวน ๙ แห่ง ที่ครูบาเจ้าศรีวิไชยเป็นผู้สร้าง ข้อมูลสภาพมาตรฐานและการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดตาม แบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดลำพูน และได้นวัตกรรมแอปพลิเคชันแหล่งท่องเที่ยววัดที่ครูบาเจ้าศรีวิไชยเป็นผู้สร้างในจังหวัดลำพูน ส่วนประโยชน์เชิงสังคมและชุมชน ทำให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งใหม่ เป็นทางเลือกให้นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุและผู้พิการที่พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้มาตรฐานแบบอารยสถาปัตย์ สำหรับประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ สามารถสร้างงาน สร้างรายได้ และอาชีพให้แก่ประชาชน ผู้ประกอบการในแหล่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์ ทั้ง 9 แห่ง เกิดผลิตภัณฑ์ของฝาก ของที่ระลึก สาธารณูปโภค การเดินทาง ที่สามารถสร้างมูลค่าทางการตลาดให้แก่ประชาชนและชุมชนแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดลำพูนได้ ประโยชน์เชิงนโยบาย ได้ข้อมูลเชิงลึกและเกิดการขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์สำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการในแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัด และโบราณสถานในจังหวัดลำพูนต่อไป

สัญญาเลขที่	MCU RS ๘๐๐๗๖๓๐๔๗
ชื่อรายงานการวิจัย:	วัดงาม นามมงคล : นวัตกรรมจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคล ตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่
คณะผู้วิจัย:	ดร.อาภากร ปัญญา ผศ.ดร.ประทีป พิษทองกลาง
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำปาง
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๓
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สรุปโครงการวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาศักยภาพของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ๙ แห่งที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิไชยในจังหวัดลำพูน ๒) เพื่อศึกษามาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดลำพูน ๓) เพื่อพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดลำพูน รูปแบบการวิจัยเป็นแบบผสมระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่วิจัย คือ วัดที่ครูบาศรีวิไชยสร้าง ๙ แห่งในจังหวัดลำพูน ใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง การวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ นักท่องเที่ยว ๑,๐๐๐ คน ใช้วิธีการคัดเลือกแบบบังเอิญ เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มตัวอย่าง ๒๕ รูป/คน ได้แก่ ผู้สูงอายุ ผู้มีความบกพร่องทางร่างกาย พระสงฆ์ สามเณร ผู้นำชุมชน ประชาชน และนักท่องเที่ยวทั่วไป ใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ วิเคราะห์เนื้อหาแล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า

๑. ความศรัทธาต่อวัตรปฏิบัติและปฏิปทาของครูบาเจ้าศรีวิไชย คือ ศักยภาพสำคัญของการเดินทางมาสักการะและเที่ยวชมวัดที่ครูบาส่งสร้างขึ้น ส่วนศักยภาพวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ๙ แห่งใน ตามกรอบมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม (๕As) พบว่า ๑) สิ่งดึงดูดใจ วัดควรพัฒนาสร้างสิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวหรือมีลักษณะชวนตา ชวนใจ มีเสน่ห์เฉพาะตัวเพิ่มเติม เช่น การคงสถาปัตยกรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะแบบพื้นเมืองของพระเจดีย์ กุฏิ ศาลา วิหาร หรือสิ่งปลูกสร้างที่มีลักษณะเฉพาะแบบล้านนา เพิ่มเรื่องราว ประวัติศาสตร์ ความเชื่อ คติธรรม คำกลอน หรือสร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เป็นต้น ๒) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว การเดินทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคลมีความสะดวกอยู่แล้ว สามารถเดินเท้า ปั่นจักรยาน หรือเดินทางโดยรถโดยสารสาธารณะได้ แต่ควรเพิ่มบริเวณ หรือสถานที่จอด ป้ายบอกทาง หรือป้ายแสดงแผนที่หรือจุดหมายแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถเห็นได้ในระยะไกล ๓) สิ่งอำนวยความสะดวก ควรปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้องน้ำ ทางลาดสำหรับผู้พิการ ระบบสื่อสารต่างๆ เพื่อให้บริการประชาชนและนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น ๔) ที่พัก ปัจจุบันวัดหลายแห่งมีการบริการที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการค้างคืน หรืออยู่ปฏิบัติธรรมด้วย ดังนั้น วัดควรมีการจัดบริการที่พักแรมภายในวัดสำหรับนักท่องเที่ยวที่มาเป็นหมู่คณะด้วย หรือควรสร้างที่นั่งพัก ศาลา สำหรับนั่งพักผ่อน ทำกิจกรรมหรือรับประทานอาหารเพิ่มเติม

๒. มาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดลำพูน มาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตย์ของแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย ผลการสำรวจมาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดทั้ง ๙ แห่งพบว่า มีเพียงวัดพระธาตุศรีบุญชัยรวมหาวิหารเพียงแห่งเดียวที่ได้มาตรฐาน การพัฒนามาตรฐานอารยสถาปัตย์ของวัดอื่น ควรเน้น ๑) ความปลอดภัยทางกายภาพ จัดให้มีแสงสว่างเพียงพอบริเวณบันไดและทางเข้า มีราวจับในห้องน้ำ พื้นกระเบื้องไม่ลื่น อุปกรณ์เปิดหน้าต่างและเปิดประตูที่ไม่ต้องออกแรงมาก มีสัญญาณฉุกเฉินจากหัวเตียงหรือห้องน้ำสำหรับเรียกขอความช่วยเหลือ ๒) สามารถเข้าถึงได้ง่าย มีทางลาดสำหรับรถเข็น ความสูงของตู้ที่ผู้สูงอายุสามารถหยิบของได้สะดวกอยู่ใกล้แหล่งบริการต่างๆ ใกล้แหล่งชุมชนเดิม เพื่อให้ญาติมิตรสามารถเยี่ยมเยียนสะดวก ๓) สามารถสร้างแรงกระตุ้น การเลือกใช้สีที่เหมาะสมมีความสว่างและชัดเจนจะทำให้การใช้ชีวิตดูกระชุ่มกระชวย ไม่ซีมีเศร้า และการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ กระตุ้นให้เกิดการนำความสามารถต่างๆ ของผู้สูงอายุมาใช้อย่างเต็มที่ เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ใช้ความสามารถก่อประโยชน์กับชุมชน ๔) ดูแลรักษาง่าย ควรออกแบบให้ดูแลรักษาง่ายเท่าที่จะเป็นไปได้ ด้วยเหตุนี้ บ้านทั่วไปควรจะเล็ก ถ้าเป็นหลังใหญ่ควรมีห้องซึ่งง่ายต่อการปิดเอาไว้เพื่อสะดวกสบายในการดูแล บ้านอาจจะมีการล้อมลูมเนียมป้องกันฝนและสนามหญ้าที่มีพุ่มไม้เตี้ยเพื่อลดงานสนาม

๓. รูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิชัย จังหวัดลำพูน เรียกว่า “รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ๕ ส.” เพื่อตอบโจทย์ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมที่ยังรักษาอัตลักษณ์ความเป็นวัดไว้ได้ คือ ๑) ส่งเสริมสติ ๒) สะอาด ๓) สุขสบาย ๔) สงบเย็นใจ และ ๕) สบายใจ ผลการวิจัยได้ชี้ให้เห็นว่าข้อมูลสำคัญว่าแหล่งท่องเที่ยวของวัดบางแห่งยังไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวต่างถิ่นมากนัก แต่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น และเป็นความภาคภูมิใจของชุมชนและของนักท่องเที่ยวต่อไป

นวัตกรรมที่เกิดจากงานวิจัยนี้ คือ เว็บไซต์พลิเคชันโดยใช้ภาษา php ,html, ซึ่งจะสามารถแสดงผลครอบคลุมอุปกรณ์มือถือ ไอแพด แท็บเล็ต และคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล โดยเน้นไปที่อุปกรณ์มือถือซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่นิยมใช้งานในปัจจุบัน มีระบบแผนที่โดยใช้ google map “ตามรอยธรรมwww.tamroidham.com” สำหรับการออกแบบการแสดงผลใช้ bootstrap โดยคำนึงถึง user experience (UX) ซึ่งจะช่วยให้ผู้ใช้งานแอปพลิเคชันสามารถใช้ได้อย่างคล่องตัว

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการและนโยบาย

งานวิจัยนี้ได้เกิดประโยชน์เชิงวิชาการ คือ ทำให้ทราบภูมิหลังของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาสร้างตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดในจังหวัดลำพูน ข้อมูลสภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ และได้นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ ส่วนประโยชน์เชิงสังคมและชุมชน ทำให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งใหม่ เป็นทางเลือกให้แก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุและผู้พิการที่พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้มาตรฐานแบบอารยสถาปัตย์ สำหรับประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ สามารถสร้างงาน สร้างรายได้ และอาชีพให้แก่ประชาชน ผู้ประกอบการใน

แหล่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์ทั้ง ๑๐ แห่ง เกิดผลิตภัณฑ์ของฝาก ของที่ระลึก สาธารณูปโภค การเดินทางที่สามารถสร้างมูลค่าทางการตลาดให้แก่ประชาชนและชุมชนแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัด เชียงใหม่ได้ นอกจากนี้ ยังเกิดประโยชน์เชิงนโยบาย ได้ข้อมูลเชิงลึกและเกิดการขับเคลื่อน นโยบายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์สำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการในแหล่ง ท่องเที่ยวประเภทวัดและโบราณสถานในจังหวัดเชียงใหม่ต่อไป   ๒. ข้อเสนอสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป   งานวิจัยครั้งต่อไป ควรดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการในการสร้างความเข้าใจต่อการพัฒนา วัดตามแบบอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาในประเทศไทยต่อไป
การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์   จากการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ค้นพบองค์ความรู้ใหม่ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ ได้หลายด้าน ดังต่อไปนี้   ๑. ด้านการเรียนการสอน สามารถนำองค์ความรู้มาบูรณาการกับการเรียนการสอน ระดับปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา และ หลักสูตรระดับปริญญาตรี หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา และใช้ประกอบการบรรยายในการการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ ๒. ด้านประโยชน์ต่อสังคม นำองค์ความรู้และนโยบายไปขับเคลื่อนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามแบบ
การประชาสัมพันธ์   ผลการวิจัยเรื่องนี้ ได้ถูกนำไปเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ผลการวิจัย และกิจกรรมจากการ วิจัยไว้ ๓ ลักษณะ ดังนี้   ๑. การนำเสนอผลงานวิชาการระดับชาติ ๒. การเผยแพร่ผลงานทางวิชาการในรูปแบบ บทความวิจัยในวารสารในฐาน TCI กลุ่ม ๒ จำนวน ๑ บทความ ได้แก่ วารสารปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น ๓. การนำรายงานการวิจัยเผยแพร่ในรูปแบบเอกสารออนไลน์ มอบให้ห้องสมุด มหาวิทยาลัยและสถานศึกษาต่างๆ ในประเทศไทย

**ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์การวิจัย/กิจกรรมที่เสนอในข้อเสนอโครงการ
และกิจกรรมที่ทำจริงจากโครงการวิจัย**

ตามแผนงาน		ปฏิบัติจริง	สนับสนุน วัตถุประสงค์	ร้อยละความ พึงพอใจต่อ ความสำเร็จ
กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะ ได้รับ	ผลที่ได้จริง		
การศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เป็นการศึกษาเพื่อค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับภูมิหลังของรูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชยจังหวัดลำพูน	๑. ศักยภาพสูงในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เช่น พระพุทธรูปสำคัญ เจดีย์ศักดิ์สิทธิ์ โบราณสถานและพุทธศิลปกรรมที่งดงาม ๒. ลักษณะสภาพที่ตั้งและบริบทการท่องเที่ยวแตกต่างกัน เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์	1. ศักยภาพสำคัญของการเดินทางมาสักการะและเที่ยวชมวัดที่ครูบาสร้างขึ้น ส่วนศักยภาพวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ๙ แห่งในตามกรอบมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม (๕As) 2. มาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดลำพูน มาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตย์ของแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย ผลการสำรวจมาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดทั้ง ๙ แห่ง	ข้อที่ ๑	๑๐๐%
การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงลึก โดยการสำรวจพื้นที่ การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับกลุ่มประชากรที่เกี่ยวข้องกับแหล่ง	การจัดการวัดตามแบบอารยสถาปัตย์และนวัตกรรมที่เกิดจากงานวิจัย	รูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชยจังหวัดลำพูน เรียกว่า “รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ๕ ส.” เพื่อตอบโจทย์ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมที่ยังรักษาอัตลักษณ์ความเป็นวัดไว้ได้ คือ	ข้อที่ ๒,๓	๑๐๐%

ท่องเที่ยว การท่องเที่ยว และรูปแบบการพัฒนา อารยสถาปัตยกรรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูนได้แก่ พระสงฆ์ สามเณร ผู้สูงอายุ นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและเอกชน โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) แล้วนำข้อมูลมาศึกษาวิเคราะห์และประเมินการจัดการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาไปสู่การพัฒนา รูปแบบการพัฒนา อารยสถาปัตยกรรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูนจำนวน ๒๕ คน โดยแบ่งเป็น พระภิกษุ ๒๕ รูป		๑) ส่งเสริมสติ ๒) สะอาด ๓) สุขสบาย ๔) สงบเย็นใจ และ ๕) สบายใจ ผลการวิจัยได้ชี้ให้เห็นว่า ข้อมูลสำคัญว่า แหล่งท่องเที่ยวของวัดบางแห่งยังไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวต่างถิ่นมากนัก แต่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น และเป็นความภาคภูมิใจของชุมชนและของนักท่องเที่ยวต่อไป นวัตกรรมที่เกิดจากงานวิจัยนี้ คือ เว็บแอปพลิเคชันโดยใช้ภาษา php ,html, ซึ่งจะสามารถแสดงผลครอบคลุมอุปกรณ์มือถือ ไอแพด แท็บเล็ต และคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล โดยเน้นไปที่อุปกรณ์มือถือซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่นิยมใช้งานในปัจจุบัน มีระบบแผนที่โดยใช้ google map “ตามรอยธรรม www.tamroidham.com” สำหรับการออกแบบการแสดงผลใช้ bootstrap โดยคำนึงถึง user experience (UX) ซึ่งจะช่วยให้ผู้ใช้งานแอปพลิเคชันสามารถใช้ได้อย่างคล่องตัว		

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ ต่อ มจร.

ลงนาม

(ดร.อาภากร ปัญญา)

ประวัติผู้วิจัย

๑. หัวหน้าโครงการ

๒. ผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ-นามสกุล

(ภาษาไทย)

ประทีป พีชทองกลาง .ดร.ผศ

(ภาษาอังกฤษ)

Asst. Prof. Dr. Prateep Peuchthonglang

ตำแหน่งปัจจุบัน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์

สาขาวิชาสังคมวิทยา (สังคมกับพุทธศาสนา)

หน่วยงานที่สังกัด

๑๒๘ ถ.ห้วยแก้ว ต.ช้างเผือก อ.เมือง จ.เชียงใหม่

แผนกวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

โทรศัพท์: ๐๘-๕๘๖๖-๑๔๔๑

อีเมล Khun_Jedrin@hotmail.com

ประวัติการศึกษา

๒๕๕๗ ปริญญาเอก

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (พธ.ด.)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๕๔๖ ปริญญาโท

สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว(ศษ.ม.)

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๒๕๔๑ ปริญญาตรี

สาขาวิชาจิตวิทยา (พธ.บ.)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๕๓๙ เปรียญธรรม

๗ ประโยค สำนักเรียนวัดปากน้ำ

๒๕๓๓ นักระรรม

ชั้นเอก สำนักเรียนวัดปากน้ำ

การฝึกอบรม

๒๕๕๙ **นักจัดการโครงการ “Project manager” รุ่นที่ ๒**

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา จังหวัดเชียงใหม่

๒๕๕๙ **นักจัดการงานวิจัย รุ่นที่ ๙**

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานพัฒนาการวิจัย

การเกษตร (องค์การมหาชน) สวก.

๒๕๕๘ **วิทยากรหลักสูตรการพัฒนานักวิจัย (Training for the trainers) รุ่นที่ ๙.**

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

ผลงานวิจัย

หัวหน้าแผนงานวิจัย

- ๒๕๖๓ การสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตปัญญาและศาสนาธรรมแก่คนไทย.
ทุนบูรณาการวิจัยและนวัตกรรม งบประมาณแผ่นดิน (วช).
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา.
- ๒๕๕๙ ยุทธศาสตร์การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในล้านนา.
งบประมาณแผ่นดิน (วช.) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา.
- ๒๕๕๘ ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์แหล่ง
อารยธรรมล้านนาบริเวณแม่น้ำปิง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่.
ทุนวิจัยงบประมาณแผ่นดิน (วช). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา.
- ๒๕๕๖ การพัฒนาชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ชุมชนก๊วแลน้อยและก๊วแลหลวง
อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่. งบประมาณแผ่นดิน (วช.)
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา.

